

careat Dei misericordia, nisi emendaverit. Unusquisque autem juste teneat matrimonium suum dum uxor vixerit, nisi forte acciderit quod consilio episcopi separentur, ut divisim postea vivant in castitate.

LV. Si quis in posterum leges justas violaverit, assidue componat.

LVI. Debemus omnes Deum unum venerari et diligere, fidem unicum Christianam tenere mordicus,

omnemque paganismum penitus abjicere. Et volumus ut *land ceap et lah ceap*, et responsa prudentium, et verum testimonium, et justum iudicium, et *fulloc et frum talu* firma permaneant: poculenta etiam, et esculenta, dominoque fundi debite rectitudines persolvantur; et una semper sit in populo Christianitas, et regnum unum.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, et usque in sæculum,

FRANCORUM REGUM, IMPERATORUM DIVISO IMPERIO CAPITULARIA

An. 840-921

(Apud Pertz, *Monumenta Germaniæ historica*, Legum tom. I, pag. 374.)

LOTHARII I CONVENTUS INGELHEIMENSIS.

(An. 840, Aug. 25.)

Cum patre defuncto Lotharius in Germaniam redisset, Flodoardo in Historia Remensi referente, ad Wormatiam occurrit ei Ebo, quondam Remorum archiepiscopus, cui imperator post aliquot dies sedem et diocesim Remensem per edictum imperiale restituit. Cujus textus a Flodoardo servatus, episcoporum qui initio dissensionum ad Lotharium confluerant nomina recenset in formula Udalrici Babenbergensis apud Eckhartum recisa.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni. Lotharius¹ divina ordinante providentia imperator augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est quam in prosperis, et contritum et humiliatum Deus non despicit, gaudium etiam esse angelorum in cælo super uno peccatore penitentiam agente non dubitamus, non mortales in terris eos nequaquam despiciamus pro quibus gaudere angelos in cælo divino testimonio non ignoramus. Accusantes et reprehendentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare, sed recreare docuit; quia meretricem non solum a legali damnatione eripuit, verum etiam publicanum humiliatum et accusantem se non condemnavit, sed magis justificando exaltavit; qui non dixit: *Omnis qui se humiliat non condemnabitur, sed exaltabitur*. Potestatem ergo quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetentibus ecclesiæ tuæ filiis, sedem ac diocesim Remensis urbis tibi, Ebo restituimus, ut pristino sanctæ largitatis apostolicæ pallio indutus, concordiam atque gratiam divini officii nobiscum, humili satisfactione expleta, solemniter nostra a largitate recipiendo exerceas.

Drogo (1) episcopus assensivus. Otgarius (2) archiepiscopus. Hecti (3) archiepiscopus. Amalwinus (4) archiepiscopus. Audax (5) archiepiscopus. Joseph (6) episcopus. Adalulfus (7) episcopus. David (8) episcopus. Rodingus (9) episcopus. Gisbertus (10) episcopus. Flotarius (11) episcopus. Badaradus (12) episcopus. Hagano (13) episcopus. Hartgarius (14) episcopus. Ado (15) episcopus. Samuel (16) episcopus. Rambertus (17) episcopus. Haiminus (18) episcopus.

VARIE LECTIONES.

¹ Lotharius Fl.

NOTÆ.

- (1) Mettensis.
- (2) Moguntinus.
- (3) Trevirensis.
- (4) Vesontiensis.
- (5) Tarantasiensis.
- (6) Eporediensis.
- (7) Gratianopolitanus.
- (8) Lausannensis.
- (9) Occurrit in Lupi epistola 11.

- (10) Cf. Nithardi Hist. II, 24
- (11) Tullensis.
- (12) Paderbonensis.
- (13) Bergomensis.
- (14) Leodiensis.
- (15) Valentinus.
- (16) Wormatiensis.
- (17) Brixiensis.
- (18) Cenedensis?

Ratoldus (19) presbyter vocatus episcopus. Amalricus (20) vocatus episcopus cum cæteris plurimis presbyteris ac diaconis publice assistentibus.

Actum in Engilenheim palatio publico in mense

HLUDOWICI II ET KAROLI II PACTUM ARGENTORATENSE.

(An. 842, Febr. 14.)

Damus illud ex Nithardi Historia.

Hludovici adnuntiatio ad plebem lingua Theudisci.

Quotiens Lotharius me et hunc fratrem meum post obitum patris nostri insectando, usque ad internectionem delere conatus sit, nolitis; cum autem nec fraternitas, nec christianitas, nec quodlibet ingenium, salva justitia ut pax inter nos esset, adjuvare posset, tandem coacti rem ad iudicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo nutu, quid cuique deberetur, contenti essemus. In quo nos, sicut nostis, per misericordiam Dei victores exitimus; is autem victus, una cum suis quo valuit secessit. Hinc vero fraterno amore correpti, necnon et super populum christianum compassi, persequi atque delere illos nolimus; sed actenus sicut et antea, ut saltem deinde cuique sua justitia cederetur, mandavimus. At ille posthæc non contentus iudicio divino, sed hostili manu iterum et me et hunc fratrem meum persequi non cessat; insuper et populum nostrum incendiis, rapinis, cedibusque devastat: quamobrem nunc, necessitate coacti, convenimus; et quoniam vos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare credimus, hoc sacramentum inter nos in conspectu vestro juvare decrevimus. Non qualibet iniqua cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis vestro adiutorio quietem dederit, de communi profectu simus; si autem, quod absit, sacramentum quod fratri meo juravero, violare præsumpsero, a subditione mea, necnon et a juramento quod mihi jurastis, unumquemque vestrum absolvo.

Karoli adnuntiatio lingua Romana.

Ejusdem argumenti ac adnuntiatio Hludowici.

KAROLI II CONVENTUS IN VILLA COLONIA.

(An. 843, Nov.)

Editum a Sirmondo et Baluzio ex codd. 1) Tiliano 2) reg. Paris. n. 4638 et 3b) Sancti Vincentii Mettensis, subsidio codicis 2 et 3) regii Paris. inter Supplementa Latina n. 65 sæc. x, qui præfationis loco hæc habet « Capitula ex conventu habito in villa quæ dicitur Colonia principis eorum ac ceterorum fidelium consensu prolata et confirmata et ab omnibus fidelibus necessaria observanda, » recognovimus. Colonia villa *Coulaines* prope *Cenomannos* est.

Incipiunt capitula quæ acta sunt anno quarto regni domni Karoli gloriosi² regis, domni Hludowici imperatoris filii, in conventu habito in villa quæ dicitur Colonia: quæ etiam subscriptione ejusdem principis et episcoporum, ac ceterorum fidelium

A Junio 8 Calendas Julii², regnante et imperante domno Hlothario cesare anno reversionis ejus primo, successor patris factus in Francia, indictione tertia.

Hludowici juramentum lingua Romana.

B Pro Deo amur et pro Christiano populo et nostro commun salvament, dist di in avant, in quant Deus savir et podir me dunat, si salvaræio cist meon fradre Karlo, et in adjudha et in cadhuna cosa, si cum om per dreit son fradra salvar dist, in o quid il mi altresi fazet; et ab Ludher nul plaid numquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre Karle in damno sit.

Karoli juramentum lingua Theudisca.

In Godes mæfana ind in thes christianes folches ind unser bedhero gealtnissi, fon thesemo dage framfordes, so fram so mir Got gewizci indi madh furgibit, so haldib tesan minan brudher, soso man mit rehtu sinan brudher scal, in thiu, thaz er mig sosoma duo; indi mit Ludheren in nohheiniu thing ne geganga, the minam willon imo ce scadten werhen.

Sacramentum Francorum occidentalium lingua Romana.

C Si Lodhuvigs sacrament, quæ son fradre Karlo jurat, conservat, et Karlus meos sendra de suo part non lo stanit, si io returnar non lint pois, ne io ne neuls cui eo returnar int pois, in nulla aiudha contra Lodhuwig nun li iver.

Sacramentum Francorum orientalium lingua Theudisca.

Oba Karl then eid, then er sinano brudher Ludhuwige gesuor, geleistit, indi Ludhuwig min herro then er imo gesuor, forbriehit, ob ih inam es irwenden ne mag, noh ih noh thero nohhein then ih es irwenden mag, widhar Karle imo ce follusti ne wirdhic.

D *Dei, confirmata fuere, consensu Warini et aliorum optimatum, indictione vi (21).*

Sancta Ecclesia, navis more, ut de prioribus seculis taceamus, ab initio suæ institutionis pelagus

VARLÆ LECTIONES.

² ex sententia Cointii et Pagii legendum esse videtur mense Augusto viii Kal septembris. ³ deest 2.

NOTÆ.

(19) Strasburgensis designatus.

(20) Comensis designatus.

(21) Lege vii, quæ currebat mense Novembri, cum Karolus ex itinere Redonis, ubi die 13 Nov.

Ottoni fideli chartam concessit, redux, conventum istum habuit. V. præfationem synodi Meldensis an. 845 habitæ.

seculi hujus diversa qualitate hactenus, Domino moderante, transegit; et modo tranquillitate gravis, a modo autem procellæ alicujus tempestate concussa, sed non usquequaque demersa; quin potius, excitato fidelium precibus Christo suo gubernatore, salubri libertatis securitate, atque optata donata serenitate. Unde etiam in partibus nostri orbis, quæ tempore divæ recordationis avi nostri, et sanctæ memoriæ domni ac genitoris nostri, aliquandiu fuerat pacis suavitate lætata, inimico homine, juxta sanctum evangelium, in agro dominico superseminante discordiæ zizania in medio tritici, Deo amata caritatis, adeo est diversis atque adversis vexata molestiis, ut non sine maxima difficultate, respectu divino, et fidelium Dei ac nostrorum solatio, inter nos fratresque nostros pacificatio, et paterni regni ex consensu divisio, seu ejusdem sanctæ ecclesiæ ac fidelis populi tantorum laborum quantulacunque fieret respiratio. Processu vero temporis, ut solent post condensos aeris turbines nubium in pertranseundo romanere vestigia, restiterunt, fate-mur, in nobis et in viris ecclesiasticis, necnon et in rei publicæ nostræ solatiatoribus, hujusmodi materiæ et fomites dissensionum, ut manifeste patesceret nos divina gratia indigere, ut omnes a contagio morbi pristini penitus exueremur, qua præventi eramus, ut infirmitatem communem videre possemus. Quapropter venientes in unum fideles nostri, tam in venerabili ordine clericali, quam et illustres viri in nobili laicali habitu constituti, et zelo Dei accensi, memores etiam fidei quam ipsi et antecessores eorum nostris detulerunt prædecessoribus, ponentesque ante oculos dilectionem et fidelitatem quam nobis post defunctionem patris laudabiliter et continentissime servaverunt, secundum quod legitur in litteris divinitus inspiratis, hortatus est alter alterum, imo omnes se invicem monuerunt, ut cuncti universum animi rancorem pro quocunque conceptum negotio a eorde propellerent, et in Dei voluntate ac sanctæ ecclesiæ competenti veneratione, seu nostra fidelitate servanda, atque debito honore et regia potestate stabilienda et conservanda, quin etiam sese in pacis concordia et vera amicitia copularent; quatenus divinæ clementiæ placerent obnixius, et de regis ac regni stabilitate et utilitate possent tractare sublimius, et suum atque totius populi communem profectum et tranquillitatem obtinerent propensius. Sicque Deo amabili atque laudabili conventu unanimiter ac rationabiliter perpetrato, nostræ mansuetudini suam devotionem et actionem fidelissime suggesterunt. Nos autem tanta fidelium erga dominationem nostram subtiliter perspecta benignitate, ut causa pro sui merito exigebat, eis condignas gratiarum actiones retulimus, et nos nostramque potestatem eorum bonæ convenientiæ per benevolentiam in

A hoc facto, quod sine dubio ad præsentem et æternam tendit salutem, sociam et comitem fore tota devotione spondimus, abdicatis omnibus, quantum patitur humana fragilitas, quæ persona nostri regiminis ignorantia seu juventute aut necessitate, contra convenientem sibi salubritatem et honestatem, usque modo egerat aut alterius astu contraxerat. Qua de re communiter initio consilio, hoc scriptum fieri proposuimus, quod etiam manuum omnium nostrorum subscriptione roborandum decrevimus. In quo quæ nobis nunc præcipue ad communem salutem, et regni soliditatem atque omnium nostrorum utilitatem, imo plenissimam honestatem visa sunt pertinere, conscripsimus: non loquentes diversarum immutatione personarum, ut modo regalis sublimitas, modo episcopalis auctoritas, modo autem fidelium loquatur commoditas; sed secundum apostolum, sub uno capite Christo, ut revera unus homo, in unius ecclesiæ corpore, singuli autem alter alterius membra, quod prosit omnibus omnes unanimiter una voce loquamur, per eum et in eo qui dixit, et de quo dictum est: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

1. De honore videlicet et cultu Dei, atque sanctarum ecclesiarum, quæ auctore Deo, sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, communiter Domino mediante decernimus, ut sicut tempore beatæ recordationis domini ac genitoris nostri excultæ et honoratæ atque rebus ampliata fuerunt, salva æquitatis ratione ita permaneant, et quæ a nostra liberalitate honorantur atque ditantur, de cætero sub integritate sui serventur, et sacerdotes ac servi Dei vigorem ecclesiasticum, et dedita privilegia, juxta reverendam auctoritatem obtineant; eisdem vero regalis potestas, et illustrium virorum strenuitas, seu reipublicæ administratores, ut suum ministerium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter et juste concurrant.

2. Honor etiam regius, et potestas regali dignitati competens, atque sinceritas et obtemperantia seniori debita, remota omni socordia et calliditate, seu qualibet indebita quorumcunque conjunctione contra honorem et potestatem atque salutem nostram, sive regni nostri soliditatem, nobis in omnibus et ab omnibus; sicut tempore antecessorum nostrorum consueverat, exhibeatur. Et si quis quemcumque contra nos et contra hanc pactam sinceritatem aliquid moliri manifeste cognoverit, si eum converti nequiverit, aperte prodat atque denotet. Et sic consilio atque auxilio episcopalis auctoritas et fidelium unanimitas, ut noster honor et potestas regia inconvulsa permaneat, totis nisibus decertare et adjuvare procuret.

3. Quia vero debitum esse cognoscimus, ut a quibus honorem suscipimus, eos juxta dictum do-

VARIÆ LECTIONES.

¹ D. amatorum 2. ² deest 2. ³ s. a. r. desunt 3. ⁴ et ab o. desunt. 3. ⁵ agnovit 2. ⁶ deest 3.

minicum honoremus, volumus ut omnes fideles nostri certissimum teneant, neminem cujuslibet ordinis aut dignitatis deinceps, nostro inconvenienti libitu aut alterius calliditate vel injusta cupiditate, promerito honore debere privare ¹⁰, nisi justitiæ ¹¹ judicio et ratione atque æquitate dictante. Legem vero unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore nostrorum prædecessorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, favente Deo ¹², me observaturum perdono.

4. Quod ut facilius atque obnoxius nostra auctoritas valeat ¹³ observare, omnes sicut in vestra bene memorabili ¹⁴ convenientia pepigistis, conservare studebitis. Immo etiam cuncti in postmodum sollicite præcavebunt, ne aliquis pro quacunque privata commoditate, aut reicienda cupiditate, sive alicujus consanguinitatis vel familiaritatis seu amicitiae conjunctione, nobis immoderatus suggerat, vel postulationibus aut quolibet modo illiciat, ut contra justitiæ rationem ¹⁵ et nostri nominis dignitatem ac regiminis æquitatem agamus.

5. Et ¹⁶ si forte subreptum nobis quippiam ut homini fuerit, competenter et fideliter, prout su-

blimitati regie convenit et necessitatibus subjectorum expedit, ut hoc rationabiliter corrigatur, vestra fidelis devotio ammonere curabit.

6. Tandem autem visum est nobis adnectere, ut si quis hoc fœdus concordie salubris, quod propter pacis caritatisque custodiam inivimus et cyrographi virtute subscripsimus, rebeli atque animo pertinaci inruperit, christiana dilectione admonetur, et ad inconvulsum caritatis vinculum conservandum, quod qui temptaverit corrumpere, facilius poterit se ipsum dirumpere quam illud ¹⁷ possit inrumpere, juxta monita divina, ut resipiscat, hortetur. Et si audierit, fiat de societate fidei omnibus gaudium. Si vero obaudire renuerit, tunc pontificalis auctoritas et regalis sublimitas, atque in caritatis connexionem persistentium magnanimitas, secundum quod res et necessitas postulaverit ac ratio expetierit, seu qualitati ¹⁸ personæ convenerit, zelum suæ devotionis ferventissime exerat, et quod inspirante Deo, agendum in omnem salutis et utilitatis atque honestatis partem judicaverit, inrefragabiliter peragat ¹⁹.

KAROLI II SYNODUS APUD TOLOSAM.

(An. 844 Jun.)

Sirmondi Baluziique editionem ope codicis 2, Paris, n. 4638 recognovimus.

Sequentia capitula acta sunt apud Tolosam civitatem, anno quarto regni domini Karoli, indictione vi ²⁰, mense Junio, antequam illa quæ præcedunt facta fuerint secus Teudonis villam, et in Verno palatio et in Belvaco civitate: sed ideo ante illa posita sunt (22), quia et dignitate generalitatis et synodali præminent auctoritate.

Hæc quæ sequuntur capitula, consulentes necessitati episcoporum Septimaniæ, et subjectorum eis presbyterorum providentes possibilitati, tractantes etiam sacri et juste inreprehensibilis ministeri honestatem, presbyterorum reclamacione commoniti, moderamine mansuetudinis nostræ usque ad diligentiorum tractatum synodi generalis decernimus.

1. Ut episcopi nullam inquietudine sive exprobrationem presbyteris, aut aperte ingerendo, aut alia qualibet occasione machinando, pro eo quod se ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant; longa oppressio hujusmodi itineris eos fecit subire laborem.

2. Ut unum modium frumenti, et unum modium ordei, atque unum modium vini, cum mensura quæ publica et probata, ac generalis seu legitima, per civitatem et pagum atque vicinitatem habetur, episcopi a presbyteris accipiant, et frisingam sex valentem denarios, aut sex pro ea denarios, et non

amplius exigant. Et si hæc non accipiunt, accipiant, si volunt, pro his omnibus duos solidos in denariis, sicut in Toletano et Bracharense consensu ²¹ episcopi considerasse dicuntur.

3. Ut presbyteri qui prope civitatem quinque miliaria commanent, per famulos suos prædictam dispensam reddi in civitate cui jusserit civitatis episcopus, faciant. Qui autem longius ab urbe commanent, statuunt episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt archipresbyteri, quo similiter et eadem propinquitate cæteri presbyteri per famulos suos debitam dispensam archipresbyteris aut episcoporum ministris convehant. Et procurant episcopi, ne ministri illorum presbytero deborent, aut pignora inhoneste tollendo, vel locationem pro receptione dispensæ exigendo; sed cum gratiarum actione recipiant quæ presbyteri cum hilaritatis humanitate, juxta apostolum, conferre debent. Quod si ministri episcoporum presbyteros debonorerint, dignam illis exinde episcopi castigationem exhibeant; quoniam nisi fecerint, et ad nos iterum pro hoc se presbyteri reclamaverint, motus nostros qui culpabilis repertus fuerit, sentiet.

4. Ut in circuitione parochiæ episcopi de cætero singulos presbyteros per singulas jacendo euntes ec-

VARIE LECTIONES.

¹⁰ privari 3. ¹¹ i. adscriptp vel justo 3. ¹² domino nostram magnificentiam observaturam promittimus 3 3b. ¹³ possit 3. ¹⁴ memoriali Bell. ¹⁵ justitiam et rationem Bal. ¹⁶ Ut 3. ¹⁷ illa 3. ¹⁸ qualitate 3. ¹⁹ agat 2. ²⁰ lege vii. ²¹ consensu? concilio?

NOTÆ.

(22) Scil. in codice 4638 et inde in editt. Sirmondi et Baluzii,

clesiolas, sicut hactenus, non prædentur; cum scriptum sit eosdem evangelizare debere, non turpis lucri²¹ gratia, ne vituperetur ministerium sanctum: sed considerent et denuntient loca sibi et populo convenientia; et illuc presbyteri, quotquot possibilitas et moderatio providerit, plebes suas adducant, et ibidem episcopi prædicent, confirment, et populi errata²² inquirant ac corrigant. Iterum autem, quia dominica voce datur licentia qui evangelium adnuntiant, ut de evangelio vivant, licet Paulus apostolus nihil horum fuerit usus, presbyteri tale conjectum faciant, ut et episcopi solatium habeant, et ipsi non graventur. Quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet ut quatuor presbyteri ad locum ubi quintus degit et episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, et unusquisque eorum decem panes, et dimidium modium vini et frischingam de quatuor denariis, et pullos duos et ova decem, et modium unum de annona ad caballos, in subsidium benedictionis gratia præsentet episcopo. Et similiter quintus, in cujus domo episcopus residet, faciat: nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna et utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter episcopus providebit, ne domus aut sepes illius a ministris vastentur.

5. Ut semel in anno episcopi hanc circumtitionem tempore congruo faciant. Et si amplius ministerium suum per diocesim agere voluerint, hanc tamen dispensam non amplius quam semel a presbyteris per annum accipiant.

6. Quod et si circumtitionem in salutem et necessitatem populi quacumque de causa dimiserint, a presbyteris nec hanc dispensam neque pretium illius exigant, neque aliis aut suis domesticis aut amicis exigenda concedant. Et quando circumtiterint, et in domo presbyteri resederint, non sub occasione affligendi presbyteros immoderate et non necessarie numerum famulorum adducant, neque vicinos ad pastum incongrue convocent. Quod et si cum caritate vocare voluerint, faciant; sed non amplius a presbyteris, vel sub occasione vendendi, vel alio quolibet modo, quam statutum est exigant, neque paravedos aut alias exactiones tollant.

HLOTHARII I, HLUDOWICI II ET KAROLI II CONVENTUS AD THEODONIS VILLAM.

(An. 844. Oct.)

Cum Lotharius, Ludovicus et Carolus, Prudentio Trecenti testis (Monum. Germ. SS. tom. I, p. 441 [Patrologiz tom. CXV]), mense Octobri an. 844 ad Theodonis villam convenissent, capitula hæc ab episcopis oblata atque a principibus in conventu fidelium approbata sunt. Sirmondi et Baluzii editiones opæ codicis 2) Bibl. reg. Paris. n. 4638 recognovimus. Codex regius inter Suppl. Latina n. 75 non nisi excerpta habet, ita conventui in villa Colonia adnexa: « Ex capitulis vero in synodo apud Theodonis villam habitis quedam monenda subjungimus, quedam autem pro tempore tunc dicenda, nunc brevitati studentes recidimus, quedam etiam necessitati consulentes et ordini providentes, patrum sequentes consuetudinem, interposuimus, ita ab episcopis prolata principum et ceterorum fidelium salutem.

Secuntur capitula quæ acta sunt in synodo secus Theodonis villam habita²³, in loco qui dicitur Judicium (23), quando tres fratres gloriosi principes, Hlothar-

ius videlicet, Hludowicus, et Carolus simul conveniunt, anno quinto regni Karoli, cui synodo Drogo, Melensis episcopus, præsedit consensu eorumdem

VARIE LECTIOES.

²¹ glucri 2. ²² deest 2. ²³ habitam 2.

NOTE.

(23) Juditz villa, haud procul a Diedenhofen. SIRMOND.

7. Ut episcopi parochias presbyterorum, propter inhonestum et periculosum lucrum, non dividant. Sed si necessitas populi exegerit, ut plures fiant ecclesie aut statuatur altaria, cum ratione et auctoritate hoc faciant, scilicet ut si longitudo, aut periculum aquæ, vel sylvæ aut alicujus certæ rationis vel necessitatis causa poposcerit, ut populos et sexus infirmior, mulierum videlicet vel infantum, aut etiam debiliū imbecillitas, ad ecclesiam principalem non possit occurrere, et non est sic longe villa ut presbyter illic sine periculo ad tempus et congrue non possit venire, statuatur altare; et si ita populo complacet, et commodum fuerit, ne sine ratione scandalizetur, parochia maneat indivisa. Sin autem præfata causæ postulaverint, et populus non conductus, neque cupiditate vel in invidia excitatus, sed rationabiliter adclamaverit ut ecclesia illis fieri et presbyter debeat ordinari, hoc episcopi episcopaliter, teste Deo, in conscientiæ puritate, cum ratione et auctoritate, sine intentione turpis lucri, mature consilio canonico tractent, et utilitati ac salutis subjæctæ plebis quæque agenda sunt peragant; et secundum quod subtraxerint cuilibet presbytero de parochia, de dispensa quoque debita ab illo minus accipiant, et alteri, qui quod dividitur a parochia, suscipit, sub hac eadem mensura imponant.

8. Ut episcopi sub occasione quasi auctoritatem habeant canonum, his constitutis excellentiæ nostræ nequaquam resultent, aut neglegant; sed potius canones ut intelligendi sunt intelligere et in cunctis observare procurent; quia si aliter fecerint, omnimodis et qualiter canones fidelium decimis agendum statuunt, et qualiter intellegi ac observari cum mansuetudinis nostræ decreto debeant. synodali dijudicatione et nostra regia auctoritate docebuntur.

9. Ut episcopi synodos a presbyteris, nisi sicut docet auctoritas canonum, duos scilicet, et per tempora constituta, non exigant: sed et in eisdem synodis non per occasionem, sed per veritatem ministerii sui, teste Deo, ad quod constituti sunt, presbyteros et tractent, et teneant, et absolvant.

regum: quæ et ipsi principes ante se fidelesque eorum relecta capitula adprobaverunt, et se eadem servaturos, auxiliante Domino, promiserunt, mense Octobrio, indictione vii²⁵.

Navis sanctæ Ecclesiæ ab exordio suo variis sæpe perturbationibus mersa, sed excitato fidelium precibus gubernatore suo Christo nunquam est usquequaque demersa. Quæ quondam etiam, ut nunc videtur, pene conlapsa, progenitorum vestrorum studio et devotione, est auctore Deo juxta modum divinitus concessum recuperata. Unde immensas domino Deo nostro laudes referimus, qui et corda vestra ad intentionem similem excitavit, et post vestigia patrum vestrorum, quibus per temporale regnum ad æternum perveniatis, ire velle docuit et inspiravit. Vestræ nihilominus nobilissimæ dominationi multimodas gratiarum actiones rependimus, quia ad evitandum et vestrum et nostrum²⁶ periculum, et ad communem totiusque populi providendam salvationem, bonam et beneplacitam Dei voluntatem subsequi, et divinum consilium, secundum præceptum Domini quod dicitur: *Interroga sacerdotes legem meam; et, Interroga patres tuos et adnuntiabunt tibi*, a nobis, quamquam indignis, Christi tamen vicariis, quærere et benigna devotione velut revera ex ore ipsius Dei, expectare dignamini. Quod humilitatis vestræ supernum donum sancta ecclesia cum tanto gaudio suscipit, ut de vobis etiam in consolatione sua sibi dictum a Domino aptare velit: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: id est*²⁷, pro istorum²⁸ progenitoribus, qui te paterno affectu dilaverunt, et ampliaverunt, ac coluerunt, nati sunt tibi isti filii, qui in te et paterna munera resarciant, recuperent, et conservent, et te fidei devotione, ut bonæ indolis adolescentem, me super eos intendente eisque manum solatii porrigente, tueantur et excolant.

1. His ita præmissis, nobilissimi domini, ut cum pace vestra dicamus, quia constat hanc sanctam ecclesiam sanguine Christi redemptam et prædecessorum vestrorum²⁹ multo labore redintegratam ac adunatam atque gubernatam, vestra discordia esse discissam et perturbatam atque afflictam, videtur nobis, si et in præsentem feliciter regnare et in futuro cupitis esse salvi, et ab hac eadem ecclesia vobis ad gubernandum commissa, pro qua ex ministerio regali reddituri estis regi regum rationem in die judicii, tam multiplices ac perniciosas corruptionis postitentias vultis amovere, et vigorem regum ac senioralem, et super vestros et super impugnantes potestatem vestram, optatis habere, caritatem illam quam apostolus docuit, de corde puro et conscientia bona et fide non ficta inter vos studete habere; et quia sic habeatis, et fidelibus et infidelibus vestris omni virtute et puritate curate manifestare, sicut Dominus docuit, dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem*. Quæ non tantum verbo et lingua, sed potius

A remota quolibet modo omni occulta nocendi machinatione, aut, quod absit, aliena a caritate aperta impugnatione, quocumque quis indiget, pro viribus vero³⁰ consilio et prompto auxilio ab altero adjuvetur, quoniam scriptum est: *Frater qui adjuvetur a fratre, quasi civitas firma*. Et ita in populum vobis commendatum, pro ista quæ hactenus operante per membra sua diabolo versata est discordia, pacem illam disseminate quam Christus in cælum ascendens fidelibus suis munere magno reliquit dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; sine qua nemo videbit Deum*.

2. Quia bene nostis, ab illo qui solus merito et³¹ rex et sacerdos fieri potuit, ita ecclesiam dispositam esse, ut pontificali auctoritate et regali potestate gubernetur, et scriptum esse liquido pervidetis: *Ubi non est gubernator, populus corrumpitur*, et tanto periculosius, quanto anima plus est pretiosa quam corpus, canonum etiam inrefragabilis auctoritas super episcoporum ordinatione, et in populi ad custodiendum suscepti³² vigilantia, ac sedium suarum tenaci stabilitate evidentissime præcipiat, ferventissime Dei legatione fungentes monemus, ut sedes quæ vestra discordia, ulterius nec nominanda, sine sacro episcopali ministerio et sine episcopis viduatæ manent, submota funditus peste symoniacæ hæreseos, sine dilatione, juxta auctoritatem canonicam, aut episcopos a Deo datos, et a vobis regulariter designatos et gratia sancti Spiritus consecratos, accipiant, aut quæ suis episcopis quacumque occasione privatae sunt, canonice eos sine aliqua excusatione aut tarditate recipiant.

3. Sacrum quoque monasticum ordinem, a Deo inspiratum et ab ipsis apostolis fundatum, seu a nominatissimis ac sanctissimis patribus ex cultum, atque per istud imperium a vestris piæ memoriæ prædecessoribus propagatum, et quædam etiam loca specialius venerabilia, contra omnem auctoritatem et rationem, ac patrum vestrorum seu regum præcedentium consuetudinem, laicorum curæ et potestati in maximo vestro periculo et illorum perditione, et Dei ac sanctorum non modica ad irascendum provocatione, vos commisisse dolemus. Quapropter pro Christo devotissime obsecramus, ut tam magnam offensam, et justam reprehensionem, atque periculosam sine exemplo præcedentium præsumptionem, ab animabus vestris et a felicitate regni vestri pellatis, et loca venerabilia et habitum ac ordinem sacrum eis qui ad hoc vocati sunt, viris scilicet ex clericali et ecclesiastico vel monastico ordine religiosi seu et in suo sexu feminis Deo dicatis atque devotis, et in scola Christi eruditis, ad custodiendum et providendum committatis; qui et quæ Dei sunt Deo, et quæ sunt Cæsaris Cæsari reddant. Quæ si minus perfecte et in divina religione et in rei publicæ utilitate profecerint, aut corripiantur, aut meliores et utilio-

VARIE LECTIONES.

²⁵ lege vi. ²⁶ n. et v. 2. ²⁷ ideo 2. ²⁸ justorum BAL. ²⁹ nostrorum 2. ³⁰ deest 2. ³¹ deest 2. ³² suscepta 2.

res in locis eorum substituantur; et non propter pravorum nequitiam ordo religionis et loca sacratissima eis quibus licitum non est committantur; cum manifestissime Scriptura demonstret, Ozam morte damnatum, qui archam Domini quasi cadentem relevare voluit, quam vel contingere illicitum ei fuit.

4. Occasionem etiam et fomitem, unde ordo ecclesiasticus et canonica forma atque monastica religio sæpe a longe superiori tempore, cum minus religiosos principes habuit, titubavit et pene conlabens deperit; et iterum, cum devotes et in Dei zelo ferventes principes accipere meruit, resurrectione quadam revixit et vigorem recepit, atque sui processus tempore ambulavit, quod non sine gravi dolore³³ et ultionis divinæ dicimus; in vestri regiminis tempore in destructionem, non in ædificationem sicut Paulus docuerat, accidisse conspicimus. Quod et nostris peccatis, qui dispensatores et pastores ecclesiarum esse debuimus, veraciter imputamus; et eorum quorum factione res ista adeo male pullulavit et excrevit, alia præcedentia peccata hoc meruisse, pro certo auctoritate divina cognoscimus: ut qui nocebant, sicut scriptum est, noceant³⁴ adhuc, et qui in sorcibus erant, sordescant³⁵ adhuc. Unde Deum gravius ad iracundiam provocarent, et sanctos, quos intercessores pro suis peccatis habere debuerant, in-
 mensos haberent, et sacerdotes ac viros religiosos, seu Christi pauperes, quos oratores et reconciliatores sibi de suo premereri necesse fuerat, proclamatores adversum se fieri irritarent, et ad cumulum peccatorum suorum etiam illa peccata, unde in conspectu Dei³⁶ rationem in die terribilis iudicii redderent, et au-
 gerent, quæ illi commiserunt qui eadem ipsa peccata per intercessionem fidelissimarum oblationum deleverunt, quas ecclesiasticarum rerum pervasores inconsulte et in perniciem sui sine reverentia abutuntur. Quod ita verum esse ut dicimus, Dominus protestatur, dicens: *Peccata populi mei comedunt*. Peccata enim populi comedunt, qui contra auctoritatem divinam res ecclesiasticas indebite pervadunt, et nec intercessionis ope, nec prædicationis consilio, vel quocumque divino auxilio pro peccatis eorum qui eas dederant, laborant, nec pio operi, ad quod fides fidelium eas tradiderat, inservire permittunt. De quo periculoso facto vos, christianissimi principes, venerabiliter admonemus et devotissime obsecramus, ut memores salutis vestræ, præsentis scilicet et æternæ, memores etiam largitalis progenitorum vestrorum erga sanctas ecclesias, præter quam feliciter regnaverunt et sibi contrarios superaverunt, memores siquidem cum quanta religione, etiam ante Christi sanguinem, et in tempore famis in Ægypto, discretionem sancti Joseph apud nefandum regem Pharaonem terra sacerdotalis extitit, innumera quoque scripturarum exempla, ut lacte ecclesiæ nutriti

et scientiæ ipsius uberibus sufficienter repleti, ante oculos reducentes, tunicam Christi qui vos elegit et exaltavit, quam nec milites ausi fuerunt scindere, tempore vestro quantocius reconsuite et resarcite, et nec violenta ablatione, nec illicitorum præceptorum confirmatione, res ab ecclesiis vobis ad tuendum et defensandum ac propagandum commissis, auferre tentate: sed ut sanctæ memoriæ avus et pater vester eas gubernandas vobis, favore Deo, dimiserunt, redintegrate, et præcepta regalia eorundem ecclesiarum conservate ac confirmate; ne sicut intentavit Samuhel propheta ad Roboam filium Salomonis in conscissione pallii, præsens regnum, quod absit, vobis patrum labore acquisitum et hereditate relictum, a vobis ipse Christus dividat, et æternum regnum quod promisit non tribuat. Ne contra Dei faciem iratas hominum facies consideretis; quia si ad tempus illis displicueritis, cum vos Deo placebitis, in vobis ille quod promisit, implebit: *Dum placuerint, inquit, Domino vix hominis, omnes inimicos ejus convertet ad pacem*. Quod ut commodius valentis implere, unusquisque vir ecclesiasticus, et intercessionis adjutorium, et solatii quo res publica indiget subsidium, juxta quantitatem rerum ecclesiæ sibi commissæ, salvo jure quod exinde divinis dispensationibus debet impendi, prompte et ex animo parare, et impigre, sicut tempore antecessorum vestrorum consueverat, studebit offerre.

5. Et quia sancta ecclesia in area triturae dominicæ docta, quædam novit redarguenda, quædam dissimulanda, quædam etiam gemenda usque ad tempus perferenda, perspeximus eo ferventiori zelo quo majora corrigenda sunt, vestram potestatem, et sacerdotalis consilii auctoritatem, quædam ad præsens ex asse non valere corrigere. Et ideo de canonicorum monasteriis et sanctimonialium quæ sub eadem forma vivere dicuntur, consideravimus, sicut apostolus Paulus dicit, *secundum indulgentiam, non secundum imperium*, ut si propter imminentem rei publicæ necessitatem laicis interim committuntur, episcopi providentia, in cujus parœchia consistunt, adjuncto sibi aliquo abbate viro religioso studeatur, qualiter restauratio locorum, et studium ac custodia officii et religionis, atque subsidium temporalis necessitatis, in eisdem locis degentibus juxta qualitatem et quantitatem moderationis adhibeatur et ministretur: et qui eadem loca tenuerint, eis inde, sicut et de aliis christianæ religionis negotiis, pro Christi et vestra reverentia, obediatur. Quod si quis non fecerit, provisorum curæ erit, ut ad vestram hoc notitiam referant, et vestra dominatio secundum sibi a Deo commissum ministerium pro modo culpæ, quæ emendanda sunt corriget³⁷. Per loca etiam monastica ejusdem ordinis provisos necesse erit disponere, cum vestra auctoritas eos qui vices

VARIÆ LECTIONES.

³³ deest 2. ³⁴ ita 2. nocerent B. ³⁵ ita 2. sordescerent B. ³⁶ deest 2. ³⁷ corrigantur 2.

Christi ³⁸ secundum regulam divinitus dictatam in A monasteriis agant, studuerit ordinare.

6. Petimus tandem, ut ordo ecclesiasticus in quibuscumque ei fuerit necesse rigorem salutis humanæ exerere, per potestatem vestram, et per ministerium ministrorum dominationis vestræ, secundum antiquam consuetudinem, suum vigorem recipiat; et populi generalitas una cum ecclesiastica devotione iudicium, quod honor regis diligit, et justitiam, qua thronus ejus firmatur, per dispositionem vestram suscipiat; seu admonitione atque consilio sacerdotali

vestra sublimitas, et quisque in quolibet statu vel ordine, de rapinis et ceteris, quæ discordiæ malo acciderunt, præteritis erroribus, pœnitentiam gerat, et Domini reconciliationem exoptulet. Quam facile omnis qui quæsierit inveniet, si in loco discordiæ plantata fuerit caritas, quæ cooperit multitudinem peccatorum, eumque potius quam nos in consilio, non nostro, sed Dei, attendatis, qui dixit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.*

KAROLI II CONCILIUM IN VERNO PALATIO.

(An. 844, Dec.)

A Sirmondo et Baluzio ex codd. Tiliano et Pithœano editum, ope ejusdem codicis 2) bibl. reg. Paris. n. 4638 recognovimus. Capitula ea a Lupo Ferrariensi abbate conscripta fuisse, ex epistola ejus 42 Baluzius admonuit.

Canones concilii in Verno palatio habiti, ubi præsedit Ebroinus ³⁹ Pictavorum episcopus, et Wenilo Scnonum archiepiscopus, necnon et Hludowicus sancti Dionysii abbas, et Hincmarus post Remorum episcopus, anno quinto regni domini nostri Karoli, filii Hludowici imperatoris, mense Dec., indictione 7 ⁴⁰.

Gratias omnipotenti Deo referimus, inlyte rex Karole, nos episcopi et cæteri fideles qui ex diversis partibus ad Veraum evocati sumus, quod deposita discordia, unde tot mala processerunt, quæ et enumerare longum est, et declinare adhuc impossibile, redistis ad pacem cum fratribus vestris, quam et natura vobis et religione debetis: in qua ut semper maneatis, per Christum, qui pax nostra est, obsecramus; ut qui maximas res vestras discordia pene dilapsas videtis, concordia et fido adjutorio relevatas cito aspiciatis. Cedendum est enim Deo, de quo verissime continent litteræ: *Potestatem habet excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, dabit illud; et qui dignatione mirabili pollicetur: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Cæterum, quia eodem Deo inspirante dignati estis jubere, ut de statu ecclesiæ, qui vehementer magnitudine ac multitudine peccatorum nostrorum ⁴¹ confusus est, tractarem, in nomine et adjutorio ejus, quæ communi deliberatione reperimus, celsitudini vestræ ac populi fidelis devotioni humiliter aperimus. Neque enim nos justos approbare contendimus; consideratione conscientie nostræ illud Hieremiæ suppliciter dicamus: *Miseri cordia est Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus.* Sed ad Deum reverti, et vos nobiscum trahere meditantes, officium nostrum exequimur, cunctis adquiescentibus profuturum. Quippe non vobis nostra, sed illius auctoritate loquimur qui ait: *Qui est ex Deo, verba Dei audit.* Absit autem, ut in vobis impleatur quod sequitur: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis ⁴².*

B 1. Itaque vos primo convenimus, ut, quia vestra probitas cunctis vobis potest prodesse subjectis, cultum Dei rebus omnibus præferatis. Namque ipse dicit: *Qui glorificent me, glorificabo eos. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Præterea misericordiam et iudicium atque justitiam ⁴³ conservetis; scilicet ut misericordia temperet severitatem potestatis, iudicium comprimant obstinate peccantes, justitia merentibus digna restituat. Siquidem: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam in omni tempore.* Et: *Honor regis iudicium diligit ⁴⁴.* Et: *Justitia firmari thronum regis,* sapientissimi Salomonis, immo per eum loquentis Dei, prodit auctoritas. Taliter vobis agentibus, vel incruentam vobis, ut credimus, vel justam de hostibus victoriam divina gratia providebit. Exemplo vobis esse possunt David et Ezechias, qui merito sanctitatis inimicos populi Dei, vel pugnando vel orando, mirabili celeritate vicerunt: sed est domesticum lumen imperator Karolus, qui nomen quod familiæ vestræ peperit, clarissimis actibus adornavit. Nec regni vobis amplitudinem ac soliditatem tantummodo, verum etiam vobis bene gerentibus, post vitæ hujus excursus eadem Dei gratia gloriam largietur æternam, cui rex et propheta suspirans: *Satiabor, inquit, cum apparuerit gloria tua.* Hæc autem vestræ majestati non temere suggerimus, quia vestri quoque cura nobis commissa est, quorum ministerio per fidem atque baptismum mundati, diem tremendi iudicii cum cæteris fidelibus expectatis.

D 2. Verum ut ad nos episcopos redcamus, per hanc civilem, immo plus quam civilem discordiam, multa interdum in nobis ipsis ac aliis nobis commissis negleximus, interdum negligere coacti sumus, ita ut in omnibus ordinibus religio magnum detrimentum acceperit, et alii quidem per ignorantiam in interitum tendant, alii vero longa ⁴⁵ licentia as-

VARIE LECTIONES.

³⁸ deest 2. ³⁹ summus cappellanus Karoli regis Cod. Laudunensis. ⁴⁰ lege viii. ⁴¹ deest 2. ⁴² istis 2. ⁴³ a. j. desunt 2. ⁴⁴ diligi 2. ⁴⁵ deest 2.

inefacti, impune se peccare posse confidant. Tandem igitur ad propriam et cæterorum correctionem conversi, quæsumus, ut scelerum patratores, et apostolicæ disciplinæ contemptores, missis a latere vestro probatæ fidei legatis, absque respectu personarum et excecatione munerum, coerceantur; et otio ⁴⁶ nobis, quantum possibile est, concesso, sermo Dei prædicando fructificet, et canonum reverenda auctoritas debitum in omnibus vigorem obtineat.

3. In locis sanctis, hoc est monasteriis, alios studio, nonnullos desidia, multos necessitate victus et vestimenti, a sua professione deviare comperimus. Quod petimus ut in omnibus parochiis directi a vestra mansuetudine religiosi atque idonei viri, cum notitia episcoporum, scrutentur et corrigant, ac singulorum locum statum vestræ celsitudini et nostræ mediocritati, tempore a vobis ⁴⁷ constituendo, renuntient.

4. Monachos qui cupiditatis causa vagantur, et sanctæ religionis propositum impudenter infamant, ad sua loca jubemus ⁴⁸ reverti, et regulariter abbatum solertia recipi. Eis autem qui post evidentem professionem monachicam etiam habitum reliquerunt, vel qui sua culpa projiciuntur, nisi redire, et quod Deo sponderunt implere consentiant, hoc credimus posse ⁴⁹ remedio subveniri, si in ergastulis inclusi tamdiu a conventu hominum abstineantur, et pietatis intuitu convenientibus macerentur operibus, donec sanitate correctionis admittant. Namque illi qui quondam monachi, postea relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias devolvuntur, Pape Leonis decreto publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandi sunt. De clericis autem ecclesiarum suarum desertoribus, antiqua forma Calcedonensis concilii servanda est, quæ præscribit, ut si episcopus susceperit clericum ad alium episcopum pertinentem, et susceptus et suscipiens communione priventur, donec is qui migraverat clericus, ad propriam revertatur ecclesiam.

5. Qui sanctimonialibus illicitè miscentur, et sacrilega fœdera cum eis faciunt nuptiarum, eos Innocentii papæ censura a communione jubet suspendi; et nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi, aut his certe viaticum de seculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negari.

6. Ab altero vero desponsata, et ab altero rapta puella, secundum statuta Ancirani concilii ei a quo desponsata fuerat, reddenda est, etiamsi vim a rapto pertulerit. De raptoribus autem id nobis videtur optimum, ut quoniam ecclesiasticam excommunicationem parvipendunt, secularium legum terreatur austeritate ⁵⁰.

7. Si quæ sanctimonialis causa religionis, ut eis falso videtur, vel virilem habitum sumunt, vel cri-

nes adtondent, quia ignorantia magis quam studio eas errare putamus, admonendas castigandasque discernimus; ne forte veteris ac novi instrumenti prævaricatrices, juxta Gangrensem synodum, severitate anathematis ab ecclesiæ corpore præcidantur.

8. Quoniam quosdam episcoporum ab expeditionis labore corporis defendit imbecillitas, aliis autem vestra indulgentia cunctis optabilem largitur quietem, præcavendum est utrisque, ne per eorum absentiam res militaris dispendium patiat. Itaque si vestra consensit sublimitas, homines suos rei publicæ profuturos, cuilibet fidelium vestrorum, quem sibi utilem judicaverint, committant, ejus diligentia, ne se ab officio subtrahere valeant, observetur.

9. Remorum ecclesiam, diu multumque pastore destitutam, nuper spoliatam rebus, honoratam injuriis, absque ingenti dolore sateri non possumus. Et quia vestram sublimitatem et nostram parvitatem eruere ⁵¹ desideramus periculo, obsecramus ut tam fœde ⁵² lacerata ecclesia redintegretur, atque juxta venerabilium canonum constitutionem dignus ei celeriter quærat et præficiatur episcopus; ut clerus et populus tantis attritus et spiritalibus et corporalibus incommodis, consolatione recepta, cum suo præsule pro vestra salute ac prosperitate communi Domino studeat supplicare.

10. Aurelianensis etiam ecclesia confusione maxima noscitur laborare. Tamen quia superiore anno archiepiscopus Wenilo, suis annitentibus suffraganeis, ex eodem loco Agium ⁵³ presbyterum palatii vestri memoratæ ecclesiæ ordinavit, probabilium canonicorum ac laicorum attestacione instructus, et petitione impulsus, et eadem ecclesia nostro et vestro vacat periculo, hujus rei alium exitum non videmus, nisi ut vestra pietas quod a tantis viris factum est, ratum esse permittat.

11. De prælatione reverendissimi Drogonis definire aliquid ⁵⁴ non audemus, nisi expectandum, quam maximus cogi potest Galliæ Germaniæque conventus, et in eo metropolitanorum reliquorumque antistitum inquirendum esse consensum, cui resistere nec volumus nec volumus. Nobis tamen, si quid tale alicui committi potest, et non alia quam quæ prætenditur latet causa, illi potissimum convenire videtur, qui et communione sacerdotii nobis, et excellentiæ vestræ propinquitatis privilegio, sociatur.

12. Veniemus nunc ad ultimam partem admonitionis nostræ; quam qua intentione fundimus, dederit Deus ut vos ac proceres cæterique fideles ea devotione suscipiatis. Videmus enim iram Dei nobis et vobis imminere, cum pro rapinis et immanibus aliis sceleribus, tum etiam maxime quod ecclesiæ facultates, quas reges et reliqui christiani Deo voverunt ad alimentum servorum Dei et pauperum, ad exceptionem hospitem, redemptionem captivorum,

VARIE LECTIONES.

⁴⁶ otium 2. ⁴⁷ nobis 2. ⁴⁸ habemus 2. ⁴⁹ nosse 2. ⁵⁰ auctoritate 2. ⁵¹ exuere 2. ⁵² tanta fœde 2. ⁵³ Agium 2. ⁵⁴ aliud BAL.

atque templorum Dei instaurationem, nunc in usu secularium detinentur. Hinc multi servi Dei penuriam cibi et potus ac vestimentorum patiuntur, pauperes consuetam ælemtosinam non accipiunt, negligentur hospites, fraudantur captivi et fama omnium merito laceratur. Et quidem si hæc a paganis pateret ecclesia, patientiam flagitaret. Nunc autem oppressi a filiis nostris, hoc est, ab his quos vel nos vel decessores nostri in Christo genuimus, christianos eos nostro ministerio facientes, nullam patientiæ consolationem recipimus, quoniam de illorum interitu formidamus. Certe, quod nullus unquam⁶⁵ impudentissimus negare audebit, possessio ecclesiæ votum est fidelium, patrimonium pauperum, redemptio animarum. Votum ergo alterius quomodo quisquam Deo audeat auferre, hæreditatem pauperum qua temeritate præsumit invadere? Unde alii suas animas redemerunt, cur inde alii suas perdunt? Itaque quædam loca venerabilia, quod nunquam antea auditum est, laici ex integro possident, quorundam partem sibi vindicant, quorundam prædia multipliciter divisa in hæreditatem sibi dari fecerunt. Ægypti sacerdotes, famis necessitate cæteris cuncta vendentibus, suas possessiones retinuerunt, et falsi dîi reverentiam a suis cultoribus meruerunt, quam in hac parte solus et verus Deus non obtinet. Oza percussus est, propterea quod nutantem archam sublevare præsumpsit, quam tangere nefas erat. Rideat hoc aliquis, nisi, quod summo dolore dicimus, quidam oppressores ecclesiæ dignum suis moribus exitum nostro etiam tempore invenerunt. Propheta clamat: *Qui dixerunt, hereditate possideamus sanctuarium Dei, Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.* Postremo ipse dominus Jesus conditor et redemptor: *Quid proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?* Et quisquam tam audax et desperatus invenitur, qui possessiones Dei ad cer-

tissimam perniciem suam occupet et invadat. O fideles Deo et vobis ipsis, nolite pro temporali abundantia divitiarum mereri sempiternam congeriem miseriarum, nec ultra decus animæ vestræ tam postifero, tam inaudito, tam denique certo sacrilégio polluatist! Reddite Deo sua, ut vestra cum pace possideatis, tormenta evadatis æterna, et postmodum ad gaudium Domini nostri, ut servi fideles, intromittamini. Seculares honores seculares possideant, ecclesiasticos ecclesiastici sortiantur. Nec nos insatiabilis cupiditatis arguatis, quia, qualescumque sumus, vera nos dicere nec ipsi nescitis. Et licet pauci, sunt⁶⁶ tamen aliqui nostrum Deum timentes, qui juxta illud propheticum exaudiantur: *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet;* quia omnium finis quotidie appropinquat; et quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Si volumus evadere præsentis calamitates et futuras evitare miseras, in commune omnes a nostris prævitibus ad Dominum convertamur, et declinantes a malo faciamus bonum, ut bona Domini mereamur videre in terra viventium. Tu autem, clarissime rex, quia verissime scriptum est, *corruptunt mores bonos colloquia mala,* fuge perversorum consortia et consilia, nec a te quisquam petere audeat, quod majestatem tuam præstare non deceat. Nec timeas iratos homines, hoc est, terram et cinerem, amplius quam Deum qui te creavit, quique in veritate judicabit: *cujus voluntatem si perfecte secutus fueris, credimus quod a quorumlibet hominum te contumacia liberabit, et omnibus angustiis clementer eripiet,* ac post hoc⁶⁷ temporale regnum ad perpetuum cumulata felicitate perducet. In fine omnes alloquimur, quod si nostris salutaribus adqueveritis consiliis, vestro profectui plurimum congratulabimur. Sin autem nos, immo Deum per nos loquentem, contempseritis, necessitate implendi ministerii, quod nollemus, facere compellemur.

KAROLI II SYNODUS BELLOVACENSIS.

(An. 845, April.)

Editam a Sirmondo et Baluzio ex codd. Tiliano, Pithœano et Mettensi, ope codd. 2) regii Parisiensis n. 4638 et 3) Paris. inter Supplem. latina n. 75 recognovimus. Exstat etiam in Vaticano et regio Parisiensis n. 3878.

Hæc capitula quæ sequuntur facta sunt in synodo habita apud Belvacum (24) civitatem, anno incarnationis dominicæ 845, mense Aprilio, anno sexto⁶⁸ regni domni Karoli, indictione septima. Quæ collata sunt inter eundem principem domnum Karolum et episcopos regni sui. Et eadem isdem princeps gloriosus,

Deo teste, sub fidei suæ adstipulatione se servaturum promisit erga omnes ecclesias et episcopos regni sui. Quæ ad vicem omnium episcoporum sui principatus qui erant, quique futuri erant, de manu horum episcoporum conservanda suscepit, id est, Wenilonis (25), Erchanradi (26), Ymmonis (27), Rothadi (28), Si-

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ quamquam BAL. ⁶⁶ p. sint 2. ⁶⁷ deest 2. ⁶⁸ lege anno v... indictione viii.

NOTÆ.

(24) Die 18 Aprilis rex ibidem fideli suo Nithardo bona largitus est.
(25) Senonensis.

(26) Parisiensis.
(27) Noviomensis.
(28) Suessionensis.

meonis (29), *Lupi* (30), *Ragenarii* (31), *Helix* (32), *A Erpoini* ³³ (33), *Aii* (34), *Hincmari presbiteri et vocali archiepiscopi* ³⁵ (35).

1. Ut jus ecclesiasticum et legem canonicam nobis ita conservetis, sicut antecessores vestri qui hoc bene et rationabiliter observaverunt, juxta ⁶¹ quod sciri poterit et Deus vobis posse dederit et vestri prædecessores ⁶² conservaverunt.

2. Quod in mea persona nec in meo ordine, nisi forte, quod absit, inantea contra Deum et contra vos manifesta fecero, ut dampnari canonice debeam, adversum me et meum ordinem ita dampnabiliter non facialis pro quacumque præterita causa, ut mihi dehonoriatio aut dampnatio veniat.

3. Quod res ad ecclesiam mihi commissam pertinentes et tempore principatus vestri ablatas, ita presentialiter restituatis et restitutas conservetis, sicut tempore avi et patris vestri fuerunt, et excepto superposito quod in usus possidentium vel ex ædificiis absumptum ⁶³ est, quomodo tunc erant, quantum ad hoc quod res usitato nomine appellamus constat, quando vos inde illas ⁶⁴ tulistis.

4. Ut præcepta illicita de rebus ecclesiæ mihi commissæ a vobis facta rescindantur ⁶⁵, et ut de cætero, ne fiant, caveatis.

5. Ut ab ecclesia mihi commissa indebitas consuetudines et injustas exactiones ⁶⁶ de celero non exactetis; sed sic eas conservetis, sicut tempore avi et patris vestri conservatæ fuerunt.

6. Ut contra deprædatores et oppressores ecclesiarum nostrarum, et rerum ad easdem ⁶⁷ pertinentium, defensionem secundum ministerium vestrum, quantum posse vobis Deus dederit, exhibeatis.

7. Ut præcepta quæ avus et pater vester ecclesiis nobis commissis fecerunt et firmaverunt, et stabilita ⁶⁸ conservaverunt, quæ etiam vos confirmastis, et ⁶⁹ de celero rata conservetis.

8. Ut si vos contra hæc capitula, aut nos, quod absit, non malitia, nec perverso studio, sed aut per humanam fragilitatem, aut per ignorantiam, vel per subreptionem, non dampnabiliter contra vos ⁷⁰ egerimus, mutuo hoc consilio corrigamus; et firmata deinceps convenientia maneat.

HLUDOWICI II ITALIÆ REGIS CAPITULUM.

(An. 844-850).

Exstat in codice Chisiano sæc. x initium capitularis Ludovico regi, Lotharii filio, ascripti, cujus reliqua pars fati invidentibus periit. Ascribendum igitur erat anno alicui intradiem 15 Junii an. 844, quo rex Langobardorum coronatus est, et diem 5 Aprilis an. 850, quo coronam imperii suscepit. Capitulum quod unum superest, in codicibus Ambrosiano, Florentino, Londinensi, Vindobonensi, Veronensi, Etensi apud Muratorium cap. 80 Lotharii nomen præfert, sed Chisani auctoritas in his rebus prævalere debet, et reliquis Lotharium utpote imperatorem nominare licebat.

Item ⁷¹ capitula domno Ludowigi regi.

De ⁷² his quidem ⁷³ personis qui res suas ideo in alteram personam delegant, ut ad placitum ⁷⁴ venire non compellantur, ut mala quæ facta habent non

C emendent; quod si paruerit ideo eas delegasse ne justitiam facerent, volumus, ut ipsi res in bannum mittantur ⁷⁵, quousque illi qui eas habent auctorem ad placitum adducant, et isdem malefactor justitiam faciat.

KAROLI II CONVENTUS IN VILLA SPARNACO.

(An. 846. Jun.)

Hæc primus edidit Petrus Pithæus post libros Capitularium p. 415-424, ejusque editionem Lindenbrogus in codice suo et Goldastus repetiverunt. Sirmondi et Baluzii editio codicibus Tiliano, Pithæano, Metensi et Londinensi nititur; quam nos auxilio codd. 2 (Pithæani, jam reg. Paris. n. 4638 et 3) regii Paris. inter Suppl. Latina n. 75 sæc. x recognovimus.

Hæc quæ sequuntur capitula excerpta sunt a domno D rege Karolo, et principibus ejus, ex his capitulis quæ anno 846 ediderunt episcopi in synodis (36),

Wenilo (37) scilicet cum suffraganeis suis, *Guntboldus* (38) cum suffraganeis suis, *Ursmarus* (39) cum suffraganeis suis, *Hincmarus* cum suffraganeis suis,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹ ordoin 2. ⁶⁰ hæc desunt in 3. ⁶¹ ita 3. ⁶² dederit nostris prædecessoribus c. 3. S. et BAL. ⁶³ assumptum 3. ⁶⁴ in die illa 3. ⁶⁵ rescidandur 2. B. ⁶⁶ exactationes S. B. ⁶⁷ eas 3. ⁶⁸ stabilita B. ⁶⁹ edidit 2. ⁷⁰ c. v. desunt 2. B. ⁷¹ Et Ch. ⁷² qui Ch. deest in reliquis. ⁷³ plaitum Ch. ⁷⁴ reliqua exciderunt in Chisiano; supplevi eu ope codicum reliquorum.

NOTÆ.

(29) Laudunensis.

(30) Catajaunensis.

(31) Ambianensis.

(32) Carnotensis.

(33) Silvanectensis.

(34) Aurelianensis.

(35) Remensis.

(36) Meldensi et Parisiensi. Quæ enim sequuntur

19 capitula omnia quidem in synodo Meldensi sub iis numeris qui singulis capitulis præfixa sunt continentur; sed quæ in Meldensi constituta fuerant, in Parisiacensi demum, ut præfatio declarat, absoluta et edita sunt anno 846. SIRMOND.

(37) Senonensis.

(38) Rothomagensis.

(39) Turonensis.

Am. lo (40) cum suffraganeis suis; et oblata sunt ei- dem principi, sicut ipse jussit, collecta ad relegendum in Sparnaco (41), villa Remensis ecclesie. Et quia factione quorundam motus est animus ipsius regis contra episcopos, dissidentibus regni primoribus sui ab eorumdem episcoporum ammonitione, et remotis ab eodem concilio episcopis, ex omnibus⁷⁶ illis capitulis hæc tantum observanda et complacenda sibi collegerunt, et episcopis scripto tradiderunt, dicentes non amplius de eorum capitulis acceptasse, quam ista, et ista se velle cum principe observare⁷⁶ (42).

1. De honore et cultu ecclesiarum.
2. De honore episcoporum et veneratione servorum Dei.
3. De justitiis.
4. Ut cautela fiat erga eos qui causa juventutis aut insipientiæ in aliquo fallunt, sive contemnunt admonitionem episcoporum, ne subito aut incaute damnentur anathemate.
5. De his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur.
6. De precariis.
7. De hospitalibus.
8. De rapacibus.
9. Ut episcopis tempus congruum observetur ad ministerium suum peragendum.
10. Ut clerici arma militaria non contingant.
11. Ut missi dirigantur, qui inquirent, si præcepta a nobis de rebus ecclesiarum ad proprium sint facta.
12. De hæresi symoniaca.
13. Ut a nullo sedes episcopalis, proprio infirmante episcopo, usurpetur.
14. Ut canonici infra dormitorium dormiant.
15. Ut monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientiæ, exceptis abbatibus.
16. Ut laici decimas de ecclesiis non contingant.
17. De sanctimonialibus contra auctoritatem nuptis.
18. De sponsis aliorum.
19. De sepulturis infra ecclesiam⁷⁷.

Plenitudo autem capitulorum quæ in plenitudine synodalium actionum habentur, unde hæc commemorationes excerptæ sunt, ita per loca continentur⁷⁸.

Commemoratio prima, de honore videlicet et cultu ecclesiarum, sicut supra scriptum habetur (43) in villa Colonia, subscriptione regis et principum^D roboratum.

Commemoratio secunda, de honore episcoporum et veneratione servorum Dei, similiter.

A Commemoratio tertia, de justitiis, similiter.

Commemoratio quinta, de his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur, similiter.

Commemoratio sexta.

Cæteræ autem commemorationes quæ sequuntur, ita in præfata plenitudine cum suis capitulis continentur.

20. Et ne magnificentiam vestram illuc vestræ dignitati indecens et inhonesta impellat necessitas quo non trahit voluntas, et partim necessitate, partim etiam subreptione, quia aliter quam se rei veritas habeat vobis dictum vel postulatum fuit, maxime quod ad rem publicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario jure aut in adole⁷⁹ adsumptum habetur, videtur nobis utile et necessarium, ut fideles et strenuos missos ex utroque ordine per singulos comitatus regni vestri mittatis, qui omnia diligenter inbrevient quæ tempore avi ac patris vestri, vel in regio specialiter servitio, vel in vassallorum dominicorum beneficiis fuerunt, et quid vel qualiter aut quantum exinde quisque modo retineat, et secundum veritatem renuntietur vobis. Et ubi⁸⁰ inveneritis, quia ratio et utilitas, ac ordo seu veritas, in absumptis vel donationibus habeantur, in statu permaneant. Ubi autem in rationabilitas vel potius frang inventæ fuerint, una cum consilio fidelium vestrorum hoc taliter corrigite, ut⁸¹ ratio atque utilitas seu justitia non deserantur, et dignitas magnificentiæ vestræ per necessitatem ita vilis non fiat, sicut vos non decere cognoscitur: quoniam domestica domus vestra aliter obsequiis domesticorum repleri non poterit, nisi habueritis unde eis meritis respondere et indigentiam solatium ferre possitis. Et sic demum res publica vestra de suo suffragetur sibi, et ecclesiæ a quibus non expedit habeantur immunes⁸².

C 21. Ut precariæ et commutationes tempore viduarum ecclesiarum factæ, ab his qui loca episcoporum occupaverant, rescindantur, et cum auctoritate ecclesiastica vel civili denuo, si fiendæ⁸³ sunt, fiant.

22. Precariæ autem a nemine de rebus ecclesiasticis fieri præsumantur, nisi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus ecclesiæ, in suo tantum qui dederit nomine, si res proprias⁸⁴ et ecclesiasticas usufructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usui in suo tantum quis nomine sumat; quia sic eas quemque

VARIE LECTIONES.

⁷⁶ et comitibus corr. ex omnibus 2. ⁷⁶ rubrica deest in 3. ⁷⁷ huc usque tantum cod. 3. ⁷⁸ apud Pithæum pag. 416 sqq. capitula integra habentur, quæ quam supra locis in cod. 2. indicatis jam legantur, eas repetere cum Sirmondo et Baluzio superfluum ratus, lectionem codicis 2. secutus sum. ⁷⁹ alodo 2. ⁸⁰ ibi invenietis 2. ⁸¹ et 2. ⁸² hic editio Pithæana et sequentes eam, inserunt caput infra numero 56 allatum. Ut nemo episcoporum. ⁸³ fiendi 2. ⁸⁴ proprias usque proprias desunt 2.

NOTE.

p. 442 (Patrol. CXV).

(43) Col. 350, n. 1.

(40) Lugdunensis.

(41) Epernay.

(42) Cf. Prudentii Annales Mon Germ. SS. I,

tractare oportet ut alienarum dispensatorem, non A
 propriarum largitorem. Et a nulla potestate quis
 cogatur facere precariam de rebus proprie Deo et
 sanctis illius dicatis; cum ratio et usus obtineat, ne-
 minem cui non vult contra utilitatem et rationem
 præstitum ⁸⁵ de proprio facere beneficium. Præcepta
 autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri,
 nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo per-
 mittit; quoniam præcepta in jure ecclesiastico firma-
 re indignum iudicet necesse est majestas regia, nisi
 ab ecclesiastico rectore ⁸⁶ petantur. Isdem autem
 custos ecclesiæ sollertissime caveat, ne sui ordinis
 et ecclesiasticæ communionis forte immemor, con-
 tra auctoritatem præceptum regium pro quacumque
 adsentatione fieri petat. Qui et si fecerit, non audia-
 tur: si autem obtinuerit, regia districtione ⁸⁷ et epi-
 scopali iudicio idem rescindatur, et petitor injustus
 pro principis injueta suggestionem digne corripiatur.
 Et præcariæ, secundum antiquam consuetudinem et
 auctoritatem, de quinquennio in quinquennium re-
 noventur.

24. Ut contra deprædatores et oppressores eccle-
 siarum et rerum ad easdem pertinentium, defenso-
 res secundum ministerium vestrum, quantum Deus
 posse dederit, existatis; et præcepta quæ avus et
 pater vester ecclesiis ditioni vestræ subjectis fece-
 runt ac firmaverunt, et stabilia conservaverunt ⁸⁸,
 quæque vos confirmastis, de cætero rata in omni-
 bus conservetis.

28. Ut regia magnificentia liberiores libertatem
 episcopis, ad suum peragendum in eorum parœ-
 chiis ministerium, quam actenus propter diversas
 perturbationes habuissent, maxime in sacratissimis
 temporibus, quadragesimæ scilicet et adventus Do-
 mini, tribuat; quatenus et periculum et ipsi ⁸⁹ epi-
 scopi, et regia dignitas, salubrius pro ministerio sibi
 commisso et neglecto, possint evadere, et pro stre-
 nue exsecuto divinam misericordiam sibi conciliare
 prævaleant. Ipsi autem episcopi concessum sibi
 otium, non in suas voluptates, sed in divinum et of-
 ficiosum convertant negotium: quatenus studentes
 prædicationi atque confirmationi, quod actenus per
 parœchias fuit neglectum, solerter et devotissime de
 cætero sit correctum et emendatum. Et non propter
 suam quietudinem episcopi ad remotiora loca sece-
 dentes, et suum ministerium neglegentes, proprias
 deserant civitates; sed ut parœchias suas cum offi-
 cii efficacia circumeant, aut cum religione in suis
 civitatibus canonicè cum suis filiis degant. Et hospi-
 talitate ornati, quæ jam pene propter diversas rapa-
 citates adnullata est, non solum in oculis Domini
 propter obedientiam mandati divini reddantur con-
 spicui, verum et bonum testimonium secundum
 sanctum adquirant apostolum. Presbyteros etiam
 sibi commissos, et doctrina, castitate et sobrietate,

atque hospitalitate, secundum eorum ministerium ⁹⁰
 hortentur et compellant.

37. Ut quicumque ex clero esse videntur, arma
 non sumant, nec armati incedant; sed professionis
 suæ vocabulum religiosi moribus et religioso habitu
 præbeant. Quod si contempserint, tamquam sacro-
 rum canonum contemptores, et ecclesiasticæ san-
 ctitatis profanatores, proprii gradus amissione mul-
 tentur, quia non possunt simul Deo et seculo mili-
 tare.

40. Admonenda est regia magnitudo de hospitali-
 bus, quæ tempore prædecessorum suorum et ordi-
 nata et exulta fuerunt, et modo ad nihilum sunt
 redacta. Sed et hospitalia Scottorum, quæ sancti
 homines gentis illius in hoc regno ⁹¹ construxerunt,
 et rebus pro sanctitate sua acquisitis ampliaverunt,
 ab eodem hospitalitatis officio funditus sunt ⁹² alie-
 nata; et non solum supervenientes in eadem hospi-
 talia non recipiuntur, verum etiam ipsi qui ab in-
 fantia in eisdem locis sub religione Domino milita-
 verunt, exinde eiciuntur, et ostiatim mendicare co-
 guntur. Unde pertimescenda est canonica sententia,
 et maxime decretalis Simmachii papæ definitio, quia
 ut necator pauperum, et Christi traditor Judas, idem
⁹³ qui hujus sceleris auctor et perpetrator esse di-
 noscitur, præsentis et perpetuo est ⁹⁴ anathemate
 feriendus. *Qui reiculam*, inquit Simmachus papa,
 vel quicquid fuerit ecclesiæ, *petunt a regibus, et cor-
 rumpendæ pietatis instinctu egentium substantiam ru-
 piunt, irrita habeantur quæ obtinent*, ⁹⁵, *et a commu-
 nione ecclesiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, ex-
 ciudantur*. Item in canone Aureliancensi: *Si quis
 quolibet tempore contra hanc constitutionem nostram
 venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine vel fa-
 cultate xenodochii ipsius ⁹⁶ abstulerit, ut xenodo-
 chium, quod avertat Deus, esse desinat, ut necator
 pauperum irrevocabili anathemate feriatur*.

43. Cavendum et summopere præcavendum, ac
 per virtutem Christi sanguinis interdicendum et epi-
 scopis et regibus, et omnibus sublimioribus potesta-
 tibus, atque cunctis fautoribus et electoribus quo-
 rumcumque, atque consensoribus seu ordinatoribus
 in gradu ecclesiastico, ut nemo per symoniacam hæ-
 resim regiminis locum obtineat quacumque factione,
 calliditate, promissione, seu commoditate aut dona-
 tione, per se aut per emissam personam, cum Spiritu
 sancto inter cætera documenta ecclesiastica per
 os sancti dicat Gregorii: *Cur non perpenditur quia
 benedictio illi ⁹⁷ in maledictionem convertitur, qui ad
 hoc ut fiat hæreticus promovetur?* Et item: *Ementes
 quippe atque vendentes par pœna constrngit, cum li-
 queat hanc hæresim in ipsa sua origine apostoli ea esse
 detestatione damnatum*. Et apostolus docet: *Non so-
 lum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, digni sunt
 morte*. Et item beatus Gregorius: *Dolens*, inquit,

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ præfectum 2. ⁸⁶ recte repetantur 2. ⁸⁷ ita 2. discretionem Sirm. ⁸⁸ confirmaverunt 2. ⁸⁹ si 2. ⁹⁰ m.
 ornari c. B. ⁹¹ deest 2. ⁹² deest 2. ⁹³ id est Bellov. ⁹⁴ deest 2. ⁹⁵ obtineant 2. ⁹⁶ i. a. ut x. desunt 2.
⁹⁷ deest 2.

dico, gemens denuntio, quia sacerdotium, quod apud vos intus cecidit, foris diu stare non poterit. Item idem ⁹⁸ : Adversarius animarum callida specie suadet quasi debere ab habentibus accipi, ut sit quod possit non habentibus erogari; sicut ⁹⁹ scriptum est : Hostiæ impiorum abominabiles, quia ¹⁰⁰ offeruntur ex scelere.

47. Ut nemo, episcopo vivente, ecclesiam illius aut res ad eam pertinentes invadere aut dominari præsumat, neque sub voluntariæ cleri ac populi electionis obtentu, præter voluntatem episcopi, quisquam quacumque seculari potestate præditus, quasi œconomum constituat. Sed si episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in archiepiscopi hoc cum voluntate episcopi ejusdem ecclesiæ maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium vero ad rem publicam pertinens qualiter exsequatur, per tales ex subditis et ecclesiasticis ministris, cum consensu archiepiscopi propter pacis caritatisque custodiam, episcopus ordinet et disponat, quos succendi in episcopatu appetitus indubitus non elevant neque vexet; nisi moratus ita extiterit, ut secundum instituta beati Gregorii in libro epistolarum, et humiliter in subditiōe ¹⁰¹ prosit ¹⁰², et post utiliter ¹⁰³ conveniens sanctis regulis præsit; quia ob hoc in multis ecclesiis scandalum magnum conspeximus. Si autem in archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio coepiscoporum ¹⁰⁴ suorum hujusmodi ordinationem exhibeat.

53. Ut canonici in civitate vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, et in refectorio comedant, et in domo infirmorum necessario sublevantur, et tam sani quam et infirmi canonice vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, et sub custodia canonica lectioni ¹⁰⁵ et cæteris divinæ institutionis insistant officiis. Qui ¹⁰⁶ vero episcoporum loci convenientiam aut facultatem non habuerit ut hoc perficere et ordinare possit, princeps secundum constitutionem domini imperatoris Hludowici annuat: id est, si vicina episcopio terra de eadem ecclesia esse reperta fuerit, et ab alio possidetur, ecclesiæ rectori ad claustra clericorum, vel alia quælibet ecclesiæ commoda facienda, reddatur. Si autem de fisco fuerit, regia liberalitas eandem terram ad servorum Dei habitacula construenda largiri dignetur. Si autem de alia casa Dei aut de cujuslibet proprio fuerit, ex convenientia commutandi licentia tribuatur. Et si paupertas loci ad ædificandas domos necessarias ¹⁰⁷ non suffecerit, eos ad adiutorium ædificandi potestas regia cogat qui res de eadem ecclesia in beneficiis retinent.

56. Ut nemo episcoporum quemlibet, sine certa et

manifesta peccati causa, communione privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu archiepiscopi aut coepiscoporum, prælata ¹⁰⁸ etiam evangelica admonitione, nulli imponat, nisi unde canonica docet auctoritas; quia anathema æternæ mortis est damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi qui aliter non potuerit corrigi.

57. Ut monachi quibus monasteriorum cura commissa non est, passim et sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi et ubi ¹⁰⁹ discurrere ac pervagari acephali præsumant. Sed si tales quilibet fuerint ut utiles et necessarii ecclesiæ ac principi reperiantur, cum auctoritate episcopi canonice ac religiose pergant. Sin autem, in monasteriis suis, sicut canonica et regularis docet institutio, religiose resideant. Quos etiam nec episcopus, nec abbas, vel quilibet alius eos veredariorum more in missaticis instanter transmittat; quia per quosdam illorum, contra ¹¹⁰ canonicam auctoritatem, et ecclesiastica et civilia perturbantur negotia. Nec sub prætextu obedientiæ diutius villicationibus inservant; sed regulariter obedientiam vicissitudine sua peragentes, secum, ut de sancto Benedicto legitur, in monasterio habitent, atque se ipsos recolligant. Hæc autem transgredientes, sive prælati in favendo, sive subditi in obtinendo, excommunicentur.

63. Hi vero qui ex rebus ecclesiasticis nonas et decimas persolvere, et sarta tecta ecclesiæ secundum antiquam auctoritatem et consuetudinem restaurare debent, et hoc non solum negligunt, verum et per contemptum dimittunt, atque clericos fame et penuria, ecclesiastica quoque ædificia dissolutione annullari permittunt, tandiu ab ecclesiastica communione separentur, usque dum diligentia ¹¹¹ emendare studeant, quod socordia neglexerunt. Quod si iterum iteraverint ¹¹², post excommunicationis satisfactionem regia potestate compulsi, juxta legis et antiquum dictum, *qui negligit censum, perdat ¹¹³ agrum*. Servi autem ecclesiarum quibuscumque potestatibus subditi, unde melior consuetudo vel devotior commendatio ex tempore et jussione domni Hludowici, vel certe domni Karoli, seu etiam Pippini, non ¹¹⁴ existit, saltem viginti diebus in anno eidem ecclesiæ ad reficiendas ipsius ruinas absque molestia servire sinantur. Ubi autem et amplior commendatio et melior consuetudo inde habetur, pro hac nostra necessitudinis consideratione non decidat.

67. Qui sanctimoniales virgines vel viduas rapiunt, et progressu etiam criminis in conjugium sumunt, publicæ poenitentiae juxta modum quem ¹¹⁵ prævidetur episcopus, subigantur; ipsæ vero locis congruis poenitentiae retrudantur, et ad habitum religionis redire cogantur. Uterque ¹¹⁶ autem sine ulla uxoriæ copulationis perhenniter maneat. Si autem

VARIE LECTIONES.

⁹⁸ ideo. 2. ⁹⁹ sed. 2. ¹⁰⁰ quæ. 2. ¹⁰¹ subdito. 2. ¹⁰² proæsit. 2. ¹⁰³ humiliter. 2. ¹⁰⁴ episcoporum. 2. ¹⁰⁵ lectionis. 2. ¹⁰⁶ quæ. 2. ¹⁰⁷ domus necessarios. 2. ¹⁰⁸ prolata. 2. ¹⁰⁹ et u. desunt. 2. ¹¹⁰ extra. 2. ¹¹¹ indulgentia. 2. ¹¹² iteraverit. 2. ¹¹³ perdit. 2. ¹¹⁴ vox deleta in. 2. ¹¹⁵ quod. 2. ¹¹⁶ utrique. 2.

quod absit, conjugia iterare præsumpserint, acriori subdantur vindictæ, et amplius propellantur. Qui si forte obedire monitis salutaribus noluerint, anathematizentur.

68. De his qui sponas alienas rapiunt, vel consensu parentum accipiunt, antiqua et synodalis sententia observetur. Quod et si forte in ecclesia eventus talis reperiri dinoscitur, ut pro salutis et religionis competentia humanius quiddam debeant tractare pontifices, sicut canonica, ut eisdem verbis utamur, docet auctoritas, quia prior quidem, inquiens, definitio durius, posterior autem quiddam tractavit humanius, nullo modo, ut ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsæ acceptor sine publica transeat pœnitentia, et sponso legaliter multam ¹¹⁷ componat. Quod si hæc obedire renuerit, sine ulla refragatione anathematizetur: fautores vero illius juxta modum culpæ episcopali decreto pœnitent. Si vero, quod non optamus, qui de gradu ecclesiastico talibus nuptiis se consensorem vel interventorem manifeste prodiderit a gradu proprio repellatur. Et si verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsatus, et canonice nequiverit approbari, secun-

dem sanctorum Patrum statuta se purgare cogatur. 72. Ut nemo quemlibet mortuum in ecclesia quasi hereditario jure, nisi quem episcopus aut presbyter pro qualitate conversationis et vitæ dignum duxerit, sepelire præsumat. Neo quisquam ossa cujuslibet mortui de sepulcro suo ejiciat ¹¹⁸, aut sepulturam cujusquam ¹¹⁹ temerario ausu quoquo modo violet; sed unumquemque in loculo sibi a Deo præparato atque concesso adventum sui judicis præstolari concedat; maxime cum non solum divinæ leges, sed etiam et humanæ apud humanam rem publicam sepulcrorum violatores reos mortis dijudicent. Sed et neque pro loco sepulturæ, ut verbis sancti Gregorii utamur, pretium de terra putredini concessa querere, et de alieno velle ¹²⁰ facere luctu ¹²¹ compendium, aliquo modo temptet. Si quando autem ¹²² proximi vel heredes sponte aliquid offerre ecclesiæ voluerint in elemosina defuncti, accipere non vetamus: peti vero aut aliquid exigi omnimodo prohibemus, ne, quod valde irreligiosum est, aut venalis, quod absit, dicatur ecclesia, aut de humanis mortibus videamur gratulari, si compendium exinde studemus modo quolibet querere.

HLOTHARII, HLUDOWICI ET KAROLI CONVENTUS APUD MARSNAM.

(An. 847. Febr.)

Sirmondi et Baluzii editiones ope codicis 2) regii Parisiensis n. 4638 recognovimus.

Hæc quæ sequuntur capitula acta sunt quando tres reges fratres, Hlotharius scilicet, Hludowicus, et Karolus, simul convenerunt secus municipium Trejectum, in loco qui dicitur Marsana (44), anno Dominicæ incarnationis 847 mense Februario ¹²³ quæ etiam capitula singulorum adnuntiationes sequuntur.

CAP. I. De pace et concordia atque unanimitate fratrum et regum inter se, et quod verissimo non ficto caritatis vinculo sint uniti, et ut nullus deinceps scandalorum inter eos occasiones serere possit.

2. Ut ipsi mutuo sibi auxilientur, et contra Dei sanctæque ecclesiæ ac suos inimicos secundum oportunitatem temporis invicem adjuvent.

3. Ut nemo per quamlibet cupiditatem leges pacis cujuslibet eorum regno convellere ¹²⁴ præsumat. Quod si facere præsumpserit, communem ab eis ultionem incurrat.

4. Ut ecclesiæ Christi ¹²⁵ per omne eorum regnum pristinam dignitatem honoremque retineant; et quicquid superstite domno Hludowico imperatore iure legitimo possederunt, absque ulla deminutione recipiant.

5. Ut singulis eorum fidelibus talis lex conservetur, qualem temporibus priorum regum, et præcipue avi patrisque eorum, habuisse noscuntur, si tamen et ipsi pristinam fidem erga ipsos conservent.

6. Ut rapinæ et deprædationes, quæ quasi jure legitimo hæcenus factæ sunt, penitus interdicanter, et nemo se impune post hæc eas præsumere posse confidat.

7. Ut in singulis partibus regni missi idonei constituantur, qui querelas pauperum et oppressiones sive quorumcumque causas examinare, et secundum legis æquitatem valeant definire. Et si ab uno in aliud regnum hujusmodi præsumptores confugerint, ibi similiter opprimantur.

8. Ut nullus in omni eorum regno deinceps raptum facere præsumat. Aut si fecerit, legaliter puniatur.

9. Ut regum filii legitimam hereditatem regni secundum definitas præsentis temporis portiones post eos retineant; et hoc quicumque ex his fratribus superstes fratribus fuerit consentiat, si tamen ipsi nepotes patris obediens esse consenserint.

VARIE LECTIONES.

¹¹⁷ multa 2. ¹¹⁸ eicere 2. ¹¹⁹ quam t. a. q. m. v. s. u. in l. s. a Deo desunt 2. ¹²⁰ nullo 2. Bellou. Bal. Til. ullo Trec. ¹²¹ lucri Til. deest. 2. ¹²² deest. 2. ¹²³ per mensem februarium etiam edd. ¹²⁴ evel- lere 2. ¹²⁵ deest 2.

NOTÆ.

(44) Cf. Lupi Ferrariensis epistolas 50, 57, 59; ¹² qua dicit reges hebdomada secunda Quadrage-

simæ colloquium celebraturos, Sirmondo monente Quadragesimæ initium an. 847 fuit die 16 Februarii.

10. Ut legati ad ducem Brittonum mittantur, qui de communi erga eos observatione pacis eum comoneant.

11. Ut similiter ad regem Nordmannorum legati mittantur, qui cum contestentur, quod aut pacem servare studebit, aut communiter eos infensos habebit.

Adnuntiatio domni Hlotharii.

Nobis et ¹²⁶fratribus nostris visum fuit, ut ad Dei voluntatem quærendam, qualiter sancta ecclesia recuperata esse possit, et pacem et nos ac vos et iste populus christianus habere possimus, nos simul conjungeremus, sicut nunc fecimus, et sic simus inter nos, sicut fratres per rectum esse debent. Et pro certo illud sciatis, quia gratias Deo sic sumus et sic permanere adjuvante Deo inante volumus, et in consilio et in auxilio unusquisque erga alterum parati sumus adiutorium ferre, sicut fratres in Dei voluntate et communi profectu facere debent, in quibuscumque potuerimus.

Adnuntiatio domni Hludowici.

1. Sciatis quia fratres nostri et nos nostros missos ad communem nepotem nostrum (45) in Aquitaniam mittimus, et ei tales comitatus designatos mandamus, in quibus ipse cum suis interim sufficienter esse possit, et fideles dilecti fratris nostri Karoli de illo regno pacem habere possint, usque dum idem ¹²⁷nepos noster ad commune ¹²⁸placitum nostrum veniat; ad quod cum tali securitate a nobis accepta eum venire mandamus, ut sanus venire et sanus stare et sanus reverti, quantum illum Deus salvare voluerit, possit. Et si tunc nostrum consilium audire voluerit, volumus cum Dei adiutorio e vestro consilio considerare, quomodo melius secundum communem profectum et utilitatem inante esse possit. Et si nostrum consilium audire non voluerit ¹²⁹, tunc sicut melius cum Dei adiutorio et vestro consilio invenire potuerimus, exinde agere volumus.

2. Sciatis etiam, quia similiter missos nostros ad Brittones mittimus, et illos ad communem profectum et pacem hortamur. Qui si audierint aut non audierint, cum Dei adiutorio et vestro consilio exinde etiam facere volumus.

3. Sciatis quia communiter missos nostros ad Nordmannos pro pace accipienda mittimus.

4. Sciatis etiam, quia dilectus frater noster Hlotharius missos suos ad suos homines transmittit qui usque modo in contrarietatem dilecti fratris nostri

A Karoli fuerunt. et illis mandat, ut per nullum ingenium inante, sicut de Dei et sua gratia gaudere volunt, in illius et fidelium ejus contrarietatem aliquid faciant.

5. Et sciatis quia volumus, ut res ecclesiarum, in cujuscumque regno caput fuerit, tam de episcopatibus quam de abbatibus, sine illa contradictione rectores ipsarum ecclesiarum, sicut tempore domni ac genitoris nostri fecerunt, illas possideant.

6. Similiter et de episcopatibus et monasteriis, ubicumque in nostro communi regno aliter est modo quam debeat, volumus una cum Dei adiutorio illud emendare, ut ecclesia Dei suum honorem debitum habere possit, et populus suam legem et justitiam habeat.

Adnuntiatio Karoli.

B 1. Sciatis quia dilecti fratres nostri et nos communiter placitum nostrum ad missam sancti Johannis apud Parisius ¹³⁰ condictum habemus, ubi de istis quæ illi modo dixerunt, et cæteris quæ ad Dei voluntatem et nostrum ac vestrum communem ¹³¹ profectum invenire potuerimus, consideremus, et una cum Dei adiutorio ad effectum perducamus. Et volumus, ut abhinc inante, ubicumque unusquisque fuerit, cum pace consistat, et ad illud placitum cum pace unusquisque veniat; quia in istis miseriis rapinis usque modo multum Deum offendimus. Unde nobis Dei misericordiam deprecari, satis necessarium esse cognoscimus.

2. Volumus etiam, ut unusquisque liber homo in nostro regno seniore, qualem voluerit, in nobis et in nostris fidelibus accipiat.

C 3. Mandamus etiam, ut nullus homo seniore suum sine justa ratione dimittat, nec aliquis eum recipiat, nisi sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit.

4. Et volumus ut sciatis, quia nos fidelibus nostris rectum consentire volumus, et contra rationem eis facere non volumus. Et similiter vos ac cæteros fideles nostros ¹³² admonemus, ut vos vestris hominibus rectum consentiatis, et contra rationem illis non faciatis.

5. Et volumus, ut cujuscumque nostrum homo, in cujuscumque regno sit, cum seniore suo in hostem vel aliis suis utilitatibus pergat; nisi talis regni invasio quam lantweri dicunt, quod absit. D acciderit, ut omnis populus illius regni ad eam repellendam communiter pergat (46).

VARIE LECTIONES.

¹²⁶ ex 2. ¹²⁷ inde 2. ¹²⁸ communem 2. ¹²⁹ noluerit 2. ¹³⁰ parisium S. B. ¹³¹ commune 2. ¹³² vestros 2.

NOTÆ.

(45) Pippinum.

(46) Codex olim S. Remigii Remensis, jam bibliothecæ regiæ Parisiensis n. 464 bis inter excerpta inde a fol. 283 hac rubrica insignia: « In libro capitulorum domni Karoli et domni Hludowici imperatorum » caput exhibet jam a Baluzio tom. II, p. 4264, exscriptum: *Et quia in hostem aut propter terram defendendam aut propter terram acquirendam fitur, de lantweri, id est de patriæ defensione, non ali-*

ter nisi secundum istum modum in lege aut in capitulis imperatorum scriptum habemus, nisi in anterrimis capitulis de pauperibus Francis, qui si non habent unde heribannum persolvant, ut se in servitio regis tradant, et tandiu in eodem servitio maneat, usque dum ille heribannus fiat persolutus. Et si mortuus fuerit in eodem servitio, heredes ejus suam hereditatem recipiant, et nec de libertate nec de ipso banno obnoxii fiant. Similiter in posterioribus capitulis de

HLUDOWICI II IMPERATORIS CONVENTUS TICINENSIS.

(An. 850.)

Acta quædam conventus Ticinensis autumnò anni 850 a Ludovico II imperatore celebrati primum ab Henrico Canisio ope codicis Sangallensis in Lectt. Antiquis tom. V, part. II, pag. 674 et seqq. edita, jam ope codicum Gothani et Blankenburgensis multo ampliora proponimus. Et primum quantum ad ecclesiasticas leges, episcoporum rescriptum ad quæstiones imperatoris eis propositas ex codice Gothano et Canisio, leges ipsas ab imperatore promulgatas ex codice Blankenburgensi vulgamus. Legem sæcularium non nisi quinque et ea imperfecta capitula a Canisio reperta erant; hic vero et imperatoris capitula comitibus suis proposita, et leges ipsæ integræ ex codice Gothano prodeunt. Cæterum leges a Ludovico imperatore superstite patre Lothario conditæ, utriusque auctoritate promulgatæ fuerunt.

Anno ¹³² incarnationis Dominicæ 850, indictione 14, A præbeat exemplum. Removeantur ab ejus convictibus ¹⁴¹ cuncta turpitudinis argumenta; non ludicra spectacula, non acromatum vaniloquia, non fatuorum stultiloquia, non scurriles admittantur præstigie. Adsint peregrini et pauperes et debiles, qui de sacerdotali mensa Christum benedicentes, benedictionem percipiant. Recitetur sacra lectio; subsequatur vivæ vocis exhortatio; ut non tantum corporali cybo, immo verbi spiritalis alimento ¹⁴³, convivantes se refectos gratulentur, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum dominum nostrum.

RESCRIPTUM ¹³⁵ CONSULTATIONIS SIVE EXORTATIONIS EPISCOPUM AD DONUM HLUDOWICUM IMPERATOREM QUOD IN PAPIA PUTA CTUM.

Domino ¹³⁶ glorioso imperatori Hludowico pax et vita, salus et victoria, ministretur a Deo patre et domino Jesu Christo.

1. Decrevit sancta synodus domesticam et interiorem episcopi conversationem totius reprehensionis atque suspicionis impenetrabilem fieri debere, ut juxta apostolum provideamus bona non solum coram B Deo, sed etiam coram omnibus hominibus; oportet igitur ut cubiculo episcopi et secrecioribus quibuslibet obsequiis sinceræ opinionis sacerdotes et clerici assistant, qui vigilantem, orantem, sacra eloquia scrutantem episcopum suum jugiter adtendant, ejusque sanctæ conversationis testes, imitatores, et ad Dei gloriam prædicatores ¹³⁷ existant.

2. Statuimus ut non tantum dominicis diebus et præcipuis festivitatibus episcopi missas celebrent, set cum possibile fuerit, cotidiana quoque sacrificia frequentent; nec fastidiant privatim primum pro re, deinde pro consacerdotibus, pro regibus et cunctis ecclesiæ Dei rectoribus, proque his qui se orationibus ipsorum peculiariter commiserint ¹³⁸, et maxime pro pauperibus preces fundere, et omnipotenti Deo hostias offerre, comitante pia compunctione, et sacræ devotionis affectu, quod magis utique ¹³⁹ occulte sacrificantibus convenit, ut ipse quoque sacerdos hostia viva fiat, et sacrificium Deo, spiritu contribulato.

3. Placet episcopum moderatis epulis contentum esse, suosque convivas ad comedendum et potandum non urgere ¹⁴⁰, quin potius semper se ¹⁴¹ sobrietatis

4. Ut episcopus omnes affectiones, quæ a sancta conversatione et sacerdotali abhorrent officio, pœnitentis repudiet. Et non cum canibus aut accipitribus vel capis, quos vulgans falcones vocat, per se ipsum venationes exercent. Equorum quoque mulorumque superfluum curam contemnat; præciosarumque vestium cultum, et dissolutum, ac velut ad pompam compositum, vitet incessum ¹⁴⁴. Sic sacerdotis eloquium spiritali sale conditum; non injuriosis ¹⁴⁵ et protervis et coturnosis vocibus tumidum ¹⁴⁶. Sit sermo episcopi juxta evangelium: est, est; non non. Si quid enixius adfirmandum, duræ forsitan audientium mentes exigunt, more potius apostolico interponat suæ locutioni: *Deus scit!* aut *coram Deo!* quam per ¹⁴⁷ imperatoris gratiam sicut militantibus seculo jurare celebre est, sua dicta confirmet. Purgetur sane Domino suffragante ab omni levitate atque jactantia dignitas episcopalis, ut omnibus christianis bonæ conversationis speculum fieri valeat.

5. Ut episcopi canonicas scripturas et sancta dogmata jugi meditatione discutiant, et presbiteris ac clericis suis subtilius tractando et disserendo occultos sanctarum ¹⁴⁸ litterarum thesauros aperiant. Populis vero juxta ipsorum capacitatem dominicis et festis diebus verbum prædicationis impendere non neglegant; quod si quis se deinceps ab hac observatione et ab his quæ superius sunt statuta subtraxerit,

VARIE LECTIONES.

¹³² hæc inscriptio habetur in uno Sangallensi. ¹³⁴ ita correxi Theodemanus Canis. ¹³⁵ hæc inscriptio adest in uno Gothano. ¹³⁶ Domino usque Jesu Christo usque exstat in uno Gothano. ¹³⁷ prædicationis G. ¹³⁸ commiserunt C. ¹³⁹ deest C. ¹⁴⁰ urgere C. ¹⁴¹ deest in G. ¹⁴² convictu C. ¹⁴³ alimenta G. ¹⁴⁴ vitæ incensum sit C. ¹⁴⁵ curiosis C. ¹⁴⁶ tumidus sit G. ¹⁴⁷ deest G. ¹⁴⁸ sacrarum C.

NOTÆ.

pauperibus Francis ibidem scriptum invenimus, ut unusquisque comens describat quanti sint in suo comi-

latu qui per se hostem facere non possunt, ut alios adfanniant, sicut ibi scriptum est.

tamquam proprii desertor officii divinis legibus sub-
jacebit.

6. Sollicite procurent ¹⁴⁹ episcopi, quam diligen-
tiam erga plebem sibi commissam unusquisque pre-
sbyterorum gerat; oportet enim ut plebium archi-
presbyteri per singulas ¹⁵⁰ villas unumquemque pa-
trem familias conveniant; quatinus tam ipsi quam
omnes in eorum domibus commorantes qui publice
crimina perpetrarunt, publice peniteant; qui vero
occulte deliquerit ¹⁵¹, illis confiteantur, quos episcopi
et plebium archipresbyteri idoneos ad secreciora
vulnera mentium medicos elegerint; qui si forsitan
in aliquo dubitaverint, episcoporum suorum non
dissimulent implorare sententiam. Si vero episcopus
hæsitarit, non aspernetur consulere vicinos epi-
scopos, et ambiguum rem alterius aut certe duorum
vel trium fratrum examinare consensu ¹⁵². Quod si
adeo aliqua obscuritate vel novitate perplexa res
fuerit, siquidem diffamatum certæ personæ scelus
est, metropolitani et provincialis synodi palam sen-
tentia requiratur, ut illud impleatur apostoli: *Pec-
cantes publice argue*, ut ¹⁵³ cæteri metum habeant.
Si autem occulta confessio est, et is a quo queritur
salutis consilium explicare non sufficit, potest sup-
presso facinorosi nomine qualitas quantitasque pec-
cati discuti, et congruus correctioni modus inveniri.
Similiter autem et in singulis urbium vicis et subur-
banis, per ¹⁵⁴ municipalem archipresbyterum, et reli-
quos ex presbyteris strenuos ministros procuret epi-
scopus, habita penitus in rebus dubiis observatione,
quæ superius præfixa est.

7. Oportet etiam per oppida singula villasque cu-
ram gerere presbyteros, qualiter penitentes in posi-
tam sibi abstinentiæ formam custodiant, et utrum
elemosynarum largitione vel aliis remissionem pec-
catorum promerentibus piis operibus inserviant; et
qua cordis contricione vel lamentatione se ipsos
afficiant, ut hac consideratione præmissa ¹⁵⁵ penitu-
dinis tempus rationabilem ¹⁵⁶ possit accipere termi-
num, et vel extendatur si penitens negligenter in-
juncta prosecutione est, vel brevietur si desideranter
veniæ placationem studuit promereri. Reconciliatio
vero penitentium juxta antiquorum canonum insti-
tuta non a presbyteris sed ab episcopis fieri debet,
nisi forte quis in periculo fuerit constitutus, et se
reconciliari devote petierit. Si episcopus absens fue-
rit, debet ulique presbyter episcopum ¹⁵⁷ consulere,
et sic penitentem ejus præcepto reconciliare ¹⁵⁸; ali-
ter autem sicut nec chrismatis confectio vel puella-
rum consecratio, ita nec penitentium reconciliatio
ullatenus a presbyteris fieri debet ¹⁵⁹, quia solis
episcopis apostolorum vicem tenentibus per manus
inpositionem specialiter in ecclesia conceditur, quod
tunc apostolis ad ipsos Domino dicente concessum
est: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis*

*A peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, re-
tenta sunt.*

8. Illud quoque salutare sacramentum quod com-
mendat Jacobus apostolus dicens: *Infirmatur quis in
vobis, inducat presbyteros, et orent super eum unguen-
tes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidelis salvabit
infirmum, et suscitabit illum Dominus; et si in pec-
catis fuerit, remittuntur* ¹⁶⁰ ei, sollerti prædicatione
populis innotescendum est; magnum sane et valde
appetendum mysterium; per quod si fideliter posci-
tur, et peccata ¹⁶¹ remittuntur, et consequenter cor-
poralis salus restituitur. Sed quia frequenter con-
tingit ¹⁶², ut ægotans aliquis aut sacramenti vim
nesciat, aut minus periculosam reputans infirmita-
tem, salutem suam operari dissimulet, aut certe mor-
bi violentia obliviscatur, debet eum loci presbyter con-
gruenter admonere, quatinus ad hanc spiritalem cu-
ram secundum propriæ possibilitatis vires vicinos
quoque presbyteros invitet. Hoc tamen sciendum,
quia si is qui infirmatur publicæ penitentiæ manci-
patus est, non potest hujus ministerii consequi medi-
cinam, nisi prius reconciliatione percepta, commu-
nionem corporis et sanguinis Christi meruerit; cui
enim reliqua sacramenta interdicta sunt, hoc uno
nulla ratione uti conceditur. Si autem infirmi qua-
litas talis est, ut per se ipsum visitandum et unguen-
dum dignum existimet episcopus, ab ipso quam ¹⁶³
plurimum competenter fieri valet, a quo ipsum
chrisma conficitur, et cui peccata remittendi officii
privilegio ¹⁶⁴ potestas concessa est.

9. Ex diversis partibus perventum est ad sacram
synodum, quod quidam parentum filias suas cum ad
nubilem pervenerint ætatem, easque pro suo modulo
satis convenienter nuptum tradere possint, diutius
quam necesse est secum delinearunt; unde sepe con-
tingit ¹⁶⁵, ut in ipsa paterna domo corrumpantur.
Fertur et de quibusdam, quod dictu quoque nefas
est, ipsos parentes filiarum suarum corruptoribus
conhibentiam præbere, et naturam suarum lenones
existere. Monendi igitur a presbyteris sunt patres
familias, ut filiabus suis tempestive nuptias provi-
deant, et calorem ferventis ætatis conjugali lege
præveniant; primum scientes, quia tales et si post
corruptelam legitimis viris copulatæ fuerint, non
possunt tamen cum sponso pariter sollempne bene-
dictionis a sacerdote munus percipere. Deinde si in
eorum domibus tale nefas ¹⁶⁶ acciderit, siquidem illis
nescientibus pro sola negligentia ¹⁶⁷ culpa peniten-
tiæ subjiciendi sunt; si vero corruptionis turpitudi-
nem ipsi consenserint, major his qui prohibere de-
buerant penitentiæ sarcina ¹⁶⁸ quam ipsis qui perpe-
traverunt imponenda est. Ad ultimum ¹⁶⁹ hoc noverint
ecclesiasticis sanctionibus esse præfixum, ut nullus
publice penitens usque ad tempus peractæ peniten-
tiæ conjugium contrahere valeat, et hac ratione cor-

VARLÆ LECTIONES.

¹⁴⁹ percurent G. ¹⁵⁰ singulos un. C. ¹⁵¹ delinquerunt C. ¹⁵² concessu C. ¹⁵³ ut et c. C. ¹⁵⁴ et per G.
¹⁵⁵ deest C. ¹⁵⁶ rationalem C. ¹⁵⁷ deest C. ¹⁵⁸ reconciliari G. ¹⁵⁹ debuit C. ¹⁶⁰ remittetur C. ¹⁶¹ deest
C. ¹⁶² contigit G. ¹⁶³ cum G. ¹⁶⁴ officio privilegii C. ¹⁶⁵ contigit G. ¹⁶⁶ n. est a. C. ¹⁶⁷ negligentia c.
¹⁶⁸ sarcinam G. ¹⁶⁹ u. vero h. C.

ruptam filiam non posse conjugio copulari, quousque A
per publicam poenitentiam et ipsa et parentes, si
forte consensisse probati fuerint, reconciliationem et
sacri altaris communionem obtinere meruerint.

10. De (47) raptoribus vero, antiquorum Patrum
statuta sequentes, hoc tenendum censemus, ut si
eas rapuerint quæ cum sponso pariter benedictione
sacerdotale initiatæ sunt, licet easdem corruperint,
abstrahantur tamen ab his, et propriis sponsis red-
dantur. Quæ vero vel viduæ sunt, vel adhuc sponsæ
non fuerint, et absque ipsarum et parentum volun-
tate rapiuntur, nihilominus parentibus vel propin-
quis restituantur, et aliis, si voluerint, nubant. Nam
ipsis a quibus raptæ sunt, legitimæ demum uxores
nullatenus esse possunt. Ipsos ¹⁷⁰ autem raptores
eisque auxiliium præbentes, quamquam anathematiz-
andos antiqui canones præcipiant, in ultimo tamen
constitutis, si devote postulaverint, sacræ commu-
nionis viaticum pro misericordia dandum non ne-
gamus. Quod si aliquis de ordine clericali hujus-
modi transgressoribus ¹⁷¹ cooperatores extiterit, pro-
prii gradus honore carebit.

11. Inveniuntur nonnulli per diversas provincias
et civitates habentes possessiones, qui cum aliquod
publice scelus perpetraverint et ab episcopo vel pre-
sbyteris loci conventi fuerint, ut penitentiam gerant,
ab alterius civitatis episcopo vel presbytero se jam
penitentiam ¹⁷² suscepisse, vel suscipere, velle fa-
teantur, ¹⁷³ atque ita sibi illudentes, Deo mentiri
conantur. Tales ergo ab episcopo civitatis in cujus
parochia scelus commissum est, statim communionem
privati, ad agendam penitentiam cogantur. Scribat C
autem qui eum communionem privaverit, aliis quoque
episcopis in quorum parochiarum territoriis hujus-
modi prædia possidet, ut et ipsi rem ¹⁷⁴ scientes, a
sua illum communionem removeant, ne forte post-
modum per ignorantiam sibi subreptum querantur.
Manifesta etenim est ¹⁷⁵ ecclesiastica sanctio, con-
tinens ¹⁷⁶, ut qui ab uno episcopo excommunicatus
est, ab aliis ei non debeat episcopis communicari.

12. Hoc autem omnibus christianis intimandum
est, quia hi qui sacri altaris communionem privati, et
pro suis sceleribus reverendis aditibus exclusi, pu-
blicæ poenitentiae subjugati sunt, nullo militiae secu-
laris uti cingulo ¹⁷⁷, nullamque reipublicæ debent
administrare dignitatem; quia nec popularibus con-
ventibus ¹⁷⁸ eos misceri oportet, nec vacare saluta-
tionibus, nec quorumlibet causas judicare, cum sint D
ipsi divino addicti iudicio; domesticas autem neces-
sitates curare non prohibentur, nisi forte, propter
scelerum ut sæpe sit enormitatem conscientiae sti-
mulis exagitati, et mente ¹⁷⁹ perculsi, ipsius privatae

rei ¹⁸⁰ administrationem implere nequiverint. Qui
vero ad admonitionem ¹⁸¹ episcopi seu sacerdotum
pro perpetrato palam scelere poenitentiae remedium
suscipere noluerint, magis abjiciendi sunt, anathe-
matizandi scilicet, et tanquam putrida ac despe-
rata ¹⁸² membra ab universalis ecclesiae corpore dis-
secandi; cujusmodi jam inter christianos nulla ¹⁸³
legum, nulla morum, nulla collegii participatio est,
quibus neque in ipso exitu communicatur, et quo-
rum neque post mortem, saltem inter defunctos fide-
les, commemoratio fit. Sed si ad hoc irrevocabile
judicium obdurati cordis contemptus trahit, non
sine magna tamen examinatione veniendum est, et
omnia sacerdoti prius experienda, nec absque me-
tropolitani cognitione et provincialium episcopo-
rum communi iudicio quemlibet anathematizan-
dum esse permittimus.

13. Propter assiduam erga populum Dei curam
singulis plebibus archipresbiteros præesse volumus;
qui non solum in periti vulgi sollicitudinem gerant,
verum etiam eorum presbiterorum qui per minores
titulos habitant, vitam jugi circumspectionem cus-
todiant; et qua unusquisque industria divinum opus
exerceat, episcopo suo renuntient. Nec obtendat
episcopus, non egere plebem archipresbitero, quod
ipse eam per se gubernare valeat; quia et si valde
idoneus est, decet tamen ut parciatur onera sua, et
sicut ipse matri præest, ita archipresbiteri præsent
plebeis, ut in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo.
Cuncta tamen ad episcopum referant, nec aliquid
contra ejus decretum ordinare præsumant.

14. Quia non tantum a secularibus personis, ita mo-
et ab ipsis præsulibus, quod minime decuit, tam vi-
rorum quam feminarum monasteria destructa inve-
niuntur, placuit sanctæ synodo, ut ab episcopis pri-
mum eorum status recuperationis sumat exordium,
et omnia monasteria quæ sub episcoporum sunt po-
testate, protinus restaurentur, et quicumque episco-
porum ad venturam sequentis anni Domino propi-
tius synodum monasteria quæ sub sua potestate ne-
glecta fuerant, aliqua ex parte recuperasse repertus
non fuerit, excommunicetur.

15. Similiter et de synodochiis statuimus, ut quæ-
cumque in episcoporum sunt potestate, secundum
dispositionem eorum qui ea instituerunt gubernen-
tur; quæ autem sub defensione quidem sunt ecclesiae,
set juxta institutorum decreta per heredes vel pa-
rentes ¹⁸⁴ qui religiosam vitam duxerint regi debent,
procuret episcopus, ut ab eis non neglegantur. Et si
in aliquo malæ tractationis obnoxii reperiuntur,
ecclesiasticæ subiaceant disciplinæ. Quod si heredes,
sive clerici sive seculares, adeo importune contra

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁰ ipsi G. ¹⁷¹ transgressor vel cooperatores V. Vn. t. aut c. Est. ¹⁷² poenitentiae G. ¹⁷³ fatentur G. ¹⁷⁴
non C. ¹⁷⁵ et C. ¹⁷⁶ continet C. ¹⁷⁷ concilio C. ¹⁷⁸ gentibus G. ¹⁷⁹ et in se C. ¹⁸⁰ regi G. ¹⁸¹ admi-
nistrationem C. ¹⁸² desperata G. ¹⁸³ nullam G. ¹⁸⁴ pertinentes C.

NOTÆ.

(47) In codd. Fl. fol. 129. V. Vn. Est. apud Murat. inter Ludovici II leges, cap. 3.

majorum suorum decreta ire temptaverint, ut testatoris institutionem subprimere vel obscurare niantur et inter se sinodochii substantiam dividere, nuntietur sacratissimo imperatori, et ejus auctoritate hujusmodi transgressorum nequitia coherceatur.

16. Suggestendum est beatissimis imperatoribus, quia hi qui monasteria et sinodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quod a nullo melius quam a summis potestatibus protegenda crediderint, et si ea, contra decreta instituentium, personis quibus non licet dederint, ipsi impugnatore efficiantur qui propugnare debuerant; et cavendum summopere est principibus, ut qui a nemine ¹⁸⁵ nunc inde judicantur, ne in futuro iudicio ab omnipotente Deo gravius judicentur; secundum apostolum etenim horrendum est incidere in manus Dei viventis. Nos vero qui debitores sumus ut fideliter annuntiemus, idcirco humiliter suggerimus, quod silere non aulemus.

17. Omnes christianos scire oportet, quia omnium rerum suarum decimationem Deo fideliter reddere debent, et secundum episcoporum dispositionem, sacerdotum et reliquorum clericorum usibus ceterisque ecclesiasticis utilitatibus distribuendæ sunt. Qui vero eas suo arbitrio et non secundum episcopi ¹⁸⁶ dispositionem dispensare conatur, duplicem reatum incurrit: unum quia dominicam substantiam impie subtrahit, alterum quia rem sacram sacrilega temeritate violare præsumit. Quisquis igitur post admonitionem episcopi et sacerdotum vel ¹⁸⁷ decimas dare contempserit, vel ¹⁸⁸ pro suo arbitrio ¹⁸⁹ quibus dandæ non sunt dare præsumperit, tamquam divinarum sanctionum contemptor et temerator, sacerdotali est vigore plectendus, et a sacræ communionis participatione removendus.

18. Nulla ratione clerici aut sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius episcopi disciplina et providentia gubernantur; tales enim acefalos, id est sine capite, prisca ecclesiæ consuetudo nuncupavit. Docendi sunt igitur seculares viri, ut si in domibus suis misteria divina jugiter exerceri desiderant ¹⁹⁰, quod valde laudabile est, ab his tamen tractentur, qui ab episcopis examinati fuerint, et ab ordinatibus suis commendaticis litteris comitati probantur, cum ad peregrina forte migrare necesse ¹⁹¹ est. Si qui ergo contemptores canonum extraordinarie et illicitè ministrantes, et divina sacramenta taliter violantes inveniuntur, primum ab episcopo uterque admonetur ¹⁹², et vagans, scilicet clericus vel sacerdos, et is qui ejus usurpative ¹⁹³ fruitur officio, et si ab hac noluerint se temeritate compescere, excommunicentur ¹⁹⁴. Sed et ¹⁹⁵ ille ex-

cessus omnino inhibendus est, quod quidam seculares viri presbiteros aut alios clericos conductores, vel procuratores, sive exactores fiscalium rerum vel reddituum aut vectigalium constituunt; si quis ¹⁹⁶ igitur deinceps hujus exorbitationis reus inventus fuerit, uterque excommunicetur, tam ipse qui constituit, quam ille qui indigne paruit ¹⁹⁷.

19. Quia terribiliter propheticus sermo minatur, ad usuram dantem et amplius accipientem, in æternum non esse victurum et non habiturum in tabernaculo ¹⁹⁸ altissimi, nec requieturum in monte sancto Dei, censemus ut quicumque hoc ¹⁹⁹ perpetrasse inveniuntur, si supersunt a quibus usuras exegerunt, ipsis restituant quæ superhabundantius abstulisse probantur; si autem decesserint ²⁰⁰, heredibus eorum saltem medietatem refundant, aut elemosinis redimant quod cupiditate deliquerunt. Deinceps vero qui hæc sectari inventus fuerit, si laicus est, excommunicetur, sacerdos autem vel clericus si ad episcopi admonitionem ab hoc turpi et pestifero negotio se non cohibuerit, proprii gradus periculum sustinebit.

20. Comperimus quod ab his qui secundum mundanas leges viduarum et orfanorum tutelam sibi vindicant, non solum neglegantur ²⁰¹, verum etiam aliquotiens opprimantur; quibus ²⁰² ecclesiastica sollicitudine succurrendum censemus. Et si hujusmodi oppressores ²⁰³ ad episcopalem admonitionem corrigi voluerint, gratulandum his est, si autem in obstinationis impietate duraverint, suggerendum clementissimo imperatori, quatinus ipse efficacem tutorem eis tribuat, ut et illi remuneratio reddatur a Deo, et de inutili silentio sacerdotalis ordo non dampnetur.

21. Quidam clericorum vel monachorum peregrinantes, per diversas vagando provincias et civitates, multiplices spargunt errores, et inutiles quæstiones disseminant, decipientes corda simplicium. De his decrevit sancta synodus, ut ab episcopo loci detineantur, et ad metropolitani deducti, discussione ecclesiastica examinentur; et si vanitatis atque jaclantiæ, non autem utilitatis aut doctrinæ causa, has inquietudines serere reperiuntur in populis, velut ecclesiasticæ pacis perturbatores, congruenti disciplina macerentur.

22. Inveni sunt multi, et maxime de rusticis, qui adultas feminas sub parvulorum filiorum nomine in domibus suis introduxerunt, et postmodum ipsi socerini norns suas adulterasse convicti sunt. Idcirco inhibendum decernimus, ut nulli deinceps imperfectæ ætatis puero adulta femina jungatur; sed cum ad sta-

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁵ quia minime C. ¹⁸⁶ deest C. ¹⁸⁷ deest C. ¹⁸⁸ deest C. ¹⁸⁹ deest G. ¹⁹⁰ debeant C. ¹⁹¹ deest C. ¹⁹² amoveatur C. ¹⁹³ usurpative G. ¹⁹⁴ hic *Canis. caput XIX incipit.* ¹⁹⁵ deest G. ¹⁹⁶ qui G. ¹⁹⁷ hic in *Canisio caput XXIV.* *Omni ratione caret etc. insertum legitur.* ¹⁹⁸ habitaculo G. ¹⁹⁹ homo G. ²⁰⁰ decesserit G. ²⁰¹ nec regantur C. ²⁰² qui sibi C. ²⁰³ suppressores C.

tem idoneam adulescentes venerint, tunc legitimo A possint conubio ²⁰⁴ copulari.

23. Quia postiferas adhuc stirpes et reliquias artis magicæ in tantum vigere ad nos perlatum est, ut quædam maleficæ illicitum amorem aliorum mentibus, aliis vero odium inmittere dicantur; quædam etiam ita venenariæ sunt, ut quosdam peremisse multo populi rumore deferantur, hujusmodi diaboli ministras diligenti examinatione proditas, sub acerrima penitentia redigendas statuimus, et in ipso tantum exitu, si tandem prius digna pœnitentiæ opera fecerint, reconciliandas esse permitimus.

24. Omni ratione caret, et religioni christianæ noxium et contrarium noscitur, ut Judei a christianis vectigalia exigant, aut ullas civiles aut criminales causas inter christianos judicandi locum habeant; quicumque igitur judiciariæ potestatis super christianos aliquam administrationem Judeo ²⁰⁵ tractare permiserit, a christiana communione pellatur.

CAPITULA DE ORDINIBUS ECCLESIASTICIS ²⁰⁶.

1. Placuit sanctæ synodo domesticam et interiorem episcopi conversationem totius inreprehensibilis atque suspicionis inpenetrabilem fieri debere, ut juxta Apostolum provideamus bona non tantum coram Deo sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet igitur, ut cubiculo episcopi et secretioribus quibuslibet obsequiis sinceræ opinionis sacerdotes et clerici assistant ²⁰⁷, qui vigilantem, orantem, sacra eloquia scrutantem episcopum suum jugiter attendant, ejusque sanctæ conversationis testes imitatores, et ad Dei gloriam prædicatores existant.

2. Statuimus, ut non tantum dominicis diebus et præcipuis festivitibus episcopi missas celebrent, sed cum possibile fuerit cottidiana quoque sacrificia frequentent, nec fastidiant primum pro se, deinde pro sacerdotibus, pro regibus, et cunctis ecclesiæ Dei rectoribus, et pro his qui se orationibus ipsorum peculiariter commiserunt, et maxime pro pauperibus preces fundere, et omnipotenti Deo hostias offerre, comitante pia compunctione et sacræ devotionis affectu; quod magis occulte sacrificantibus convenit, ut ipse quoque sacerdos hostia viva fiat, et sacrificium Deo spiritu contribulato.

3. Placet episcopum modèratis epulis contentum esse, suosque convivas ad comedendum et potandum non urguere, quin potius semper se sobrietatis præbeat exemplum. Removeantur ab ejus convictu cuncta turpitudinis argumenta, non ludicra spectacula, non acromatum vaniloquia, non fatuorum stultiloquia, non scuriles admittantur præstigiæ; adsint peregrini et pauperes et debiles, qui de sacerdotali mensa, Christum benedicentes, benedictionem percipiant. Recitetur sacra lectio, subsequatur vivæ vocis exhortatio, ut non tantum corporali cibo, ymmo

verbi spiritalis alimento, convivantes se refectos gratulentur, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum dominum nostrum.

4. Ut episcopus omnes affectiones, quæ a sancta conversatione et sacerdotali abhorrent ²⁰⁸ officio, penitus repudiet, et non cum canibus aut accipitribus vel capis, quos vulgo falcones vocat, per se ipsum venationes non exerceat. Equorum quoque mulorumque superfluum curam contemnat, prætiosarumque vestium cultum, et dissolutum ac velut ad pompam compositum vitet incessum. Sit sacerdotis eloquium spiritali sale conditum, non injuriosis ²⁰⁹ et protervis et coturnosis vocibus tumidum. Sit sermo episcopi juxta evangelium: est, est, non, non. Si quid enixius affirmandum duræ forsitan audientium mentes exigunt, more potius apostolico interponat suæ locutioni ²¹⁰: Deus scit, aut: coram Deo, quam: per imperatoris gratiam, sicut militantibus seculo jurare celebre est, sua dicta confirmet. Purgetur sane Domino suffragante ab omni levitate atque jactantia dignitas episcopalis, ut in omnibus christianis bonæ conversationis speculum fieri valeat.

5. Ut episcopi canonicas scripturas et sancta dogmata jugi meditatione discutiant, et presbyteris ac clericis suis subtilius tractando et disserendo occultos sanctarum litterarum thesauros aperiant; populis vero juxta ipsorum capacitatem dominicis et festis diebus verbum predicationis impendere non neglegant. Quod si quis se deinceps ab hac observatione et ab his quæ superius sunt statuta subtraxerit, tamquam proprii desertor officii diivinis legibus subiacebit.

6. Sollicite procurent episcopi, quam diligentiam erga plebem sibi commissam unusquisque presbyterorum gerat. Oportet enim ut plebium archipresbyteri per singulas villas unumquemque patrem familias commoneant, quatinus tam ipsi quam omnes in eorum domibus commorantes qui publice crimina perpetrarunt, publice peniteant. Qui vero occulte deliquerunt, illis confiteantur quos episcopi et plebium archipresbyteri idoneos ²¹¹ ad secretiora vulnera mentium medicos elegerunt. Qui si forsitan in aliquo dubitaverint, episcoporum suorum non dissimulent implorare sententiam. Si vero episcopus hesitaverit, non aspernetur consulere vicinosepiscopos, et ambiguum rem alterius, aut certe duorum vel trium fratrum examinare consensu, quod adeo aliqua obscuritate vel novitate perplexa res fuerit. Si quidem diffamatum certæ personæ scelus est, metropolitani et provincialis synodi palam sententiam requiratur, ut illud impleatur Apostolis: *Peccantes publice argue*, ut ceteri metum habeant. Si autem occulta confessio est, et his a quo queritur salutis consilium explicare non sufficit, potest subpreseo ²¹² facinerosi nomine, qualitas quantitasque peccati

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁴ conjugio C. ²⁰⁵ iudicio C. ²⁰⁶ Item alia capitula domni hlotharii de ordinibus ecclesiasticis *codex Blank.* ²⁰⁷ asistant c. ²⁰⁸ abhorrent e. ²⁰⁹ iuriosis c. ²¹⁰ locutionis c. ²¹¹ idoneos *cod.* ²¹² subpresse c.

discuti, et congruus correctionis modus inveniri. Similiter autem et in singulas urbium vicis et suburbanis per municipalem archipresbyterum et reliquos ex presbyteris strenuos ministros procuret episcopus, habita penitus in rebus dubiis observatione quæ superius præfixa est.

7. Oportet etiam per oppida singula villasque curam gerere presbyteros, qualiter penitentes impositam sibi abstinentiæ formam custodiant, et utrum elemosinarum largitioni vel aliis remissionem peccatorum promerentibus piis operibus inserviant, et qua cordis contritione vel lamentatione se ipsos efficiant. Ut hac consideratione præmissa, penitentiis tempus rationabilem possit accipere terminum, et vel extendatur si penitens negligenter injuncta prosecutus est, vel brevietur si desideranter veniæ placationem studuit promereri. Reconciliatio vero penitentium juxta antiquorum canonum instituta non a presbyteris sed ab episcopis fieri debet, nisi forte quis in periculo fuerit constitutus, et se reconciliari devote petierit; si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter episcopum consulere, et sic penitentem ejus præcepto reconciliare. Aliter autem, sicut nec chrismatis confectio, vel puellarum consecratio, ita nec penitentium reconciliatio ullatenus a presbyteris fieri debet. Quia solis episcopis apostolorum vicem tenentibus per manus impositionem specialiter in ecclesia conceditur, quod tunc apostolis ab ipso Domino dicente concessum est: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt.*

8. Illud quoque salutare sacramentum quod commendat Jacobus apostolus dicens: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, et orent super eum unguentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et suscitabit illum Dominus; et si in peccatis fuerit, remittuntur ei,* sollerti prædicatione populis innotescendum est. Magnum sane et valde appetendum mysterium, per quod, si fideliter poscitur, peccata remittuntur. Sed quia frequenter contingit, ut egrotans aliquis aut sacramenti vim nesciat, aut minus periculosam reputans infirmitatem, salutem suam operari dissimulet, aut certe morbi violentia obliviscatur, debet eum loci presbyter congruenter admonere, quatinus ad hanc spiritalem curam secundum propriæ possibilitatis vires vicinos quosque presbyteros invitet. Hoc tamen sciendum quia si his qui infirmatur publicæ penitentiæ mancipatus est, non potest hujus misterii consequi medicinam, nisi prius reconciliatione percepta, communionem corporis et sanguinis Christi meruerit. Cui enim reliqua sacramenta interdicta sunt, hoc uno nulla ratione uti conceditur. Si autem infirmi qualitas talis est ut per se ipsum visitandum et unguendum dignum existimet episcopus, ab ipso quam plurimum competenter fieri valet, a quo ipsum chrisma confi-

ditur, et cui peccata remittendi officii privilegio potestas concessa est.

9. Ex diversis partibus perventum est ad sacram synodum, quod quidam parentum filias suas cum ad nubilem pervenerint ætatem, easque pro suo modulo satis convenienter nuptu tradere possint, diutius quam necesse est secum detineant. Unde sepe contingit ut in ipsa paterna domo corrumpantur. Fertur et de quibusdam, quod dictu quoque nefas est, ipsos parentes filiarum suarum corruptoribus conhibeam præbere, et natarum suarum leones existere. Monendi igitur a presbyteris sunt patres familias, ut filiabus suis tempestive nuptias provideant, et calorem ferventis ætatis conjugali lege præveniant²¹². Primum scientes, quia tales, etsi post corruptelam legitimis viris copulatae fuerint, non possunt tamen cum sponso pariter sollemne benedictionis a sacerdote munus percipere; deinde si in eorum domiciliis tale nefas acciderit, siquidem illis nescientibus, pro sola negligentia culpa penitentiæ subjiciendi sunt. Si vero corruptionis turpitudinem ipsi consenserint, majoribus qui prohibere debuerint penitentiæ sarcina quam ipsis qui perpetrarunt imponenda est. Ad ultimum hoc noverint ecclesiasticis sanctionibus esse præfixum, ut nullus publice penitens usque ad tempus peractæ penitentiæ conjugium contrahere valeat: et hac ratione corruptam filiam non posse conjugio copulari, quousque per publicam penitentiam et ipsa et parentes, si forte consensisse probati fuerint, reconciliationem et sacri altaris communionem obtinere meruerint.

10. De raptoribus vero antiquorum Patrum statuta sequentes, hoc tenendum censemus, ut si eas raperint, quæ cum sponso pariter benedictione sacerdotali initiatae sunt, licet easdem corruerint, abstrahantur tamen ab his, et propriis sponsis reddantur. Quæ vero vel viduæ sunt vel adhuc sponsæ non fuerunt, et absque ipsarum et parentum voluntate rapiuntur, nihilominus parentibus vel propinquis restituantur, et aliis si voluerint nubant. Nam ipsis a quibus raptæ sunt legitimæ demum uxores nullatenus esse possunt; ipsos autem raptos eisque auxilium præbentes quamquam anathematizandos antiqui canones præcipiant, in ultimo tamen constitutis, si devote postulaverint, sacre communionis viaticum pro misericordia dandum non negamus. Quod si aliquis de ordine clericali hujusmodi transgressoribus cooperatores extiterit, proprii gradu honore carebit.

11. Inveniuntur nonnulli per diversas provincias et civitates habentes possessiones²¹³, qui cum aliquid publice sceleris perpetraverint, et ab episcopo vel presbyteris loci commoniti fuerint, ut penitentiam gerant, ab alterius civitatis episcopo vel presbytero se jam penitentiam suscepisse vel suscipere velle fateantur, atque ita sibimet illudentes Deo

VARLE LECTIONES.

²¹² proveniant c. ²¹³ possessiones cod.

mentiri conantur. Tales ergo ab episcopo civitatis **A** in cujus parochia scelus commissum est, statim eommunione privati, ad agendam penitentiam cogantur. Scribat autem qui eum eommunione privaverit, aliis ²¹⁵ quoque episcopis in quorum parochiarum territoriis hujusmodi prœdia possidet, ut et ipsi rem scientes a sua illum eommunione removeant, ne forte postmodum per ignorantiam sibi subreptum querantur. Manifesta etenim ecclesiastica sanctio continet, ut qui ab uno episcopo excommunicatus est, ab aliis ei non debeat episcopis communicari.

12. Hoc autem omnibus christianis intimandum est, quia hi qui sacri altaris eommunione privati, et pro suis sceleribus reverendis aditibus exclusi, publicæ penitentiæ subjugati sunt, nullo militiæ secularis uti cingulo, nullamque rei publicæ debeant administrare dignitatem, quia nec popularibus conventibus eos misceri oportet, nec vacare salutationibus, nec quorumlibet causas judicare, cum sint ipsi divino addicti iudicio; domesticas autem necessitates curare non prohibentur, nisi forte, propter scelerum ut a sepe fit enormitatem conscientiam stimulis exagitati, et mente peroulsi, ipsius privatæ rei administrationem implere nequiverint. Qui vero ad admonitionem episcopi seu sacerdotum pro peccato palam scelere penitentiæ remedium suscipere noluerint, magis abjiciendi sunt, anathematizandi scilicet, et tamquam putrida ac desperata membra ab universalis ecclesiæ corpore dissecandi. Hujusmodi jam inter christianos nulla legum, nulla morm, nulla collegii participatio est, quibus neque in ipso exitu **C** eommunicetur, et quorum neque post mortem, saltem inter defunctos fideles, commemoratio fiat. Sed si ad hoc inrevocabile iudicium obdurati cordis contemptus trahit, non sine magna tamen examinatione veniendum est, et omnia sacerdoti prius experienda, nec absque metropolitani cognitione et provincialium episcoporum communi iudicio quemlibet anathematizandum esse permittimus.

13. Propter assiduam erga populum Dei curam singulis plebibus archipresbyteros preesse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant, verum etiam eorum presbyterorum qui per minores titulos habitant vitam jugi circumspectione custodiant, et qua unusquisque industria divinum opus mereat, episcopo suo renuntient. Nec obtendat **D** episcopus, non egere plebem archipresbytero, quod ipse eam gubernare valeat. Quia etsi valde idoneus est, decet tamen ut partiatur onera sua, et sicut ipse matrixi præest, ita archipresbyteri præsent plebibus, ut in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo; omnia tamen ad episcopum referant, nec aliquid ²¹⁶ contra ejus decretum ordinare præsumant.

14. Quia non tantum a secularibus personis, immo

et ab ipsis præsulibus, quod minime decuit, tam virorum quam feminarum monasteria destructa inveniuntur, placuit sanctæ synodo, ut ab episcopis primum eorum status recuperationis sumat exordium, et omnia monasteria quæ sub episcoporum sunt potestate, protinus restaurentur. Et quicumque episcoporum ad venturam sequentis anni Domino propitio synodum monasteria quæ sub sua potestate neglecta fuerant, aliqua ex parte recuperasse reperiunt non fuerit, excommunicetur.

15. Similiter et de senedochiis statuimus ut quæcumque in episcoporum sunt potestate, secundum dispositionem eorum qui ea instituerunt gubernentur. Quæ autem sub defensione quidem sunt ecclesiæ, sed juxta institutorum decreta per heredes vel pertinentes qui religiosam vitam duxerint regi debent, procuret episcopus ut ab eis non neglegantur ²¹⁷, et si in aliquo male tractationis obnoxii reperiuntur, ecclesiasticæ subiaceant disciplinæ. Quod si heredes, sive clerici sive seculares, adeo importune contra majorum suorum decreta ire temptaverint, ut testatoris institutionis subprimere vel obscurare nitantur, et inter se senedochii substantiam dividere, nuntiatur sacratissimo imperatori, ut ejus auctoritate hujusmodi transgressorum nequitia coherceatur.

16. Suggestendum est beatissimis imperatoribus quia hi qui monasteria et senedochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quod a nullo melius quam a summis potestatibus protegenda crediderunt. Et si ea contra decreta instituentium personis quibus non licet dederint, ipsi impugnatores efficiuntur qui propugnare debuerant; et cavendum summopere est principibus, ut qui a nemine nunc ²¹⁸ inde iudicantur, ne in futuro iudicio ab omnipotente Deo gravius iudicentur; secundum Apostolum, etenim horrendum est incidere in manus Dei viventis. Nos vero quia debitores sumus, ut fideliter annuntiemus, idcirco humiliter suggeremus, quod silere non audemus.

17. Omnes christianos scire oportet quia omnium rerum suarum decimationem Deo fideliter reddere debent, et secundum episcoporum dispositionem sacerdotum et reliquorum clericorum usibus cæterisque ecclesiasticis utilitatibus distribuendæ sunt. Qui vero eas suo arbitrio et non secundum episcopi dispositionem dispensare conatur, duplicem reatum incurrit: unum quia dominicam substantiam impie subtrahit, alterum quia rem sacram sacrilega temeritate violare præsumit. Quisquis igitur post admonitionem episcopi et sacerdotum vel decimas dare ²¹⁹ contempserit, vel pro suo arbitrio quibus dandæ non sunt dare præsumpserit, tamquam divinarum sanctionum contemptor ²²⁰ et temerator, sacerdotali vigorem plectendus et a sacre eommunione removendus est.

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁵ alii cod. ²¹⁶ aliquid corr. aliquid cod. ²¹⁷ glegantur cod. ²¹⁸ nun c. ²¹⁹ dare usque dare deest in codice. ²²⁰ contempto 1.

18. Nulla ratione clerici aut sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius episcopi disciplina et providentia gubernantur. Tales enim acetalos, id est sine capite, prisca ecclesiæ consuetudo nuncupavit. Docendi sunt igitur seculares viri, ut si in domibus suis mysteria divina jugiter exerceri desiderant, quod valde laudabile est, ab his tamen tractentur, qui ab episcopis examinati fuerint, et ab ordinantibus suis commendaticiiis litteris comitati probantur, cum ad peregrina forte migrare necesse est. Si qui eorum contemptores canonum extraordinarie et inclite ministrantes, et divina sacramenta taliter violantes inveniuntur, primum ab episcopo uterque admoneatur, et vagans, scilicet clericus vel sacerdos, et si qui ejus usurpativo fruitur officio, et si ab hoc noluerint se temeritate compeescere, excommunicentur. Sed et ille excessus omnino inhibendus est, quod quidam seculares viri presbyteros aut alios clericos conductores vel procuratores sive exactores fiscalium rerum vel reddituum ac vectigalium constituunt. Si quis igitur deinceps hujus exorbitationis reus inventus fuerit, uterque excommunicentur, tam ipse qui constituit, quam ille qui indigne paruit.

19. Quia terribiliter propheticus sermo minatur, ad usuram dantem et amplius accipientem in æternum non esse victurum, et non habitaturum in tabernaculo altissimi, nec requieturum in monte sancto Dei, censemur ut quicumque hæc perpetrasse inveniuntur, si supersuut a quibus usuras exigerunt, ipsi restituant quæ superhabundantius abstulisse probantur. Si autem decesserunt, heredibus eorum saltem medietatem refundant, aut eleemosinis redimant quod cupiditate deliquerunt. Deinceps vero qui hæc sectari inventus fuerit, si laicus est, excommunicetur; sacerdos autem vel clericus si ad episcopi admonitionem ab hoc turpi et pestifero negotio se non cohibuerit, proprii gradus periculum sustinebit.

20. Comperimus quod ab his qui secundum mundanas leges ²²¹ viduarum et orfanorum tutelam sibi vindicant, non solum neglegantur, verum etiam aliquotiens opprimantur: quibus ecclesiastica sollicitudine succurrendum censemur. Et si hujusmodi oppressores ad episcopalem admonitionem corrigi voluerint, gratulandum his est. Si autem in obstinationis impietate duraverint, suggerendum clementissimo imperatori, quatinus ipse efficacem tutorem ejus tribuat, ut et illi remuneratio reddatur a Deo, et de inutili silentio sacerdotalis ordo non damnetur.

21. Quidam clericorum vel monachorum peregrinantes per diversas vagando provincias et civitates, multiplices spargunt errores et inutiles quæstiones disseminant, decipientes corda simplicium. De his decrevit sancta synodus, ut ab episcopo loci detineantur, et ad metropolitanum deducti,

A discussione ecclesiastica examinentur. Et si vanitatis atque jactantiæ, non autem utilitatis aut doctrinæ causa, has inquietudines serere reperiuntur in populis, velut ecclesiasticæ pacis perturbatores congruenti disciplina macerentur.

22. Inveniunt multi, et maxime de rusticis, qui adultas feminas sub parvulorum filiorum nomine in domibus suis introduxerunt, et postmodum ipsi soceri nurus suas adulterasse convicti sunt. Idcirco inhibendum decernimus, ut nulli deinceps imperfectæ ætatis puero adulta femina jungatur. Sed cum ad ætatem idoneam adolescentem venerint, tunc legitimo possunt conubio copulari.

23. Quia pestiferas adhuc stirpes et reliquias artis magicæ in tantum vigere ad nos perlatum est, ut quædam maleficæ illicitum amorem aliorum mentibus, aliis vero odium immittere dicantur, quædam etiam venenariæ sunt, ut quosdam premissis multo populi rumore deferantur, hujusmodi diaboli ministras diligenti examinatione proditas, sub averrima pœnitentia redigendas statuimus, et in ipso tantum exitu, si tamen prius digna pœnitentiæ opera fecerint, reconciliandas esse permittimus.

24. Omni ratione caret, et religioni christianæ noxium et contrarium noscitur, ut Judei a christianis vectigalia exigant, aut ullas civiles aut criminales causas intra christianos judicandi locum habeant. Quicumque igitur judiciariæ potestatis super christianos aliquam administrationem Judeo tractare permiserit, a christiana communione pollatur.

C CAPITULA COMITIBUS AB IMPERATORE PROPOSITA.

1. Ut aperte depredationes quæ fiunt adversus eos qui Romam orationis causa, eosque qui vel ad marcatum, aut ad alias utilitates suas proficiscuntur, quemadmodum comprimantur, ne fiant ulterius, comitum nostrorum consilium quærimus.

2. Potentes autem, ne circa domos in quibus habitant oppressiones exerceant, quibus pauperes affliguntur ²²², quia solent cum suis caballis, ac reliquis animalibus inter reliquas violentias aliorum prata decerpere, nihilominus autem et hiemis tempore, occasione nutriendorum equorum illos affligunt, per eos etiam scire volumus, qualiter hoc emendandum sit.

3. Quando ad palatium, vel ad alia loca potentes properant, et in exposcendis hospitibus pauperes adgravant, inquirere placet, qualiter hæc oppressio fieri desinat.

4. Furta quoque quæ crebro longe lateque per Italiam fiunt, quo studio reprimantur, inquiremus.

5. Et hoc scire volumus, qua censura redarguend sunt illi, qui pontem Tycynensem totiens a nobis commoniti facere neglexerunt, et ut non solum illos, sed omnes ²²³ Italiæ pontes qui emendatione indi-

VARIÆ LECTIONES.

²²¹ deest c. ²²² affliguntur cod. ²²³ omnium corr. omnis cod.

guent, qualiter ad statum antiquitatis revocentur. **A** persequi neglexerit, nostræ indignationis motum sentiet, et proprio honore privabitur.

6. Naves autem quæ propter custodiam littoris, per mare sunt antiquitus ordinatæ ad præcavendas adversariorum insidias, qualiter secundum ordinem eundem reparatæ fiant, oportune consulimus, quoniam hac desidia non modica ex parte populus noster inimicorum insidias sustinet.

7. Qualiter autem palatia nostra, quæ longa vetustate vel negligentia sunt obsoleta, reparentur atque reficiantur, comitum nostrorum consultus inquiritur.

8. Et ut status rei publicæ nostræ in hoc non videantur infirmari, dicant nobis si conveniens sit, ut unusquisque comes, domos a nobis susceptas, bene prævisas et commendatas habeat, aut si quæ indigent emendatione, statum pristinae soliditatis suscipere congruum videatur. **B**

9. Qualiter autem missi domni ac genitoris nostri ac nostri, vel apostoliei, debito suscipiantur honore, dicendum est; atque ad nostram notitiam per comites nostros volumus perveniri, de quibus rebus, aut facultatibus, hujusmodi sumptus et apparatus legationi designatæ delegatus, sumebatur antiquitus, aut a quibus personis exigebantur parvareda, ut et nostro tempore idem ordo servetur, nec ad alias res aut personas usus iste retorqueatur.

10. Hoc etiam audire desideramus, si in iudicio comitum prius miserorum causa, id est viduarum, pupillorum, ceterorumque pauperum querimonie terminandæ sint, ac deinde potentiorum; quod si ab aliquo tales Christi pauperes sunt despecti, qualiter hoc emendare volint, inquirentibus nobis insinuent ²²¹. **C**

LEGES AB IMPERATORE PROMULGATÆ.

De ²²² rebus vero sæcularibus hæc statuit piissimus imperator Hladowicus, quæ gloriosi quoque genitoris ejus Hlotharii serenissimi Augusti auctoritate firmata sunt.

1. Perventum est ad nos quod eos qui Romam orationis causa pergunt, vel qui negotiandi gratia per regnum nostrum discurrunt, collecti latrones diripiant, eosque aliquotiens vulnerent vel occidant, et bona eorum diripiant. Ideo volumus, ut comites nostri, eorumque sculdassi ²²³ adjunctis secum vassallis episcoporum, si necessitas fuerit, ubicumque tales audierint ²²⁷, studiosissime perquirant, et ²²⁸ eos capiant atque dstringant. Et si hujus criminis reos invenerint, pœnas in legibus positas, erga eos absque ulla negligentia exsequantur, ut ab his malefactoribus regnum nostrum purgetur, et qui in nostra fiducia huc veniunt, sive orationis, seu ²²⁹ negotiandi gratia, salvi esse possit. Sciat autem unusquisque fidelium nostrorum, quia quicumque comes, vel quilibet publicus minister, hujusmodi malefactoribus aut ad sensum præbuerit, aut eos ²³⁰

2. Sed et hoc ²³¹ comperimus, quia ex diversis locis hujusmodi noxii homines inter se ²³² conspiciunt, et diversos comitatus circumeuntes, prædas et rapinas, per villas, seu et ²³³ per vias, vel per silvas faciant, et innocentes homines deprædentur, et spoliunt; et hi quoque similiter volumus, ut diligenti studio perquisiti capiantur et dstringantur. Et si obnoxii hujus sceleris inventi fuerint, legalibus pœnis absque ulla dilatione subigantur ²³⁴, et hujusmodi inquietudo, et injusta direptio, populo nostro auferatur, et liceat omnibus sub nostra ditione degentibus, cum salvatione et ²³⁵ pace vivere, ut ordo rei publicæ secundum justam administrationem provisos ²³⁶, salvus et quietus permaneat.

3. Audivimus quoque quod quidam domos et possessiones habentes, concilient sibi atque consotent latrones aliunde venientes, eosque occulto foveant, et solatium dent ²³⁷ ad tale facinus perpetrandum, ut quicquid ipsi ex pernicioso opere adquisierint, cum eis ²³⁸ parciantur. Quod genus malefactorum pessimum judicamus, quia non solum ipsi mala peragunt, sed etiam aliorum opere et officio ad scelera utuntur. Ubicumque igitur in tali suspitione quilibet venerit, et rumor in populo dispersus fuerit, quod hæc facinora exercent, si adhuc propalatum ²³⁹ non ²⁴⁰ est, cum duodecim se expurget ²⁴¹; si autem jam ²⁴² in aliquo manifestus ²⁴³ aut deprehensus est statim capiatur, et dstringatur, et damnationem legibus præfixam sustineat. Ubicumque vero sive manentes seu ²⁴⁴ vagantes latrones comprehendere publici muneris administrator voluerit, et ille se defensare conatus fuerit, si inter hæc forte eundem latronem occidi contigerit, nulla is qui eum occidit damnatione multetur, neque ulla inimicitias a parentibus, aut ²⁴⁵ persecutionem ab ullo ejus amico vel propinquo sustineat. Et ²⁴⁶ si aliquis ejus senior aut propinquus, propter hoc vindictam facere conatus fuerit, et iudex publicus eum comescere non potuerit, per fidejussores idoneos talis persona ad nostram deducatur præsentiam, ut complices et fautores sceleratorum nostra animadversione flectantur. Ubicumque autem fama est tales habitare, inquisitio per sacramentum, per omnem populum circa manentem fiat; et cujuscumque gentis aut conditionis fuerint ²⁴⁷ per quos hoc inquiri melius potuerit, jusjurandum dare, cum a comite conventus fuerit, recusandi non habeat potestatem.

4. Sed et hoc pervenit ad notitiam nostram quod, quando potentes, et honorati, sive ecclesiastici ordinis ²⁴⁸ sive sæcularis, ad nos veniunt, a populo in quorum domibus mansiones accipiunt, suis usibus,

VARLE LECTIONES.

²²¹ insinuet cod. ²²² hac in uno Sangallensi apud Canisium exstant. ²²³ eorum sculdassii C. ²²⁷ fuerint C. ²²⁸ ut C. ²²⁹ sive C. ²³⁰ e. qui p. C. ²³¹ deest C. ²³² deest C. ²³³ deest C. ²³⁴ subiciantur C. ²³⁵ ac C. ²³⁶ prorsus C. ²³⁷ solatientur C. ²³⁸ ejus C. ²³⁹ prolatum C. ²⁴⁰ deest C. ²⁴¹ purget C. ²⁴² deest C. ²⁴³ manifestatus C. ²⁴⁴ sive C. ²⁴⁵ a. ullam p. C. ²⁴⁶ Quod C. ²⁴⁷ fuerit C. ²⁴⁸ deest C.

suorumque equorum necessaria per vim tollant, et hac occasione populus noster affligatur. Idcirco præcipimus ut omnis ²⁴⁹ fidelis noster, quicumque ad nostram præsentiam properat, nihil in veniendo aut revertendo ab aliquo violenter tollat; set suis hominibus et equis, nisi forte ab amicis stipendia acciperit, ab hospitibus suis præcio justo comparet. Nam quicumque hujus mali famam habuerit, cum ad nos venerit, veracem hominem volumus ut det, qui pro suis omnibus juret, nihil eos in itinere tulisse. Et si forte in aliquo se suosque obnoxios recognoscit, donet idoneum hominem, qui juret et ²⁵⁰ cuncta restituat, his quibus ²⁵¹ abstulisse visus est.

5. Hoc etiam multorum querellis ad nos delatum est, quod potentes et honorati viri, in ²⁵² locis quibus conversantur, minorem populum depopulentur, et opprimant, et ²⁵³ eorum prata depascant; mansiones etiam contra voluntatem privatorum hominum, sive pauperum, in ²⁵⁴ eorum domibus suis ²⁵⁵ hominibus disperciant, eisque per vim quælibet tollant. Unde præcipimus ut hoc ulterius non fiat, sed unusquisque honoratus noster se suosque ex suo pascat. Et si de loco ad locum migrat, cum summa pace transeat, et neque in manendo, neque in iter agendo, onerosus et damnosus aliis existat. Et hoc sciant omnes quia quicumque deinceps hoc transgredi præsumpserit, nostræ indignationis motum sustinebit, et proprio honore carebit.

6. Quia eorum desidia et negligentia, qui palatia nostra secundum antiquam consuetudinem restaurare debuerant, in magno squalore et negligentia sunt, et ad ruinam pæne pervenerunt, præcipimus, ut absque dilatione restaurentur, et quicumque inde negligens fuerit, sciat quia nostra jussione tamdiu ibi residebit, quousque quod neglexerit pleniter recuperatum habeat.

7. Certissime cognovimus quia publicæ domus, quæ in singulis civitatibus ad ornatum nostræ rei publicæ antiquius constructæ fuerant, eorum desidia

A quibus commissæ sunt, ad Lapsam et ruinam pæne pervenerint; unde jubemus, ut protinus restaurentur, et ad priorem statum recuperentur, quatinus nostris usibus, et externarum gentium legationibus quæ ad nos veniunt, satis congrua et decora fiant.

8. Sepe nostra auctoritate monuimus ut Tycinensis pons, secundum antiquam dispositionem restauraretur, sed hactenus ab aliquibus neglectum est; unde præcipimus ut quicumque in Kalendas Marcias portionem suam pleniter restauratam non habuerit, tamdiu ibi ipse sedeat, quousque perfectissime consummatam habeat. Per singulas quoque provincias super quælibet flumina ubi antiqua consuetudine pontes fieri soliti ²⁵⁶ sunt, instanter volumus ut restaurentur; et si allucubi aliquis casus exigit, ut pons noviter fiat, volumus ut communi opera totius populi circum habitantis ibi pons construatur.

9. Quia rationabiliter in singulis civitatibus cognovimus, unde missi transeuntes, vel stipendia, vel paravarodos acciperent, et nunc eorum temeritate violatum est quibus ipsa loca commissæ sunt, et ab ordine suo res ad hoc deputatæ ad alios usus convertuntur, præcipimus ut juxta priorum ²⁵⁷ dispositionem, unde stipendia et paravarodos exigere consueverant, inde exigant, et nullatenus ad alios usus res ad hoc deputatæ ullo modo retorqueantur.

10. Hæc quæ superius nostra auctoritate agenda et observanda decrevimus, omnimodis ab omnibus nostris fidelibus cum summa reverentia observanda præcipimus; neque patimur ut nostra dispositio in aliquo titubet, aut a quocumque parvipendatur; hoc omnibus denuntiantes, quia quicumque his contraire præsumpserit, aut nostræ dispositionis ordinem non custodierit, et a nobis constituta temerare aut negligere præsumpserit, si ecclesiastici est ordinis, secundum proprii gradus disciplinam coercebitur; si autem et secularis muneris administrator est, nostra se noverit animadversione plectendum.

HLOTHARII, HLUDOWIGI ET KAROLI CONVENTUS APUD MARSNAM II.

(An. 851.)

Pactum Prudentii Annalibus insertum (*Mons. Germ. SS. tom. I, p. 445 [Patrol. CXV, col. 1390]* et a Sirmundo et Baluzio editum, ope codicis 2) bibl. reg. Parisiensis II. 4638 recognovimus.

Hæc quæ sequuntur capitula acta sunt anno 851 incarnationis Dominicæ, quando tres fratres reges, Hlotharius scilicet, Hlodowicus et Karolus, secus municipium Trejectum, penes locum qui dicitur Marsna, iterum convenerunt, et consulti episcoporum et cæterorum fidelium eadem capitula subscripserunt manibus propriis (48), et inter se ac inter

D fideles suos perpetuo se conservaturos promiserunt. Quæ capitula singulorum in populo adnuntiationes sequuntur.

1. Ut omnium præteritorum malorum et contrarietatum, et supplantationum ac malarum machinationum atque molitionum, seu nocimentorum ²⁵⁸ in

VARIE LECTIONES.

²⁴⁹ ut omnis desunt C. ²⁵⁰ aut C. ²⁵¹ a. q. C. ²⁵² deest C. ²⁵³ deest C. ²⁵⁴ in e. desunt C. ²⁵⁵ hæc finis editionis Canisii. ²⁵⁶ soluti cod. ²⁵⁷ priorem corr. priorum cod. ²⁵⁸ ita 2. et Prudentius. nocumentorum S. B.

NOTÆ

(48) Hinc capitulis istis chirographi nomen inditum observat Sirmundus ex Karoli cap. 4 adversus Wenilohem Hincmari I, De divortio Lotharii, c. 23, ubi cap. 4 et 5 subnectuntur. Cæterum Prudentius

hæc communi procerum consilio et consensu a regibus decreta, priorumque nominum monogrammatibus confirmata narrat.

in vicem actorum, abolitio ita inter nos et apud nos fiat, et a nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia et rancore, ut nec in memoriam, ad retributionem duntaxat mali vel contrarietatis atque exprobrationis²⁵⁹ seu improprietatis, de cætero exinde quiddam veniat.

2. Ut²⁶⁰ tanta, Domino cooperante, inter nos vere caritatis benignitas abhinc inante maneat²⁶¹ de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, sine dolo et simulatione, ut nemo suo pari suum regnum aut suos fideles, vel quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regum pertinet, discupiat, aut forsconsiliet, aut per occultos susurrone libenter composita mendacia seu detractiones acceptet.

3. Ut unusquisque fideliter suum parem, ubicumque necessitas illi fuerit, et ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos, et consilio et auxilio adjuvet, ut regnum, fideles, prosperitatem, atque honorem regum debite valeat obtinere. Et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstrat, quia in fratris sui adversitate, si evenit, fraterno modo contristatur, et in prosperitate illius lætatur. Et talem fidem, sicut inter nos modo abhinc in ante²⁶² conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, qui superfuerit, conservabit.

4. Et quia per vagos et tyrannica consuetudine inreverentes homines pax et quies regni perturbari solet, volumus ut ad quemcumque nostrum telis venerit, ut de his quæ egit rationem ei justitiam subterfugere²⁶³ possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

5. Similiter et de eo agendum est, qui pro aliquo capitali et publico crimine a quolibet episcopo corripitur vel²⁶⁴ excommunicatur²⁶⁵, aut ante excommunicationem crimen faciens, regnum et regis regimen²⁶⁶ mutat, ne debitam poenitentiam suscipiat aut susceptam legitime peragat, interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimoniam, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non libebat habere, fugiens secum ducit. Hic talis, cum episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi vel latendi locum in regno alicujus nostrum inveniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat; sed a nobis vel per ministros rei publicæ constringatur, ut et simul cum diabolica præda quam secum duxit ad episcopum suum redeat, et de quocumque crimine publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam ut legitime peragat compellatur.

6. Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine et

A statu, veraciter sint de nobis securi, quia nullum abhinc inante contra legem et justitiam vel auctoritatem ac justam rationem aut damnabimus aut dehonorebimus, aut opprimemus vel indebitis machinationibus affligemus. Et illorum, scilicet veraciter nobis fidelium, communi consilio, secundum Dei voluntatem et commune salvamentum, ad restitutionem sanctæ Dei ecclesiæ et statum regni, et ad honorem regum atque pacem populi commissi nobis pertinenti, ad sensum præbebimus; in hoc, ut illi non solum non sint nobis contradicentes et resistentes ad ista exsequenda, verum etiam sic sint nobis fideles et obedientes ac veri adiutores atque cooperatores, vero consilio et sincero auxilio, ad ista peragenda quæ præmisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu suo principi et suo seniori esse debet.

7. Ut sic simul conjuncti et nos fratres ad invicem, et nos cum fidelibus nostris, et fideles nostri nobiscum, et omnes simul eum Deo nos recunjugamus, et, ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus, ut unusquisque omnium nostrum absque sua²⁶⁷ propria excusatione vel justificatione recognoscamus, in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata et decreta suorum sanctorum fecimus aut consensimus in ordine ecclesiastico et statu regni, et per singula in medium illa producimus; et nemo nostrum suo aut propinquo, aut confederato, immo nec sibi seculariter parcat, ut spiritaliter et salubriter parcere possit. Quin, sicut præmisimus in præcedenti capitulo, vero consilio et sincero auxilio illa in commune certatim emendare totis viribus procuremus, quam citius rationabiliter poterimus.

8. Et si aliquis de subditis in quocumque ordine et statu de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto contradixerit, seniores cum veraciter fidelibus suis hæc secundum Dei voluntatem²⁶⁸ et legem ac justam rationem, velit aut nolit ille qui divino consilio et decreto et huic convenientiæ resistens et contradicens fuerit, exsequantur. Et si aliquis de senioribus de hac convenientia exierit aut se retraxerit, vel huic communi decreto, quod absit, contradixerit, cum plures seniorum nostrorum fideles et regnorum primores in unum convenerint, eorum qui hæc observaverint seniorum consilio, et episcoporum judicio ac communi consensu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, favente Domino decernemus. Et ut obnixius suprascripta capitula a nobis, auxiliante Domino, inviolabiliter observentur, et nos illa observaturos certius credatur, manibus propriis eadem subter firmavimus.

*Adnuntiatio Hlotarii*²⁶⁹.

Volumus ut vos sapiatis, ut²⁷⁰ quid noster adven-

VARIE LECTIONES.

²⁵⁹ a. e. desunt Prud. ²⁶⁰ Ut cum t. 2. ²⁶¹ maneat 2. ²⁶² antea 2. ²⁶³ s. non p. 2. s. velit Prud. ²⁶⁴ v. e. desunt 2. ²⁶⁵ e. a. a. desunt Prud. ²⁶⁶ nomen 2. ²⁶⁷ deest 2. ²⁶⁸ voluntate 2. ²⁶⁹ a. h. desunt 2. ²⁷⁰ deest S, B.

tus hic fuerit. Venimus hic, ut simul, adjuvante Deo, cum fidelibus nostris de Dei voluntate et statu sanctæ ecclesiæ ac regni, et communi nostro ac vestro profectu, considerarem, sicut et fecimus; et gratias Deo, sumus inde sic adunati, et ad nos invicem, et cum fidelibus nostris, sicut nos recognoscimus, quia et infra regnum et extra regnum per marcas nostras nobis est necessarium.

Adnuntiatio Hludowici.

Sicut meus frater vobis ²⁷¹ dicit, magna necessitas est nobis et isti populo christiano qui nobis est a Deo commissus, ut nos ad invicem sic concordēs et uniti simus, quomodo Dei voluntas est et veræ fraternitati convenit. Quod usque modo, postquam Deus istud regnum in manus nostras post patrem nostrum misit, per omnia, sicut necessitas fuerat, non fuimus: et ideo tanta Deo contraria et nobis ac vobis impeditosa reciderunt. Et quia modo, Domino adjuvante, sic sumus unanimēs sicut per rectum esse debemus, sciatis quia unusquisque nostrum paratus est, ut suum fratrem ubicumque necessitas fuerit, et infra patriam et foris patriam, aut per se ipsum aut per infantem vel fideles suos, et

A consilio et auxilio sic adjuvet, sicut frater fratri per rectum facere debet.

Adnuntiatio Karoli.

Sciatis quia et nos et fideles nostri veraciter recognoscimus, quia partim necessitate, partim indebita voluntate, sicut meus frater Hludowicus vobis dixit, multa acciderunt in isto regno, quæ nobis necesse non fuerat. Et sciatis quia nunc, gratias Deo, adunati sumus, et nos ad invicem, et cum fidelibus nostris, et una cum Dei adjutorio, quanto melius et citius rationabiliter possumus, procuremus, qualiter quæ neglecta sunt, emendata fiant, ut et Deus sit nobis propitius, et ecclesiasticus ordo debitum honorem habeat, et regni nobis commissi prosperitas proveniat, et iste populus christianus pacem habeat, et vobis lex et justitia conservetur, et vos nobis, sicut antecessores vestri nostris antecessoribus fecerunt, debitum honorem et auxilium exhibeatis. Et qualiter hoc consideratum et veraciter confirmatum manibus propriis habeamus, hic vobis relegetur.

B Et relecta sunt in conspectu totius populi supra-scripta capitula.

HLUDOWICI GERMANIÆ REGIS CONVENTUS MOGUNTINUS.

(An. 751. Oct. 3.)

Acta hæc debemus studio viri de re nostra meritissimi Joachimi Heinrici Jaeck, bibliothecarii publici Babenbergensis, qui documentum in codice bibliothecæ ejus, olim montis sancti Michaelis prope Babenberg, m. in 4°, sæc. ix vel x, repertum, opera Martini Josephi de Reider, patriæ historiæ antiquitatum et architecturæ cultoribus, describi, scripturæ specimine adjecto, curavit, atque opus docta præfatione et annotationibus tam criticis quam historicis adornatum, anno 1821 nobiscum communicavit. Et observavit V. Cl. conventus hujus jam in Annalibus Fuldensibus ad an. 852 mentionem fieri, quos posteriores omnes ea de re scriptores secuti sunt. Et Rudollus quidem Fuldensis ibi (*Mon. Germ. SS. I, 367*) narrationi suæ ipsa capitulorum subsequentiū verba inserens: « Habita est autem et synodus ex voluntate atque præcepto ejusdem serenissimi principis in civitate Mogontia, metropoli Germaniæ, præside Rhabano, venerabili ejusdem urbis archiepiscopo, cum omnibus episcopis atque abbatibus orientalis Franciæ, Bajoriæ et Saxonie, » ita pergit: « Et illi quidem de absolvendis quæstionibus ecclesiasticis tractatum habebant, rex vero cum principibus et præfectis provinciarum publicis causis litibusque componendis insistens, postquam synodalia eorum decreta suo iudicio comprobavit... Bajoariam reversus est. » Sed illa anno 352 minus congruere inde prodit, quod cum conventus Moguntiacensis mense Octobri inchoatus fuisset, non fieri potuit ut eo absoluto Ludovicus rex reliqua anni parte quatuor præterea alios conventus in Bajoaria, Colonia, Mindæ, et Erfurdie pro rebus Bajoariæ, Saxonie et Thuringiæ ordinandis atque principibus Lotharii audiendis haberet, et ante diem Natalis Domini Ralisbonam reverteretur. Accedit quod indictio, quam in primis attendendam liquet, et annus regni in sequentibus indicati anno 852 haud congruant; nam indictio xv mensem Octobrem anni 85, annus xviii regni Ludovici Octobrem anni 850 indigitant; et in codice Babenbergensi primo dccc scriptum, eique numerum ii adjectum esse, scripturæ specimen demonstrat. Quæ ita expedienda iudicavi, ut indictionem secutus, conventum anno 851 assignarem, quod factum et tota Rudolfi narratio, acta ultimorum anni 851 mensium actis anni sequentis adjungens, explicabitur.

Canon Hludowici regis.

Anno Dominicæ incarnationis 822, ²⁷² indictione 15, regis vero orthodoxi atque gloriosi et vera clementiæ dignitate præcipui Hludowici, anno 18, mense Octobri, die tertio, ex voluntate atque præcepto ejusdem serenissimi principis, sancta synodus habita

est in civitate Mogontia, metropoli Germaniæ, præside Rabano, venerabili ejusdem civitatis archiepiscopo, cum ceteris episcopis orientalis Franciæ, et Bajoriæ, atque Saxonie. Hoc est Liuprammo Juvavensi ²⁷³ archiepiscopo, Zozbaldo (49) episcopo, Salonæ episcopo (50) Essone episcopo (50*), Lantone e-

VARIÆ LECTIONES.

²⁷¹ vobis 2. ²⁷² DCCC. L. superaddito II. *codex.* ²⁷³ juvenensi c.

NOTÆ.

(49) Sive Gotzbaldo, Herbipolensi.
(50) Constantiensi.

(50*) Curiensi.

scopi (51), Otkario episcopo (52), Gebehardo episcopo (53), Hemmone episcopo (54), Baturato episcopo (55), Gozperto (56) episcopo, Erchanfrido episcopo (57), Hartwigo episcopo (58), Lantfrido (59) episcopo, Altrido episcopo (70), Liutprando ²⁷⁴ episcopo (61), Diatmaro chorepiscopo, Folchardo chorepiscopo, Albericho chorepiscopo, Reginharic chorepiscopo (62), Grimaldo (63) abbate, Rathleiho (64) abbate, Hantoue (65) abbate, et reliquis æcclesiastici ordinis viris, presbyteris videlicet, monachis atque diaconibus, a quibus statutum est hæc synodalia decreta gestorum, quorum capita subter adnexa ²⁷⁵ sunt.

1. *De concordia episcoporum comitumque fidelium.* Sane opus est ut pax et concordia sit atque unanimitas in populo christiano, quia unum Deum patrem habemus in cælis, et unam matrem æcclesiam, unam fidem, unum baptisma ²⁷⁶; ideo in una pace et unanimitate concorditer vivere debemus, si ad unam et veram hereditatem regni cælestis cupimus pervenire; quia non est dissensionis Deus, sed pacis, ut ipse ait: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Igitur si inter omnes fideles pax, et concordia habenda est, dicente Apostolo: *Pacem sequimini et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum;* multo magis inter episcopos et comites esse debet, qui post imperialis apicis dignitatem ²⁷⁷ populum Dei regunt. Ita enim inter se concordiam habent ²⁷⁸, ut alterutrum sibi ad Dei servitium peragendum, et ministerium suum explendum non solum non nocent, quin potius adminiculo sint (66).

2. *De potestate episcoporum.* Ut episcopi potestatem habeant res ecclesiasticas prævidere, regere, gubernare, atque dispensare secundum canonum auctoritatem, volumus: et ut laici in eorum ministerio obcediant episcopis ad regendas æcclesias, viduas et orphanos defensandos; et ut obcedentes sint eis ad eorum christianitatem servandam; consentientesque sint comites et iudices præsulibus suis ad justitias faciendas, juxta præcepta divinæ legis,

A et nullatenus per aliquorum mendatium vel falsum testimonium neque perjurium, aut per præmium, lex juxta in aliquo depravetur (67).

3. *De decimis exquirendis.* Volumus, ut decimæ quæ singulis dantur æcclesiis, per consulta episcoporum a presbiteris ad usus æcclesiæ et pauperum summa diligentia dispensentur. Quatuor autem tam de redditibus ²⁷⁹, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet æcclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter decretum est, convenit fieri portionibus. Quarum sit una pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda juxta constitutionem episcopalem. Admonendum tamen est, ut decima Deo omnino dari non neglegatur, quam ipse Deus sibi constituit dari; quia timendum est, si quis Deo suum debitum abstrahat, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua. Dicit enim Deus taliter in Levitico (68) de decimis: *Omnes decime terre, sive de fructibus, sive de pomis arborum, Domini sint, et illi sanctificantur boves et oves et capræ, quæ sub pastoris ²⁸⁰ virga transeunt; quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Si quis mutabitur ²⁸¹, et quod mutat, et quod mutabitur sanctificabitur Domino. Non eligetur ²⁸², nec bonum nec malum, nec altero commutabitur, et non redimetur.* Sed quia modo multi inveniuntur decimas dare nolentes, statuimus, ut secundum Domini præceptum, amoneantur semel et secundo atque tertio; si non emendaverint, anathematis vinculo constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam. Nam hoc censuimus, quia sacri canones præcipiunt, de decimis fidelium quatuor fieri portiones, ex quibus una ad susceptionem pertineat episcopi. Statuimus ut per æcclesias monachorum vel laicorum et per capellas dominicas seu beneficiatas ²⁸³, ubi decime dantur, episcopi digno honore suscipiantur, ut ecclesiasticum officium ibi persolvere possint (69) Ecclesiæ antiquitus constitute ²⁸⁴, propter nova oratoria nec decimis nec possessionibus aliis priventur, nec ullam omnino injuriam patiantur (70).

VARIE LECTIONES.

²⁷⁴ liutprando corr. liutprando c. ²⁷⁵ adnecta c. ²⁷⁶ baptismam c. ²⁷⁷ dignitate c. ²⁷⁸ habent c. ²⁷⁹ hereditibus c. ²⁸⁰ pasto c. ²⁸¹ lege mutaverit. ²⁸² elietur c. in marg. alienetur. ²⁸³ beneficiatas c. ²⁸⁴ constitutos.

NOTÆ.

- (51) Augustano P.
- (52) Eichstadiensis.
- (53) Spirensis.
- (54) Sive Heinmone, sive Havmone Halberstadiensis.
- (55) Paderbonensis.
- (56) Sueonum episcopo P.
- (57) Ratisbonensis.
- (58) Passaviensis.
- (59) Sabionensis P.
- (60) Hildesheimensis.
- (61) Incerto.
- (62) Moguntino P.
- (63) Sangallensis P.
- (64) Seligenstadensis P.
- (65) Fuldensis P.
- (66) Capitulum 4 de verbo ad verbum ex actis synodi provincialis Moguntinæ an. 847 (apud Harzheim *Collect. Conc. Germ.* tom. II, p. 455) desum-

ptum esse videtur, excepto textu *Beati pacifici — vocabuntur.*

(67) Cap. 2 concordat cum cap. 7 synodi provincialis Mog., exceptis verbis: *ad justitias faciendas juxta præcepta divinæ legis*, cujus textus tamen illic deest.

(68) Cap. xxvii, v. 30.

(69) Cap. 3 concordat cum 10 synodi prov. Mog., exceptis verbis: *hereditibus* pro *redditibus*, *quarta fabricis* pro *quarta ecclesiæ fabricis*. Additus textus in Levitico cap. xxvii, v. 30, de decimis solummodo hic verbotenus insertus est.

(70) Hæc constitutio ultima concordans cum 14 synodi prov. Mog. sequentibus sæculis regulam induxisse videtur, quod in divisione ecclesiarum filiarum decimæ plerumque matri servatæ sint, quodque in pluribus adhuc ecclesiis post mille annos cernimus.

4. *Ut nullus audeat immunitates* ²⁸⁵ *infringere.* Quisquis ²⁸⁶ fastu superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo consecratas, atque ob honorem Dei sub regia immunitatis defensione constitutas inhoneste tractaverit, vel infringere præsumpserit, quasi invasor et violator domus Dei excommunicetur. Decet enim ut indignationem Domini atque ipsius regis sentiat, cujus benevolentiae contemptor, et constitutionis prævaricator existit. Nihilominus tamen rex sue concessionis immunitatem ab omnibus ditionis suæ subjectis intactam conservare præcipiat; assensum vero non præbeat improvide affirmantibus, non debere esse res dominicas, id est Domino dominantium traditas, ita sub defensione regis, sicut propriæ suæ hæreditates; magis magisque advertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est divina causa mortalium possessione. Quocirca ²⁸⁷ decipitur, quisquis plus in propriis quam in dominicis rebus gloriatur; quarum divinarum defensor, et custos ²⁸⁸ divinitus statutus, diligenti cura non solum eas servare, sed etiam multiplicare debet; magisque illa quæ diximus præstantiore quam sua defendere illum oportet et augmentare. Si quis igitur insanus importunitate improbitatis suæ regem a recto proposito pervertere temptaverit, nullisque remediis mitigare posse visus fuerit, licet obsequiis aliquibus transitoriis sit necessarius, abscondendus ab eo projiciendusque est, juxta illud evangelicum: *Si pes, manus oculusque tuus scandalizet (71) te, erue illum et projice abs te.*

5. *Ut heredes ecclesiam* ²⁸⁹ *non dividantur.* Perlatum ad nos est quod inter heredes ecclesie in rebus propriis constitute dividantur, et tanta per eandem divisionem simultas ²⁹⁰ oriatur, ut unius altaris quatuor partes flant, et singulæ partes singulos habeant presbiteros; quod ²⁹¹ sine discordia et similitate nullo modo augeri potest. Unde nobis visum est quod hujuscemodi ecclesie inter heredes dividi non debeant, et si in contentionem venerint, et similitates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, præcipiatur ab episcopo civitatis, ut nullo modo ibi missarum solemnitas celebrentur, donec illi ad concordiam redeant ex pari voto, atque consilio ecclesia illa sacerdotem

canonice habeat, qui libere suum ministerium ibi peragere possit.

6. *Ut episcopi venationem non exercent.* Ut omnia controversia quæ de ecclesiasticis rebus sit secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur, dicente Domino (72): *Non unus stet contra alium; sed in ore duorum vel trium testium fiat omne verbum contra episcopos, qui canes vel cetera joca habere volunt.* In psalmo 24 sicut scriptum est: *Confundantur omnes inique agentes supervacue, et in 30°: Odisti observantes vanitates supervacue, vel sicut hebraica translatio habet: Odisti custodientes frustra.* In Jona quoque propheta: *Qui custodiunt vanitates frustra (73) misericordiam suam derelinquunt.* Hinc ergo pensandum est, si illi qui adquirendis transitoriis rebus elaborant; quæ aliquando necessaria putantur, contra quas necessitates in prædictis psalmis erat: *De necessitatibus meis erue me, et salvasti de necessitatibus animam meam, confusione vel odio Dei digni sunt, aut misericordiam suam derelinquunt, Deum videlicet cui dicimus vel cui cantamus: Deus meus, misericordia mea, quanto magis illi, qui ea diligunt quæ nullius sunt utilitatis.* Item 39° psalmo scriptum est (74): *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus: et non respexit in vanitates, et insanias falsas; et secundum hebraicum: Beatus vir, qui posuit Deum confidentiam suam, et non est aversus ad superbias pompasque mendacii.* In 118° *Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* In libro Jeremie prophetæ, in verbis Baruch (75) scriptum est: *Ubi sunt principes nationum, et qui dominantur bestiarum, quæ sunt super terram? qui in avibus ludunt, qui pecuniam thesaurizant et aurum, in quo confidebant homines, et non est finis possessionis ipsorum? qui in argento fabricant, et solliciti sunt, et non est inventio operum ipsorum? Exterminati sunt, et in infernum descenderunt, et alii surrexerunt pro eis.* Pensandum omnibus est in hac sententia, quia si principibus et laicis hominibus etiam paganis nihil prodest, quia dominantur bestiarum et in avibus ludunt, quanto magis episcopis obest ²⁹² et quibus portare neque sacculum neque peram licet, neque duabus indui tunicis, et quibus possidere aurum (76) vel argentum vel æs in zona non licet, quomodo possidere canes licebit; et qui in via vir-

VARIÆ LECTIONES.

²⁸⁵ munitates c. ²⁸⁶ in marg. glossa theotisca primis litteris abscisis... ut unegisemi... hahtot. ²⁸⁷ glossa in marg. initio truncata... idiu... siuhan unirdit. ²⁸⁸ custos c. ²⁸⁹ decimam c. ²⁹⁰ simultatas c. ²⁹¹ 102 deest in c. ²⁹² scil. vanitates. ²⁹³ CVIII, c. ²⁹⁴ contra est in marg.

NOTÆ.

(71) Cap. 4 concordans plurimum cum 6 synodi prov. Mog. differt tantum in nonnullis verbis: *ob pro ad, regia pro regie, decet enim pro etiam, ditionis suæ subjectis intactam conservare pro ditioni suæ subjectis intactam conservari præcipiat, traditas pro debitas, quarum divinarum defensor pro quarum div. rerum, præstantiore pro præstantiora, pervertere pro avertere, mitigare pro mitigari, abscondendus pro abi-ciendus, evangelicum pro evangelium, erue illum pro illa.*

(72) Deuteron. cap. xix, 16. — II Pauli ad Cor. xiii, I. Matth. xviii. Joann. viii.

(73) Jonæ cap. ii, 9.

(74) Vers. 37.

(75) Cap. iii, v. 16.

(76) Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam (Matth. x, 9, 10; Marc. vii, 8; Luc. ix, 3; x. 4).

gam ferre non debent, quomodo accipitres portare debebunt? Sic rite canones præcipiunt ut episcopus vilem subpellectilem mensæ ad victum pauperum habeat, et dignitatis suæ auctoritatem fide et vite meritis querat. Nam pastor a pascendis ovibus vocatus est, non a canibus: sicut per prophetam (77) dicitur: *Nonne oves pascuntur a pastoribus?* Hinc Bonifacius in synodalibus decretis sub Carlomanno duce et principe Francorum habitis (78) ait venationes et silvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdicti; similiter ut accipitres et falcones non habeant. In concilio vero Agatensi (79) et reliquis sanctorum Patrum conventibus²⁹⁵ pariter hoc modo diffinitum est: *Episcopis, presbiteris atque diaconibus canes ad venandum atque falcones ceterasque ad ludendum aves habere non liceat; quod si quis talium personarum in hac voluntate fuerit delictus, si episcopus est, tribus mensibus a communione suspendatur, presbiter duobus, diaconus uno ab omni officio ecclesiastico et communione removeatur.*

7. *De continentia presbiterorum.* Id²⁹⁶ etiam ad custodiendam vitam et famam speciali ordinatione præcipimus, ut nullus clericorum extraneæ mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur; et non solum in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi ad extraneam mulierem habeat potestatem, sed cum matre tantum et sorore, filia et nepto, si habuerit, liberam habeat potestatem. Item in sequente capitulo (80) ancillas vel libertas a cellario vel secreto ministerio et ab eadem mansionem in qua clericus manet, placuit removeri. In concilio vero Hilardense (81) capitulo 15 ita præcipitur: *Familiaritatem extranearum mulierum licet ex toto sancti Patres antiquis monitionibus præceperint clericis evitandam, id nunc tamen nobis visum est, ut qui talis probabitur, post primam et secundam ammonitionem si emendare neglexerit, donec in vitio perseverat, officii sui dignitate privetur. Quod si se deo juvante correxerit, sancto ministerio restauretur.*

8. *De excusatione presbiterorum et diaconorum.* Si quis presbiter vitæ suæ negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit, et populus ab episcopo juramento suo²⁹⁷ banno christianitatis constructus, infamiam ejus patefecerit, et ceteri accusatores criminis ejus defuerint, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus; si non emendaverit, in conventu presbiterorum episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero nec sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne

populus fidelium in eo scandalum patietur. Si autem accusatores legitimi fuerint, qui ejus crimina manifestis indiciis probare contenderint, et ipse negaverit, tunc ipse cum sociis suis ejusdem ordinis sex viris, si valet, a crimine semetipsum expurgat. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, semetipsum cum tribus examinet.

9. *De infantibus oppressis.* Si quis infantem suum incaute oppresserit aut vestimentorum pondere suffocaverit post baptismum, proximos 40 dies peniteat in pane et aqua et oleribus atque leguminibus, et a conjugio se abtineat. Postea tres annos in penitentia exigat²⁹⁸ per legitimas ferias, et tres quadragesimas. Et si ante baptismum oppresserit infantem, proximos dies 40, ut supra. Postea vero quinquennium expleat.

10. *De adulterio*²⁹⁹. Si quis incestum³⁰⁰ occulta commiserit, et sacerdoti occulte confessionem egerit, indicetur ei remedium canonicum quod subito debuerat, si ejus facinus publicum fuisset; verum quia latet commissum, detur ei a sacerdote consilium, ut salutem animæ suæ per occultam penitentiam prospiciat; hoc est ut veraciter ex corde peniteat, se graviter deliquisse, et per jejunia et elemosinas vigiliisque, atque per sacras orationes cum lacrimis se purgare contendat, et sic se ad spem venis per misericordiam Dei pervenire confidat.

11. *De homicidio.* Si quattuor vel quinque seu etiam plures contra hominem unum rixati fuerint, et ab his vulneratus mortuus fuerit, quicumque eorum plagam imposuisset, secundum statuta canonum ut homicida judicetur, septem annorum penitentiam subeat; hoc est proximos dies 40 peniteat in pane et aqua et leguminibus et oleribus, abtineat se ab uxore et ingressu ecclesie, deinde 3 annos abtineat se a carne, vino, medone et cervisa mellita, exceptis festis diebus et gravi infirmitate. Reliquos autem quattuor tribus legitimis feriis in singulis hebdomadibus et 3 quadragesimis in annis singulis a carne tantum abtineat. Algis, qui uxorem Patrichi publice auferens ad extremos fines regni duxit in rudem³⁰¹ adhuc christianitatem gentis Maraensium, et crimine adulterii ecclesiam Christi diffamavit, communi consilio decernimus, ut jussu regis in exilium missus, juxta sacrorum canonum statuta penitentiam pleniter agat, id est 3 annos cum pane et aqua et leguminibus atque oleribus, exceptis præcipuis festivitatibus, et postea 4 annos alios per singulas ebdomadas tres dies similiter abtineat, et tres quadragesimas, nisi infirmitas nimia hoc illum prohibeat ita implere, et deposito

VARIE LECTIONES.

²⁹⁵ convenientibus c. ²⁹⁶ Ut c. ²⁹⁷ se ab anno c. ²⁹⁸ expurgat in marg. ²⁹⁹ scribendum: de incestu. ³⁰⁰ inhonest in marg. ³⁰¹ in novam in marg.

NOTÆ.

(77) Ezechiel. xxxiv, 1.

(78) Vide supra pag. 17 (*Patrol.* tom. XCVII, *Capitularia Carlomanni* ad an. 742), et apud *Benedictum* lib. 1, c. 2.

(79) Concilium Agathense in Gallia Narbonensi an. 508 celebratum est (*Harduini Acta* II, 995).

(80) Ibidem II, 999.

(81) Ibidem II, 1066.

militari cingulo omni tempore vitæ absque conjugio permaneat. De Battone (82), qui accusatur homines quinque occidisse, judicavimus eum, et a conjugio se abstinere, et usque ad finem vite sue in penitentia perseverare.

12. *De concubinis.* Quod si quislibet concubinam habuerit, que non legitime fuit desponsata, et postea desponsatam rite puellam duxerit abjecta concubina, habeat illam quam legitime desponsavit. De hoc Leo papa in decretis suis ita diffinivit dicens: *Dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium; paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres, que a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, qui aliud est nupta, aliud concubina* (83).

13. *Item de homicidiis.* Ubi manifestari potest, quemlibet hominem perpetrasse homicidium, secundum canones condignum penitentia judicium illi ingeratur. Si autem manifestis indiciis non potest probari eum homicidam esse, nec ipse vult confiteri, omnipotentis Dei judicio, cui omnia occulta manifesta sunt, reservetur, eique tamen indicetur, quod communione ecclesiastica indignus sit, donec perpetratum crimen per confessionem et penitentiam condignam ab hoc crimine se absolvere decertet³⁰². Si maritus uxorem aut uxor maritum interfecerit, equum judicium sit super eos, dicente Domino (84): *Non facias quod iniquum est, nec injuste judicabis, nec consideras personam pauperis, nec honores vultum potentis; juste judicabis proximum tuum, sive dives sit ille sive peregrinus: nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum; nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.* Idcirco uterque eorum in hujusmodi criminis accusatione si negaverit, pari judicio examinatur.

14. *De operibus servilibus que diebus Dominicis non sunt agenda.* Statuimus (85) quoque secundum quod in lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus Dominicis non agantur, sicut et bonæ memoriæ genitor meus in suis synodalibus edictis mandavit, quod nec viri ruralia exercent, nec in vinea colenda, nec in campis arando, nec in metente vel fœnum secando, vel sepem ponendo, nec in silvis stirpando, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos struere, nec in orto laborent, nec ad placita conveniant, nec venationes exercent; et tria carraria opera licet fieri in die dominico, id est hostialia carra, vel victualia, et si forte necesse erit corpus cujuslibet duci ad sepulchrum. Item femine opera

textilia non faciant, nec capulent vestitus, nec conuant, vel acupile fiant, nec lanam carpere, nec linum battere, nec in publico vestimenta lavare, nec herbices tondere habeant licitum: ut omnimodis honorum requies die Dominico persolvatur; sed ad missarum solemniam ad ecclesiam undique conveniant, et laudent Deum pro omnibus bonis, que nobis in illa die fecit.

15. *Qui uxorem habet et simul concubinam.* De eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit, non communicet. Ceterum autem is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non pellatur, tantum aut unius mulieris, aut uxoris aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Alias vero vivens, abiciatur, donec desinat aut ad penitentiam revertatur.

16. *De parvulis infirmis baptizandis.* Si parvulus egrotans ad quemlibet presbiterum baptismi gratia de cujuslibet parrochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum nullo modo non negetur. Si quis hoc munus petenti³⁰³ concedere detraxerit, et ille parvulus absque baptismi gratia mortuus fuerit, noverit se ille, qui eum non baptizavit, pro ejus anima rationem redditurum in die judicii.

17. *Ut nullus presbyter alii suam parrochiam intervenire præsumat.* Nullus presbyter fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ de alterius presbyteri parrochia persuadeat, ut (86) suam ecclesiam concurrant derelicta propria ecclesia, et suas decimas sibi dent. Sed unusquisque sua ecclesia contentus et populo, quod sibi non vult fieri, alteri nequaquam faciat, juxta illud evangelicum (87): *Quicumque vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem facite illis.* Quisquis autem contra hæc constituta venerit, aut his monitis nostris reniti temptaverit, aut gradum se sciat amissurum, aut³⁰⁴ in carcere longo tempore detinendum.

18. *Ut nullus alterius (88) clericum sollicitet.* Hoc quoque modis omnibus prohibemus, ut nullus vestrum alterius clericum sollicitet aut recipiat, quia gravis de hac re in sacris canonibus sententia est.

19. *Ut nullus presbyter munera dare (89) præsumat alterius ecclesiam subripere.* Si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico aut laico munera dare aut dedisse, ut ecclesiam alterius presbyteri subripiat, sciat se pro hac rapina et seva cupiditate gradum amissurum, aut in carceris erumna longo tempore penitentiam agendo detinendum.

20. *De presbiteris qui habuere conjugia.* Quicumque

VARIE LECTIONES.

³⁰² coercet c. quod correat P. ³⁰³ penitenti c. ³⁰⁴ ut c.

NOTÆ.

(82) Hoc capitulum conferendum est cum cap. 22 et 23 præced. synodi an. 847.

(83) Hoc capitulum errore scriptoris codicis antepositum est sequenti: *De homicidiis.*

(84) Levit. cap. xix, 15.

(85) Ansegisi lib. 1, c. 75.

(86) Subintelligendum ad.

(87) Matth. vii, 12.

(88) Scilicet ecclesiæ.

(89) Fortasse dando.

discernit a presbytero qui uxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit.

21. *Ut presbyteri honorem habeant.* Quod non oporteat diaconum coram presbytero sedere, sed iussione presbyteri sedeat. Similiter autem et diaconus honore habeatur ab obsequentibus, id est subdiaconis et omnibus clericis.

22. *Non licet in quadragesima festa celebrare.* Quod non oporteat in quadragesima panem benedictionis offerri nisi sabbato et dominico, id est natalicia vel festa sanctorum celebrare.

23. *Non licere clericis spectaculis³⁰⁵ ludicris³⁰⁶*

interesse. Quod non oporteat sacerdotes aut clericos quibuscumque spectaculis in cœnis aut in nuptiis interesse, sed antequam thimelici³⁰⁷ ingrediantur, exurgere eos convenit atque inde descendere³⁰⁸.

24. *Non licere missam cantare in domo.* Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab episcopis vel presbyteris, id est missam cantare.

25. *In concilio Chalcedonense.* Quod non oporteat episcopos aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari; qui utique deponendi sunt, et qui ordinet et qui ordinantur, nec non et qui mediator inter eos.

KAROLI II SYNODUS SUESSIONENSIS.

(An. 853. April. 22.)

Acta hæc a Sirmondo ope codd. Tiliiani, Pithœani, Metensis, Bellovacensis edita atque a Baluzio, adhibito Divionensi et Rivipullensi, repetita, auxilio codd. 2) bibl. reg. Paris. n. 4638, 3) Paris. inter Suppl. Lat. n. 75, et 4) bibl. ejusdem n. 4761, Divionensis scilicet, repetimus. Mentionem hujus synodi et in codice bibl. regis Parisiensis n. 3878 factam invenimus, ubi tamen annus 804 regni xiii, indictio 1, et dies vi Kal. Maii perperam scribuntur.

Ista capitula constituta sunt a domino Karolo in synodo apud SueSSIONIS civitatem, in monasterio sancti Medardi, anno incarn. Domini 853, in mense Aprili³⁰⁹.

1. Regnante in sempiternum domino Deo universorum, anno³¹⁰ incarnationis ejusdem domini Dei nostri Jesu Christi 853, anno vero regni gloriosi Karoli, filii Hludowici religiosissimi augusti, tertio decimo, indictione prima, episcopis juxta instituta canonum synodum celebrare volentibus, annuit idem rex Karolus, eosque apud urbem SueSSIONUM in monasterio sancti Medardi et sancti Sebastiani, 10 Kalendas Maias convenire præcepit; ubi posthabitis secularibus curis, ipse quoque rex adesse dignatus est, ut non solum devotione ecclesiæ se filium esse ostenderet, verum etiam; sicubi opus esset, protectorem regia potestate monstraret. Cum itaque præ-

que aliis episcopis, qui auctores fuerunt, recitatis, restitutionis autem illius³¹¹ non canonicæ, immo nec veresimilis, paucis admodum et aliorum regionum præsulibus nominatim expressis, claruit præfatum Ebonem episcopale officium illicite repetisse, quosque gradibus ecclesiasticis æstimatus fuerit promovisse, damnationi potius obnoxios effecisse: Hincmarum autem successorem ejus, canonicis sanctionibus caute ac subtiliter observatis, ad sedem accessisse, et præter decreta majorum in hac parte nihil omnino moliri; sicut³¹⁵ in gestis synodalibus exinde ab episcopis ejusdem concilii more canonico confirmatis plenius edocetur.

2. Postmodum venerabilis Wenilonis³¹⁷ Senonicæ urbis metropolitani episcopi suffraganeus Nevernensis ecclesiæ, nomine Herimannus, pro suis excessibus³¹⁸, quos corporali molestia sæpe dicebatur admittere, a sanctis præsulibus modeste³¹⁹ et acriter increpatus est, quod prius frequenter correptus, ordini sacratissimo perseverantia levitatum³²⁰ adhuc injuriam faceret. Et in præsentia principis infirmitatem pastoris nequaquam fastidientis, injunctum est metropolitano ejus, ut adjunctis secum aliquot episcopis, ad oppidum Nevernense³²¹ accederet, et omnia ibi negotia ecclesiastica sapienter componeret; ipsum vero coepiscopum suum Herimannum apud urbem Senonum secum haberet, donec³²² æstivum tempus, quod valde contrarium infirmitati illius ferebatur, pertransiret, et sic, Domino an-

VARIE LECTIONES.

³⁰⁵ glossa ein uuigi. ³⁰⁶ glossa turpis jocis. ³⁰⁷ in marg. flum. r selm. ³⁰⁸ discedere legendum. ³⁰⁹ ita
2. Hanc inscriptionem in plurimis codicibus deesse Sirmondus ait, et deest in 3. ³¹⁰ incarnationis usque vero
desunt 3. ³¹¹ guenilone 2. ³¹² ita 2. 3. ³¹³ ebone 3. ³¹⁴ vere 3. ³¹⁵ n. c. i. n. v. s. desunt 3. ³¹⁶ sicut
usque edocetur desunt in Met. codice ms. et 3. ³¹⁷ guenilonis 2. ³¹⁸ e. variis a sanctis 3. ³¹⁹ m. et desunt
3. ³²⁰ Herimannus ineptire videbatur BAL. ³²¹ nivernense 2. hic, sed supra ut edidimus. ³²² donec abs-
tinentia media desunt 3. æstivum usque instructum incll. desunt 3b.

nente, abstinencia competenti assuetum, episcopali gravitate instructum, apostolicis moribus informatum, clerus et populus eum ad sedem propriam utiliter, favente Dei ³²³ gratia, revocaret.

3. De Burchardo etiam, qui Carnotensem ³²⁴ ecclesiam tenebat, statutum est ut aut se idoneum ad sumendum episcopalem gradum admonitu Wenilonis metropolitani episcopi ostenderet, aut certe pronam in se elementiam principis cognoscens, cederet ³²⁵, in utroque Dei iudicium experturus. Igitur sequenti die causa illius ad medium deducta, venerabiles episcopi, Remorum metropolitani Hincmarus, Ludguncensium Pardulus, Aurelianorum Agius ³²⁶, scorsim cum admonere præcepti sunt, ut si ³²⁷ absque discrimine valeret, officium se posse aggredi fateretur; aut si non posset, propter Dei timorem, impossibilitatem ingenue confiteretur. Parte cleri, quæ præsens erat, hac laicorum bonum ei testimonium perhibente, memoratis præsulibus suadentibus, ad concilium intromissus, tanto quidem gradu se dignum esse profiteri arrogantiam asseruit esse, non veritatis. Si quis vero crimen aliquod sibi vellet obicere, ad id purgandum se paratum esse firmavit. Nullo qui id conaretur existente, decrevit sancta synodus, ne diu Carnotum sedes vacaret, sed directis illuc, secundum voluntatem metropolitani episcopi venerabilis Wenilonis, qui electionem præfati Burchardi ³²⁸ recognoscerent, et ipsi referrent, optantibus ³²⁹ canonice ordinaretur episcopus.

4. Præterea Cenomannicæ ³³⁰ urbis Aldricus episcopus, paralyti dissolutus, epistolam direxit, causam suæ absentiae insinuans, petensque ut maxime sibi adhuc ³³¹ viveret, et quodcumque ³³² defuncto, sacris precibus optularentur. Quod exuberantes caritate se facturos omnes promiserunt, et metropolitano illius, Turonicæ urbis venerabili episcopo Amalrico, ut ad eandem urbem accederet, injunxerunt, et quæcumque essent eidem ecclesie proficua, ut strenue exequeretur, unanimiter præceperunt ³³³.

5. Ante hoc tempus venerandi concilii, obtinente Pippino, Pippini regis filii Hludowivi piissimi augusti filio, Aquitaniam, consentiente etiam avunculo ejus glorioso rege Karolo, cui eadem provincia in partem obtigerat, ecclesiastica disciplina et militari soluta, eadem regio a suis indigenis valde vastata est, et multi illic impune illicita perpetrarunt. Tandem aliquando respiciente Deo populum suum, idem Pippinus a suis contemptus et desertus, atque in potestatem avunculi sui Karoli redactus, consilio reverendissimorum pontificum et procerum attensus, et in habitu monachico ad monasterium sancti Medardi custodiendus et docendus deductus est. Ibi duo quidam monachi habitu, sui propositi vix credibiliter transgressores, ardentibus immodica cupiditate, eundem Pippinum abducere conati sunt, et pacem christiani populi dissipare. Quos præsentibus diversorum cano-

biorum religiosi abbatibus, et causam subtiliter juxta regulam beati Benedicti examinantibus, concors congregatio sancti Medardi a sua unanimitate præcidit, attestata se ab horum crimine longe abesse, quod usitatas culpas jam inde ab initio hujus religionis monachorum omnium, præter duntaxat Eutychis et aliorum hæreticorum, facile superaret. Ejectos jussu venerabilis Rothadi ³³⁴, Successionem episcopi, ad synodi audientiam archidiaconus deduxit; et partim confessi, partim convicti conspirationis malum perpetrasse, canonum severitate depositi sunt — presbyteri quippe erant — et separatim in monasteria sui ordinis longe distantia relegati, ut deinceps nemo tale quid committere auderet, nisi qui similia perpeti non timeret.

6. Post hæc gloriosissimus dominus rex Karolus coram sacra synodo quemdam diaconum Remensis ecclesie nomine Ragamfridum impetiit, quod præcepta falsa regio nomine compilasset, sicut ad eum quorundam suggestionibus et verisimilibus indiciis esset perlatum. Unde quia putatum est quibusdam significationibus, ut purgationem sui isdem diaconus subterfugere voluisset, aliis aliter dicentibus, visum est omnibus in eodem sacro conventu degentibus, ut ab omni concilio illi interdiceretur, ne a parochia Remensi quoquo modo præsumpsisset ³³⁵ abscedere, donec se ab illis quæ ei in pingebantur idoneum redderet, vel competenter satisfacere procuraret. Quod et omnibus singillatim episcopis illi auctoritate episcopali præcipientibus, ex divino mandato est interdictum.

7. Septima actione eisdem sacrae synodo idem christianissimus dominus rex Karolus hæc quæ sequuntur capitula proposuit, et consultu eorundem episcoporum ea per regnum suum innotescenda, exercenda et conservanda commonuit, præcepit et confirmavit.

10. Illud quoque cunctis volentibus confirmatum est, qui disciplina ecclesiastica noxii, sive ingenui sive servi, coercentur, nulli audeant eos tueri, et vindictam eorum in quoslibet ad potestatem episcoporum pertinentium retorquere. Quod si qui deinceps præsumpserint, et excommunicationem ecclesiasticam

Codex suppl. Lat. 75.

6. Ut in civitatibus, et monasteriis utriusque sexus et ordinis, Dei cultus quam proxime fieri posset instauraretur, statuit sancta synodus, annuente pio principe, ut idonei legati dirigerentur, qui singulorum locorum statum solertissime perscrutarentur; et quæ ipsi per se non valent corrigere, iudicio proxime futuri concilii, et potestati regie revelarent.

7. Decreverunt præterea sancti pontifices, ut ecclesie quæ olim indulgentia religiosorum principum, vel aliorum fidelium devotione, immunitatem meruissent, ea in perpetuum perfrui sinerentur.

8. Et ut ex possessionibus quæ ecclesiasticis certis indiciis comprehabantur, nec plene propter varias necessitates possunt restitui, saltem nonnullæ ac decimæ tribuantur.

9. Et ut in locis sacris diebus dominicis vel aliis solemnitatibus iudicia publica non exercentur; neque enim esse, ibi reos puniri, nisi respectu divine reverentiae misericordiam consensu fidelium consentiantur.

VARIE LECTIONES.

³²³ domini 3. ³²⁴ carnutum 3. ³²⁵ c. c. p. 3. ³²⁶ ejus 3. ³²⁷ non 3. ³²⁸ burghardi 2. ³²⁹ o. quod c. 2. ³³⁰ cinomannicæ 2. ³³¹ deest 2. ³³² quandoque 2. ³³³ præcepit 2. ³³⁴ rothardi 3. ³³⁵ præsumeret 2.

cam, et motum indignationis regie perpressuros. **A** nari possint, ut inde cum consensu fidelium nostrorum ordinemus, quid de cætero agendum sit. Et qualiter abbatiarum prælati, et in locis sacris inhabitantes, de his quæ missi nostri præceperint, obedierint, nobis diligentissime et capitulatim referant.

11. Obtentum est etiam a devotissimo principe, ut incesti, et quilibet alii perditii, examen episcoporum refugientes, per iudices publicos ad eorum præsentiam deducantur, ne alterius illecebram peccandi detriat impunitas vitiorum.

12. Postremo quod a quibusdam conservabatur, præfixum est generaliter ab omnibus custodiendum, ne ulla res ecclesiasticæ absque regis conniventia commutentur.

CAPITULAIRE MISSORUM.

Ita capitula constituta sunt a domino Karolo in synodo apud Sussionis civitatem in monasterio sancti Medardi, anno incarnationis Dominicæ 853, in mense Aprili ³³⁶.

1. Ut missi nostri per civitates et singula monasteria, tam canonicorum quam monachorum sive sanctimonialium, una cum episcopo parochiæ uniuscujusque in qua consistunt, cum consilio etiam et consensu ³³⁷ ipsius qui monasterium ³³⁸ retinet, quem ³³⁹ volumus et expresse præcipimus ut præsens sit, vitam ipsi degentium et conversationem inquirent, et ubi necesse est corrigant, et ubi desunt, congruas officinas construere ³⁴⁰ jubeant; et ubi sunt ³⁴¹ factæ, et per negligentiam sunt destructæ, instaurare præcipiant, et victum ac potum et vestimentum atque cætera necessaria, pro qualitate et possibilitate loci et inhabitantium necessitate, ordinent; et hospitalitatem supervenientium hospitem et receptionem pauperum ibidem disponant et ordinent. Ecclesiæ quoque luminaria et ornatum debitum ordinent, et thesaurum ac vestimenta seu libros diligenter inbrevient, et breves nobis reportent. Inbrevient etiam, quid unusquisque ecclesiarum præfatus, quando prælationem ecclesiæ suscepit, ibi invenerit, et quid modo exinde ~~ibi~~ ³⁴² sit, vel quid vel quantum sit superadditum. **Q**uid ³⁴³ etiam Northmannis per nostram commendationem sive sine nostra commendatione datum sit, quidve relictum, vel quid a quoquam ibi in elemosyna datum. Numerum etiam canonicorum et monachorum sive sanctimonialium uniuscujusque loci describant, et nobis referant; ut secundum qualitatem et quantitatem loci, cum consilio episcoporum et fidelium nostrorum, ubi minor numerus fuerit, nostra auctoritate addamus; ubi vero indiscretione prælatorum superfuerit, ad mensuram redigamus. Inquirent ³⁴⁴ quoque, quot tempore avi nostri Karoli et domni genitoris nostri Hludowici unoquoque in loco fuerint, et quot modo sint, et ubi loca a Northmannis sive a quibuslibet aliis destructa sunt et penitus adnullata, quot ibi nunc propter paucitatem rerum et devastationem earumdem constitui vel ordi-

2. Ut missi nostri diligenter investigent per singulas parochias, simul cum episcopo, de monasteriis quæ Deum timentes in suis proprietatibus ædificaverunt, et ne ab hæredibus eorum ³⁴⁵ dividerentur, parentibus et prædecessoribus nostris sub immunitatis defensione tradiderunt, et postea in alodem ³⁴⁶ sunt data; ut describant quæ sint, et a quo vel quibus in proprietatem data sunt, et nobis renuntiare procurent; ut cum episcopis et cæteris fidelibus nostris consideremus, quid et qualiter inde, secundum Dei voluntatem et nostram salutem, agere debeamus.

3. Ut missi nostri per singulas parochias, una cum episcopo parochiæ ipsius, requirant de capellis et de abbatoliis ex casis Dei in beneficiis datis, qualis census inde exeat, ut ecclesia de qua sunt exinde vestituram habere possit, et nobis renuntient, ut hoc nostra auctoritate commendetur atque firmetur, et secundum qualitatem vel quantitatem loci clericos et luminaria ibi ordinent, et loca restaurari faciant.

4. Denuntiandum est omnibus, et a missis nostris ordinandum, ut omnes ecclesiæ et presbyteri sub immunitate ac privilegio, et ordinatione atque dispositione episcoporum singularum parochiarum in quibus consistunt, secundum auctoritatem canonicam et capitularia domni Karoli imperatoris avi nostri, et pii augusti Hludowici domni et genitoris nostri, permaneant.

5. Ut missi nostri diligenter investigent cum episcopo et prælati monasteriorum, et per fideles et strenuos viros, in unaquaque parochia de rebus ecclesiasticis in alodem datis; et sicut evidentibus et veris indiciis ³⁴⁸ ac auctoritatibus compererint, diligenter a quo et quibus datæ sint ³⁴⁷, vel quantum exinde sit ³⁴⁸, describant, et nobis renuntient.

6. Ut missi nostri expresse et cum omni diligentia, cum episcopo et prælati monasteriorum per singulas parochias, requirant de rebus ecclesiasticis unde nonæ et decimæ solvi debent ³⁴⁹ et non solvuntur, et ³⁵⁰ persolvi ab eisdem ³⁵¹ res retinentibus faciant. Et si aliqua contradictio, quæ rationalis videatur, oborta fuerit, describatur, et prælatus ipsius casus Dei unde res esse noscuntur, et ille qui eas detinet et nonam ac decimam solvere detractat ³⁵², simul cum missis nostris ad nostram jubeatur

VARIE LECTIONES.

³³⁶ ita 2. Capitula Karoli regis junioris facta in monasterio sancti Medardi 3. Capitula Karoli regis filii Hludowici . — *Codex Ricipullensis unde Baluzius ea altera vice ad a. 867 edidit, hanc inscriptionem profert: Capitula Karoli regis in Compendia facta, anno regni ejus xvii, indictione xv, 337 et cum c. 3. 338 qui locum tenet 3. 339 quem — sit desunt in codice ms. Metensi. 340 extruere 2. 341 deest 2. 342 Quid — datum desunt in codice mss. Bell. Rivip. et Met. 343 Inquirent — agendum sit desunt in iisdem codd. 344 deest 2. 345 alodem 2. 346 al. judiciis BAL. 347 sunt 2. 348 exit 2. 349 debeant 2. 350 ut 2. 351 eisdem 2. 352 detractat ?*

venire præsentiam; ut tunc veritate comperta, et diffinitione decreta, quod rationabiliter invenerimus, inde præcipiamus. Volumus etiam ut investigent missi nostri, qualiter illi qui easdem res ecclesiasticas, unde decimæ dantur sive non dantur, illas salvas habeant, et in casticiis³⁵³, et in sylvis custoditis, vel si terræ aut mancipia inde perdita sint, vel aliquid hujusmodi, aut si familia oppressa sit contra legem, et omnia per breves nobis renuntient missi nostri.

7. Ut missi nostri per singulas parochias comitibus et rei publicæ ministris ex banno nostro præcipiant, ne malla vel placita in exitibus et in atriiis ecclesiarum, et presbyterorum mansionibus, neque in dominicis vel festivis diebus tenere præsumant; sed comes convenientem locum consideret et inveniat, ubi stationem ad mallum tenendum constituat; quia nefas est ibi reos puniri, ubi respectu divinæ reverentiæ misericordiam, consensu fidelium nostrorum et decreto prædecessorum nostrorum, consequuntur.

8. Ut missi nostri comitibus et omnibus rei publicæ ministris firmiter ex verbo nostro denuntient atque præcipiant, ut a quarta feria ante initium quadragesimæ, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas paschæ, mallum vel placitum publicum, nisi de concordia et pacificatione discordantium, tenere præsumant. Similiter etiam a quarta feria ante nati-
vitatem Domini usque post consecratos dies observent, nec non et in jejuniis quatuor temporum, et in rogationibus, et in diebus pentecostes simili observatione eosdem feriatis dies venerari omnimodis studeant.

9. Ut missi nostri omnibus per singulas parochias denuntient, quia si episcopus aut ministri episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, ut ipsi criminosi corrigantur

fur cum tali discretionem sine ulla occasione indebita, sicut in synodo conlocutum est; et vel invitati³⁵⁴, pœnitentiam temporaliter et corporaliter agant, ne æternaliter pereant; si seniores ipsorum colonorum³⁵⁵ indigne tulerint et aliquam vindictam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distringantur contendere præsumpserint, sciant, quia et bannum nostrum component, et simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram³⁵⁶ harmiscaram³⁵⁷ durissimam sustinebunt.

10. Ut missi nostri omnibus rei publicæ ministris denuntient, ut comites vel rei publicæ ministri simul cum episcopo³⁵⁸ uniuscujusque parochiæ sint in ministeriis illorum, quando idem episcopus suam parochiam circumierit, cum episcopus eis notum fecerit; et quos per excommunicationem episcopus adducere non potuerit, ipsa regia auctoritate et potestate ad pœnitentiam vel rationem atque satisfactionem adducant.

11. Sciant etiam fideles nostri quia concessimus in synodo venerabilibus episcopis, ne super beneficia ecclesiastica vel præstarias, etiamsi episcopus aut quilibet monasteriorum prælatus irrationabiliter petierit, præcepta confirmationis nostræ ullo modo faciamus. Et ideo ab irrationabili petitione se unusquisque compescat.

12. Ut missi nostri omnibus per illorum missaticum denuntient, ne commutationes rerum vel mancipiorum quilibet prælatus earumdem rerum ecclesiasticarum sine licentia vel consensu nostro facere præsumat, neque mancipia ecclesiastica quisquam³⁵⁹ nisi ad libertatem commutet. Videlicet ut mancipia quæ pro ecclesiastico dabuntur, in ecclesiæ servitute permaneant; et ecclesiasticus homo qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.

KAROLI II SYNODUS APUD VERMERIAM.

(An. 853. Aug.)

Sirmondi et Baluzii editiones ope codicis 2) regii Paris. n. 4038 recognovimus.

Hæc quæ sequuntur diffinitiones in synodo apud Vermeriam palatium habita, actæ sunt anno suprascripto, in mense Augusto, indictione præfata.

1. Omnibus sanctæ dilectionis fratribus ad quorum hæc poterunt pervenire notitiam, Wenilo Senonum, Hinemarus Remorum, Paulus Rotomagensium, Amalricus Turonum, archiepiscopi. Pardulus Lugdunensium (90), Teutboldus Lingonum, Hucbertus Meldensium, Ansegaudus Abrincatum, Hrothadus Suessionum, Immo Noviomagensium, Hilmeradus Ambia-

nensium, Yrminfridus Belvacensium, Erpeinus Siconvactensium, Baltfridus Bajocacensium, Guntbertus Ebrocensium, Eirardus Lixoviensium, Erloin Constantiæ, Hildebrannus Sagorum, Godelsad Cabillonensium, Jonas Eduorum, Braidinus Mæconensium, Agius Aurelianensium episcopi, apud Vermeriam³⁶⁰ palatium jussu gloriosi principis Karoli, anno ab incarnatione Domini 853, indictione prima, 6 Kalend. Septembris, in nomine ejusdem domini nostri Jesu Christi synodaliter congregati,

VARIÆ LECTIONES.

³⁵³ i. e. ædificiis. ³⁵⁴ i. ipsi criminosi corrigantur BAL. ³⁵⁵ colonum 2. ³⁵⁶ deest 2. ³⁵⁷ harmiscaram 2. armiscaram 3. harmiscaram 5. ³⁵⁸ nullo 2. ³⁵⁹ quisquam — dabuntur desunt in cod. ms. Metensi. ³⁶⁰ vermenam 2.

NOTÆ.

(90) Id est Lugduni Clavati. Codex 2 archiepiscopum vocat falso.

salutem. Notum fraternitati vestræ fieri volumus, quia nuper instanti anno per præsentem primam indictionem apud urbem Suessionum, decime Kalendas Maias, ad synodum convenientes, cui sacro conventui idem gloriosus rex suam est dignatus exhibere præsentiam, inter cætera ecclesiastica negotia, de venerabili fratre nostro Herimanno, Nivernensis urbis episcopo, quæstionalis est ratio nobis obata. Videlicet quia infirmitate præoccupatus seu præpeditus corporea, sæpe ineptire, et quædam quæ ad naufragium rerum et facultatum ecclesiasticarum pertinere, atque ad salvationem ac debitam seu rationabilem dispensationem impedire poterant, nisi celeri remedio subventum foret, agere indiscrete soleret. Cujus suggestionis certa experimentorum documenta evidentius perquirentes, aliquanta invenimus, quæ nobis fidem fecerunt aliis quæ audieramus sensum accommodare. Unde secundum quod in decretalibus epistolis beati Gregorii exemplo reperimus, statuimus illi œconomum ³⁶¹ persuadere, qui ei naufragium et ecclesiæ sibi commissæ custodiam debitam et canonicam exhiberet, donec annuente Domino isdem frater venerabilis a sua infirmitate optabiliter convalesceret. Sed quoniam intimatum est nobis, in sua ecclesia neminem posse reperiri qui interim eundem venerabilem, partim indebita forte pietate, partim reverentia seniorali, secundum modum a nobis constitutum custodire aut vellet aut posset, consilii consultu illum hortati sumus, ut cum domno Wenilone prænominato, scilicet reverendissimo confratre nostro et archiepiscopo suo, maneret, illoque ei conveniens studium impertiri curaret, et ecclesiæ Nivernensi ea quibus indigeret visitorio officio impenderet et ordinaret, quousque æstivum tempus, quod hujusmodi infirmitati, qua impediri dicebatur, valde contrarium est, pertransiret, et sæpefatus dilectissimus ac venerabilis frater noster, ut prædiximus, a sua infirmitate iam melioraretur, et suæ potestati suæque ipsius custodiæ, suæve ecclesiæ dispositioni, ut est debitum, restitueretur. Quæ quoniam, gratias Deo, ad votum juxta divinam ordinationem, ut fuerant disposita, sunt quoque perducta, et canonica jubet auctoritas, ut ab uno quilibet rejectus episcopo, non dicamus a tantis pro tempore et ad tempus remotus secundum quandam modum episcopis, non recipiatur sine testimonii aut litterarum evidentissimo documento, per hos nostræ humanitatis apices plerunque dictum venerabilem fratrem nostrum suæ ditioni et potestati, atque episcopali custodiæ, suæque ecclesiæ gubernationi debite restituimus, et nos eum non morum vitiis, aut peccatis publicis, quæ censura damnat ecclesiastica, a sua illum ecclesia aliquantulum removisse, quod sine aperta convictione vel manifesta confessione fieri non licet, qua de re et non libet, sec corporeæ suæ infirmitati, et ecclesiæ

A sibi commissæ necessitati pietative, consuluisse manifestissime demonstramus. Quod ut præsentibus scilicet et futuris temporibus enucleatius cognoscatur, his gestis manibus propriis subterfirmare decrevimus.

2. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Episcopi qui jussu gloriosi principis domni nostri Karoli ad synodum in Vermeriam palatium convenimus, id est, Wenilo archiepiscopus, Paulus archiepiscopus, Amalricus archiepiscopus, Hincmarus archiepiscopus ³⁶², Teutboldus episcopus, Ansegaudus episcopus, Pardulus episcopus ³⁶³, Hrothadus episcopus, Immo episcopus, Yrminfridus episcopus, Erpoinus episcopus, Hilmeradus episcopus, Agius episcopus, Erloinus episcopus, Balfridus episcopus, Guntbertus episcopus, Eirardus episcopus, Hildebrannus episcopus, Ionas episcopus, Godelsadus episcopus, Braidingus episcopus, Chuonrado inclyto et nobilissimo viro præsentem et æternam optamus in omnium salvatore salutem. Cum inter cætera ecclesiastica negotia de ordinabili dispositione monasterii sancti Dyonisii disponeremus, venerunt monachi ipsius sacri cœnobii ³⁶⁴ in præsentia venerandæ synodi ³⁶⁵, deferentes auctoritates, videlicet testamentum quod sanctæ recordationis abba Fulradus ³⁶⁶ de monasterio Lebraha, ubi sanctus Alexander martyr quiescit humatus, et de cella quæ ad sanctum Yppolitum nominatur, seu de rebus aliis quas per idem testamentum isdem venerabilis abbas sancto Dyonisio contulerat, necnon et privilegium quod exinde sancta sedes apostolica per beatum Stephanum papam eidem monasterio super præfato testamento fecerat, dicentes quod venerabilis abbas illorum domnus Hludowicus, ex præcepto gloriosi regis domni nostri Karoli, eos consulisset, ac consensum eorum quæsisset, qualinus præscriptum monasterium vobis in precariam, acceptis rebus vestra traditione ad eandem casam Dei delegandis, concessisset: quod consentire sine consultu sui episcopi atque archiepiscopi, immo sacræ synodi, non audent. Quam causam subtiliter investigantes, et ad liquidum cognoscentes, diffinivimus juxta sacram et divinam auctoritatem, atque secundum testamentum præfati piæ recordationis Fulradi, necnon et secundum decretum apostolicæ sedis, nullo unquam tempore jam dictum monasterium sancti Alexandri cum rebus sibi pertinentibus a majore monasterio sancti Dyonisii quocumque ingenio divellendum, nec beneficiario neque precario jure distrahendum. Subjunxerunt etiam idem monachi, quod vestra commendatione ac jussione, immo, etiam actione, idem monasterium cum rebus sibi subditis in vestram ditionem redactum et assumptum, quin etiam usurpatum habuissetis. Quod quam absurdum et contra legem atque justitiam sit, si tamen ita se res habet, ipsi etiam pervidētis. Unde

VARIE LECTIONES.

³⁶¹ œconomum 2. ³⁶² a. Pardulus archiepiscopus T. 2. ³⁶³ p. e. deest 2. ³⁶⁴ deest 2. ³⁶⁵ synodis 2. ³⁶⁶ folradus ita et infra 2.

vestram paterna et caritativa seu auctoritativa cum A obsecravimus, præfatoque venerabili abbati et monachis suis præcepimus, ut in hoc nulli adsensum præbeant, quoniam nec vobis nec cuiquam fidelium expedit talia postulare. Valeto, vir nobilissime, et admodum nobis in Christo carissime.

3. Sed et capitula quæ synodali consultu domnus rex Karolus in concilio memorato apud Suessionis civitatem sacro proposuit conventui, coram fidelibus suis in eodem palatio Vermeria relegi fecit, et ab omnibus consonanter suscepta sunt et accepta.

HLOTHARII ET KAROLI CONVENTUS APUD VALENTIANAS.

(853 Nov.)

Sirmondi et Baluzii editiones cum codice 2) bibl. reg. Paris. n. 4638 collatas repetimus. Exstant capitula et in Vaticano et in codd. regis Parisiensibus, sine carentia in c. n. 1750, sæc xi, capita sex in c. 2859, sæc. x, et apographo ejus chartaceo n. 2419.

De his capitulis quæ subsequuntur adnuntiaverunt B populo domni reges Hlotharius et Karolus, quando in ipso anno incarnationis Domini convenerunt ad Valentianas per mensem Novembrium.

Adnuntiatio domni Hlotharii.

1. De missis directis per regnum, ut populus pacem et justitiam habeat. De raptoribus, de prædatoribus, de latronibus et aliis malefactoribus, et de omnibus justitiis.

2. Ut ubi missatici simul venerint, missi simul veniant. Et si de uno regno in aliud aut de uno missatico in aliud fugerint, simul eos constringant.

3. Ut ubicumque fugerint, illuc indiculus transmittatur, ut comes illos distringat, aut cum alode³⁰⁷ aut per quodcumque potest, ut illuc reveniat, et emendet ubi³⁰⁸ malum³⁰⁹ fecit.

4. Ut missis commendetur, ut faciant justitias; et si non fecerint, quod ipsi pergere debeatis.

5. Ut si necessitas alicui fuerit, omnes sint parati, quomodo invicem vos adjuvetis.

Sequitur adnuntiatio Caroli gloriosi regis.

1. De adnuntiatione episcopali, et de honore sacerdotum.

2. De reædificatione ecclesiarum, et de nonis ac decimis.

3. De observatione capitulorum domni Karoli et domni Hludowici de ecclesiis.

KAROLI II CONVENTUS SILVACENSIS.

Capitula hæc Sirmondus ope codd. Tiliani, 2) regii Paris. 4638, 3b) S. Vincentii Metensis, tum Laudunensis ac Bellovacensis ediderat; Baluzius præterea usus est 3c) Palatino et 4) regio Paris. 4626, sec. 1: nos vero eodibus 2, 3) regie Paris. Suppl. Lat. 75, et 4) Paris. n. 4626 adhibitis recognovimus. Codex 2 eorum quos vidimus solus sacramentorum formulas et totum missaticorum in fine recensum exhibet, 3, (carte. et 3b et 3c) non nisi missos decimi missatici, Senonensis scilicet nominat; codex 4 particulam litterarum regis ad missos directarum exhibet.

Sequuntur capitula quæ in ipso anno, et in ipso mense Novembrio, domnus Karolus consultu fidelium suorum in Silvatico³⁷¹ (91) edidit, et per regnum suum a missis suis adnuntiari et observari præcepit,

sed et missos suos, sicut subsequitur, per regnum suum ordinavit³⁷².

In nomine sanctæ et individue trinitatis. Karolus

VARIE LECTIONES.

³⁰⁷ alodo 2. ³⁰⁸ deest 2. ³⁰⁹ m. quod f. 2. ³⁷⁰ de 2. ³⁷¹ Silvaco Laudun. et Bellov. Silvatico reliqui
³⁷² Capitula lotharii imperatoris et karoli regis facta in palatio valentinianas 3. 3b. 3c.

NOTÆ.

(91) In pago Laudunensi.

gratia Dei rex ³⁷², dilectis et fidelibus missis nostris per regnum nostrum constitutis, salutem. Sicut vobis notam esse credimus, cum dilectissimo fratre nostro Hlothario apud Valentianas locuti fuimus, et communi consilio cum fidelibus nostris ³⁷⁴ communibus consideravimus, ut inter cætera sanctæ Dei ecclesiæ et nostri principatus ac regni nobis a Deo commissi negotia necessaria, de his quæ subsequuntur vos specialiter ammoneremus; ut sicut hic descripta habentur, una cum Dei adiutorio ³⁷⁵, prout melius potueritis, strenue exsequi procuretis, et hoc præsentialiter necessarium opus sine aliqua dilatione vel excusatione, sicut in missaticis conjuncti et deputati estis, simul conveniatis, et hoc ad perficiendum quanto citius inchoetis; et quantum vel qualiter inde factum habueritis, unusquisque vestrum, sicut in missaticis constituti estis, de unoquoque missatico nobis ad eonloquium quod in proximo cum fratribus nostris habebimus, renunciare procuret. Et si contigerit, ut aliquis vestrum nostro servitio vel infirmitate aut quacumque occasione detentus fuerit, pro hoc alii non dimittant ut commendata exsequi non studeant; etiam si unus vacaverit a prædictis occasionibus ³⁷⁶, ipse, quantum Deus dederit, jussa perficere ³⁷⁷ studeat ³⁷⁸.

Ista denuntianda sunt populo a missis nostris.

1. Nostri seniores, sicut audistis, parabolaverunt (92) simul, et consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio, et sanctæ ecclesiæ ac regni statu, et qualiter vos qui in regno consistitis pacem et justitiam habere possitis; et ordinaverunt missos per regnum illorum, qui in hoc decertent, quantum Deus adiutorium dederit.

2. Inter omnes justitias quas ordinaverunt ut unusquisque habeat, primo consideraverunt de honore ecclesiarum Dei, et orphanorum ac viduarum causis, et de regalibus justitiis. Tum maxime de raptoribus puellarum, et viduarum causis, et sanctionialium, et de his qui presbyteros flagellare præsumunt, et qui presbyteros de ecclesiis sine episcoporum consensu eicere vel recipere, aut censum de manso, vel ex his quæ domnus et genitor noster in suis capitularibus ecclesiis in immunitate concessit, exigere non timent, et qui censa ³⁷⁹ de rebus ecclesiasticis ad ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter inquirantur, et acriter distringantur, et plena justitia inde fiat, secundum quod in capitularibus avi

et patris, illorum statutum habetur. Et ipsi per certos fidejussores ad præsentiam illius in cujus regno tales inventi fuerint, perducantur, ut inde ipse commendet, quid de tali homine fiat qui nec Deum timet, nec contra sanctos canones facere, nec legem et præceptum regium ³⁸⁰ infringere pertimescit; salva censura ecclesiastica et episcopalis poenitentiae ³⁸¹ vindicta.

3. Similiter de collectis quas theudisca ³⁸² lingua heriszuph ³⁸³ appellat, et de his qui immunitates infringunt, et qui incendia et voluntaria homicidia et adsalaturas in domos ³⁸⁴ faciunt.

4. De latronibus autem commendaverunt, ut missi omnibus denuntient in illa fidelitate quam Deo et regi unusquisque debet ³⁸⁵ et promissam habet, et ³⁸⁶ in illa christianitate qua ³⁸⁷ pacem proximo unusquisque servare debet, ut sine exceptione alicujus personæ, nec pro amicitia, vel propinquitate, aut amore vel timore, ullus ³⁸⁸ latronem celet, sed illum missis illorum manifestet, et ad accipiendum ³⁸⁹ illum adiutorium quantum potuerit unusquisque præstet, et per ³⁹⁰ sacramentum hoc missi illorum firmare faciant, sicut tempore antecessorum illorum consuetudo fuit. Et si aliquis missos illorum non obaudierit, si regis homo fuerit, per fidejussores ad illius præsentiam perducatur. Si autem alterius homo fuerit, senior cujus homo fuerit, illum regi præsentet.

5. Commendaverunt etiam, ut si alicui denuntiatum fuerit ut ad accipiendum ³⁹¹ latronem adiutorium præstet, aut aliquis sonum inde audierit ut ad latronem accipiendum concurratur, et se inde retraxerit ut ad hoc adiutorium non præstet, si liber homo fuerit, bannum dominicum componat; et si colonus fuerit, sexaginta ictus accipiat. Et si latro ibi occisus fuerit, qui eum occiderit leudem ³⁹² inde non solvat, et nullus illi inde faidam portare præsumat. Quod si quis facere præsumperit, per certos fidejussores ad regis præsentiam perducatur.

6. Quicumque autem ³⁹³ abhinc inante latronem receperit, maxime autem illum qui forbannitus fuerit, vel qui illos quos missi nostri forbannierunt recepit, postquam forbanniti ab eisdem missis nostris fuerunt, secundum quod constitutum est in capitularibus avi et patris nostri in libro III, capitulo 23, si Francus est, cum duodecim similibus Francis juret quod ipse latronem eum fuisse non scisset, licet pater ejus sit, aut frater, vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit, et ab alio convictus fuerit quod latro-

VARIE LECTIONES.

³⁷² In usque rex alia manu superscripta sunt. ³⁷⁴ deest 2. ³⁷⁵ deest 2. ³⁷⁶ occupationibus 3b. c. ³⁷⁷ adimplere 3. 3b. 3c. ³⁷⁸ hujus præfationis loco codex 4. hæc habet: Ista denuntianda sunt a populo missis nostris. Cap. quæ fieri jussimus quando cum fratre nostro lothario apud valentinas locuti fuimus. Nostri seniores 2. ³⁷⁹ censum 2. census 3. ³⁸⁰ regum 3. ³⁸¹ sententiæ 4. ³⁸² theudisia 2. theotisca 3. ³⁸³ heris zuph 4. herizup 3. ³⁸⁴ domo 3. 4. ³⁸⁵ deest 2. ³⁸⁶ deest 3. ³⁸⁷ quam 3. ³⁸⁸ ullius 3. ³⁸⁹ capiendum 2. ³⁹⁰ deest 3. ³⁹¹ capiendum 2. *constanter.* ³⁹² liudem n. s. i. S. ³⁹³ deest 3. 4.

NOTÆ.

(92) *Pariaverunt*, locuti sunt.

nem in hospitio suscepisset, quasi latro et infidelis judicetur; quia latro est, et infidelis est ³⁹⁴ noster et Francorum; et qui illum suscepit, similis est illi. Si autem audivit quod latro fuisset, et tamen non scit pro firmiter, aut juret solus quod nunquam eum audisset, nec per veritatem, nec per mendacium, latronem; aut sit paratus, si ille de latrocinio evictus fuerit, ut ³⁹⁵ similiter damnetur.

7. Ut quando missi nostri latronem forbannierint, hoc et missis aliis et comitibus scire faciant. Et si de uno missatico ³⁹⁶ in alium fugerit, si in vicinitatem venerit ³⁹⁷, pro hoc missus qui eum forbannivit non dimittat ut eum non persequatur et comprehendat. Et si longius fugerit ³⁹⁸, missus in cujus missaticum fugerit, si alodem ³⁹⁹ habuerit, illi tollat, et illum constringat ut ⁴⁰⁰ illuc, velit nolit, reveniat ⁴⁰¹, et ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si in alicujus villam fugerit, et ipsa eum contenderit, secundum quod in capitularibus avi et patris nostri scriptum habetur, inde fiat. Et si necesse fuerit, ut justitia non proteletur, advocato denuntietur ut ipsum latronem reddat, et eos qui eum contenderint ⁴⁰² presentet, ut debitam disciplinam inde sustineant, et emendationem inde congruam faciant. Quod si facere neglexerit usque ad secundam vicem, bannum dominicum inde componat; et sic per fidejussores ad presentiam eorum deducatur, ut et de illo, et de contradictoribus, et de ipso latrone, secundum quod causa conjacuerit, sic ⁴⁰³ decernatur, ut cæteri metum habeant.

8. Hoc etiam commendaverunt seniores nostri, ut si hujusmodi malefactores, sicut prædiximus, de uno regno in aliud fugerint, similiter missi illius, de cujus regno fugerit, ad alios missos in illo regno, ubi fugit, hoc notum faciant, et illi missi eos constringant, ut ad illud regnum et ad illos missos veniant, ut ibi distringi possint ubi malum fecerunt.

9. De advenis qui oppressionem Nortmannorum vel Britannorum in partes istorum regnorum confugerunt, statuerunt seniores nostri, ut a nullo rei publicæ ministro quamcumque violentiam vel oppressionem aut exactionem patiantur; sed liceat eis conductum suum quærere et habere, donec aut ipsi redeant ad loca sua, aut seniores illorum ⁴⁰⁴ eos recipiant. Nullus ⁴⁰⁵ autem eos inservire præsumat, eo quod loco mercenarii apud aliquem manserint, nec censum aut tributum exigere. Quod si ⁴⁰⁶ inventus fuerit ex rei publicæ ministris aut aliis ⁴⁰⁷ quibuslibet contra hoc pietatis præceptum facere aut fecisse, bannum dominicum exinde componat.

10. Ut omnibus denuntietur, qualiter cuncti sint præparati ad quamcumque necessitatem imminen-

tem ut secundum consuetudinem, prout necessitas evenerit, ad Dei servitium et illorum, atque ad defendendam sanctam Dei ⁴⁰⁸ ecclesiam et regnum, omnes sint præparati.

11. Capitula autem avi et patris nostri quæ in præscriptis commemoravimus, qui ex missis nostris non habuerint, et eis ⁴⁰⁹ indiguerint, ut commissa per illa corrigere possint, sicut in eisdem capitulis jubetur, ⁴¹⁰ de scriptio nostro vel a cancellario nostro accipiant, ut rationabiliter et legaliter cuncta corrigant et disponant.

12. Ut unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum ⁴¹¹ transierit, aut ibi consistens vel commanens rapinas vel deprædationes, aut talia illicita fecerit de quibus Deus offendi solet, et populus pro oppressionem gemere; quatenus hoc subtiliter et veraciter investiget, et nobis renuntiet, qualiter inde nos sic ordinemus, ut nec ipsum, nec alium hoc agere delectet.

13. Ut missi in illorum missatiois curam habeant, ne homines nostri aut alii quilibet vicinos suos majores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando marascalcos ⁴¹² illorum ad fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores ⁴¹³ deprædentur aut opprimant. Et si egerint, hoc etiam, ut prædiximus, veraciter missi nostri investigent, et nobis renuntient, ut in seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeat, et contenti sint debitis, et indebita injuste non appetant ⁴¹⁴.

Istud sacramentum jurabunt Franci homines.

Ego ille adsalituram, illud malum quod scach ⁴¹⁵ vocant vel tesceiam, non faciam, nec ut alius faciat consentiam; et si sapuero qui hoc faciat, non celabo: et quem scio qui nunc latro aut scachcator est, vobis missis dominicis non celabo, ut non manifestem. Sic me Deus adjuvet et istæ reliquiæ.

Istud sacramentum jurabunt centenarii.

Ego ille adsalituram ⁴¹⁶, illud malum quod scach ⁴¹⁷ vocant vel tesceiam, non faciam, nec ut alius faciat consentiam; et si sapuero qui hoc faciat, non celabo: et quem scio qui nunc latro aut scachcator est, vobis missis dominicis non celabo, ut non manifestem. Et de Francis hominibus in isto comitatu in meo ministerio commanentibus nullum recelabo quantum recordari potuero, ut per brevem vobis missis dominicis non manifestem. Sic me Deus adjuvet et istæ reliquiæ.

VARIE LECTIONES.

³⁹⁴ deest 3. ³⁹⁵ aut 2. ³⁹⁶ u. transmissatico 2. ³⁹⁷ venerint 2. ³⁹⁸ fuerit 2. ³⁹⁹ alodum constante 2. ⁴⁰⁰ et ut i. 3. ⁴⁰¹ redeat 2. ⁴⁰² contenderunt 2. ⁴⁰³ deest 2. ⁴⁰⁴ eorum 2. ⁴⁰⁵ Nullus usque exigere ⁴⁰⁶ didit Baluzius, desunt 2. 3. 4. ⁴⁰⁶ Quod qui 3. 4. ⁴⁰⁷ alius 3. ⁴⁰⁸ s. d. desunt 2. ⁴⁰⁹ eisdem 3. 4. ⁴¹⁰ habetur 2. ⁴¹¹ deest 2. ⁴¹² marascalchos 2. ⁴¹³ desunt 3. 4. ⁴¹⁴ reliqua omnia, excepta recensione ⁴¹⁵ scach ⁴¹⁶ sorum in missatico decimo, desunt in 3. 3b. 3c. 4. Codex 4. capitulis superioribus fragmentum epistolæ regis ⁴¹⁷ ad missos subjicit quod infra referemus. ⁴¹⁵ siach 2. ⁴¹⁶ assalturam 2. ⁴¹⁷ scach 2.

Missi autem et pagi per missaticos qualiter fuerunt tunc ordinati.

1. Hincmarus episcopus, Ricuinus, Engilscalchus, missi in Remitiano, Vonziso, Stadiniso, Pertiso, Barriso, Camiziso, Catalaunio, Virtudiso, Bagenoniso, Tardaniso.
2. Pardulus episcopus, Altmarus, Theodacrus, missi in Lauduniso, Portiano, Suessonico, Urciso, et Vadiso.
3. Imino ⁴¹⁸ episcopus, Adalardus abba, Waltcaudus, Odelricus, missi in Noviomiso, Vermendiso, Adertiso ⁴¹⁹, Curtrisiko, Flandra, comitatibus Engilramni, et in comitatibus Waltcaudi ⁴²⁰.
4. Folcoinus (93) episcopus, Adalgarius, Engiscalchus, et Berengarius, missi in comitatu Berengarii, Engiscalchi, Gerardi, et in comitatibus Reginarii.
5. Hludowicus abba, Yrminfridus episcopus, Ingilwinus, Gozselmus, missi in Parisiaco, Melciano ⁴²¹, Silvanectensi, Vircasino, Belvacense, et Vindoliso.
6. Paulus episcopus, Hilmeradus episcopus, Herloinus, Hungarius, missi in Rotinense, Tellau, Vitau, Pontiu, Ambianense.
7. Eirardus episcopus, Teodericus abba, Herloinus, Hardoinus, missi in Aprincato, Constantino, Bagisino, Coriliso, Ot lingua Saxonia, et Harduini, Diniso, et in Lisuino.
8. Dodo (94) episcopus, Hrobertus, et Osbertus, missi in Cinnomannio, Andegavensi, atque Turonico, Corboniso, et Sagiso.
9. Burcardus ⁴²² (95) episcopus, et Hrodulfus, et Henricus abba, missi in Blesiso, Aurelianensi, Vindusniso, Carentino ⁴²³, Durcasino ⁴²⁴, Duniso, Ebri-cino, Stampiso, Castriso, Pincisiso, Madreciso.
10. Wenilo ⁴²⁵ episcopus, Odo, et Donatus, missi in pago Senonico, Trecasino ⁴²⁶, Wasteniso, Miliduniso, Morviso, Proviniso ⁴²⁷, et in tribus Arcisisis ⁴²⁸, et in duobus Brionisis.
11. Teutboldus episcopus, Ionas episcopus, Isembardus, et Abbo abba, Daddo, missi in comitatibus Milonis, et in comitatibus Isembardi, Augustuduno scilicet, Matisconense, Divionense, Cabrilone, Hattuariis, et in Tornedriso, et in Belniso, et in Dusmiso comitatu Attelæ, et in comitatu Romoldi.
12. Hugo, Gozso, Nivilungus, missi in Niverniso, Alciodriso, Avaliso.

Fragmentum epistolæ regis ad missos ex cod. 4. ... Mandamus præterea ut, si capitula domni avi et genitoris nostri scripta non habetis, mittatis ad palatium nostrum de more prædecessorum vestrorum missum vestrum et scriptorem cum pergamena, et ibi de nostro armario ipsa capitula accipiat atque conscribat. Et vos deinde secundum ipsa capitula, Dei justitia populique a Deo nobis commissi necessarias proclamationes, legaliter emendare sollerti vigilantia procuretis. Valet.

HLOTHARII ET KAROLI CONVENTUS APUD LEUDICAM.

(An. 854. Febr.)

Sirmondi Baluziique editiones ope codicis 2) bibl. reg. Paris. n. 4638 recognovimus.

Sunt adnuntiationes quas Hlotharius et Karolus apud Leudicam adnuntiaverunt anno 854.

HLOTHARIUS SERENISSIMUS ⁴²⁹ IMPERATOR.

1. Scire volumus vestram omnium fidelitatem, quia frequenter præsentis anno dilectissimum fratrem nostrum Hludowicum invitavimus, ut commune colloquium cum fidelibus nostris haberemus, atque cum illis de Domini voluntate, quantum ipse inspirare vellet, ac de sanctæ Dei ecclesiæ utilitate, nostroque ac nostrorum communi profectu ⁴³⁰, honore, et necessitate tractaremus et ordinaremus. Sed quia prædictus frater noster hactenus, sicut optaveramus, quibusdam impediens causis, venire distulit, nos illud omittere nolimus quin utiliter nos jungeremus.

2. Nunc volumus vos certos reddere de nostra conjunctione, quia Christo propitio secundum Deum ad salutem sanctæ Dei ecclesiæ, nostramque ac vestram communem utilitatem et necessitatem,

indissolubiter corde et opere conjungere nos volumus, ut unum simus in Christo, et vos unum sitis nobiscum.

3. Sapiatis quia legem, qualem antecessores nostri, hoc est pater et avus noster, vestris antecessoribus concesserunt et servaverunt, nos similiter vobis perdonamus, et inviolabiliter atque incorrupte, et præsentibus et futuris temporibus, per omnia volumus observare.

KAROLUS GLORIOSISSIMUS REX.

1. Hanc siquidem conjunctionem facere idcirco usque nunc distulimus, quia volumus ⁴³¹, ut supradictus frater noster nobiscum pariter conveniens, in eadem conjunctione se nobis associaret. Sed quia ille aliquibus impedimentis præpeditus venire omisit, nos audita perturbatione quam filius ejus facere conatur, consociare nos volumus. Sciat ergo, quoniam et in prosperis et in adversis simul erimus; nec poterit nos, Deo adjuvante, ullum of-

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁸ ita correxi ex 3. — edd. Immo. ⁴¹⁹ aderoso 2. ⁴²⁰ uatecaudi 2. ⁴²¹ molciano 2. ⁴²² berardus 2. ⁴²³ caretino 2. ⁴²⁴ d d. e. st. c. desunt 2. igitur desunta sunt ex Tiliiano, Laudunensi vel Bellovacensi. ⁴²⁵ Guenilo 3. ⁴²⁶ tricassino. uatesino 3. ⁴²⁷ proviso 2. pruviniso 3. ⁴²⁸ archis 3. archisiis 3 c. ⁴²⁹ serenus 2. ⁴³⁰ profecto 2. ⁴³¹ volumus 2.

NOTÆ.

(93) Tervannensis.
(94) Andegavensis.

(95) Carnotinus.

fendiculum ab ea caritate separare, qua fraternis A vinculis adstricti sumus. Sed ubicumque alterno solatio et adjutorio indiguerimus, quantum Dominus permiserit, in invicem supportari et sustentari cupimus, atque contra omnem terrenum inimicum auxilium in alterutrum ferre volumus.

2. Si autem isdem frater noster, sicut optamus et ei mandamus, hoc agere distulerit, nos ita conjuncti sumus, ut unus alteri tale præbeat solatium et adjutorium, quatenus ubicumque necesse fuerit, amodo et deinceps, sicut præmisimus, unusquisque regnum sibi divinitus commissum quiete obtinere possit. Et si aliquis pari suo superstes extiterit, ipse qui remanserit, nepotes suos una cum regno patris sub tuitione et defensione habeat; ut contra adversantium machinationes, auxiliante Deo, ita muniti existant, qualiter quieto ordine regnum patris obtinere valeant.

3. Certissime igitur devotionem vestram scire cupimus, quia veraciter nos recognoscimus in multis Deum offendisse, animosque vestros negligenter molestasse. Quæ videlicet cuncta ita, favente Christo, pro viribus emendare voti habemus, ut et Deum placare et vestræ devotioni satisfacere possimus. De quibus omnibus certiores vos reddere curabimus, cum plures nostri fideles convenerint, aut cum præfatus frater noster, ut ei mandavimus, venerit, si tamen venire voluerit, quomodocumque

vobis amabilis erit; ita ut veraciter cognoscatis, promissionem nostram omnimodis adtendere et plenissime nos observare velle.

4. Illud præterea in commune vestra et omnia comperiat solertia, quia ideo vobis in hoc sacro loco hæc sollicite denuntiare voluimus, ut noveritis, cuncta quæ dicimus, Domino favente, sanctisque ejus suffragantibus in quorum præsentia denuntiantur, inviolabiliter observaturos nos esse.

Hoc est sacramentum quod ⁴³¹ mutuo juraverunt.

Ab hodierna die et deinceps, si Hrodowicus frater noster illud sacramentum quod contra nos juratum habet, infregerit vel infringit, aut filii ejus ad talem partem regni quam tu ⁴³² contra eum acceptam habes, in quantum Dominus posse dederit, et contra ipsum et contra filios ejus, ac omnes qui eam tibi auferre voluerint absque justa et rationabili occasione, si tu expelieris, adjutorium tibi defensionis præstabo. Si autem ego te supervixero, filiis tuis talem partem regni quam tu contra me et meum fratrem acceptam habes, non auferam, sed consentiam. Et si ipsi vel fideles illorum expetierint defensionis adjutorium contra ipsum fratrem nostrum et filios ejus, ac omnes, ut eam tenere possint, adjutorium in quantum potero ⁴³³ præstabo, si tu aut filii tui id ipsum adjutorium mihi præstaveritis, et a nobis vos non dissociaveritis.

KAROLI II CONVENTUS ATTINIACENSIS.

(An. 854. Jun.)

Sirmondi Baluziique editiones ope codicis 2) bibl. reg. Paris. n. 4638 recognovimus, unde et Petrus Pithæus sacramentum fidelitatis in Scriptoribus cœtaneis xii anno 1588 primus ediderat.

Hæc memorialia capitula quæ sequuntur, dedit missis suis dominus Karolus anno Dominicæ incarnationis 854, in mense Junio, quando apud Attinicum cum fratre suo Hlothario fuit locutus, ut illa unusquisque missus in suo missatico per regnum illius exsequi procuraret.

1. De missis pro latronibus, scilicet ut addantur et suppleantur missi, qui illa peragant, quæ in capitulis continentur quæ ⁴³⁴ supra in Silvaco illum edidisse præscripsimus.

2. De maritima custodia, ut secundum consuetudinem vigilanter disponeretur.

3. De viis per aquas, videlicet ut ubi noviter clausæ erant, aperiantur, sicut antiquitus fuerunt apertæ.

4. De pontibus restaurandis, videlicet ut secundum capitularia avi et patris sui, ubi antiquitus fuerunt, reficiantur ab his qui honores illos ⁴³⁵ tenent de quibus ante pontes facti vel restaurati fuerunt.

5. De navibus quæ vadunt sub pontibus, videlicet ut inde teloneum non exigatur.

6. De advenis quos affligunt ministri vel publicæ, scilicet ut qui ab illis quos Nortmanni vel Brittones afflixerunt et ideo mendicando in istud regnum venerunt, vel qui propter afflictionem Aquitanorum huc venerunt, censum vel operationes exegerunt, hoc cum sua lege illis emendant. Et qui deinceps hos facere præsumpserit, simul cum autenticis dominicæ bannum componat.

7. De latronibus qui nunc nihil mali faciunt, et quod jamdiu fecerunt emendatum habent, et nullus modo super eos clamat, videlicet ut propter hoc modo non puniantur.

8. De hominibus qui in banno et in poenitentia missi sunt, et pejus semper faciunt, scilicet ut a missis capiantur et constringantur.

9. De monetis et falsariis fabricis, videlicet ut diligenter inquirentur et emendantur.

10. De rebus ecclesiarum in alodem datis, videlicet ut a missis inquirentur, et describantur, et renuntietur ⁴³⁷.

VARIE LECTIONES.

⁴³¹ q. sibi tres fratres francorum reges m. i. 2. ⁴³² tua 2. ⁴³³ potuero 2. ⁴³⁴ quæ 2. ⁴³⁵ dicit 3. ⁴³⁶ ita 2. renuncientur S. denuntientur B.

11. De monasteriis circumsundis, id est, ut sicut A ordinatum fuit, ita missi exsequi procurent.

12. De hominibus qui iterum a novo raptos faciunt, ut a missis comprehendantur, et constringantur, et ad regis ⁴³⁸ presentiam deducantur.

13. De fidelitate regi promittenda, id est, omnes per regnum illius Franci fidelitatem illi promittant. Et qui dicunt se illam promississe, aut certis testibus hoc adprobent, aut jurent se illam ante jurasse, aut illam ipsam fidelitatem promittant.

Sacramentum autem fidelitatis tale est.

Ego ille Karolo Hludowici et Judithæ filio ab ista die inante fidelis ero secundum meum sayirum (96), sicut Francus homo per rectum esse debet suo regi. Sic me Deus adjuvet et istæ reliquæ.

Anno incarnationis Domini 854, v Nonas Julias ⁴³⁹ B in malle Romis isti juraverunt, quod juratam habuissent fidelitatem.

Isti juraverunt antiquitus.

Teudacrus. Amalricus ⁴⁴⁰. Rotholdus. Ambertus. Dodo. Wigboldus ⁴⁴¹. Berulfus. Wala. Hecilo ⁴⁴². Heirbertus. Airardus. Gotlandus. Hilprieus. Gerlegius. Amalgisus. Heico, Amalricus, major de Buxido.

Isti juraverunt fidelitatem.

Goderamnus. Dodilo. Sigebertus. Fidentius. Ermenulfus. Teutgrimus. Wicboldus. Ermengaudus. Rotmundus. Gisulfus. Haimiricus. Teutbaldus. Drogo. Teodericus. Ebroinus. Rodoinus. Gistinus. Vulfridus. Haimuinus. Wandrebertus. Berecarius. Angelianus. Ado. Meinardus. Ottradus, decanus. Gunthbertus, decanus. Heruwincus, decanus. Ozias. Ailus. Teudaldus. Teodoldus, decanus. Bertricus. Rothaus. Ingobertus. Amblinus, decanus. Gosselmas, decanus. Vulfarius. Flodovius ⁴⁴³. Angleburtus. Emmenulfus. Sicbertus, decanus. Hecto. Isaac. Gislardus. Alaricus. Gerardus. Madergaudus, decanus.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CONVENTUS TICINENSIS II.

(An. 855. Febr. 4.)

Capitula ab imperatore episcopis proposita, episcoporum de iis Rescriptum, et Leges postea promulgatæ primum in Laurentio Surio anno 1567 tomo Conciliorum III, pag. 480-483, Capitula missorum una cum legibus a Muratorio ex codice Mutinensi edita sunt. Editio nostra nititur tum codicibus 1 (Blankenburgico et 2) Gothano, 3 (tum Mutinensi apud Muratorium et 4) editione principe.

Capitula in fine posita in codice Blankenburgico, unde hic prima vice procedunt, post rescriptum episcoporum habentur, et ad statuta conventus anno 850 habiti referri videntur.

Capitula (97) quæ gloriosus imperator Hludowicus C suis episcopis de statu sui regni considerare præcepit.

De conversatione episcoporum, presbyterorum et ceterorum clericorum; de doctrina et prædicatione in populo; de conscriptione librorum; de restauratione ecclesiarum; de ordinatione plebium et xenodochiorum; de monasteriis virorum seu feminarum quæ secundum regulam sancti Benedicti, vel ea quæ secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent; quicquid in præfatis ordinibus extra ordinem est, aut per negligentiam præpositorum, aut per desidiam subditorum, vehementer cupio scire, et secundum Dei voluntatem vestrumque sanctum consilium sic emendare desidero, ut in conspectu Dei nec ego reprobus sim, neque vos et populus mihi commissus ⁴⁴⁰ iram sue indignationis incurrat. Quomodo autem istud rationabiliter quæsitum et inventum perficiatur, vobis hoc ad tractandum ac nobis consentiendum committimus. De minoribus quoque causis quæ generaliter omnes, specialiter aliquos tangunt, et indigent emendatione, volumus ut post ⁴⁴¹ ac ⁴⁴² illas quæretis, et ad nostram notitiam redu-

catas, sicut est de comitibus et eorum ministris, si justitias neglegunt, aut ipsas vendunt; si sunt rapaces, aut ecclesiarum, viduarum, orfanorum, aut pauperum oppressores; si ad prædicationem veniunt, si debitum honorem et obedientiam sacerdotibus suis impendunt; si aliquas novitates, aut argumenta, quæ ad detrimentum populi pertinent, agere præsumunt, sicut est in acquirendis proprietatibus, aut irrationabiles præces ad adjutoria facienda, si ve in reliquis causis, quæ ad peccatum nostrum pertinere possunt ac populi nostri.

Rescriptum (98) consultationis sive exhortationis episcoporum ad dominum Hludowicum imperatorem.

1. Domino ⁴⁴³ gloriosissimo ⁴⁴⁴ regi Hludowico, pax et vita, salus et victoria, ministretur a Deo patre ⁴⁴⁵, et domino postro Jesu Christo. Nos quidem in Dei nomine Angilbertus archiepiscopus, et Andreas patriarcha, una cum Joseph archicapellano, cum ad hanc sanctam ⁴⁴⁶ synodum in urbe regia Ticino congregatam venissemus, replicavimus eis piam exhortationem vestram, qua ⁴⁴⁷ viva voce ad nos usi fuistis, flagrantes Spiritus sancti munera, et ultra quam hujus ætatis teneritudo capere potuisse

VARIE LECTIONES.

⁴³⁸ regum 2. ⁴³⁹ julii 2. ⁴⁴⁰ codex 2. sinabrians habere videtur. ⁴⁴¹ ita correxi ad fidem codicis 2. ⁴⁴² ⁴⁴³ p. in commissis 4. ⁴⁴⁴ posthac 4. ⁴⁴⁵ Domino 2. Hic incipit codex. 1. ⁴⁴⁶ glorio corr. gloriosissimo 2. glorioso 1. ⁴⁴⁷ deest 1. ⁴⁴⁸ deest 4. ⁴⁴⁹ quam 2.

NOTE.

(96) I. p. savoir, sapere.

(97) Ex cod. 2 et 4.

(98) Ex codd. 1, 2 et 4.

videretur, tolius modestiæ, et gravitatis, atque sapientiæ sapore conditam; protulimus etiam et coram eis relegi fecimus commonitorium a vestra nobis magnificentia traditum. Quibus auditis, omnes unanimiter pro vestra indole, omnipotenti Deo diutissime gratias egerunt, quia populo suo tam piissimum tamque ⁴⁵⁰ sapientissimum ⁴⁵¹ principem dedit, qui cuncta ordinabiliter et rationabiliter ⁴⁵² disponere cupit.

2. Et quoniam religiosa sollicitudo vestra primum de conversatione episcoporum, presbyterorum et ceterorum clericorum quærere studuit, nos quoque quia nec aliter ⁴⁵³ melius fieri potuit, eundem ordinem servavimus ⁴⁵⁴; et episcopum quidem ita conversari debere pronuntiamus, ut ejus vita omnibus ⁴⁵⁵ recte vivendi sit norma. Presbyteros vero et clericos ita vivere oportet, ut subditæ plebi exemplo suæ conversationis proficiant. At ⁴⁵⁶ quidam coepiscoporum nostrorum, qui bonæ conversationis sibi conscii sunt, palam fateri recusabant, ne sui ipsorum laudatores viderentur; qui vero negligentiam suam recognoscunt, more humani ingenii se ipsos accusare verebantur: juxta commonitionem tamen vestram diligentius perscrutantes, quosdam quales desideratis, qualesque populi Dei pastores et rectores esse decet, invenimus; quorumdam vero negligentiam, vel erga clericorum suorum ⁴⁵⁷ custodiam atque doctrinam ⁴⁵⁸, vel erga plebium sollicitudinem repperimus; quibus ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, humiliter petimus. Quod ⁴⁵⁹ si cito delicta non correxerint, severiori sententiæ subjacebunt. Cæterum si quislibet ⁴⁶⁰ laico-

rum vel clericorum contra episcopum, aut alicujus ordinis clericum, aliquid queritur, noverit nos paratos esse ⁴⁶¹ et legitimam præbere audientiam, et si quid perperam gessisse probati fuerint, debita animadversione punire ⁴⁶².

3. Doctrina vero et prædicatio in populum, partim episcoporum et reliquorum sacerdotum, partim vero populi negligentia, non sicut necessarium est procuratur. Et sacerdotum quidem incuria ⁴⁶³ nullatenus est excusanda: quidam vero laici, et maxime potentes ac nobiles, quos studiosius ad prædicationem venire oportebat, juxta domos suas basilicas habent, in quibus divinum audientes officium, ad majores ecclesias rarius venire consuerunt. Et dum soli afflicti et pauperes veniunt, quid aliud, quam ut patienter mala ferant, illis prædicandum est? Si autem divites, qui pauperibus injuriam facere soliti ⁴⁶⁴ sunt, venire non rennuerent, illis ⁴⁶⁵ omnino

A prædicandum esset, ut a rapinis se compescerent, utique ⁴⁶⁶, dum possunt, elemosynis peccata sua redimerent, ut a fluxu rerum temporalium se abtinerent. Admonendi sunt igitur potentes, ut ad majores ecclesias ubi prædicationem audire possint, sepius ⁴⁶⁷ conveniant; et quantum dono omnipotentis Dei divitiis et honoribus cæteros antecedunt, tanto ad audiendum ⁴⁶⁸ præcepta conditoris sui alacrius festinent. Quidam autem comites et vassi dominici ⁴⁶⁹ presbyteros et cæteros clericos nostros, quod nec episcopis facere licet, absque nostra licentia recipiunt, insuper etiam ubicumque ordinatos, et quosdam de quibus dubium est utrum consecrati sint ⁴⁷⁰, in parrocchiis nostris absque nostra examinatione missas sibi ⁴⁷¹ celebrare faciunt; quod ne ulterius fiat, omnimodis est inhibendum.

B 4. Quare ⁴⁷² in ordinandis plebibus sanctorum canonum ⁴⁷³ instituta servantur, et pestiferæ ambitionis vitium radicitus extirpetur ⁴⁷⁴; et neque ob quorundam propinquitatem, nec ⁴⁷⁵ pro alicujus familiaritatis gratia, neque quod maxime detestandum est ⁴⁷⁶, propter pecuniarum acceptionem, indignus quilibet ordinetur. Et primum quidem ipsius loci presbyteri, vel cæteri clerici, idoneum sibi rectorem eligant; deinde populi qui ad eandem plebem aspicit, sequatur assensus. Si autem in ipsa plebe talis inveniri non potuerit, qui illud opus competenter peragere possit, tunc episcopus de suis quem idoneum judicaverit, inibi constituat. Sane removenda est quorundam laycorum procacitas ⁴⁷⁷ qui hoc solo obtentu, quod ad electionis consortium admittuntur, archipresbyteris suis dominari præsumunt, et quos tamquam patres venerari debuerant ⁴⁷⁸, velut subditos contempnunt. Hi igitur intra propriis juris terminos sunt redigendi; et si extraordinariam dominationem in ecclesiis exercere præsumpserint, regia sunt disciplina coercendi.

5. Hi ⁴⁷⁹ vero qui ad gubernandas plebes legitime proveci sunt, nullatenus a suis episcopis repellantur, nisi aut alicujus criminis reatum inciderint, aut easdem plebes male tractaverint. Tollenda est enim omnino prava consuetudo, quæ in quibusdam locis oriri cœpit; quia nonnulli archipresbyteri ⁴⁸⁰ vel aliorum titularum custodes, fruges ⁴⁸¹ vel alios ecclesiarum redditus ad proprias domos, abducunt; quidam vero aliorum possessiones conducunt, ut in eis quæ ab ecclesiis suis male subtraxerint ⁴⁸² recon-

D dant; nonnulli autem laicorum in tantum eorum nequitiae se complices faciunt, ut quæ hujusmodi transgressores ab ecclesia subripuerint ⁴⁸³, ipsi in-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁰ quamque 2. 4. ⁴⁵¹ sanctissimum 2. 4. ⁴⁵² et r. deest 1. 2. ⁴⁵³ Qui regulariter 2. quo regulariter 4. ⁴⁵⁴ servamus 2. 4. ⁴⁵⁵ deest 4. ⁴⁵⁶ et 2. 4. ⁴⁵⁷ suorumque 1. ⁴⁵⁸ a. d. desunt 4. ⁴⁵⁹ qui 2. 4. ⁴⁶⁰ quilibet 4. ⁴⁶¹ deest 2. 4. ⁴⁶² puniri 1. 2. ⁴⁶³ injuria 4. ⁴⁶⁴ solliciti 1. ⁴⁶⁵ illis — possunt deest. 2. 4. ⁴⁶⁶ cuius loco 4. legit admoneri utique possent. ⁴⁶⁷ ut quia 1. quod correxi. ⁴⁶⁸ deest 2. 4. ⁴⁶⁹ audienda 1. ⁴⁷⁰ domici 2. domestici 4. ⁴⁷¹ sunt 4. ⁴⁷² deest 2. 4. ⁴⁷³ deest 2. ⁴⁷⁴ plebium rationibus civium 4. ⁴⁷⁵ radicitus extirpetur 2. ⁴⁷⁶ neque 2. 4. ⁴⁷⁷ deest 2. 4. ⁴⁷⁸ procacitas 1. ⁴⁷⁹ debuerint 2. debuerunt 4. ⁴⁸⁰ Si 2. Ipsi 4. ⁴⁸¹ archiepiscopi 1. ⁴⁸² fruges 2. ⁴⁸³ subtraxerunt 2. 4. ⁴⁸⁴ subripuerunt 4.

suis domibus abscondant. Tales ergo primum a suis episcopis corripiantur; quod si se citius corrigere noluerint tamquam qui ecclesiasticas res sacrilega temeritate tractaverunt, synodali sententia feriantur. Laici ⁴⁸⁴ vero qui post hanc denuntiationem socios se hujus expilationis præbuerint, tamquam furti reos judiciaria coartabit ⁴⁸⁵ auctoritas.

6. De restauratione ecclesiarum, illud capitulum sufficit, quod gloriosus ⁴⁸⁶ genitor vester ⁴⁸⁷ in Odonna ⁴⁸⁸ constituit; sed ut observetur ⁴⁸⁹, vestra indiget admonitione.

7. Similiter et de xenodochiis; sicut in eodem capitulari continetur, observandum est.

8. De monasteriis autem virorum seu feminarum, quæ secundum regulam sancti Benedicti, vel secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent, quia inspiratio omnipotentis Dei ut ⁴⁹⁰ credimus ad hanc inquisitionem ⁴⁹¹ cor vestri moderaminis incitavit, ipsi gratias referimus. Nam quod jam maxima ⁴⁹² ex parte ordinem suum amiserint ⁴⁹³, omnibus est manifestum; quæ ut ad pristinum statum reducantur, in domini et genitoris vestri ac vestra gloriosa dispositio consistit.

9. Et ⁴⁹⁴ ea quidem monasteria quæ adhuc statum suum retinent, unumquemque episcoporum in cujus parochia constituta sunt ⁴⁹⁵, providere oportet, utrum ordinem suum teneant. Qui ⁴⁹⁶ si aliter invenerit, una cum rectore monasterii corrigere debet. Quod si rectoris monasterii principaliter culpa fuerit, et se suosque subditos ad admonitionem episcopi sui corrigere dissimulaverit ⁴⁹⁷, synodica debet auctoritate percelli.

10. Quidam autem episcopi et rectores monasteriorum res ecclesiarum suarum subtracta et aliis personis in beneficium ⁴⁹⁸ largitas esse queruntur, et ideo ecclesiasticas utilitates se nequaquam implere posse dicunt; quæ ut restituantur, vestram regiam majestatem imploramus, humiliter admonentes ⁴⁹⁹, quia si hi qui eas pro animarum suarum remedio ecclesiis contulerunt, præmium merentur, sine Jubio dampnatione digni sunt, qui eas subtrahere moliantur.

11. In sacris canonibus præfixum est, ut decimæ juxta episcopi dispositionem distribuantur; quidam autem laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta episcopi dispositione, non ad ecclesias ubi baptismum et prædicationem et ⁵⁰⁰ manus impositionem et ⁵⁰¹ sacramenta Christi sacramenta percipiunt, decimas suas ⁵⁰² subtrahunt, set vel propriis basilicis, vel suis clericis

pro suo libitu tribuunt. Quod omnimodis divinæ legis et sacris canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expectamus.

12. Sacra docet auctoritas, ut publice peccantes publicæ pœnitentiæ subiciantur. Inveniuntur autem quidam qui incesta matrimonia contraxerunt, et vel proximis suis, vel Deo sacratis ⁵⁰³ mulieribus copulati sunt; quidam etiam publice homicidia vel alia crimina perpetrarunt, quos ut episcopi ⁵⁰⁴ publicæ possint pœnitentiæ subjugare, petimus ut comitum vestrorum auxilio ⁵⁰⁵ fulciantur.

13. Quosdam ministros comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus; unde majestatem vestram obsecramus, ut capitulare avi vestri de hac re observare ⁵⁰⁶ præcipiatis.

14. De comitibus vero, de quorum vita et actibus a nobis quærere voluit sublimitas vestra, quosdam tales esse scimus, quales Dei ministros et vestræ rei publicæ provisos esse docet ⁵⁰⁷; nonnulli autem, ut se suosque ministros corrigant, vestra admonitione indigent, quibus tamen, similiter ⁵⁰⁸ ut episcopis ⁵⁰⁹, aliquantulum emendandi spatium tribuatis, exposcimus. Qui si se citius corrigere noluerint, regia sunt auctoritate reprimendi.

15. Statuimus etiam, ne episcopi, quando pro confirmando populo ⁵¹⁰ parochias circumeunt, archipresbyteros suos gravent, ut hujusmodi dispensa contenti sint: panes centum, friskingas ⁵¹¹ quatuor, vinum ⁵¹² sextaria quinquaginta, pullos decem ⁵¹³, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annonam ad caballos modios sex, fœnum carradas tres, mel, oleum, cera, quod sufficit.

16. ⁵¹⁴ Petimus etiam, ut emunitates progenitorum vestrorum ita conservare ⁵¹⁵ præcipiatis, sicut a glorioso genitore vestro in Odonna ⁵¹⁶ constitutum est.

17. Per singulas parochias eas festivitates populus observare studeat, quas proprius eorum episcopus venerari prædicaverit, ita ut ⁵¹⁷ neque illas neglegant quas sacerdotes colere monuerint, neque inani superstitione eas celebrare præsumant, quæ nequaquam sunt observandæ. Si vero aliqui inventi fuerint qui sacerdotibus obtemperare noluerint, per ministros rei publicæ dstringantur, et satisfactionem pœnitentiæ quam presbyteri imposuerint, subire cogantur.

LEGES AB IMPERATORE PROMULGATÆ (99).

In nomine Dei omnipotentis anno incarnationis

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁴ laicos 4. ⁴⁸⁵ coartabat 2. ⁴⁸⁶ deest 4. ⁴⁸⁷ noster 1. ⁴⁸⁸ vox excidit in 4. ⁴⁸⁹ servetur 2. 4. ⁴⁹⁰ deest 2. 4. ⁴⁹¹ ad h. i. deest 2. 4. ⁴⁹² maxime 2. ⁴⁹³ amiserunt 1. ⁴⁹⁴ deest 4. ⁴⁹⁵ sint 2. ⁴⁹⁶ Quod 4. ⁴⁹⁷ d. s. d. a. deest 1. ⁴⁹⁸ in b. deest. 4. ⁴⁹⁹ b. a. deest 4. ⁵⁰⁰ deest 2. ⁵⁰¹ sacris 2. ⁵⁰² publice — publicæ deest 2. 4. ⁵⁰³ auxilio 2. ⁵⁰⁴ observari 4. ⁵⁰⁵ dicit 1. ⁵⁰⁶ pariter 2. ⁵⁰⁷ episcopo 4. ⁵⁰⁸ populum 2. 4. ⁵⁰⁹ friskingas 1. ⁵¹⁰ vini 4. ⁵¹¹ septem 4. ⁵¹² quæ sequentur codex esset. Huic ⁵¹³ capiti adjungit. ⁵¹⁴ conservari 4. ⁵¹⁵ locus vacuus in 4. ⁵¹⁶ quanquam 4.

NOTÆ.

(99) Ex codicibus 2, 3 et 4.

Dominicæ 355, indictione 3. ⁵¹⁵ mense Februario, A die mensis ejusdem quarto ⁵¹⁷.

Cum dominus et ⁵¹⁶ magnificentissimus Hludowicus augustus apud Tyoinensem civitatem in augustali aula resideret, tractaturus de statu sanctæ matris æcclesiæ, et pace divina dispositione ⁵¹⁹ sibi commissi imperii, ac generali totius populi salute, presentibus optimatibus suis dixit.

1. Crebro vestram fidelitatem retroactis temporibus commonuimus, ut secundum normam christianæ religionis vivere unusquisque nostrorum fidelium satageret, et suos a rapina conpesceret; attamen quia hætenus minus ⁵²⁰ diligenter ⁵²¹ est actum, amodo omni conamine vos ⁵²² studere volumus, quo penitus a nostro regno rapina eliminetur, et pauperum voces usque nunc domini Sabaoth aures pulsan-
D
santes querimoniis, incipiant suo creatori laudes rependere pro ubique pace et quiete concessa nobis a gentibus.

2. Statuimus autem ut ecclesiæ Dei per totius regni nostri fundatæ terminos sub nostræ immunitatis tuitione securæ cum rebus et familiis permancant, ceu prædecessorum ⁵²³ nostrorum, piissimorum videlicet augustorum, temporibus fuisse ⁵²⁴ probantur; earumque rectores propriis utantur privilegiis ⁵²⁵. Et ⁵²⁶ monachi per sua cenobia regularem teneant ordinem. Similiter et clerus omnia proprio fungatur ministerio, nemine molestante, nostri terroris formidine.

3. Sancimus nihilominus, ut singuli comites ⁵²⁷ et actores ⁵²⁸ rei publicæ in suis ministeriis legalem procurent populo facere justitiam, pupillos et viduas protegant, per loca solita restaurent palatia, quibus cum iter dictaverit, nos legatosque nostros valeant recipere, ne gravetur ⁵²⁹ æcclesia. Quando etiam episcopos, abbates, vel comites, seu fidelium nostrorum quempiam, in propria villa morari con-
C
tigerit, cum suis in suis maneant domibus, ne sub obtentu hospitii ⁵³⁰ vicinos ⁵³¹ opprimant, vel eorum bona ⁵³² diripiant.

4. Denique quia Christi custodiens clementia, neminem injuste ⁵³³ consecuti ⁵³⁴ privavimus, sed neque privari absque legali sanctione aliquem nostrorum fidelium volumus ⁵³⁵ beneficio, jubemus ne quis suum depravet nullo ⁵³⁶ modo, sed instauret securiter, ne qui dirigendi sunt a nobis undique, si depravata repererint, legaliter emendare compellant, et eos deinceps perfrui prohibeant. D

5. Porro cum ad nostrum quislibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam eundo ⁵³⁷ quam

redeundo gradiatur pacifice; et ni ⁵³⁸ generalis exigat ⁵³⁹ utilitas, ut ⁵⁴⁰ cum scaritis veniat, in statutis juxta ⁵⁴¹ domibus ⁵⁴² maneat. Episcopus, et comes, per quorum transeunt terminum, diligenter provideant, ne molestentur incolæ, aut eorum domos ⁵⁴³ per vim paciantur invadere, vel propria diripere, absque conlato ⁵⁴⁴ præcio; sed neque indigenæ ⁵⁴⁵ per solita ⁵⁴⁶ loca tectum, focum aquam et paleam hospitibus denegare, aut sua ⁵⁴⁷ carius quam vicinis audeant vendere.

6. Igitur quia ⁵⁴⁸, hætenus in regno nostro quosdam ⁵⁴⁹ inrefrenate vixisse, nulli est ambiguum, sancimus unumquemque suorum hominum sollicitudinem gerere, ne solitam rapinam patrare ⁵⁵⁰ præsumant. Qua pro re si quis artatus suum seniore[m] dimiserit, penitus interdici[m]us ne recipiatur ab altero, quatinus, nisi corrigi voluerit, a nostri regni penitus excludatur finibus.

7. Hæc ⁵⁵¹ olim sæpe inculcata et augustali nostra sanctione promulgata, quia ⁵⁵² ex parte in aliquibus neglecta videntur, hætenus acriori ulcisci debuerant examine: attamen nostra mansuetudine, ut corrigantur, quantulumcumque largimur spatium, quo quique ⁵⁵³ neglecta emendare ⁵⁵⁴ valeant; destinatiuri post modicum ⁵⁵⁶ legatos strenuos, emendata inquirere. Qui vero negligens repertus fuerit propriis repertus fuerit propriis honoribus nostro privabitur iudicio.

CAPITULA MISSORUM.

Legatio.

1. Ecclesiarum Dei justitia inquiratur, et omni studio perficiatur, et ne a sacrilegis thesaurus diripiatur earum, fideliter conscribatur.

2. Pupillorum et viduarum causa investigetur, et diligenti cura misericorditer examinetur.

3. Totius populi querimonia generaliter audiat, et legaliter definiatur.

4. De statu rei publicæ inquirendum, ubi, cum iter dictaverit dominus imperator, recipi debeant ⁵⁵⁷ per singula ministeria ab eo directi legati. Unde eis ad ministrentur obsequia, unde paraveredi ⁵⁵⁸; unde vel quæ dona annualia aut tributa publica exigere debeant; qui debeant palatia restaurare, qui pontes; ut non destruantur beneficia, et destructa restarentur ⁵⁵⁹; quæ beneficia dominicus gasindius ⁵⁶⁰ habuit; quis habeat illa, vel ubi conjaceant.

5. Directi abbates monasteria monachorum et puellarum ac senodochia circumeant, si unde ministrantur ⁵⁶¹ debita obsequia habeant, et concorditer degant, inquirant. Quidquid inordinatum repper-

VARIAE LECTIONES.

⁵¹⁶ XIII. 2. 4. ⁵¹⁷ quarta 3. ⁵¹⁸ dominus m. 4. ⁵¹⁹ dispositionem 2. ⁵²⁰ deest 2. ⁵²¹ in-
diligenter 4. ⁵²² omnes 4. ⁵²³ prodecessorum. ⁵²⁴ fecisse 2. ⁵²⁵ privilegiis 2. ⁵²⁶ deest 3.
⁵²⁷ conventus 4. ⁵²⁸ et exactores 2. 4. ⁵²⁹ gravent ecclesias 3. ⁵³⁰ hospitum 2. ⁵³¹ eos 3. ⁵³² res 3.
⁵³³ juste consecuto 3. ⁵³⁴ deest 4. ⁵³⁵ volumus 4. ⁵³⁶ ullo 3. ⁵³⁷ t. in e. q. in r. 3. ⁵³⁸ p. ut tar-
g. exigit 3. ⁵³⁹ deest 4. ⁵⁴⁰ var deest in codd. ⁵⁴¹ iusta dominus 3. ⁵⁴² deest in 4. loco vacia.
⁵⁴³ domus 4. ⁵⁴⁴ deest, loco vacuo 4. ⁵⁴⁵ indigne 2. 4. ⁵⁴⁶ soluta 2. ⁵⁴⁷ suam 2. 4. ⁵⁴⁸ qui 2. 4.
⁵⁴⁹ deest 2. 4. ⁵⁵⁰ perpetrare 3. ⁵⁵¹ Recolimus hæc sæpe 3. ⁵⁵² et quia 3. ⁵⁵³ quisque 3. ⁵⁵⁴ emendari
2. ⁵⁵⁵ valeat 3. ⁵⁵⁶ postmodum 3. ⁵⁵⁷ debeat p. s. ministeria. Ubi ab eo d. l. 3. ⁵⁵⁸ paraveredæ 3. ⁵⁵⁹
recuperentur 2. ⁵⁶⁰ gisindius 2. ⁵⁶¹ amministrentur 3.

rerint, regulariter corrigant; senodochia autem sic ubi sunt neglecta, ad pristinum statum revocent; hospitales vero pauperum tam in montanis quam et ubicumque fuisse noscuntur, pleniter et diligentibus cura restaurentur.

Itm institutio domni Hludowici imperatoris.

1. Volumus ut unusquisque pro temporis consistentia et ministerii sui congruentia justitias procurare decertent; et subditos non solum commoneant, sed etiam procurare compellant. Constituimus et modis omnibus monemus, ut in ecclesiasticis ministeriis juxta quod preterito (100) sancti Patres in nostro placito invenerunt, unusquisque servare studeat, et preterito neglecta celeriter emendet. Et restaura-

lio ⁵⁶³ ecclesiarum baptismalium juxta antiquam consuetudinem perficiatur.

2. De decimis, sicut supra dicto placito (101) inventum est, quicumque neglexerit, canonico judicio corrigatur. Et qui in hoc aliquid contrasteterit, sciat se nostra imperiali auctoritate emendandum. Judices namque commoneantur Dei timorem ante oculos habere, et pro nulla persona justitiam immutare audeant; sed quod verum est justissime perquirant, et veraciter judicent.

3. Pontes enim ubicumque consuevi sunt, permaxime Ticinensis, restaurentur; et ubicumque non consueti necessarii sunt, construantur. Navigia in consuetis locis preparata consistant; et ne transeuntes gravent, commoneandi sunt.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CONVENTUS TICINENSIS III.

(An. 855. Jul.)

Capitula ad petitionem populi ab imperatore promulgata quæ primum a Canisio l. c., pag. 685, ex codice Sangallensi vulgata, tum a Baluzio ope codicis regii Parisiensis n. 4613 recognita sunt, eodem codice iterum evoluto proponimus.

Statuta pro lege posita auxilio codicis Blankenburgensis et regii Parisiensis n. 4613 recognita et aucta prodeunt, cum antea non nisi tria ejus capita a Baluzio, tom. II, pag. 349, 350, edita essent. Contuli et Fragmentum Florentinum a Dato editum et codices legum Langobardorum Vindobonensem, Veronensem et Estensem apud Muratorium inter leges Lotharii capp. 65 67.

Capitula missis dominicis contradita in uno Blankenburgensi obvia, prima jam vice typis vulgantur.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, anno ⁵⁶⁴ incarnationis Domini nostri Jesu Christi ⁵⁶⁵ 854, ⁵⁶⁶ imperii ⁵⁶⁷ nostri 6, indictione 4. Dum conventum ⁵⁶⁸ fidelium nostrorum palatio nostro Ticinæ civitatis convocavimus ⁵⁶⁹, et simul episcoporum ⁵⁷⁰ et nobilium nostrorum ⁵⁷¹ consultu ⁵⁷² non solum ecclesiasticam utilitatem et populi pacem vel ⁵⁷³ salvationem, sed etiam totius regni statum perquirere studeremus, inter reliqua ⁵⁷⁴ populus noster nobis quasdam petitiones obtulit, quas nos Dei amore et eorum fidelitate ducti libenter suscepimus, atque ⁵⁷⁵ ideo subter annotata capitula ad eorum utilitatem conscribi ⁵⁷⁶ fecimus, quas in futurum ⁵⁷⁷ pro lege tenenda firmamus.

1. De feminis quæ, defunctis viris, lex Langobardorum prohibet ante anni ⁵⁷⁸ spatium vestem religionis mutare velumque ⁵⁷⁹ suscipere, petierunt, ut nostra licentia eis, mox divina pietas inspiraverit ⁵⁸⁰, eas indemnes licere suscipere. Nos autem consid-

erantes quia preterito ⁵⁸¹ pro ipsa dilatione multa ⁵⁸² etiam raptæ intra eundem spatium ⁵⁸³ ad aliam partem distractæ fuerunt, ideo et eorum petitionem ⁵⁸⁴ quam justam ⁵⁸⁵ censuimus, suscepimus, et eis ita fieri ⁵⁸⁶ concedimus.

2. Nostræ majestati ⁵⁸⁷ reclamaverunt ⁵⁸⁸, patris ⁵⁸⁹ nostri vel nostri super eas superfluas ⁵⁹⁰ factas fuisse ⁵⁹¹ inquisitiones. Ideo eis concedimus, ab hinc in futurum nullas alias super eos fieri inquisitiones, nisi unde Karoli proavi ⁵⁹² et avi ⁵⁹³ nostri tempore factæ fuerunt.

3 ⁵⁹⁴. De liberis hominibus qui super alterius res ⁵⁹⁵ resident, et ⁵⁹⁶ usque nunc a ministris ⁵⁹⁷ rei publicæ contra legem ad placita protrahebantur ⁵⁹⁸, et ideo pignerabantur, constituimus ⁵⁹⁹, ut ⁶⁰⁰ secundum legem patroni ⁶⁰¹ eorum eos ad placitum adducant. Et si quis eos contra hanc nostram auctoritatem et eorum legem pignerare aut distringere ⁶⁰² præsumperit ⁶⁰³, patrono ⁶⁰⁴ eorum omnia cum lege ⁶⁰⁵

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶² dilenti 2. ⁵⁶³ emendet et restaurandis codex, quod correxi. ⁵⁶⁴ deest Canis. ⁵⁶⁵ Ch. annis Canis. ⁵⁶⁶ CLIII or Paris. ⁵⁶⁷ anni imperii domini Hludowici imperatoris augusti VI. Canis. ⁵⁶⁸ conventu Paris ⁵⁶⁹ ita Paris. convocarentur Canis. ⁵⁷⁰ eorum C. ⁵⁷¹ nostrorum n. C. ⁵⁷² consultum C. ⁵⁷³ pacem vel desunt C. ⁵⁷⁴ reliquos P. ⁵⁷⁵ adque P. ⁵⁷⁶ subscribi C. ⁵⁷⁷ futuro C. ⁵⁷⁸ anno P. ⁵⁷⁹ velumque C. ⁵⁸⁰ inspiraverat P. ⁵⁸¹ præterita P. opto C. ⁵⁸² multi P. ⁵⁸³ eodem spatio P. ⁵⁸⁴ petitione P. ⁵⁸⁵ justa P. ⁵⁸⁶ fierit P. ⁵⁸⁷ majestatis P. ⁵⁸⁸ Baluzius inseruit tempore absque auctoritatem codicum. ⁵⁸⁹ patres C. vel p. n. super P. ⁵⁹⁰ superflua facta P. ⁵⁹¹ deest C. ⁵⁹² p. et deest P. ⁵⁹³ avii P. ⁵⁹⁴ hoc caput in codd. V. Vn. E. et editis Hlothario imp. adscribitur. v. Mar. c. 82. ⁵⁹⁵ terram V. Vn. E. ⁵⁹⁶ ejusque C. ⁵⁹⁷ amministris C. ad m. P. ⁵⁹⁸ protrahebantur C. ⁵⁹⁹ constitutum est C. ⁶⁰⁰ deest P. ⁶⁰¹ patronos P. ⁶⁰² distinguere V. Vn. ⁶⁰³ præsumerint P. ⁶⁰⁴ patronum ejus C. patroni P. ejus V. Vn. E. ⁶⁰⁵ Vn. in margine : id est sibi nonus si est langobardus, vel in quadruplum si est romanus vel secundum legem ejus.

NOTÆ.

(100) Cf. Constitutiones anni 850.

(101) Cf. Constitutiones anni 850, cap. 17.

emendet ⁶⁰⁶, et insuper pro incauta ⁶⁰⁷ præsumptione bannum nostrum componant ⁶⁰⁸.

4. ⁶⁰⁹. De homicidio, unde lex pro simplicitate probationem ⁶¹⁰ trium testium quærit, et testes habere non potuerit, concedimus, ut cum duodecim juratoribus juret, et ⁶¹¹ ab eadem simplicitate ⁶¹² absolutus proprium non amittat ⁶¹³.

5 ⁶¹⁴. De cartis quæ a quibusdam personis falsæ appellantur, constituimus, ut si notarius superfuerit et testes qui eam veram et idoneam faciant; et si testes mortui fuerint, et notarius superfuerit, cum duodecim juratoribus veram et idoneam eam faciat.

Concessas denique petitiones vestras, consideravimus etiam ea quæ ad nos jam ⁶¹⁵ pridem ⁶¹⁶ pervenerunt, ad ⁶¹⁷ resecandas ⁶¹⁸ malorum insidiationes iisdem ⁶¹⁹ adjungere capitulis ⁶²⁰.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Hludowicus gratia Dei imperator augustus. Dum enim superno nutu cum fidelibus nostris conventum Papiæ regia civitate habuissemus, pervenit ad nos, qualiter dum aliqui homines suam infra regnum quærere conantur justitiam, a quorundam pravorum hominum insidiis impediuntur, ita ut per se aut per alios submissos eos ad servitium quærant, sive illos sive quos ad testimonium producere velint, ut sub tali occasione suam percipere non valeant justitiam. Qua pro re, ut talem resecaremus nequitiam, duo capitula infra regnum nostrum Italicum populo commoranti in legem dare prævidimus. Anno imperii domni et genitoris nostri Hlotharii pii imperatoris trigesimo sexto, nostro etiam sexto, 13 Kal. Aug. C sub indictione 3.

Item statuta domni Hludowici pro lege posita.

4. Si quis aliquem de aliquo mallaverit negotio, et ille qui mallatus fuerit dicat, ideo ei nolle ⁶²¹ quia servus alterius sit ⁶²², aut si testimonia produxerit et similiter dixerit ⁶²³ quod et ⁶²⁴ recipere non debeat ⁶²⁵, quia aliquis eorum servus sit ⁶²⁶, nominet dominum ejus, et sic det wadium ⁶²⁷ de eo ⁶²⁸ adducendo; et posito placito in quantum ire ubi eum invenire credit et reverti ⁶²⁹ posse judices dixerint, si in placito constituto dominum non adduxerit,

A præbeat ⁶³⁰ sacramentum, quod pro nulla dilatione justitiæ ⁶³¹ ejus hoc dixerit, nisi pro certo ita verum esse crediderit ⁶³². Quod si jurare ausus non fuerit ⁶³³, quia pro occasione prolongandi justitiam ⁶³⁴ hoc dixit, componat illi bannum nostrum, et justitiam plenissimam faciat. Si vero aliquem adduxerit qui se dominum ejus dicat, et illum quem de servitio ⁶³⁵ appellavit, replicare ⁶³⁶ ad servitium non voluerit, tunc ipse qui se dominus ejus ⁶³⁷ dixit, bannum nostrum illi componat, eo quod pro ⁶³⁸ conculcanda justitia ingenium tale facere ausus fuit ⁶³⁹. Crimina vero si super eum pro dilatanda justitia ⁶⁴⁰ imponere voluerit, probare cogatur. Et si probare non potuerit, et justitiam faciat, et insuper bannum nostrum pro tanta ⁶⁴¹ calliditate ⁶⁴² componere cogatur.

B 2. Si forte quispiam aliquem mallaverit, et ille qui mallatus fuerit, dixerit eum suum servum ⁶⁴³ esse vel alius ⁶⁴⁴ in ipsa altercatione veniens eum ⁶⁴⁵ ad servitium mallaverit, jubemus ⁶⁴⁶, ut præsentialiter inter se wadient, ut ad primum et ⁶⁴⁷ secundum vel tertium placitum causam ipsam definiant ⁶⁴⁸. Inter placitum vero et placitum sint dies 15; tertium autem quando comes placitum habuerit, si infra unum comitatum est, sint ⁶⁴⁹ dies 15; sin ⁶⁵⁰ autem in altum ⁶⁵¹ sint dies ⁶⁵² 20, ne pro tali occasione ejus ⁶⁵³ justitia prolongetur ⁶⁵⁴. Quod ⁶⁵⁵ si in his tribus placitis ille qui quærit venire ⁶⁵⁶ neglexerit, excepto servitio regis aut inevitabili necessitate, et comes placitum habuerit, ille quoque alius ad suam probandam libertatem paratus fuerit, tunc comes ipsam ⁶⁵⁷ causam finiat ⁶⁵⁸ veluti si ipse qui quærit præsens fuisset, et ultra ille qui quæsierat facundiam ⁶⁵⁹ de servitio illius dicendi ⁶⁶⁰ non habeat, et insuper ut supra ⁶⁶¹ bannum nostrum illi componat, ac ⁶⁶² justitiam pleniter faciat.

3. Et sunt aliqui ⁶⁶³, qui dum alios in servitium ⁶⁶⁴ mallant, et ipsi de sua ⁶⁶⁵ libertate approbare ⁶⁶⁶ wadium ⁶⁶⁷ dant, in tantum eos mutanda ⁶⁶⁸ placitum lacerant, ut vix pro sua paupertate evadere possint, unde tertium addere capitulum placuit. Si vero aliquis ⁶⁶⁹ alium ad servitium mallaverit, et ille qui mallatus fuerit, wadium de sua probanda libertate dederit, jubemus, ut supra, ad ⁶⁷⁰ primum aut se-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁶ commendet C. emendent P. ⁶⁰⁷ p. i. desunt C. i. deest V. Vn. E. ⁶⁰⁸ componat C. compona P. ⁶⁰⁹ Caput hoc inter leges Hlotharii recensent Ambr. Fl. L. V. Vn. E. apud Mur. c. 89. ⁶¹⁰ probatione P. ⁶¹¹ deest C. ⁶¹² simplicitatem P. s. sit a V. Vn. ⁶¹³ admittat C. ammittat P. ⁶¹⁴ hoc caput deest in Paris ⁶¹⁵ in C. ⁶¹⁶ pridie P. ⁶¹⁷ et ad P. ⁶¹⁸ resecandas C. ⁶¹⁹ insidiatores hisdem P. ⁶²⁰ ultima vox Canisii c. id est P. ⁶²¹ nollet Paris. nolo Fr. Flor. A. Fl. V. Vn. E. ⁶²² est alterius Par. ⁶²³ et s. d. desunt in Bl. ⁶²⁴ cum P. ⁶²⁵ debet P. ⁶²⁶ s. alterius Fr. Fl. codd. Lgbb. ⁶²⁷ wadia P. ⁶²⁸ eo ad placitum a. Fr. Fl. Labb. ⁶²⁹ revertere Bl. ⁶³⁰ præbeat usque dixerit deest P. ⁶³¹ justitia Bl. ⁶³² crederit P. ⁶³³ jurare noluerit V. Vn. E. ⁶³⁴ justitia obdixerit componat P. prolongandæ justitiæ hoc non dixisset Fr. Fl. Labb. ⁶³⁵ servitium P. ⁶³⁶ applicare P. ⁶³⁷ dominus esse dixerit P. dominum ejus dixit esse Fr. Fl. ⁶³⁸ quod conculcandam justitiam in jejunium t. a. fuerit f. P. ⁶³⁹ Crimina — cogatur deest Bl. ⁶⁴⁰ justitiam P. ⁶⁴¹ deest Fr. Fl. ⁶⁴² calliditate P. ⁶⁴³ servus P. ⁶⁴⁴ alius P. ⁶⁴⁵ deest P. ⁶⁴⁶ volumus Fr. Fl. ⁶⁴⁷ aut Fr. Fl. V. Vn. E. ⁶⁴⁸ definiat P. deliberet Fr. Fl. E. deliberent V. Vn. ⁶⁴⁹ s. d. 15, deest in Bl. P. ⁶⁵⁰ si P. ⁶⁵¹ alia P. ⁶⁵² deest Bl. P. ⁶⁵³ ei P. ⁶⁵⁴ prolongentur P. ⁶⁵⁵ Quo Bl. ⁶⁵⁶ deest P. ⁶⁵⁷ deest P. ⁶⁵⁸ prodefiniant P. ⁶⁵⁹ facundia P. ⁶⁶⁰ deest Fr. Fl. ⁶⁶¹ ut s. desunt Fr. Fl. Labb. ⁶⁶² et P. ⁶⁶³ aliquid dum alii P. ⁶⁶⁴ servitio Fr. Labb. ⁶⁶⁵ de sua li ultimæ voces Fragmenti Florentini. ⁶⁶⁶ probanda V. Vn. E. ⁶⁶⁷ wadia P. ⁶⁶⁸ mutandi placitum laterant ut vis F. ⁶⁶⁹ aliquid P. ⁶⁷⁰ ut ad V. Vn. E.

cundum vel tertium placitum causam deliberent. Inter placitum et placitum sint ⁶⁷¹ dies 15; tertium vero quando comes placitum habuerit, si infra unum comitatum est, sint dies 15 ⁶⁷², sin ⁶⁷³ autem in alium, sint dies 20 ⁶⁷⁴. Et si in istis ⁶⁷⁵ tribus placitis ipse qui querit venire contempserit, antepositis ⁶⁷⁶ quæ superius anteposuimus, et comes placitum habuerit, ille namque alius cum suis testibus paratus fuerit, tunc comes ipsos testes recipiat et causam ⁶⁷⁷ desinat, velut si ipse qui querit præsens fuisset,

A et ultra ille qui quæsierit ⁶⁷⁸ tacitus ⁶⁷⁹ de servitio illius permaneat.

4 ⁶⁸⁰. Previdimus de Judæis, ut nullus infra regnum Italicum ultra Kalendas Octobris maneat, et modo eis denuntietur ut omnes usque ad placitum illud exeant ubi voluerint, sine ullius contradictione. Quod si post Kalendas Octobris aliquis inventus fuerit, a quibuscumque comprehendi potest, cum omni substantia ⁶⁸¹ sua ad nostram deducatur præsentiam.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CONSTITUTIONES.

(An. 856. Martio; Mantuæ?)

Capitula in codicibus Blankenburgensi et Parisiensi proxime post constitutiones ann. 855 scripta, cum ad eum conventum non pertineant, ut ex inscriptione codicis Parisiensis et ex capite secundo Missis dato constat, cuius placito ascribam nescio, nisi fortasse primo post Lotharii obitum a Ludovico vere anni 856 Mantuæ (ut ex diplomate Veneticis concesso conjicere licet) habito.

Alio tempore dictus ⁶⁸² serenissimus Augustus instituere prævidit capitula.

1 ⁶⁸³. Si quislibet episcopus abba vel comes in propria sede vel domos aut villa residet, homines ipsius depredationes fecerint, messes vel prata defensionis tempore devastaverint, et hoc cognitum absque ⁶⁸⁴ injusta dilatione non emendaverit, et factori condigna castigatione non imposuerit, ipsum malum ut lex est emendare cogatur, et insuper quadraginta dies et noctes a vino et carne absteineat.

2. Per viam quoque ad palatium veniens aut rediens cuicumque homines rapinam fecerint, et cognito statim non emendaverit, et factori condignam castigationem non imposuerit, omnia que rapta sunt ut lex est emendare cogatur, et insuper triginta dies et carnes et a vino absteineat.

3. (Reliqua exciderunt.)

Capitula missis data ⁶⁸⁵.

1. Ut inquirent de singulis monasteriis vel senedochiis, qualiter a conditoribus ordinata sunt, vel quomodo nunc permaneant, et a quibus personis detineantur.

2. De monetis inquirentur, qua custodia observantur, vel qua fraude vitiantur, et a quibus personis hoc perpetratum sit, et noviter a nobis instituta instantur ⁶⁸⁶ figurari precipiantur. Verumtamen usque missa sancti Johannis denarium argenteum et non fractum cujuscumque monetæ recipiatur. Rejectoribus autem juxta capitulare castigatio adhibenda, vel ⁶⁸⁷ solidos componat, vel totidem ictus accipiat. Fallaces vero monetæ, si inventi fuerint, in præsentia nostra deducantur.

B 3. Ut missi nostri per singulas civitates mensuram antiquam inquirent, et nemo neque emere neque vendere præsumat nisi ad ipsam mensuram.

4. De usuris, que multis argumentis fiunt, diligentissime inquirentur a missis nostris, et cum reperti fuerint qui eas exercent, propriis episcopis tradantur, ut sub publica pœnitentia redigantur.

5 ⁶⁸⁷. De iudicibus inquirentur, si nobiles ⁶⁸⁸ et sapientes et Deum timentes constituti sunt; et ⁶⁸⁹ jurent, ut juxta suam intelligentiam recte judicent, et pro muneribus vel humana gratia justitiam non pervertant nec differant, et quod judicaverint confirmare sua subscriptione non dissimulent. Ubi autem tales non sunt, a missis nostris constituantur, et idem sacramentum facere cogantur. Quod si viles personæ et minus idoneæ ad hoc constitutæ sunt, rejiciantur. Similiter et notarii legibus eruditi et bonæ opinionis constituantur, et jusjurandum præbeant, ut nullatenus falsitatem vel colludium scribant; et qui hoc fecisse preterito tempore inventi fuerint, præsentialiter ⁶⁹⁰ damnentur.

6. Ut inquirent diligentissime missi nostri per singulos comitatus, qui adhuc sacramentum fidelitatis nondum nobis promiserunt, et promittere eos compellant. Et inquirent diligentissime missi nostri villas et cortes, unde regis expensa ministrari solita sit, et a quibus personis modo detineatur, nec non et quæ in transitu domni imperatoris servire debent vel missis transeuntibus necessaria ministrare.

7. Ut per singulas civitates inquirent missi nostri,

VARIE LECTIONES.

⁶⁷¹ deest P. ⁶⁷² s. d. 15. deest in Bl. et P. ⁶⁷³ si P. ⁶⁷⁴ XV. Bl. ⁶⁷⁵ his P. V. Vn. E. ⁶⁷⁶ antepositio a quod V. Vu. E. excepto Ambr. ⁶⁷⁷ recipiant et causa desinat P. ⁶⁷⁸ quesierit corr. quesierat Bl. ⁶⁷⁹ tacito i. de s. p. P. ⁶⁸⁰ hoc caput exhibet cod. Blankenburg. ⁶⁸¹ vox deest in codice, sed aut ea aut alia similis inserenda. ⁶⁸² edictus c. ⁶⁸³ numeri codicis Parisiensis, qui unus hæc capita exhibet, sunt IX. X. XI. ⁶⁸⁴ adque c. ⁶⁸⁵ Item alia capitula codex Blankenb. unde hæc capitula jam prima vice prodeunt. ⁶⁸⁶ instantur cod. ⁶⁸⁷ Caput hoc habetur inter Illotharii leges in codicibus Ambr. Flor. Lond. Vind. Veron. Et apud Muratorium cap. 14. ⁶⁸⁸ In codice Veronensi hic glossa: nobiles sunt quorum majorum parentum suorum nemo servituti subjectus sit manu sæculi XII inserta est. ⁶⁸⁹ deest. in cod. Blank. ⁶⁹⁰ præsentialis Ambr.

ubi palatia antiquitus fuerunt ⁶⁹¹ vel publicæ domus antiquitus, vel unde continebantur, vel qua occasione aut a quibus personis vel sub cuius tempore destructa sunt, et nostra auctoritate præcipiant ut amodo quantotius restaurentur. Sed et de singulis conditionibus quæ ad cameram nostram vel ad fiscum vel ad diversa palatia pertinent.

8. Ut missi nostri perquirant in singulis civitatibus beneficia quæ antiquis temporibus clerici et vassali predecessorum nostrorum habuerunt ⁶⁹² vel qui nunc ea retinent, et nobis renuntient. Similiter comitatus pertinentia quæ comitatus non habent, nec non et res ecclesiis Dei pertinentes, et aliæ personæ quam rectores earum retinent, inquirent et nobis renuntient.

9. Ut baptismales ecclesiæ, quæ per negligentiam eorum qui eas restaurare debuerunt, paulatim a suo statu defecerunt, diligentia missorum nostrorum ab his qui ibi baptizantur vel sacra misteria percipiunt restaurari præcipiantur, et ministris rei publice comittantur, ut filii ecclesiæ eorum instantia ad earum restorationem compellantur, decimas quoque Deo dare illidem cogantur.

10. Ut idem missi perquirant in singulis civitatibus, qualiter canonicorum vita et conversatio ordinata sit, et de thesauro ecclesiæ, quid ⁶⁹³ inde perditum sit, vel a quo, aut cuius tempore, et utrum episcopi suas plebes ordinatas habeant, et si contra restorationem distributæ sunt, ut emendent; et si opus fuerit, nobis renuntient.

11. De deprædationibus quoque quæ moderno tempore defunctis episcopis a diversis hominibus factæ sunt in rebus ecclesiasticis, ut qui eas fecerunt, legaliter emendent cum emunitate nostra.

12. De sceleribus ⁶⁹⁴ atque criminibus quæ multis modis increverunt, volumus ut inquirent et emendent. Similiter et de conspirationibus nocivis juxta capitulare emendent. Similiter et de rapinis seu et de falsis testibus, vel de perjuriis ⁶⁹⁵ hominibus, sive de monachis qui proprium habitum reliquerunt, et de his qui seculares vel laici ex clericis vel monachis sunt effecti.

13. De viis et pontibus et ceteris excubiis publicis ut inquirent; et quæ potuerint emendent, aut nobis quod invenerint renuntient ⁶⁹⁶.

HLUDOWICI IMPERATORIS CAPITULA ECCLESIASTICA.

(An. 856).

Habentur in codice Blankenburgensi post capitula superiora; et a synodo Italica videntur fuisse edita.

1. Primo, omnium discutienda est sacerdotum fides, qualiter credant et alios credere doceant; ubi exempla proponenda sunt, quatenus a creatura creator quantulumcumque possit intelligi.

2. Secundo, jubendum, ut oratio Dominica in qua omnia necessaria humanæ vitæ comprehenduntur, et Symbolum apostolorum in quo fides catholica ex integro comprehenditur, ab omnibus discatur, tam latine quam barbarice ⁶⁹⁷, ut quod ore profitetur, corde credatur et intellegatur.

3. Tertio, intimandum, ut ad salutationes sacerdotales congrue responsiones discantur, ubi non solum clerici et Deo dicatæ sacerdoti responsionem offerant, sed omnis plebs devota consona voce respondere debet.

4. Quarto, ut fides sancti Athanasii a sacerdotibus discatur, et ex corde omni Dominica ad horam primam recitetur.

5. Quinto, ut sciant quid sint sacramentum baptismatis et confirmationis, et quale sit mysterium corporis et sanguinis Domini, quomodo in eisdem mysteriis visibilis creatura videtur, et tamen invisibilis salus ad æternitatem animæ subministratur, quod in sola fide continetur.

6. Sexto, quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad dicendum, id est sacramentarius ⁶⁹⁸, lectionarius,

antifonarius, baptisterium, compotus, canon penitentialis, psalterium, homeliæ per circulum anni dominicis diebus et singulis festivitibus aptæ, quibus omnibus si unum defuerit sacerdotis nomen vix in eo constabit. Quia valde periculose evangelicæ minæ quibus dicitur: Si cecus cæco ductum præstet, ambo in foveam cadunt.

7. Septimo, ut sciant tempora legitima ad baptizandum in anno, id est sabbato sanctæ Paschæ, illa tridua mersio in baptismo imitetur triduum nam mortem Domini clarificata resurrectione, idcirco usque ad octavum diem ipsa regeneratio sacra ab omni populo christiano celebratur. Aliter vero tempus baptismatis sabbato sancto Pentecosten celebrandum est. Si vero necessitas contigerit, omni tempore in periculo subveniendum est, quia necessitas vix habet legem. Et ut vas ad fontem baptismatis habeant, quod ad ⁶⁹⁹ reliquos usus nullatenus assumatur.

8. Octavo, pronuntiandum est, ut sciant tempora feriandi per annum, id est omnem Dominicam a mane usque ad vesperam ob venerationem Domini resurrectionis. Sabbatum vero operandum a mane usque ad vesperam, ne in iudaismo capiantur. Feriandi vero per annum isti sunt dies, ut supra orsumus: Natalis Domini, sancti Stephani, sancti

VARIE LECTIONES.

⁶⁹¹ fuerint corr. fuerunt c. ⁶⁹² habuerint corr. habuerunt cod. ⁶⁹³ qui c. ⁶⁹⁴ celestibus cod. ⁶⁹⁵ perjuris c. ⁶⁹⁶ Finita sunt capitula quæ retro in numero sunt scripta. cod. ⁶⁹⁷ i. e. germanice. ⁶⁹⁸ sacramentorum cod. ⁶⁹⁹ a cod.

Johannis evangelistæ, Innocentium, octava Domini, Theophania, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Paschæ, sicut in superiore capitulo comprehensum est. Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sabbatum sanctum Pentecosten, sancti Joannis baptistæ, duodecim apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri et Pauli, qui Europam sua prædicatione inluminaverunt, assumptio sanctæ Mariæ, dedicatio sancti archangeli Michaelis, dedicatio cujuscumque oratorii seu cujuslibet sancti in cujus honore eadem ecclesia fundata est, quod vicinis tantum circum commorantibus indicendum est, non generaliter omnibus. Indictum vero jejunium quando a palatio vel a domo fuerit denuntiatum, ab omnibus generaliter observetur. Reliquæ vero festivitates per annum, sicut sancti Remedii, sancti Mauricii, sancti Martini, non sunt colende ad feriandum, nec tamen prohibendum, si plebs hoc caste et zelo Dei cupiunt exercere.

9. Nono, jubendum est eisdem sacerdotibus, ut non permittant secum mulieres habitare extraneas, juxta Nicenum concilium, nisi eas tantum in quibus suspicio nulla malæ famæ oboriri potest.

10. Decimo, ut tabernæ non ingrediantur, nec sedendo domi nec in itinere occupati. Si vero necesse habent ibidem aliquid emendi, missos suos dirigant, et oblatam in aliam domum conferant, et cum gratiarum actione fideliter percipiant.

11. Undecimo, ut placita sæcularia non observent, nec fidejussores existant, nec canes ad venandum, nec accipitres, nec falcones, nec sparavarios, nec ullius ludi aut spectaculi licentiam habeant. Sufficit enim eis quod in primo psalmo dicitur: *In lege Domini eorum esse voluntatem, et in lege ejus meditari die ac nocte*; et quod in Apostolo precipitur: *Nemo militans Deo implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit*.

12. Duodecimo, ut sciant quia nemo per pecunias ordinatus est, nec per munera ecclesiam debet occupare. Quia si factum fuerit, et ipse et ordinator ejus deponendi sunt; quia manifestum est, eos qui talia agunt, Simoniacam heresem sectari, et talem non per hostium in ovile ovium juxta Evangelii verba, sed ascendentem aliunde furem esse et latronem; et non solum ipsi qui hoc faciunt, sed et qui consentiunt facientibus, excommunicandi sunt.

13. Tertio decimo, ut nullus vagantem ex alia parochia audeat recipere aut secum commorandi aut missam celebrandi, nisi per missionem veram, nec ullius ecclesiæ aut plebis aut gubernaculi suscipiendi, nisi præveniente conscientia nostra. Quod si fecerit, excommunicabitur.

14. Quarto decimo, ut in tuguriis vel in æclesiis non consecratis vel in domibus, nisi forte visitandi gratia in infirmitate detentis, missarum mysteria

A non celebrent. Quod si fecerint, propter inobædientiam degradandos se sciant.

15. Quinto decimo, quod decima quæ a fidelibus datur, Dei census nuncupanda est, et ideo ex integro est reddenda. Cujus tertia pars secundum canonem Toletanum episcoporum esse debet. Nos vero hac potestate uti nolumus, sed tantum quartam partem, secundum usum Romanorum pontificum et observantiam sanctæ ecclesiæ Romanæ, de eadem habere volumus. Quod si quis contentiosus intendere repertus fuerit, sive clericus sive ille laicus sit, communione privabitur, et synodali censura dijudicabitur.

16. Sexto decimo, ut unusquisque hoc provideat, ut mulieres ad altare non accedant, nec ipsæ Deo dicatæ in ullo ministerio altaris intermisceantur. Quod si pallæ altaris lavandæ sunt, a clericis abstrahantur, et ad cancellos feminis tradantur, et ibidem repetantur. Similiter et presbyteri, cum oblata ab eisdem mulieribus offeruntur, ibidem accipiantur et ad altare deferantur.

17. Septimo decimo, ut ipsi sacerdotes verbo et exemplo omnibus prædicent, ut nullus usuras accipiat, nec sexcupla nec speciem pro specie, quia ⁷⁰⁰ valde infidelis et rebellis Dei jussioni est qui hoc agit quod omnibus christianis æque interdictum esse dinoscitur, maxime tamen sacerdotibus, qui forma et exemplum omnibus esse debent.

18. Octavo decimo, ut nullus ordinatus sive ordinandus migret de sua parochia ad aliam, nec ad limina apostolorum causa orationis ecclesiæ suæ cura derelicta, nec ad palatium causa interpellandi; nec a communione suspensi ab alio communione recipiendi sine permissione et præsentia episcopi sui. Quod si fecerit, nihil valebit hujusmodi communio aut ordinatio aut demigratio. Et hoc omnibus fidelibus denunciandum, ut qui causa orationis ad limina beatorum apostolorum pergere cupiunt, domi confiteantur peccata sua, et sic profiteantur; quod a proprio episcopo suo aut sacerdote ligandi aut solvendi sunt, non extraneo.

19. Nono decimo, ut aliud in ecclesia non legatur aut cantetur, nisi ea quæ auctoritatis divinæ sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colant, sed ea tantum quæ prophetica et evangelica docet scriptura, id est Michahel, Gabrihel, Rafahel. Nec diversa sentiant in judiciis pœnitentium, cum uni minus alteri majus, alteri adolando, alteri detrahendo, placere velit, sed considerata ⁷⁰¹ qualitate personæ, juxta modum culpæ agatur censura vindictæ.

20. Vigesimo, admonendi sunt ut perpendant, quia quicquid a fidelibus datur, redemptio peccatorum est; et ideo non gloriantur talibus sumptibus uti, sed magis timeant quod in veteri testamento de sacerdotibus dictum est: iniquitatem populi eos.

VARIE LECTIONES.

⁷⁰⁰ qui c. ⁷⁰¹ considerate c.

debere portare. Et ideo cum magno timore super eis solliciti sunt quorum donis participantur. Quia magnum periculum, iudicem fieri vitæ alienæ, qui nescit tenere moderamina vitæ suæ.

21. Vicesimo primo, ut sciant et intellegant quod sit incesti crimen, et hoc unusquisque in sua parochia prævideat ne fiat; et si factum fuerit, quantum oclerrime potuerit, emendetur; id est ut nullus sibi accipiat de propinquitate usque in quintum genu. Quod si ignoranter factum fuerit, non facile credatur, sed iudicio Dei examinetur. Et non separentur in quarto genu, sed in penitentia cunctis diebus conjunctionis suæ perseverent. Et similiter duas uxores inter se simili ratione conjunctas, aut uxor duos viros inter se eodem modo conjunctos, aut compater aut commater, filiulus aut filiola spiritalis de fonte aut de conversatione, aut Deo dicata aut alterius uxor vivente marito, aut alterius maritus vivente uxore, his talibus nulla ratione in matrimonium licitum est conjungi. In primo vero genu vel secundo si inventi fuerint scelus fornicationis perpetrasse, matrimonii jura alterius sciant se funditus perdidisse. In tertio vero genu si inventi fuerint tali crimine pollutos esse, digna penitentia eos subsequatur, et tamen matrimonii jura eis non vicissim sed ad alios non negantur. Ubi vero mancipia non unius sed diversæ potestatis juncta fuerint, nisi convenientibus utriusque dominis, hujusmodi copulatio rata non erit. Quicquid vero negligendo consentitur et virtute qua poterit non emendetur, nam hujus copulæ auctor erit, qui hoc negligendo consentit. Plura sunt quæ ad incesti crimen scribi poterant, sicut in matre et filia et noverca, et pene innumera quæ menti ad scribendum non occurrunt; hujusmodi

tamen et his similibus personis copula maritalis in sempiternum subtrahitur.

22. Vicesimo secundo, admonendi sunt ut sciant populis denuntiare quæ sint opera misericordiæ cum fructibus suis quæ evangelica et apostolica pagina complectitur, quibus pervenitur ad vitam, quæve opera iniquitatis cum fructibus suis multiplicibus, quibus calle sinistro ad æternum intendit interitum et ut perjurii crimen omnimodo devitent, quia non solum in evangelio vel reliquis sanctorum crimen perjurii, sed in veritate, quæ Deus est, si mentitur perpetrari dinoscitur.

23. Vigesimo tertio, admonendi sunt ut sciant, quia in æclesiis quibus præsumunt, sponsi facti sunt, et ideo omni vigilantia, qualiter eas decorent et eis incessanter deserviant, totius curæ suæ vigilantiam impendant.

24. Vigesimo quarto, ut horas canonicas tam nocturnas quam diurnas nullatenus pretermittant. Quia sicut Romana psallit ecclesia, ita omnibus ejusdem propositi viam tendentibus faciendum est. Et non solum novi testamenti documenta sunt eandem formulam observandi, sed veteris testamenti patet ratio, quia propheta Spiritu sancto instinctus profert: *Septies in die laudem dixi tibi, et media nocte surgebam ad confitendum tibi.*

25. Vigesimo quinto, ut plebibus denuntient, quod filios et filias spiritales quos in baptismo suscipiunt, eis fidejussores existant, et sponsores fidei pro eis existunt, et diabolo pro eis cui ante mancipati fuerant abrenuntiant; et ideo usque cum adulti fuerint et eis fidei sponsionem et abrenuntiationes exposuerint et reddiderint, in sua providentia habeant; et quod illi pro eis sponponderant, ab eis eadem ex integro exigant.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CAPITULA EXCERPTA.

(An. 856.)

Excipiunt superiora in codice Blankenburgensi, et ad exemplum constitutionum Papiensium anni 83 ex capitularibus anterioribus deprompta, in fine capitula pauca et in constitutionibus Ticinensibus anni 855 obvia exhibent. Textus compluribus in locis valde corruptus est.

Item capitula legis Salicæ. 1. Ut (102) loca quod semel dedicata sunt ut monasteria, sint, et maneant in perpetuum monasteria, nec possunt ultra fieri sæcularia habitacula.

2. Ut virgines non velentur ante viginti quinque annos, nisi rationabili necessitate cogantur.

3. Item predicandum est, quomodo Dei filius incarnatus est de spiritu sancto et Maria semper virgine, pro salute et reparatione humani generis, ascendit in cælum, et quomodo iterum venturus sit in majestate divina⁷⁰⁷ iudicare omnes homines se-

cundum merita propria, et quomodo impii pro scelera sua cum diabolo in ignem æternum mittantur, et justi cum Christo et sanctis angelis in vitam æternam.

4. Item diligendum est et predicandum de resurrectione mortuorum; ut sciant et credant in hisdem corporis præmia meritorum accepturos.

5. Item cum magna diligentia cunctis predicandum est, pro quibus criminibus deputantur cum diabolo in æternum supplicium. Legimus enim apostolo manifestante⁷⁰⁹: «Sunt autem opera carnis quæ

VARIE LECTIONES.

⁷⁰² pollutos c. ⁷⁰³ sentitur c. ⁷⁰⁴ costi c. ⁷⁰⁵ qui c. ⁷⁰⁶ possam ut cod. ⁷⁰⁷ divine cod. ⁷⁰⁸ legendum-ne: dicendum an diligenter est predicandum? ⁷⁰⁹ manifesta c.

NOTÆ.

(102) 789. Ecc. c. 31.

sunt fornicatio, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficiæ, contentiones, emulationes, animositates, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates; commessationes, et his similia quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.» Magnus prædicator ecclesiæ Dei singillatim nominavit, cum omni studio prohibetur, ita legentes, quam sit terribile illud quod dixit, *quia qui talia agunt regnum Dei non consequentur*; sed in omni justitia ⁷¹⁰ ammonete eos de regno Dei et dilectione Dei et proximi, de fide et spe in Deo, de humilitate et patientia, de castitate et continentia, de benignitate et misericordia, de elemosinis, et confessione peccatorum suorum. Et ut debitoribus ⁷¹¹ suis secundum Dominicam orationem sua ⁷¹² debita condonent ⁷¹³, scientes certissime, quod qui talia agunt regnum Dei illi consequuntur; et hoc ideo ⁷¹⁴ diligentius injungimus vestræ caritati, quia scimus temporibus novissimis pseudodoctores ⁷¹⁵ esse venturos, sicut ipse Dominus in evangelio prædixit, et apostolus Paulus ad Timotheum testatur; et ideo dilectissimi toto corde præparemus nos in scientia et veritatis, ut possimus contradicentibus veritati resistere, et divina donante gratia verbum Dei crescat, et concurret ⁷¹⁶ et multiplicetur in profectum in sancta æclesiæ et salutem animarum nostrarum, et laudem in gloria nominis domini nostri Jesu Christi. Pax prædicantibus, gratia obedientibus, gloriam domino Deo nostro.

6. Ut ⁷¹⁷ (103) nullus in psalterio vel in evangelium vel in aliis rebus sortire præsummat, nec divinationes aliquas observare.

7. Omnino (104) prohibendum est omnibus ebrietatis malum, et qui ista conjurationes faciunt per sanctum Stephanum aut per nos aut per filios nostros prohibemus et præcipimus ⁷¹⁸, ut episcopi vel abbates non vadant ⁷¹⁹ per casas ⁷²⁰ miscendum.

8 (105). De eo quod missi nostri provideri debent, ne forte alicujus clamor super episcopum vel abbatem vel abbatissam vel comitem seu super qualemcumque gradum sit, et nobis renuntiare.

9 (106). De monasteriis et senodochiis quæ per diversos comites esse videntur, ut regulares sint, et quicumque eas habere voluerit, per beneficium domni regis habeat.

10. De aldionibus. Aldiones publicum pertinentes aldiones vel aldianes ea lege vivant in Italia in ser-

vitute dominorum suorum, qua ⁷²¹ fiscalinus vel lidus vivunt in Francia.

11 (107). *Item de lege Ribuariense.* Si ingenuus ingenuam ictu percusserit, sol. 15 culpabilis judicetur.

12 (108). Homo regius, id est fiscalinus, æclesiasticus vel lidus interfectus sol. 100 componatur. Homo (109) ingenuus qui multam quamlibet solvere non potuerit et fidejussorem ⁷²² non habuerit, liceat ei semetipsum in vadio ei cui debitor ⁷²³ est mittere, usque dum multam quam debet persolvat. In eodem capitulo de soniste ⁷²⁴ aut 600 sol. componat, aut cum 12 juret, aut si ille qui causam querit, duodecimo hominem sacramentum recipere noluerit, aut ad crucem aut cum scuto et fusto contra eum decertet.

B 13 (110.) Si quis ad mallum legibus bannitus fuerit, si eum sunnis ⁷²⁵ non detinuerit, sol. 15 componat. Sic ad secundum et tertium; si autem aut quartum venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur, donec veniat et de re qua interpellatus fuerat justitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in bannum misse sunt rex interrogetur, et quicquid inde judicaverit fiat. Prima admonitio super noctes 7, secunda super noctes 14, tertia super noctes 21, quarta super noctes 42. Similiter et de beneficio hominis, si forse res proprias non habuerit, mittatur in bannum, usque dum rex interrogetur. Si auctor venerit et rem intertiam recipere noluerit, in campo vel cruce contendat.

C 14 (111). Qui filios non habuerit, et alium quemlibet heredem sibi facere voluerit ⁷²⁶ coram rege et coram comite et scavinis vel missis dominicis qui tunc ad justitias faciendas in illa provincia ordinati, traditione faciat.

15 (112). Homo dinarialis non antea in suam agnitionem potuerit quam usque in tertiam generationem perveniat. Homo (113) cartularius similiter.

16. Omnis (114) ⁷²⁷ sacramentum in æclesia aut super reliquias juratur, et quod in æclesia jurandum est, vel cum sex aut cum 12, sic esse debent, quales et potuerit legibus invenire, et sic juret, si illum Deus adjuvet et illi sancti quorum iste reliquie sunt, ut veritatem dicat.

16 (115). Si res intertiam furto ablata fuerit, liceat

VARIÆ LECTIONES.

⁷¹⁰ justia ammonente *cod.* ⁷¹¹ debito *c.* ⁷¹² suam *c.* ⁷¹³ deest in *c.* ⁷¹⁴ deo illi *c.* ⁷¹⁵ per seupdoctores *c.* ⁷¹⁶ lege excurrat. ⁷¹⁷ Ut ut *cod.* ⁷¹⁸ percipimus *cod.* ⁷¹⁹ vadat *c.* ⁷²⁰ cassa *c.* ⁷²¹ quas fiscalines velidis *cod.* ⁷²² fjuissores *cod.* ⁷²³ debito *cod.* ⁷²⁴ clesoniste *cod.* ⁷²⁵ sunis *cod.* ⁷²⁶ volueris *cod.* ⁷²⁷ mnis *cod.* *rubra littera omissa; novum igitur caput orditur.*

NOTÆ.

(103) 789. Gen. 4.
 (104) 789. Gen. 10.
 (105) 789. Gen. 11.
 (106) 783. 6. Lg.
 (107) 803. Rib. 1.
 (108) Ibid. 2.
 (109) Ibid. 3.

(110) Ibid. 7.
 (111) Ibid. 9.
 (112) Ibid. 10.
 (113) Ibid. 11.
 (114) Ibid. 12.
 (115) Ibid. 13.

ei super quem res intertiata fuerit, sacramento se excusare de furto, ut nec sue voluntatis aut consentiente fuisset quod ablatum est, aut tantum sine damno restituat.

17 (116). De homine qui comprehendit servum, et jussit eum occidere dominus suus duos infantes, et unum qui habuit 9 annos, alium qui habuit 11; ad extremum illum servum postquam dominus suus illos pueros occidit, in foveam quandam projecit, et judicatum est, ut illum qui novem annos habuit triplici udrichildo componat, alium vero qui 11 annos habuit dupliciter, servum tripliciter, et baannum nostrum ad omnia.

18 (117). Ut laici non sint præpositi monachorum infra monasteria, nec archidiaconi sunt laici.

19 (118). De hoc, ut si fames evenerit, clades aut inequalitas aeris ⁷²⁶, vel alia qualiscumque tribulatio, non expectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur Dei misericordia; et in præsentis anno de famis inopia, ut suos quisque adjuvet, prout poterit, et ut suam anonomam non nimis care vendit, et ne foris imperiam nostrum vendatur aliquid alimonie.

20 (119). De armatura in hoste, sicut antea in alio capitulo commendavimus ita servetur, et insuper omnis homo qui 12 habet mansos brunia habeat, qui vero bruniam habet et eam secum non tulerit, omne beneficium et bruniam perdat.

21 (120). Stetit nobis ut missos nostros unum

A monachum et alium capellauum dirigamus infra regnum nostrum prævidendo vel inquirendo per monasteria virorum vel puellarum quæ sub sancta regula vivere debent, quomodo est eorum habitatio, aut quali semper vita vel conversatio illorum, et quomodo unumquemque monasterium de rebus habere videtur unde vivere possit.

22 (121). De feminis quæ, defunctis viris, lex Langobardorum prohibet ante ⁷²⁹ anni spatium vestem ⁷³⁰ religionis mutare velumque ⁷³¹ suscipere, petierunt nostram licentiam ut cum eis mox divina pietas inspiraverit, eas indemnes liceret suscipere. Nos autem considerantes, quia præterito ⁷³² pro ipsa dilatione multæ etiam raptu ⁷³³ intra eundem spatium ad aliam partem distractæ fuerunt, ideo et eorum petitionem ⁷³⁴ quia justam censuimus suscepimus, et eis ita fieri concedimus.

23 (122). De homicidio unde lex pro simplicitate probatione trium testium querit, et testes habere non potuerit, concedimus, ut cum 12 juratoribus juret, et ab eadem simplicitate absolutus, proprium non admittat.

24 (123). De cartis quæ a quibusdam personæ falsæ appellantur, constituimus, ut si notarius superfuerit ⁷³⁵ et testes, ipsi eam veram et idoneam faciant; et si testes mortui 10 fuerint, et notarius superfuerit, cum 12 juratoribus ⁷³⁶ veram et idoneam faciat.

KAROLI II CAPITULA AD FRANCOS ET AQUITANOS MISSA DE CARISIACO.

(An. 856. Jul. 7.)

Sirmondi Baluziique editiones ope codicis 2) bibl. regie Parisiensis n. 4638 recognovimus.

Hæc quæ sequuntur capitula misit dominus rex Karolus ad Francos et Aquitanos qui ab eo disciverant, anno incarnationis Dominicæ 856, Nonis Julii de palatio Carisiaco, per fideles ⁷³⁷ missos suos Adalardum abbatem, Rodulfum, Richuinum, Adalgarium, et Berengarium.

1. Mandat vobis noster senior, quia suus avunculus Rhuodulfus illi de vestra fidelitate nuntiavit, et quod vos ⁷³⁸ illum precastis, ut ad vos suos denominatos fideles in sua mercede transmitteret, et vos illi per illos vestram necessitatem et voluntatem mandata volebatis; et si aliquid factum habebatis quod necessitas fuisset emendare, voluntarie per illorum consilium emendabatis, et quod vobis consilium donaverint ad nostri senioris fidelitatem et vestram salvationem, voluntarie faceretis.

C 2. Et mandat vobis noster senior, quia placet ei quod illi suus avunculus de vestra fidelitate et bona voluntate nuntiavit; et secundum vestram deprecationem transmittit nos, sicut precastis, ad vos; et mandat vobis, quia si aliquis de vobis se reclamat, quod injuste alicui de vobis fecit, et ad rectam rationem et justum iudicium venire non potuit, aut per insidias aliquas aut ipse senior noster, aut aliquis ad illum, aliquem de vobis comprehendere ⁷³⁹ voluit, et propter hoc ad tempus aliquis de vobis ab illius præsentia et ab illius servitio se subtraxit ⁷⁴⁰; quia omnis quicumque de vobis ad rectam rationem ad illum et ante suos fideles venire voluerit, hoc ei concedit. Et si juste et rationabiliter inventum fuerit, quod rectam rationem contra eum aliquis de

VARIE LECTIONES.

⁷²⁹ erit cod. ⁷³⁰ deest Bl. ⁷³¹ veste Bl. ⁷³² vellum quæ cod. ⁷³³ p. tempore Frg. Fl. ⁷³⁴ deest Bl. ⁷³⁵ petitione Bl. ⁷³⁶ supervixerit Frg. Fl. ⁷³⁷ i. ipsam chartam Frg. Fl. ⁷³⁸ deest 2. ⁷³⁹ deest 2. ⁷⁴⁰ sic etiam Sirmondus. At manu reposuit comperdere. BAL. ⁷⁴⁰ subtraxit S. B.

NOTÆ.

(116) Rib., p. 118, lin. 20.
(117) 805, p. 132, c. 13.
(118) Ibid. 4.
(119) Ibid. 6.

(120) 790. Pipp. 11.
(121) Vide supra an. 855; Jul., c. 1.
(122) Ibid., c. 4.
(123) Ibid., c. 5.

vobis habuerit, eum consilio fidelium suorum hoc voluntarie emendabit. Et si inventum fuerit, quod illam causam unde aliquis de vobis conquirere voluerit, per rationem fecerit, volet, ut sicut per rationem fecit, ita facta per rationem permaneat.

3. Mandat vobis, ut si aliquis de vobis rectam rationem ad illum et ante suos fideles precaverit, et inde in rectam rationem venerit, et juste et rationabiliter inventum fuerit quod rectam rationem aliquid de vobis non habeat, et ipsa recta ratio illum convicerit, quia si se concrediderit et humiliaverit, et emendare voluerit, et in ipsa emendatione permanere voluerit, quia sicut cum suis fidelibus rationabiliter invenerit ut rationabilem misericordiam faciat, voluntarie paratus est facere.

4. Mandat vobis, quia si aliquis est de vobis qui non se confidit in sua conscientia, ut rectam rationem precare aut non valeat aut non audeat, et se recognoscit et penitet, et misericordiam illius et indulgentiam petierit, quia illum, tantum ut inante sicut debet se caveat, voluntarie unicuique qui sic se recognoscit, misericordiam et indulgentiam donat.

5. Mandat vobis, ut ne aliquis de illo inante dubitet, quia ipsam rectam rationem, qui illam quaerit, semper illi vult conservare, et illam misericordiam quam modo illi concedit, similiter illam semper vult conservare, si ille aliam iterum talem causam non commiserit, pro qua per rectam rationem iustum iudicium debeat sustinere.

6. Mandat vobis, quia si aliquis de vobis talis est qui dicat, quia pro paupertate et necessitate, quia multos dies in illius servitio misit et omnia quae habuit dispendit, ad talem conjunctionem, ut aliquid impetraret quod per servitium impetrare non potuit, se conjunxit, quia si hoc nostro seniori ante suos fideles demonstrare potuerit, et hoc si verum inventum fuerit quod senioris nostri culpa fuerit, quod per necessitatem aliquis de vobis rationabiliter de servitio illius se tali modo subtraxerit, quia senior noster hoc voluntarie recognoscit, et cum consilio de suis fidelibus hoc, quam citius et rationabiliter potuerit, emendabit.

7. Mandat vobis, quia si aliquis de vobis dixerit, quod hoc quod fecit non pro sua infidelitate neque pro sua desinonorantia⁷⁴² fecit, et timet aliquis de vobis, quod noster senior alicui de vobis reputare inante debeat hoc factum, aut pro sua infidelitate aut pro sua desinonorantia, et propter hoc jam ultra ad illum non debeat consilium acaptare, quia qualicumque de vobis tali modo in isto facto commisculatus est, si inante illi sic⁷⁴³ fidelis et obediens et adiutor ad suum regnum et debitum honorem continendum fuerit, sicut per rectum homo suo regi et suo seniori esse debet, quia nulli de ista causa volet⁷⁴⁴ reputare, sed totum ex corde dimittere quod in

illius persona in ista causa commisit, et suum servitium, quod illi et ante fecit et adhuc Deo juvante faciet, debite et rationabiliter vult illi mereri⁷⁴⁵. Si autem aliquis illi aut alicui injuste abstulit, lex hoc, sicut consuetudo et rectum est, pacificabit.

8. Et sciatis, quia senior noster, sicut subinde voluit, Deo gratias, nunc ad bonum effectum perduxit, et rogavit fideles suos, ut sine ulla mala suspitione de illius iracundia aut animi commotione communiter quaerant et inveniant, atque describant hoc quod ille secundum suum ministerium facere debet, et quae facere illum non condeceant. Et ubicumque inventum fuerit, quod fecit quod facere non debuit, paratus est, ut cum Dei adiutorio et fidelium suorum consilio hoc, quam citius cum ratione et possibilitate emendare potuerit, emendet et inante corrigat, et correctam custodiat; et quod facere debuit quod ad salutem et honestatem illius pertinuit, et aliquid minus fecit, hoc cum Dei adiutorio et fidelium suorum consilio et auxilio facere quam citius cum ratione et possibilitate potuerit, faciat.

9. Et similiter vult, ut nos quaeramus et inveniamus et describamus quid et qualiter nobis fidelibus suis in unoquoque ordine contra illum conveniat facere, et quid non conveniat facere; ut illa quae conveniunt faciamus, et illa quae non conveniunt caveamus, et ubicumque in retro aliqua⁷⁴⁶ a nobis suis fidelibus in quacumque ordine facta sunt quae non condeceant, cum Dei et illius auxilio et nostro communi consilio, quam citius cum ratione et possibilitate emendare potuerimus, emendemus et inante corrigamus, et correctam custodiamus.

10. Et sciatis, quia sic est adunatus⁷⁴⁷ cum omnibus suis fidelibus in omni ordine et statu, et nos omnes sui fideles de omni ordine et statu, ut si ille juxta humanam fragilitatem aliquid contra tale pactum, fecerit, illum honeste et cum reverentia, sicut seniore decet, ammonemus, ut ille hoc corrigat et emendet, et unicuique in suo ordine debitam legem conservet. Et si aliquis de nobis in quocumque ordine contra istum pactum in contra illum fecerit, si talis est, ut ille inde eum ammonere voleat ut emendet, faciat; et si talis est causa, ut inde illum familiariter non debeat ammonere, et ante suos pares illum in rectam rationem mittat, et ille qui debitum pactum et rectam legem et debitam seniori reverentiam non vult exhibere et observare, iustum iustitiae iudicium sustineat. Et si sustinere non voluerit, et contumax et rebellis extiterit et converti non potuerit, a nostra omnium societate et regno ab omnibus expellatur. Et si senior noster legem unicuique debitam et a se et a suis antecessoribus nobis et nostris antecessoribus perdonatam, per rectam rationem vel misericordiam competentem unicuique in suo ordine conservare non voluerit, et ammonitus a suis

VARIAE LECTIONES.

⁷⁴¹ deest 2. ⁷⁴² desinonorantia hic 2. ⁷⁴³ inante sic 2. ⁷⁴⁴ v. r. s. t. ex c. d. q. in i. p. in i. c. *secunda manu in margine scripta* 2. ⁷⁴⁵ mereri S. B. ⁷⁴⁶ aliquid 2. ⁷⁴⁷ *Sirmondus manu reposuit legendum* sic est ille adunatus, etc. BAL.

fidelibus suam intentionem non voluerit, scialis, quia sic est ille nobiscum et nos cum illo adunati, et sic sumus omnes per illius voluntatem et consensum confirmati, episcopi atque abbates cum laicis, et laici cum viris ecclesiasticis, ut nullus suum parem dimittat, ut contra suam legem et rectam rationem et justum iudicium, etiamsi voluerit, quod absit, rex noster alicui facere non possit.

11. Et sciatis, quia ad hoc quærendum et inveniendum, et statuendum atque confirmandum, cum nostro et cæterorum fidelium suorum consensu, habet noster senior constitutum locum Vermeriam palatium et tempus ac diem 14 Kalend. Augusti; et habet ex nomine descriptos fideles suos, per quorum tractatum ista causa, Deo adjuvante, ad perfectionem perveniat; et habet 7 Kalend. Augusti ad ipsum palatium Vermeriam generaliter omnes fideles suos convocatos, ut omnibus suam voluntatem et pardonationem et nostram, qui fideles illius sumus, devotionem accognitet; ut ista convenientia, quam teste Deo confirmabimus, inante diebus vitæ suæ et diebus vitæ nostræ conservetur, et ipse suis successoribus contra successores nostros, et nos nostris successoribus suis successoribus conservandam in Dei nomine relinquamus.

12. Et sciatis, quia vult senior noster et nos ac cæteri fideles illius, ut si vos, qui illius fideles et consiliarii esse debetis, volueritis, sicut vobis diximus, ad illius præsentiam et fidelitatem atque servitium venire, et nobiscum in ista societate esse, quia et ipse et nos quæ voluntarie volumus, ut cum nobis hoc et quærat et inveniat, et statuatis et

A confirmetis atque conservetis ⁷⁴⁸, et nos cum vobis similior: et vobis aliis omnibus, sicut et nobis, debitam legem et rectam rationem dehinc inante, sicut rectum est, vult conservare, sicut sui antecessores, qui hoc melius et rationabilius fecerunt, nostris et vestris antecessoribus in omni ordine conservaverunt.

13. Et mandat vobis noster senior, quia si aliquis de vobis talis est cui suus senioratus non placet, et illi simulat ut ad alium seniore melius quam ad illum acaptare possit, veniat ad illum, et ipse tranquillo et pacifico animo donat illi commoatam; tantum ut ipsi et in suo regno vel suis fidelibus aliquod damnum aut aliquam marritionem non faciat; et quod Deus illi cupierit, et ad alium seniore acaptare potuerit, pacifice habeat.

B 14. Et si aliquis fuerit de vobis, qui voleat ficere quia non credit senioris nostri fidem, et suspectus sit de sua perditione, et propter hoc non audeat ambulare ad illum, nos vobis damus Dei et nostri senioris Karoli fidem, et de suis episcopis et fidelibus clericis ⁷⁴⁹ fidem, quia quantum Deus vos salvaverit, et vos vos ipsos salvaveritis, sani ambuletis et sani cum illo sitis; et sani, si vobis cum illo, sicut debet, non convenerit, retornetis; tantum ut pacifice et sine seditione ambuletis, et suos fideles non sollicitetis.

15. Et si adhuc dubitatis, et aliam firmitatem quæritis, tantum ut contra rationem non quærat, si ad illum, sicut diximus, ambulare vultis, etiam et ad hoc parati sumus ut faciamus; quia certi sumus, quia omnia cum securitate facere possumus ⁷⁵⁰.

PRO CERUM KAROLI II CONSILIUM.

(An. 856. Aug.)

Sirmondi et Baluzii editiones ope codicis 2) bibl. reg. Paris. n. 4638 recognovimus.

Hoc est consilium quod episcopi et abbates (124) et cæteri fideles domni Karoli apud Bonoilum communiter illi dederunt, anno incarn. 856, in mense Aug.

Increpatio quam in epistola domni apostolici vobiscum ⁷⁵¹ et cum aliis fidelibus vestris audivimus,

severissime nos tangeret, si nos aliter non egissemus, quam isdem domnus apostolicus nos egisse, secundum quod ipse audierat, cum magna auctoritate mandavit. Nam quia nos in isto facto, unde nos specialiter redarguit, consentientes non fuimus, et vos

VARLÆ LECTIONES.

⁷⁴⁸ ita 2. ⁷⁴⁹ damus Bellov. ⁷⁵⁰ hic finis codicum Tiltiani et regii Parisiensis Nro. 4638, quorum præcipue ope Karoli II capitularia annorum 843 856 prodierunt. Animadvertendum tamen, Procerum consilium quod pugg. 447. 448. edimus, in codicibus Capitula hæc de Carisiaco missa præcedere. ⁷⁵¹ Sic etiam legitur in Sirmondo. At codex Pithæanus habet nobiscum, et sic legendum videtur. Bal. Collatio nova codicis 2. hæc non indicat.

NOTÆ.

(124) Nomina episcoporum et abbatum qui conventui interfuerunt a Baluzio tom. II, p. 1267, edita hæc sunt: Amalricus Turonensis archiepiscopus, Wenilo Senonensis, Hincmarus Remensis, Paulus Rotomagensis, Heribaldus episcopus Autissiodorensis, Erchenradus Parisiensis, Rothadus Suessionensis, Teutboldus Lingonensis, Hirminfridus Bellovacensis, Balfridus Bajocensis, Herluinus Constantinensis, Herpuimus Silvanectensis, Gunthertus Ebroicensis, Jonas Eduensis, Hariardus Lexoviensis, Hildebrannus Sagiensis, Hildegarius Meldensis,

D Immo Noviomensis, Agius Aurelianensis, Frotholdus Carnotensis, Pardulus Laudunensis, Elmeradus Ambianensis, Remedius Abrincatensis, Godalsadus Cabillonensis, Braindigus Matisconensis, Prudentius Tricassinus, Dodo Andegavensis, Actardus Nannetensis. Ludovicus abbas sancti Dionysii, Adalardus abba, Lupus abbas Ferrariensis, Heinhardus abbas, Frodinus abbas, Odo abbas Corbeiensis, Hunfredus abbas Dervensis, Bernardus abbas, Gantlenus abbas, Ahbo abba, Arcamboldus abba, Georgius abba, item Abbo abba.

fideles vestros, quos inde admonere convenit, et verbis et scriptis, sicut ipsi scitis et manentia scripta testantur, frequenter et salubriter commonuimus, ut quod contra salutem et auctoritatem factum erat emendaretur, et ne deinceps committeretur omnimodis caveretur, damnabiliter ista increpatione non tangimus. Sed et nunc nostris monitis illius monita conjungentes, et illius monitis nostra ⁷⁵² monita subjungentes, hortamur, ut statum monasteriorum in regno vestro ⁷⁵³ consistentium, aliter quam debeat et deceat perversum ac confusum, quanto citius et melius ac possibilis atque rationabilis potueritis, restituere et corrigere studeatis. Et non solum hoc vos et commissos vobis in regno vestro agere commonemus, verum etiam monemus, hortamur, et precamur, ut capitula quæ vos ipse cum fidelibus vestris in Colonia villa manu propria confirmastis, sed et ea quæ in Belvaco civitate episcopis tradentibus sub conditione notissima suscepistis, illa quoque quæ cum fratribus vestris secus Teudonis villam in loco qui dicitur Judicium approbastis, illaque quæ in Verno palatio synodaliter prolata suscepistis, ea etiam quæ in Sparnaco de episcopabilibus capitulis cum illustribus viris et sapientibus baronibus vestris observanda delegistis, sed et illa quæ cum fratribus vestris apud Marsnam manu propria confirmastis, verum et illa quæ in synodo Suessionica, cui vestram præsentiam exhibere dignati fuistis, acceptastis, necnon et illa quæ in Sil-

A vaco decrevistis, cum his quæ in Leodico cum fratre vestro Hlothario adnuntiastis, diligenter et frequenter ad memoriam reducatis ac relegatis, et quæ in regno vestro contra illa acta sunt, contraque divinam et salubrem auctoritatem, quam progenitores et prædecessores vestri directo ordine tenuerunt et observaverunt, perpetrata sunt, quantocius ratio et possibilitas permittit, corrigere procuretis. Et ne de cætero a quocumque contra hæc agantur ⁷⁵⁴, communiter omnes cooperante Domino caveamus. Et si quid contra hæc actum fuerit, statim ut citius fieri potuerit, æquitate et ratione ac possibilitate dictante absque dolo cum recta intentione et lege ac auctoritate competente unicuique ordini corrigatur. Et ne leve cuiquam videatur, quod Deo teste ac mediante manu propria confirmatum, et sponsione tantæ ⁷⁵⁵ veritatis, quæ Deus est, assertione prolatum est, discat ex confirmationis cautione in terra, et ex baptismatis ac cæterarum observationum confirmatione in cælis, quantis nexibus quisque teneatur obstrictus; omnesque quod divino Spiritu dicitur communiter audiamus: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit; arcum suum tetendit, et paravit illum, et in eo paravit vasa mortis.* De quibus nos ⁷⁵⁶ omnes ad se et mandatorum suorum observationem conversos, et in observatione eorundem permanentes, eripiat Jesus Christus dominus noster; cui est honor, et gloria, potestas, et imperium per omnia secula seculorum. Amen.

KAROLI II CAPITULA AD FRANCOS ET AQUITANOS MISSA.

(An. 856. Aug.-Sept.)

Ista ⁷⁵⁷ capitula misit rex de Basiu per Hadabrannum et Beltonem.

1. Mandat vobis senior noster salutes. Mandat etiam vobis, quia valde miratur, quod placitum tale non custodistis, sicut vos illi promisistis, et sicut ipse vobis mandavit.

2. Mandat vobis senior noster, quod propterea hoc placitum dimisistis ut fratris ejus expectare voluisset adventum, juxta quod illi mandastis, non sine aliis suis fidelibus, quos modo secum non habuit, invenire potuit, ut necesse esset inde aliquam expectationem facere.

3. Habet senior noster constitutum aliud placitum Kal. Septemb. in villa Nielfa ⁷⁵⁷, ubi ei occurrere sui fideles debent. Propterea mandat vobis, ut vos tali loco et vobis congruo et eidem præmisso loco proximo veniatis, ubi tales suos fideles transmittere ad vos possit, quos vobis mittendos postulaveritis.

4. Sciatis, quia vult vobis hoc observare, secundum quod vobis in Vermeria concessit, et sicut scriptis et verbis antea mandaverat, et quicquid amplius juste et rationabiliter postulare vultis. Pariter et de exspectatione, secundum quod cum fidelibus suis invenerit quod Dei voluntati et ejus fideliumque suorum honori non sit indignum, propter Deum et nutrimentum domini et genitoris sui ac illius, et servitium illi a vobis impensum, hoc vobis adsentire non contradicit.

5. Mandat vobis, ut memores sitis Dei et vestræ christianitatis, et nutrimenti genitoris ejus et sui, et debitæ fidelitatis, et regni supervenientis periculi; studeatis vos fideles sanctæ matris ecclesiæ et sui unanimes fieri, et omnipotentis Dei voluntatem ac illius fidelitatem communemque salutem simul cum ipso fideliter explere, ad resistendum inimicis et christiani nominis persecutoribus.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁵² m. n. desunt 2. ⁷⁵³ nostro 2. ⁷⁵⁴ agatur? ⁷⁵⁵ ita 2. cum S. B. ⁷⁵⁶ nos 2. ⁷⁵⁷ Ex Sirmondi et Baluzii editionibus; hinc inde Sirmondus capitularia Karoli Galvi edidit præcipue op. codicum Laudunensis. C. Bellovacensis quæ et Baluzius iterum adhibuit. ⁷⁵⁸ Neaufle en Vexin. SIRMOND.

et non mœcheris in corpore vel corde tuo, et avertas oculos tuos, ne videant vanitatem: quatenus in via Domini vivificeris, ut possis dicere cum propheta: *Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelis.* Et: *Levavi oculos meos in montes, unde veniat, auxilium mihi.* Per conditorem et redemptorem ac dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum.

Benedic, Domine, has dotes, et accipientes tua benedictione dotare digneris: ut conjugii fidem et thorum immaculatum servantes, sanctorum patriarcharum adscisci mercantur consortio. Per Dominum.

Accipe anulum, fidei et dilectionis signum, atque conjugalis conjunctionis vinculum, ut non separet homo quos conjungit Deus. Qui vivit et regnat in omnia sæcula sæculorum.

Despondeo te uni viro virginem castam atque pudicam futuram conjugem, ut sanctæ mulieres fuere visis suis, Sarra, Rebecca, Rachel, Hester, Judith, Anna, Noemi, favente auctore sanctificatore nuptiarum Jesu Christo domino nostro, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

Deus, qui in mundi crescentis exordio multiplicandæ proli benedixisti, propitiare supplicationibus nostris, et huic famulo tuo et huic famulæ tuæ opem tuæ benedictionis infunde; ut in conjugali consortio secundum beneplacitum tuum affectu compari, mente consimili, sanctitate mutua copulentur. Dita eos fructibus sanctis et operibus benedictis. Fac illos talem sobolem generare, quæ ad tui paradisi pertineat hereditatem. Aperi, Domine, januas cœli, et visita eos in pace. Inriga terram eorum, ut germinet fructum spiritalem. Sanctifica eos, qui datus es nobis ex virgine; et præsta eis tempora salutis, quæ ante tuum adventum prædixit sanctus propheta Joannes, ut hic fideliter credant, et beate viventes vitam et regnum consequantur æternum, gratia tua, Christe salvator noster, qui cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti vivis et regnas Deus per omnia.

Benedictio reginæ. Te invocamus, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, ut hanc famulam tuam, quam tuæ divinæ dispensationis providentia in præsentem diem juvenali flore lætante crescere concessisti, tuæ pietatis dono ditatam, plenam veritatis, de die in diem coram te et hominibus ad meliora semper proficere facias; ut in regimine suo gratiæ supernæ largitatem congaudens suscipiat, et misericordiæ tuæ muro adversitate undique munita, cum pace propitiationis vivere mereatur. Per Dominum.

A Sursum corda. Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, electorum fortitudo, et humilium celsitudo, qui in primordio per effusionem diluvi criminum mundi purgari voluisti, et per columbam rammum olivæ portantem pacem terris redditam demonstrasti, iterum Aaron famulum tuum per unctionem olei sacerdotem unxisti, et postea per hujus unguenti infusionem ad regendum populum Israeliticum sacerdotes, reges, et prophetas perfecisti, vultumque ecclesiæ in oleo exhilarandum prophetica famuli tui voce David esse prædixisti; qui hoc etiam unguento famulæ tuæ Judith ad liberationem servorum tuorum et confusionem inimicorum vultum exhilarasti, et ancillæ tuæ Hester faciem hæc spirituali misericordiæ tuæ unctione adeo lucifluam reddidisti, ut efferatum cor regis ad misericordiam et salvationem in te credentium, ipsius precibus inclinaret. Te quæsumus, omnipotens Deus, ut per hujus creaturæ pinguedinem, columbæ pace, simplicitate, ac pudicitia decoram efficias. Per dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui venturus est judicare.

Coronatio. Gloria et honore coronet te Dominus, et ponat super caput tuum coronam de spiritali lapide pretioso; ut quicquid in fulgore auri et in vario nitore gemmarum significatur, hoc in tuis moribus, hoc in actibus semper resulgeat. Quod ipse præstare dignetur cui est honor et gloria in secula seculorum.

Benedictiones. Benedic, Domine, hanc famulam tuam, qui regna regum a sæculo moderatis. Amen.

Opera manuum illius suscipe, et benedictione tua terra ejus de pomis fructuum cœli et rore atque abyso subjacente repleatur. Amen.

De vertice antiquorum montium et collium æternorum, de frugibus terræ, et plenitudine ejus tua benedictione lætetur. Amen.

Benedictio illius qui apparuit in rubo veniat super caput ejus. Da ei de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam frumenti et vini; ut serviant illi ac semini ejus populi, et in honore tuo tribus illam et semen ejus adorent. Amen.

Reple eam benedictionibus uberum et vulvæ. Benedictiones patrum antiquorum confortatæ sint super eam et super semen ejus, sicut promisisti servo tuo Abraham et semini ejus in sæcula. Amen.

Concede, quæsumus, omnipotens et misericors Deus, ut hæc dona tua, quæ fideles tui acceperunt de manu tua, dantibus, accipientibus, et dispensantibus ad præsentis vitæ subsidium, ac redemptionem animarum, atque ad vitam capessendam proficiant sempiternam. Per Dominum.

KAROLI II CONVENTUS CARISIACENSIS.

(An. 857. Febr. 14.)

Sirmondi Baluziique editiones recognovimus adhibitis codd. 3 (bibl. regiæ Paris, inter. Suppl. Latina n. 75, qui æque ac codd. 3b) S. Vincentii Metensis et 3c) Palatinus Baluzii, textum, prout missis in mis-

satico quarto (supra col. 605 recensito) constitutis directus erat, exhibet, et 4) c. regio Parisiensi n. 4626, in usum missatici undecimi conscripto.

Capitula quæ ⁷⁶⁰ Karolus fecit apud Carisiacum palatium ⁷⁶¹.

1. In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Karolus, gratia Dei rex, illi ⁷⁶² episcopo et dilectis ac fidelibus missis illis comitibusque nostris, salutem. Notum sit fidelitati vestræ, quia 16 Kal. Mart. secundum sacram auctoritatem synodum venerabilium episcoporum ac conventum fidelium nostrorum apud Carisiacum fecimus convenire. Cum quibus inter cætera ecclesiasticæ utilitatis ac regni necessitatis negotio consideravimus, qualiter rapinæ et depopulationes, quæ partim occasione superinrentium paganorum, partim mobilitate quorundam fidelium nostrorum in regno nostro, per eos etiam qui ecclesiam Dei defendere et tueri, et regni soliditatem ac quietem debuerant providere, grassantur, aliquo modo, annuente Domino, sedari valeant et amoveri.

2. Quorum consultu decrevimus, ut quia peccata, quæ in suo initio, ut sunt, magni ponderis æstimantur, pernicioso ⁷⁶³ processu, ipso etiam exitiabili usu pravis mentibus leviantur ⁷⁶⁴, et quasi insensibiles reddunt, ac si quando resipiscere moliantur, eas sæpius obligant, ut si surgere velint non possint ⁷⁶⁵, antequam censura ecclesiastica et legales sententiæ hujusmodi prædatores ⁷⁶⁶ terribiliter et damnabiliter feriant ⁷⁶⁷, episcopi quique in suis parochiis et missi in illorum missaticis, comitesque in eorum comitatibus, pariter placita teneant, quo omnes rei publicæ ministri, et vassi dominici, nici, omnesque quicumque vel quorumcumque homines in eisdem parochiis vel comitatibus commanent, sine ulla personarum exceptione vel excusatione aut dilatione convenient.

3. Et episcopus illius parochiæ breviter adnotatas sententiæ de hujusmodi causa, evangelicæ videlicet et apostolicæ atque propheticæ auctoritatis, necnon et decreta apostolica atque canonica omnibus relegat, et aperto sermone cunctis quale quantumque peccatum sit, et qualem quantumque pœnitentiam et quam immanem severissimamque vindictam exposcat, cum aliis debitis et necessariis atque utilibus prædicationibus innotescere curet.

4. Missi quoque legales sententiæ, sicut eas cognitæ habent, adnotent, et prædecessorum nostrorum regum atque imperatorum, nostraque capitula de hac causa in unum collecta omnibus nota faciant. Et episcopi Dei et episcopali auctoritate tales depredationes omnibus interdiciant. Et missi ac comites nostri cunctis ex nostro regio banno prohibere firmiter studeant, ut cognoscant omnes, quia si

A abhinc inante in nostro regno talia facere aliquis præsumpserit, secundum divinas sententiæ episcopalem excipiet sententiæ, et secundum leges ac capitula regia emendare cogetur, et secundum iudicium fidelium nostrorum condignam vindictam suscipiet.

5. Et si talis persona fuerit, ut episcopi vel missi nostri ac comites in illorum ministeriis quod prævum actum fuerit potuerint emendare, secundum præfixum modum illud emendare studeant, aut par fidejussores ad nostram præsentiam venire faciant.

6. Si autem aliquis quicumque inobediens extiterit, cum summa festinatione nobis notum facere curent, ut quantocius ad nostram præsentiam illum venire jubeamus, et dignam ultionem secundum iudicium fidelium nostrorum sustineat.

7. Et si ⁷⁶⁸, quod absit, talis emergerit qui Dei timorem postponat, et ecclesiasticam auctoritatem contemnat, et regiam potestatem refugiat, sciat quicumque ille fuerit, quia et secundum canonicam auctoritatem ab omnium christianorum cœtu et a sanctæ ecclesiæ consortio et in cœlo et in terra alienus efficietur, et regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei et ecclesiæ inimicus et regni devastator, persequetur usque dum a regno exterminetur.

8. Et si aliquis comes fuerit qui hoc in suo comitatu fecerit, aut ibi talia increscere permiserit, ut aut ipse illa non emendet, aut nobis nota non fecerit ut nostra auctoritas talia corrigat, sciat qualem sententiæ inde sustinebit, sicut temporum antecessorum nostrorum consuetudo fuit.

9. Et si aliqui iterantes depredationes et rapinas per regnum nostrum fecerint, et episcopi ac missi vel comites hoc emendare non potuerint, quam citius possunt nobis notum facere curent, ut jubeamus ipsos depredatores per eandem viam cum misso nostro redire, et illa omnia quæ male egerant legaliter emendare, et talem harriscaram ⁷⁶⁹, sicut nobis visum fuerit, aut iudicium, sicut cum fidelibus nostris consideravimus ⁷⁷⁰, sustinere.

10. Si autem dilecti fratris nostri aut nepotum nostrorum homines fuerint, qui talia egerint, et hoc nobis innotescant, ut illis notum faciamus, et illi suos homines, sicut illis melius visum fuerit, de talibus castigare procurent, sicut et nos nostros homines castigare volumus, si in illorum regnis indecentia et aliqua noxia facere, quod absit, præsumpserint.

VARIE LECTIONES.

⁷⁶⁰ quem 4. ⁷⁶¹ deest 4. tota inscriptio deest 3. 3b. 3c. ⁷⁶² rex Hunfrido venerabili episcopo, Ingiscalco et Berengario comitibus et ministerialibus ac fidelibus missis nostris in Domino salutem. 3. 3b. 3c. dilecto nobis Jonæ venerabili episcopo et Isimbardo illustri comiti missis nostris salutem 4. ⁷⁶³ perniciose 4. ⁷⁶⁴ levantur S. ⁷⁶⁵ possunt 4. ⁷⁶⁶ prædicatores 3. ⁷⁶⁷ feriant. Episcopi quoque 4. ⁷⁶⁸ Et q. a. si 3. ⁷⁶⁹ harriscaram 4. ⁷⁷⁰ ita 3. 4. consideravimus S. B.

actio de raptoribus 770.

rius in libro pastoralis dicit : Am-
qui aliena rapere contendunt, ut
quid veniens in iudicio Dominus
rim, et non dedistis mihi mandu-
Quibus dicit : *Discedite a me, ma-*
æternum qui paratus est diabolo et
; ergo colligendum est quanta da-
idi sunt qui aliena rapiunt, si tanta
feriuntur qui sua indiscrete tenuer-
quo eos obliget realia res rapta, si
æ non tradita. Perpendant quid me-
nata, si tanta percussione digna est
sa. Audiant raptores : *Væ ei qui mul-*
squequo, et adgravat contra se densum
lutum contra se adgravare, est ter-
pondere peccati cumulare. Audiant
icat : *Quid prodest homini si totum*
, animæ vero suæ detrimentum fiat?
dest homini si totum quod extra se
d hoc solum quod ipse est damnat?
la quæ rapiunt in hoc seculo deti-
culo dimittent; sed secum ad iudi-
pinæ, id est, damnationem secum
criptum est. Audiant quid propheta
pina pauperis in domo vestra et au-
greditur ad eos. Et : *Lacrymas viduæ*
iam descendit, et Dominus non dele-
Audiant quia in cuius domo rapina
corporis, sive in domo mansionis,
Illa domo Spiritus sanctus, sed spiri-
si accedit ad communionem corpo-
Christi ante dignam satisfactionem,
per illam communionem a peccato,
ut Judas, quando in cœna plenus ra-
ecommunicare præsumpsit de manu
tur a diabolo : unde et suspensus
Et ad quem causa viduæ non ingre-
si digne non satisfecerit, in cœle-
intrare valebit. Audiant rapaces et
d iterum propheta dicat : *Qui præda-*
ipse prædaberis? Videlicet quia ille
es pauperum et ecclesiarum ac servo-
tur a diabolo, et præda illius fit. Au-
tus Paulus apostolus dicat, per quem
ristus, et qui raptus fuit usque ad ter-
t qui raptus fuit in paradysum, et
creta verba quæ non licebat homini
ique quia *neque rapaces, neque homi-*
litteri regnum Dei possidebunt. Unde in-
antumque peccatum est rapina, quam
et homicidio sanctus comparavit apos-
dicat : *Si quis fornicator, aut adulter,*
homicida est, cum huiusmodi nec cibum
discipulo, id est christiano, licet ante
id est, correctionem ac emendatio-
i pœnitentiam. Audiant quia sanctus
solus electus et dilectus Christi, qui in
ectus ejus recubuit talem hominem
dicens : *Nec are ei dixeris, neque in-*
is. Audiant quid in Toletano concilio
i, qui in cœlo cum Deo regnant, et in
scoruscant, de totius mundi partibus
creverunt. *Si quis, inquit, de poten-*
aut quemlibet pauperem, aut religio-
rit, et mandaverit ad ipsum episcopus
et si contempserit, invicem mox scri-
per omnes provinciæ episcopos, quos-
potuerit, ut excommunicatus habeatur
et reddat aliena. Ecce de pauperum
idiant raptores et prædones rerum
m quid sanctus Anacletus papa, ab ipso
ostolo presbyter ordinatus, cum tor-

A
lius mundi sacerdotibus iudicavit. Dicit namque :
Qui abstulerit aliqua patri vel matri, homicidæ par-
ticeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos
creavit : mater vero nostra, Ecclesia, quæ nos in bap-
tismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pe-
cutias et ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudatur, homi-
cida est, atque homicida ante conspectum justis iudicis
deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniqui-
latem operatur. Qui autem pecuniam vel res ecclesiæ
abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus iudican-
us est. Item sanctus Urbanus papa et martyr : Res
et facultates ecclesiæ oblationes ; appellantur, quia
Domino offeruntur, et vota sunt fidelium, ac prelia
peccatorum, atque patrimonia pauperum. Si quis
illa rapuerit, reus est damnationis Ananiæ et Saphi-
ræ, et oportet huiusmodi tradere Satanæ, ut spiritus
salvus sit in die Domini. Item sanctus Lucius papa :
Rerum ecclesiasticarum et facultatum raptores a li-
minibus sanctæ Ecclesiæ anathematizatos apostolica
auctoritate pellimus et damnamus, atque sacrilegos
esse iudicamus; et non solum eos, sed et omnes con-
sentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei iudi-
cantur, sed etiam qui facientibus consentiunt : par-
enim pœna et agentes et consentientes comprehendit.
Et sanctus Augustinus in sermone evangelii sancti
Johannis ita dicit : *Fur sacrilegus loculorum sacro-*
rum et dominicorum est Judas; et qui aliquid de
ecclesia furatur et rapit, Judæ perditio comparatur.
Christi sanguine confirmatis, scriptum est : *Si quis*
oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere vel dare
voluerit præter conscientiam episcopi, vel ejus cui hu-
jusmodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit
agere consilio, anathema sit.

Episcopus autem omnibus dicere debet quid sit
anathema; et ne desperent, ostendere debet quandiu
doret anathema, id est, quandiu quisque errorem
non corrigit et digna satisfactione non emendat, ut
reconciliationem et indulgentiam valeat promereri.
Si quis vero ante satisfactionem et reconciliationis
indulgentiam in peccatis suis perseverans mortuus
fuerit, jam anathema perpetuum illi erit, et pecca-
tum ad mortem, pro quo non dicit Apostolus ut ore-
tur. Sed et plura, si necesse fuerit, episcopus quis-
que colligere et dicere procurabit.

Secuntur 772 *capitula domni Karoli et domni Hludo-*
vici imperatorum.

(ANSEG., II, 6.) Vobis vero comitibus dicimus,
vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium
maxime pertinet, ut reverentiam et honorem sanctæ
Dei ecclesiæ exhibeatis, et cum episcopis vestris
concorditer vivatis, et eis adiutorium ad suum mi-
nisterium peragendum præbeatis; ut et vos ipsi in
ministeriis vestris pacem et justitiam faciatis, et
quæ nostra auctoritas publice fieri decernit, ut in
ministeriis vestris studiose perficiatur, studeatis.
Proinde monemus vestram fidelitatem, ut memores
sitis fidei nobis promissæ, et in parte ministerii no-
stri vobis commissi, in pace scilicet et justitia fa-
cienda, vosmetipsos coram Deo et coram hominibus
tales exhibeatis, ut et nostri veri adiutores et populi
conservatores juste dici et vocari possitis. Et nulla
quælibet causa, aut numerum acceptio, aut amicitia
cujuslibet, vel odium, aut timor, aut gratia, ab
statu rectitudinis vos deviare compellat, quin inter
proximum et proximum semper juste iudicetis; pu-
pillorum vero et viduarum et cæterorum pauperum
adiutores ac defensores, et sanctæ ecclesiæ vel ser-
vorum illius honoratores juxta vestram possibilita-
tem sitis. Illos quoque qui temeritate et violentia in
furtis et latrocinis, sive rapinis, communem pacem
populi perturbare moliantur, vestro studio et cor-

VARIAE LECTIONES.

deest 3. 4. 772 deest 3.

rectione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimentum fuerit quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum faciatis, ut nostra auctoritate ad iudicium vestrum digno adimplere possitis.

(7.) Omnes vero laicos monemus, ut honorem ecclesiasticum conservent, et dignam venerationem episcopis et Dei sacerdotibus exhibeant, et ad eorum prædicationem cum suis devote occurrant, et jejunia ab illis communiter indicta reverenter conservent, et suos observare doceant et compellant. Ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur et colatur, omnes studeant. Et ut liberius fieri possint mercato et placita comitibus, sicut sæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur.

(II, 14.) De pace vero in exercitatu itinere servanda usque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicumque auctorem damni sibi præterito anno inlati nominatim cognoscit, ut justitiam de illo quærat et accipiat.

(II 15.) Deinceps tamen omnibus denunciare volumus, ut unusquisque cognoscat omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt sive sui sint, sive alieni; ut ille de eorum factis rationem se sciatur redditurum, ut quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debeat periculum pertinere. Ea scilicet conditione, ut pacis violator primum juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram misso nostro, dignas pœnas persolvat, et senior qui secum talem duxerit quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram jussionem servaret, et insuper in regno nostro prædas facere non timeat, pro illius negligentia, si ante eum de his non admonuerit, et postquam negligentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere, sicut decet, neglexerit, honore suo privetur, ut scilicet neuter illorum sine justa vindicta remaneat.

(II 23.) Comites vero ministris ecclesiæ in eorum ministeriis, ut hoc plenius et de nostris et de se et de suis hominibus obtinere possint adjuvatores in omnibus fiant. Et quicumque prima et secunda vice de his a comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem comitem ejus negligentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro capitulari continetur, subire cogatur.

(III, 1.) De pace admonemus, ut omnes qui per aliqua scelera rebelles sunt, constringantur.

(62.) De pace et justitia infra patriam, sicut sæpe per alia capitula jussimus, adimpletum fiat.

(65) Si quis domum alienam cujuslibet infregerit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit, fel furaverit, secundum legem eam illi cujus domus fuerit infracta et spoliata in triplum componat, et insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, et insuper secundum suam legem compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in vadio pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adimpleat.

(III, 66.) Si quis messes aut annonas in hoste super bannum dominicum rapuerit, vel paverit, aut furaverit, aut cum caballis vastaverit, æstimato damno secundum legem in triplum componat. Et si liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Servus vero secundum legem tripla compositione damnum in loco restituat, et pro damno disciplinæ corporali subiaceat.

(BENEDICT. I, 341.) Si quis in exercitu infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædare voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora majora vel minora, domosque infringere vel incendere, hæc ne fiant, omnino prohibemus. Quod si ab aliquo præsumptioso factum

A fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali crimini subiaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit, nec custodivit ut talia non perpetraret: quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercituum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

(II, 97.) Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fidei ejusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est sexaginta solidos, nobis persolvat. Postmodum vero a comite ante nos adducatur, ut in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publice actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctionem. Si vero occulte, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus ecclesiarum aliquid abstulerit, gravius inde judicetur; quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ atque firmiter denotandæ.

MISSORUM CAPITULA.

(An. 657. Febr.)

Capitula a Baluzio ex codice bibl. regię Parisiensis n. 4626 primum edita, ad fidem ejusdem codicis recognovimus.

C Propter cognitatas vobis necessitates et nimias perturbaciones quæ in regno isto evenerunt, sicut scitis, senior noster Karolus plurimos fideles regni sui, tam episcopos, quam abbates, et comites, atque reliquos regni sui fideles, mediante Februario mense apud Carisiacum congregans, hæc capitula ab ipsis confirmata nobis transmisit, ut ea vobis denuntiarem, ut et vos cum omni timore Dei et legali imperio observare cum justitia studeatis, omnesque christiani qui in nostro consistunt missatico.

1. Primo capitulo continetur, ut vos moneamus de honore sanctæ Dei ecclesiæ, qui per omnia ab omnibus fidelibus christianis observandus est, ut eorum⁷⁷⁸ immunitates in nullo infringantur, res sacræ et fructus ejus a nullo rapiantur; quoniam qui aliena rapiunt, a regno Dei excluduntur, dicente Apostolo: *Rapaces regnum Dei non possidebunt.* Nonæ et decimæ fideliter persolvantur. Sacerdotes Dei et ministri ejus non deshonorantur, non flagellantur, neque de ecclesia sine consensu episcopi sui ejiciantur aut in ea recipiantur. Ecclesiæ destructæ restaurentur. Quod si quis transgressus fuerit, anathematis vindicta feriat, et comitis districtione constringatur, et hanni regalis executione dampnetur.

2. Sanctimonialia, viduæ, orphani, et pauperes nullo modo opprimantur; et res illorum, tam in frugibus, quam in pratis, necnon etiam in eorum fœnibus a nullo per rapinam deprædentur; et ubicumque oppressi sunt, ab episcopis, comitibus, et missis reg-

VARIE LECTIONES.

⁷⁷⁸ lege ejus B.

libus subleventur; et oppressores illorum, sicut **A** contenderit et reddere noluerit, et postea fugerint, supra scriptum est, in omnibus constringantur. legaliter eas persolvat.

3. De his vero qui intra patriam residentes rapinas exercent, domos infringunt, homines sine causa occidunt, trustes commovent, aut alios dampnant et opprimant, prata defensoria depascunt, fruges aliorum devastant, ex his mandata senior noster, ut primum episcopali auctoritate judicentur, et sic postea a comitibus legaliter constringantur, et insuper bannum nostrum. id est solidos 60, componant. Et si eos constringere ⁷⁷⁴ non potuerint, ad regalem presentiam deducantur, ut dignam suscipiant vindictam.

4. Mancipia aliena, quae intra immunitates fugiunt aut intra fiscum nostrum aut aliorum potestate, et a dominis suis insecuntur, sine ullo munere aut aliqua contradictione reddantur, aut foras ejiciantur, nisi legibus sua esse probarint. Et si quis **B**

5. Ut nemo virgines aut viduas rapere praesumat, et ad eas nullo modo accedat, nisi legaliter eas nuptialiter desponsatas conjunxerit. Nullus Deo sacratam rapiat aut violet, vel in conjugio sibi societ. Si quis hoc transgressus fuerit, ecclesiastico anathemate feriatur, et publico judicio damnetur.

6. Ut regales justitiae cum omni diligentia perficiantur.

7. Ut nullus de domo sua ad aliam transiens, aut in itinere pergens, rapinam facere praesumat.

8. Ut unusquisque presbyter imbreuiat ⁷⁷⁶ in sua parochia omnes malefactores, videlicet raptos, rapaces, adulteros, incestos, homicidas, latrones; et eos extra ecclesiam faciat, nisi poenitentiam agere voluerint. Si se emendare noluerint, ad episcopi presentiam perducantur.

KAROLI II HLOTHARII II CONVENTUS APUD SANCTUM QUINTINUM.

(An. 857. Mart. 1.)

Sirmondus in collocatione adnuntiationum istarum, quia in codice Bellovacensi confusae essent, codicem 3b) Metensem se secutum esse ait, inscriptione tamen quae in codice Bellovacensi exstabat servata. Nos editionem ejus collato codice 3) regio Parisiensi, inter Supplementa Latina n. 75 signato, recognovimus.

Adnuntiatio Karoli et nepotis sui Hlotharii apud sanctum Quintinum, Kalendis Mart. anno 857 incarnationis dominicae ⁷⁷⁶.

Adnuntiatio ⁷⁷⁷ *Karoli.* — 1. Volumus vos scire, quod fuit insimul noster conventus. Postquam Deus nostrum seniore vocavit de isto seculo, semper invenit tale consilium in meo dilecto fratre Hludowico ⁷⁷⁸, sicut mihi necesse fuit, et ego in illo quaesivi, et illum ostendere decuit; et illius adhortatione et interventione devenit, Deo gratias, talis unanimitas inter me et bonae memoriae fratrem meum Hlotharium, sicut inter fratres esse debebat ⁷⁷⁹. Et propter tales causas, quae sicut inter nos conjacuerant, invenimus cum communibus fidelibus nostris, quia necesse erat, ut inter nos firmatas facta fuisset secundum Dei voluntatem de nostro communi profectu et adiutorio, et de filiorum ac regni et fidelium nostrorum salvamento, sicut tunc ⁷⁸⁰ ad cognitavimus nostris communibus fidelibus qui adfuerunt. Et ⁷⁸¹ ille in sua vita contra nos conservavit, et, Deo gratias, nos contra illum conservavimus, et contra illius filios nepotes nostros, adjuvante Deo, quantum scimus et possumus, et illi ad nos quaesierint, conservare volumus.

2. Post obitum vero illius, et parte pro mea, sicut

C audistis, infirmitate, ex ⁷⁸² parte pro paganorum superventione, et pro aliis occasionibus ⁷⁸³ quae in regno nostro acciderunt, usque modo non fuit opportunus locus, ut ego et iste meus carissimus nepos insimul parabolare potuissemus, et invicem nobis praesentes nostras voluntates demonstrarem, quas in corde unusquisque contra alterum retinebamus.

3. Evenit autem locus congruus, quia iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludowico parabolavit (126), et tale receptum et consilium in eo invenit, sicut et isti necesse fuit et illum demonstrare decuit: quod mihi satis complacuit. Et nunc, quando mecum parabolavit, dixit mihi, quod in illa firmitate quam ego cum patre suo bonae memoriae fratre meo feci, et illum suscepi, in illa ⁷⁸⁴ susceptione vellet perseverare, et illam firmitatem quam suus pater meus frater contra me fecerat, vellet, adjuvante Domino, per omnia observare.

4. Et invenimus cum communibus fidelibus nostris, ut pro talibus necessitatibus, sicut scitis et videtis in isto regno evenire, nos invicem confirmarem, sicut et fecimus, ut ad honorem sanctae Dei ecclesiae et communem profectum ac fidelium nostrorum salvamentum, et regnum nostrum contra quoscumque nobis necesse fuerit continendum, in.

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷⁴ confringere c. ⁷⁷⁵ ita codex. ⁷⁷⁶ Pal. et Met.: Capitula Karoli regis et Lothari regis nepotis ejus in Valentinas. ⁷⁷⁷ annuntio 3. ⁷⁷⁸ hluduvuico 3. ⁷⁷⁹ debeat 3. ⁷⁸⁰ ter 3. ⁷⁸¹ adfuerunt et 3. ⁷⁸² et B. ⁷⁸³ ita correxit BAL. occupationibus omnes codd. ⁷⁸⁴ ita 3 ipsa S. B.

NOTAE.

(126) Anno 857 mense Februario in Confluente castello ex Ruodolfi Annalibus SS. T. I, p. 370.

vicem nos salvemus et adjuvemus, sicut avunculus nepotem et nepos avunculum per rectum salvare et adjuvare debet.

5. Et nostri fideles, qui præsentibus fuerunt et hoc consilium nobis dederunt, dixerunt nobis, quod parati sunt nos, auxiliante Domino, in omnibus adjuvare, ut istam firmitatem possimus ad invicem observare. Et propterea volumus a vobis vestrum consensum et voluntatem audire, si et hoc vobis bene videtur, et nobis inde auxilium vultis præstare, ut hoc possimus cum Dei adjutorio et vestro observare.

Adnuntiatio ⁷⁸⁵ *Hlotharii*. — Sicut meus avunculus vobis dicit, quantum Deus mihi scire et posse donaverit, et in ⁷⁸⁶ illa firmitate cum seniore meo facta in qua me suscepit, et quam senior meus contra illum fecit, volo perseverare, et illam quam contra eum feci, cum Dei adjutorio volo firmiter observare.

Item adnuntiatio Karoli regis. — Volumus vos scire, quia propter istas rapinas et deprædationes quæ in regno nostro increverunt, ex parte quia pagani nobis supervenerunt, ex parte pro talibus occasionibus quæ in regno nostro acciderunt, synodum episcoporum et aliquantos de nostris fidelibus pro oportunitate temporis convocavimus, et consideravimus cum ipsis, ut per omne regnum nostrum episcopi et missi nostri ac comites in singulis parrochiis ac comitatibus placita teneant, et ad illa placita omnis homo qui placitum custodire debet et in illis comitatibus commanet, sine exceptione et excusatione conveniat. Et episcopi omnibus demonstrent, quam grave hoc peccatum sit, et qualem pœnitentiam quærit, et qualem damnationem, nisi pœnitentia succurrerit, acquirat. Et missi nostri capitula legis et anteces-

orum nostrorum de hoc omnibus ostendant, et tantam miseriam ⁷⁸⁷ interdiant. Et sciant omnes, quia quicumque abinde talia facere præsumpserit, et canonicam et regalem vindictam suscipiet, sicut tunc omnibus et episcopi et missi nostri plenius adnuntiabunt.

Item adnuntiatio Hlotharii. — 1. Sciatis etiam, quia consideravimus, ut quicumque malefactor de uno regno nostro in alterum venerit, episcopus vel missus, sive comes, de quorum ministerio effugerit ut justitiam non reddat aut dignam vindictam non sustineat, illis missis in quorum missatico in alio regno fugerit, notum faciant, et ipsi illum taliter constringant, ut aut ad compositionem aut ad vindictam illuc reveniat ubi malum perpetravit.

2. Et sciatis, quia sicut Deus per suam misericordiam, et per meos avunculos ⁷⁸⁸ bonitatem, et per mei senioris ac meos fideles ⁷⁸⁹ adjutorium, meo seniori in regno successi, ita et in omni bonitate et in observatione de illis capitulis quos meus senior cum suis fratribus, meis avunculis, ad Marsnam de Dei voluntate et sanctæ ecclesiæ honore, et regni stabilitate, et sanctæ ecclesiæ ac regni fidelium salvamento, consideravit et confirmavit, cum Dei adjutorio et meis avunculis ⁷⁹⁰ consilio et auxilio et vestro adjutorio permanere volo.

Tertia adnuntiatio Karoli. — Deus omnipotens nobis donet, ut vestram fidelitatem et vestrum adjutorium, quæ semper contra nos cum omni barnatu (127) demonstratis, vobis sic merere possimus, sicut antecessores nostri vestris antecessoribus in bono meruerunt, et nos vobis cum omni bonitate volumus commereri.

KAROLI II CONVENTUS CARISIACENSIS.

(An. 858. Mart. 21.)

Petri Pithæi editionem an. 1588 in SS. cœtaneis XII Sirmondus Baluziusque repelierunt; quorum prior episcoporum et comitum, qui sacramento subscripserunt, nomina ex codice Laudunensi adjecit.

Acta sunt hæc sequentia apud Carisiacum palatium, anno incarnationis dominicæ 858, regni autem domni Karoli 18, indictione 6, 12 Kalend. Aprilis, in Dei nomine feliciter.

Sacramentum fidelium. — Quantum sciero et potuero, Domino adjuvante, absque ulla dolositate aut seductione, et consilio et auxilio secundum meum ministerium et secundum meam personam fidelis vobis adjutor ero, ut illam potestatem, quam in regio nomine et regno vobis Deus concessit, ad ipsius voluntatem et ad vestram ac fidelium vestrorum salvationem, cum debito et honore et vigore, tenere et gubernare possitis; et pro ullo homine non me

inde retraham, quantum Deus mihi intellectum et possibilitatem donaverit.

Sacramentum regis. — Et ego, quantum sciero et rationabiliter potuero, Domino adjuvante, unumquemque vestrum secundum suum ordinem et personam honorabo et salvabo, et honoratum ac salvatum absque ullo dolo ac damnatione vel deceptione conservabo, et unicuique competentem legem et justitiam conservabo. Et qui illam necesse habuerit, et rationabiliter petierit, rationabilem misericordiam exhibebo, sicut fidelis rex suos fideles per rectum honorare et salvare, et unicuique competentem legem et justitiam in unoquo-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁸⁵ annuntiatio 3. *constanter*. ⁷⁸⁶ *deest* 3. ⁷⁸⁷ tantum mysterium 3. ⁷⁸⁸ *ita vetustior lectio codicis* 3. *correcta in mei avunculi, quod et 3b. habet.* ⁷⁸⁹ meorum fidelium 3c. *BAL.* ⁷⁹⁰ meorum avunculorum 3c. *mei avunculi BAL.*

NOTÆ.

(127) i. e. baronatu.

servare, et indigentibus et rationabilibus misericordiam debet pro nullo homine ab hoc, quantum ad fragilitas, per studium aut malitiam indebitum hortamentum de-
mihi Deus intellectum et possibilit. Et si per fragilitatem contra hoc

A mihi subreptum fuerit, cum hoc recognovero, voluntarie illud emendare curabo.

Hincmarus archiepiscopus, Immo episcopus, Yrminfridus episcopus, Hincmarus episcopus, Hilduinus abba.

Hungarius, Engilramnus, Isembardus, Odo, Osbertus, Ratbodus, Hunfridus, Odalricus, Rhodulfus, Engischalcus, Herluinus, Hitto.

KAROLI II et HLOTHARII II SYNODUS METTENSIS.

(An. 859. Mai. 28, Jun. 4.)

Baronio ex codice Mureti atque Antonii Augustini tom. Annalium X, tum a Sirmondo et

M LEGATIO AD HLUDOWICUM REGEM.

actata et confirmata sunt ab episcopis bita apud Mettis civitatem, de indulgentia regis pro seditione et excessibus suis sui Karoli perpetratis.

Christo fratribus et consacerdotibus, videlicet divinæ pacis ac nostræ Hinemaro, Gunthario, Weniloni ac venerabilibus coepiscopis nostris egario, Adventio, Abboni, Hinemaro, iscopi quorum nomina subter habent qui favente Domino, et annuentibus apibus nostris Karolo et Hlothario, in civitatem, anno incarnationis dominice 7, 5 Kal. Junias synodali

nimus.
proh dolor! nimis est nota discordia atque perniciosa, quæ factione quorumdam hominum nuper inter fratres, Hludowicum et Carolum accidit: unde in ecclesia nobis ad regendum, divina commissa et in hoc regno perperere sunt: discordiæ pestilentia diutius, operis generis antiquo hoste, duraverit, illis et mortifera existat melius ipsi sciamemores quid veritas missis prædixerit, ut divinus Paulus dicit, *legatione Christo, reconciliamini Deo*, legatione angentes, vos, fratres carissimi, legatos acis, quoniam exinde jam gloriosos viros Karolum et Hlotharium episcopali onuimus, ad dominum Hludowicum um mediante Domino ordinamus, si dicit: *In quacumque, inquit, deditis, primum dicite: Pax huic domui. Et filius pacis, requiescet super illum pax tem, ad vos revertetur.* Quia aut erit lestinatus ad vitam, et cæleste verbum d audiet; aut si nullus audire voluerit, tor sine fructu non fuerit, quoniam ei o labore sui operis merces recompen-

B 2. Post prædicatam vero et postulatam pacem, legatio vestræ fraternitatis hujusmodi erit conditionis, ut isdem rex nobis, et utinam Deo, semper amabilis, ad missorum indulgentiam consequatur.

3. Videlicet si se de omnibus quæ per eum malitiosorum hominum persuasionem atque seductionem in parochiis nostris fratrumque nostrorum perpetrata sunt veraciter recognoverit, sicut scriptum est: *Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde.* Et: *Sacrificium Deo est spiritus contribulatus;* quoniam cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Et sicut hi qui fide Deum quærunt, invenire nunquam merentur, ita prope est Dominus omnibus invocantibus se in veritate.

C 4. Et si post veram recognitionem puriter confessus fuerit; quia iterum dicit Scriptura: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Et: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.*

D 5. Post puram autem confessionem, si promiserit quæ male gesta sunt, per dignos pœnitentiæ fructus, præveniente, adjuvante, et subsequente divina gratia, se pro viribus emendaturum, quia scriptum est, *Facite fructus dignos pœnitentiæ,* ut tanto majora quærat bonorum operum quisque lucra per pœnitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam; quoniam et illi beati quorum tecta bonis operibus sunt peccata, et ut scriptum est, quia peccavit, et populum peccare fecit, tanta sint bona quæ tanta operant mala.

6. Deinde si sponderit ad pacem et concordiam præsentialiter in toto corde et ore, et quantocius rationaliter et possibiliter atque convenienter ex communi consensu fieri poterit, etiam præsentia corporis ad pacem et concordiam cum fratre suo Karolo se rediturum, et in pace ac caritate Deo placita cum præfatis principibus nostris Karolo atque Hlothario, si ipsi eandem pacem et concordiam erga eum servaverint, permansurum, et in se peccantibus debita dimiserit, sicut sua a Deo debita sibi cupit dimitti. Quia itidem Scriptura dicit: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbitur*

Deum. Et cum mala cuncta bona sequentibus diluantur, tantum est discordiæ malum, quæ nisi extincta funditus fuerit, bonum nullatenus sequi, evangelio teste, permittat; et caritas est quæ operit multitudinem peccatorum, sine qua etiam si quis corpus suum tradat ad ignem, nihil ei nisi ad damnationis iudicium proderit. Et Dominus dicit: *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra.*

7. Post hæc si promiserit, quod jam ulterius tale vel simile schisma in hac sancta Dei ecclesia atque in ista christianitate non reiteret. Unde scriptum est: *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus?* Baptizatur quippe a mortuo, qui mundatur sletibus a peccato; sed post baptismum mortuum tangit, qui culpas post lacrymas repetit. Et iterum scriptum est *Canis reversus ad vomitum suum, et sus lota in volutabro luti;* quia qui peccatum post pœnitentiam repetit, quasi in lutosa aqua semetipsum volvit, vitæ munditiam subtrahit, ipsas etiam lacrymas ante Dei oculos sordidas facit.

8. Tunc demum promittat se ab illorum perditorum hominum tuitione atque favore, per quos tam graviter Deum offendit, disjungere. Et qui quasi ad ejus fidem, sed potius infideliter ad eum venerunt, ad rectam rationem in proximo placito ante fratrem suum Karolum et nepotem suum Hlotharium, sicut, Deo teste, jam apud Marsnam propria manu firmaverat, venire, si potuerit, faciat. Et quemcumque illorum recte ratio dignificaverit, digne honore suo fruatur. Et qui per rectam rationem erga seniores suum justificari non potuerit, et rationabilem misericordiam pro eo expetierit, eandem rationabilem misericordiam illi obtineat. De illo vero quem recta ratio et justum iudicium condemnaverit, ut rex christianum cum rege regum Christo concordet, et aliene perditioni se non commisculet; quia, ut Paulus dicit, *non solum qui faciunt, sed etiam qui male facientibus consentiunt, digni sunt morte.* Unde sanctus Innocentius dicit, quia non multum interest inter committentis animum et consentientis favorem. Adde amplius, plerumque dediscit errare cui nemo consentit. Et iterum sanctus Paulus cum talibus hominibus nec cibum sumere permittit. Et sanctus David, dum totum se ad fœdera pacis internæ constringeret, testatur, quod cum malis concordiam non teneret, dicens: *Nonne qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Inimicos etiam Dei perfecto odio odisse est, ad quod facti sunt diligere, et quod faciunt increpare; mores pravorum premere, vitæ prodesse. Hinc Finees peccantem civem coeuntem cum Madianite percussit, et iram Dei iratus placavit. Et Josaphat, qui tot de anteacta vita præconiis attollitur, de Achab regis amicitia pene periturus increpatur; cui a Domino per prophetam dicitur: *Impio præbes auxilium, et*

his qui oderunt Dominum amicitia jungeris. Et illicirco iram quidam Domini merebaris; sed bona opera inventa sunt in te. Hinc sacri canones a sancto promulgati Spiritu dicunt, ut hi qui post excommunicationem vel interdictum cum excommunicatis communicaverint, condemnati anathema habeantur. Et sanctus Cyprianus regis ministerium esse dicit, impios de terra perdere, homicidas, perjuros, adulteros, veneficos, sacrilegos non sinere vivere. Et in libro regum scriptum est, dicente Domino per prophetam: *Quia dimisisi virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius, et populus tuus pro populo illius.* Et quam noxia sit indebita erga iniquos misericordia, monstratur in opere Saul ac Samuelis; quoniam cui Saul pepercit offendens Dominum, Samuel propheta in frustra concidit. Nam sicut quisque in se peccantibus debet propter Deum dimittere, ita in Deum peccantes, et ecclesiam conculcantes, et regni pervasores, et in christianitatis depopulatores, et in pacis perturbatores, et in patriæ proditores debet minister Domini rex debitam vindictam propter Deum exercere. Quapropter sciat rex nobis amabilis, quia sicut infirmus sanari non potest qui a medico coquitur, quando ferrum ignitum in illius tenetur corpore, ita et nemo sanari potest a peccato quando in peccato manserit, vel quando in peccato manenti scienter et libenter communicaverit.

9. Tandem si se promiserit adiutorem et cooperatorem Dei pro viribus de cætero et rationabiliter futurum, qualiter ecclesia Dei quæ in suo regno ac regnis nostrorum principum una est, sicut et unum sacerdotium, secundum qualitatem periculosi temporis in unoquoque ordine restituatur, et sacerdotes Dei debita privilegia et ecclesiasticum vigorem obtineant, et populus justitiam et pacem habeat, congregatis vobis et nostro immo divino spiritu, qui est remissio omnium peccatorum, per ecclesiasticam apostolicæ auctoritatis potestatem illi peccata in nostris parochiis per illum et ab illo commissa ecclesiastica pietate et canonico more dimittite, eique indulgentiam postulanti donate, atque illum sacrosanctæ communioni, qua ipse se privaverat excommunicatis communicans, restituite.

10. Et licet multorum annorum, secundum præfixos a sacris canonibus gradus, pœnitentiæ hæc perpetrata facinora indigerent, tamen confisi de Domini misericordia, apud quem non sic acceptatur mensura temporis ut doloris, nec abstinencia ciborum sicut mortificatio vitiorum, non præjudicantes patrum sententiis quæ de hujusmodi decreverunt, sed potius eorum sequentes humaniorem diffinitionem, hæc scribimus. Ait sancta synodus Africana: *Pœnitentibus, secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora discernantur.* Et sanctus Leo apostolicæ sedis pontifex: *His, inquit, quæ in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantis præsidium pœnitentiæ et mox reconciliationis impetrant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio*

deneganda; quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae moras vera confessio, dicente Dei spiritu per prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Et alibi: Dic iniquitates tuas prior, ut justificeris. Et item: Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque donis Dei non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymasque neglegere, cum ipsam poenitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne forte det illis Deus poenitentiam, et respiciant a diaboli loquens, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Et sanctus Gregorius in evangelii homelia dicit: Veniat foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut pastores ecclesiae ei poenam debeant amovere, quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit.

11. His perpensis, fratres carissimi, si, ut diximus, jam dictum regem a nobis amabilem ita contemperatum divinae voluntati et sacrae auctoritati inveneritis, secundum ministerium vobis a Deo traditum cum nostra unanimitate absolvite. Sin alias, vos nullo modo cum eo, quem abovere non poteritis, ligare nolite; quoniam nec coram Deo, nec in synodo nos inde auctores habebitis, si agero aliter, quod absit, praesumpseritis; vosque et in synodo et coram Deo pro facto irrito dabitur rationes.

Et si ipse, quod Deus longe faciat, ea quae egit, unde illum nunc commonere vos mittimus, reiteraverit, omnia et ante divinos oculos et ad ecclesiastica judicia redivivo vulnere curanda vel amputanda noverit revenire. Si quid quoque contra sanctam auctoritatem praesumptum vel subreptum sive extortum fuerit, non solum in divinis examinationibus, verum nec in divinis legibus quippiam praevalebit. Et non sit de caetero immemor idem rex gloriosus quod dicit sanctus Gregorius: *Sciendum est, inquit, quia quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur ut licitis utatur; sicque pietatis opera faciat, ut tamen, si noluerit, ea quae mundi sunt non relinquat. Quilibet vero tanto a se licito debet abscidere, quanto se meminisset et illicita perpetrasse. Neque enim par fructus esse boni operis debet ejus qui minus et ejus qui amplius deliquit, aut ejus qui in nullis et ejus qui in quibuslibet facinoribus cecidit. Sed tanto quisque majora quaerat bonorum operum lucra per poenitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. Unde a vobis nostra, quin potius Dei voce, commoneatur ut sic studeat praeteritorum poenitens,*

et imminetia atque futura cavens, Dei militare in regno terreno, quatenus mereatur conregnare Christo in regno caelesti.

Haec quae sequuntur, peracta legatione, renuntiaverunt episcopi.

(An. 859, Jun. 4.)

De indulgentia sua nobis Hludovicus rex pridie Nonas Junias in Wormatia dixit: *Volo vos precari, ut si aliquos vestros animos offendi, ut hoc mihi perdonetis, ut inantea securus vobiscum loqui possimus.* Ad haec Hincmarus, qui primus in ordine ex sinistra parte illius stetit, respondit dicens: *Ista causa cito ad effectum pervenire potest; quia quod nos offerimus, hoc vos petitis.* Et monente Grimoldo (128) ac Theodorico episcopo (129), iterum ipse Hincmarus dixit: *Nihil contra me fecistis unde noxium rancorem in mente contra vos teneam, quia si facerem, ad altare, ut Domino sacrificarem, accedere non auderem.* Iterum monentibus eisdem Grimoldo et Theodorico ac Salomone (130), dicente ipso Theodorico haec verba: *Facite sicut senior noster precatur, parcite illi,* respondit ipse Hincmarus haec eadem verba: *Quod in me, id est in mea persona, offendistis, et peperi et parco. De hoc autem quod in ecclesia mihi commissa et in populo male est factum, voluntarie vobis dono consilium, et secundum Deum praesto auxilium ut inde salvi sitis, si vobis placet.* Et praefati viri responderunt: *Certe bene dicit.* Et caeteri fratres nostri in haec verba et senserunt et prosecuti sunt. Tanta et talis indulgentia illi largita fuit, et non altera, neque amplius. De scripto autem quod confirmatum nobis est traditum, nec ipse a nobis quiddam quaesivit, nec nos illi aliquid diximus, quoniam necdum cum illo ex hujusmodi in ratione eramus. Ipse autem post haec et alia dixit nos egisse quod non egimus, ex hoc materiam sumens, quod Guntharius illi familiariter, ut eum instrueret et ad satisfactionem provocaret, scriptum relegit ita inquit: *Vos mihi transmisistis vestram epistolam cum capitulis: vos venistis cum causa facta. Nos non sumus hic nisi duo vel tres, qui sine aliis huc exilivimus: in illas causas intrare non possumus, antequam cum nostris episcopis inde tractemus; quia, Deo gratias, nihil sine illorum consilio feci; et postea inde respondeam.* Nos autem expectabamus, ut consilium a nobis de sua salute oblatum ipse quaereret, et tunc ei secundum illud scriptum donarem consilium. Ipse autem de suo gradu respondit, quod in illud scriptum non intraret, antequam cum suis episcopis consideraret. Et sic quicquid in generali causa ecclesiae et populi egit, penes illum remansit.

KAROLI II ET HLOTHARII ATQUE KAROLI FRATRUM, CONVENTUS APUD SAPONARIAS.

(An. 859, Jun. 14.)

Ex actis conventus Saponariensis supersunt libellus synodo a Carolo rege contra Wenilonem archiepiscopum Senonensem porrectus, et capitula promulgata. Illum Pithæus inter Scriptores coetaneos et Gol-

NOTE.

(128) Abbate sancti Galli et archicapellano.
(129) Mindensi.

(130) Constantiensi.

destus, utraque Baronius tom. X, p. 170, ex codice Antonii Augustini, tum Sirmondus, et iterum, adhibito codice Bellovacensi, Baluzius ediderunt.

Libellus proclamationis domni Caroli regis adversus Wenilonem, archiepiscopum Senonum, electis iudicibus Remigio Lugdunensium, Eirardo Turonorum, Weniloni Rothomagensium, et Rodulpho Biturigum archiepiscopis in sancta synodo duodecim provinciarum apud Tullensem parochiam, in suburbano ejusdem urbis quod dicitur Saponarias, propria ipsius manu porrectus anno incarnationis dominicæ 859, indict. vii, xviii Kal. Julias.

1. Quia, sicut dicit sanctus Gregorius, et ex consuetudine olitana cognoscitis, in Francorum regno reges ex genere prodeunt, mihi a domino et genitore meo piæ memoriæ Hludowico augusto pars regni inter frater meos reges divina dispositione est tradita. In qua parte regni vacabat tunc pastore metropolis Senonum, quam, juxta consuetudinem prædecessorum meorum regum, Weniloni tunc clerico meo in capella mea mihi servienti, qui more liberi clerici se mihi commendaverat, et fidelitatem sacramento promiserat, consensu sacrorum episcoporum ipsius metropolis ad gubernandum commisi, et apud episcopos, quantum ex me fuit, ut eum ibidem archiepiscopum ordinarent obtinui.

2. Post hæc de divisione regni inter me et fratres meos ratio est exorta notissima, unde partem divisionis cum mutuis, nostris scilicet nostrorumque fidelium, sacramentis, sicut etiam primores regni totius invenerant, tenendam et gubernandam suscepi. Quam divisionem inter me et fratres meos de cætero a me substantialiter tenendam, sicut et alii qui ibi adfuerunt episcopi, Wenilo mihi fratribusque meis propria manu juravit: pacem etiam et mutuam adiutorium inter me et præfatum fratrem Hludowicum Wenilo sacramento firmavit.

3. Sed et post hoc, electione sua aliorumque episcoporum, ac cæterorum fidelium regni nostri voluntate, consensu et acclamatione, cum aliis archiepiscopis et episcopis Wenilo in diocesi sua, apud Aurelianis civitatem, in basilica sanctæ crucis, me secundum traditionem ecclesiasticam regem consecravit, et in regni regimine chrismate sacro perunxit, et diademate atque regni sceptro in regni solio sublimavit. A qua consecratione vel regni sublimitate supplantari vel projici a nullo debueram, saltem sine audientia et iudicio episcoporum quorum ministerio in regem sum consecratus, et qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, et per quos sua decernit iudicia; quorum paternis correptionibus et castigatoriis iudiciis me subdere fui paratus, et in præsentem sum subditus.

4. Denique cum seditio in regno nostro per homines irreverentes cæperunt crebescere, consensu episcoporum ac cæterorum fidelium nostrorum chirographum invicem conscripsimus, qualiter ego erga eos, cooperante Domino, agere vellem, et qualiter mihi consilio et auxilio iidem fideles nostri ab

A inde postmodum solatium ferre debuissent. Cui scripto Wenilo apud Bajernam villam propria manu subscripsit, sicut in præsentem videri potestis.

5. Deinde cum contra paganos ad insulam loci qui Oscellus dicitur cum fidelibus nostris, et terreno itinere ac navigio, sicut scitis, perrexi, quidam a nobis deficientes fuga lapsi sunt. Wenilo autem se pro infirmitate sua illuc ire non posse dicens, ad sedem suam reversus est. Dnm autem in procinctu eo nos infirmi degeremus, frater noster Hludowicus, sicut scitis, cum manu hostili et seditiosis hominibus ex regno suo regnum nostrum irrupit. Ad cuius colloquium sine mea voluntate atque licentia Wenilo venit, quem supplantatorem meum esse cognovi; quod nemo episcoporum ex regno nostro alius fecit.

B 6. De cætero, cum contra prædictum fratrem meum et inimicos meos, ac vastatores ecclesiæ et depopulatores regni qui cum illo erant, cum fidelibus Dei ac nostris perrexi, nec per se ipsum nec per debitum solatium quod antecessores mei reges et ego ipse ex ecclesia illi commissa habere solitus eram, aliquid adiutorii præbuit, præsertim cum hoc devote ab illo petierim.

C 7. Cum autem ratio et necessitas mihi accidit, de villa Breona ut a prædicto fratre meo secederem, et ipse frater meus Hludowicus ad hoc rediit in partem regni mei ut mihi meum nepotem subriperet, et homines meos mihi subtraheret, ac fideles meos vastanter imprimeret⁹¹, Wenilo cum quo potuit solatio ad prædictum fratrem meum Hludovicum in meam contrarietatem venit; cum quo erant excommunicati istius regni et seditiosi, de quorum excommunicatione coepiscoporum suorum litteras accepit, et missas publicas fratri meo, cum quo ipsi seditiosi erant, in palatio meo Attiniaco, et parochia et provincia alterius archiepiscopi fidelis nostri, sine sua licentia ac coepiscoporum consensu, Wenilo excommunicatis vel excommunicatorum participibus celebravit. Et in eo concilio atque consilio fuit, quo nepos meus Hlotharius per mendacia, quantum ex seductoribus suis, subriperetur, et debitum ex sacramento promissum solatium atque adiutorium ex illo mihi subtraheret.

D 8. Prædictis nihilominus fratris mei consiliariis et publicis ac secretis tractatibus, Wenilo cum specialibus familiaribus et inter priores ejus familiaribus ter cum episcopali iudicio, ut diximus, excommunicatis et iudicio regni dijudicatis interfuit, quatenus partem regni quam idem frater meus et Wenilo mihi juraverant, et in qua Wenilo me regem sacramento promiserat, sæpe fatus frater meus obtineret, et ego illam perderet.

9. Wenilo in eo consilio et tractatu fuit, ut episcopi qui mihi fidei promissæ debitores erant, et

VARLE LECTIONES.

⁹¹ opprimeret? BAL.

consilium atque auxilium manu propria confirmatum ferre debuerant, deficerent et ad fratris mei Hludowici obsequium et subditionem se verterent.

10. De abbacia sanctæ Columbæ et rebus vel honoribus regni mei apud Hludowicum, fratrem meum, præceptum obtinuit, et litteras ad missos, quo eandem abbatiam revocarent, Echardum et Theodoricum impetravit. Sed in eisdem litteris ad præfatos missos jussionem fratris mei Hludowici Wenilo obtinuit, ut de muro castelli Meloduni, quod jus regie est potestatis, petras haberent licentiam prendere. Unde constat, quod in plebe istius regni mihi a Deo collati eum studebat colere et satagebat tenere.

11. Wenilo in eo consilio et tractatu cum præfatis excommunicatis fuit, ubi consideratum est, quatenus illi homines qui mihi fideles erant et mihi sacramento fidelitatem promiserant, sive nolentes sive volentes, fratri meo Hludovico jurarent ut ei adiutorium ferrent, qualiter regnum meum contra me obtinere potuisset. Et non solum consilio Wenilo interfuit, sed et ipse hoc idem consilium fratri meo Hludovico contra meam fidelitatem, quam mihi promisit sacramento, donavit.

12. Wenilo per se et per familiares suos, supradictos scilicet excommunicatos, apud fratrem meum Hludowicum obtinuit, ut vacans episcopatus, Bajocacensis scilicet civitatis, propinquo suo clerico meo nomine Tortoldo, qui mihi se commendavit et fidelitatem sacramento promisit, donaretur, qui eundem episcopatum in mea infidelitate et contra fidelitatem mihi promissam consensu Hludowici, fratris mei, accepit.

13. Tandem postquam mihi Deus vires recuperandi mei per solatium fidelium meorum contra fratrem meum donavit, perrexi prope de civitate Weilonis, qui me contra fratrem meum ad recuperandum regnum meum pergere scivit, et nullum adiutorium vel per se, promisso ac subscripto consilio, vel per militiam, quæ ex ecclesia sibi commissa sollet exire, adiutorium aliquod præstitit.

CAPITULA.

Hæc ventilata, definita, atque obtenta sunt in synodo duodecim provinciarum quæ habita est anno incarnationis dominicæ 859⁷⁹², indictione vii, in territorio Tullensi, sub principibus Karolo, Hlothario, et item Karolo.

1. Ut caritas fraterna et concordia pacis refovetur inter fratres, principes scilicet gloriosos reges nostros Hludowicum et Karolum; qualiter schisma quod ortum est nuper in ecclesia, ad unitatem benignitatis valeat reintegrari, et status ecclesiæ pene conlapsus restitui, et pax ac justitia in populo christiano valeat procurari; et qui a fidelitate debita defecerunt, iudicio et justitia per rectam reformationem et rationabilem misericordiam possint sal-

vari, et a perverso conamine ad salubriora converti.

2. Episcopi namque secundum illorum ministerium ac sacram auctoritatem uniti sint, et⁷⁹³ mutuo consilio atque auxilio reges regnorumque primores atque populum sibi commissum in Domino regant et corrigant; et nemo se a solatio mutuo subtrahat, sed⁷⁹⁴ synodales conventus secundum jussionem canonicam frequentare procurent: quatenus ordo ecclesiasticus, qui quasi oblitteratus jam fuerat, quoniam synodi propter discordiam regum frequentari non poterant, episcopali collatione ad necessarium ac debitum statum reduci prævaleat. Unde etiam consensum apud reges expetitum obtinuerunt.

3. Reges nihilominus ac principes nostri Karolus, Hlotharius, atque item Karolus ad Dei voluntatem atque sanctæ ecclesiæ statum, suamque salutem et populi salvationem, gratias Deo, uniti et in eadem salutari unitate firmati sunt.

4. Perventum est ante conventum episcoporum, quendam diaconum, cui Tortoldus nomen est, episcopalem potestatem in urbe Bajocacensium occupasse, et pollicitationibus ac minis sollicitare multos ac perturbare. Unde definivit sancta synodus, ut Wenilo, Senonum archiepiscopus, cujus diaconus fuit, adjunctis secum tribus aliis, memoratum diaconum evocatum audiant, et secundum auctoritatem canonicam de eo deliniant. Si autem refugerit eorum cognitionem, annitente principali potestate venire ad audientiam compellatur. Quod si hanc quoque declinaverit, anathemate feriatur.

5. De quodam etiam subdiacono Anscario, qui vivo et incolumi episcopo civitatis Lingonum sedem pervasit, simili est sententia definitum. Sed interventibus legatis ejusdem subdiaconi, humanior est prolata sententia; videlicet ut sacramento confirmet, se nunquam talia hujusmodi præsumptione facturum. Cujus sacramenti tenorem huic capitulo subnectere dignum existimavimus: *Ego Anscarius, subdiaconus, confiteor coram Domino et sanctis angelis ejus, reverentiæ sanctæ paternitatis vestræ, contra Dei voluntatem et contra canonica statuta temere me fecisse in Isaac venerabilem pontificem, usurpando sedem ecclesiæ sanctæ sibi commissæ Lingonicæ, et sollicitando clericos et vassallos ejus omnemque familiam. Itque ideo pro tantæ præsumptionis excessu, per sacri ministerii vestri vobis largitam a Domino potestatem, veniam mihi penitenti largiri suppliciter deprecor. Deinceps vero nec in eundem antistitem, nec in alium quemlibet, nec in illa nec in alia ecclesia hujusmodi præsumptionem facere tentabo, et neque illi aut alicui suorum clericorum aut laicorum in aliqua re impedimentum faciam pro hac causa, quia me graviter deliquisse confiteor. Neque insidias eis ullius inquietudinis parabo, neque per me neque per aliquem*

VARIE LECTIONES.

⁷⁹¹ DCCCLVIII SIM. ⁷⁹² Sirmondus manu correxit ut B. ⁷⁹³ Sirmondus, et synodales: at manu posuit ad synodales. B.

meorum propinquorum, nec per quemcumque hominem; sed potius adjutor pro viribus et intelligentia ipsi suisque ero, prout sibi placuerit. Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potuero, eidem conciliare ⁷⁹⁵ procurabo. Sic me Deus adjuvet, et istæ sanctæ sanctorum reliquiæ. Statuit etiam sancta synodus, ut nunquam ad eandem Lingonensem ecclesiam, sive ad Januacensem ⁷⁹⁶, quam jam pridem pari modo adflixerat, debeat adspirare. Et si ita ut præmisimus jussis episcopalibus obedire refugerit, sententiam superius diacono datam incurrat.

6. Deinde gloriosus rex dominus Karolus sacræ synodo libellum appellationis electorumque iudicium inter se et Wenilonem, Senonum archiepiscopum, quia ab eo defecerat, et proclamationis diploma porrexit. Unde secundum sacram auctoritatem, et induciæ ac dierum dilatio est concessa, et certa accusatio per episcopos et synodicas litteras præfato archiepiscopo est intimata atque concessa secundum regulas divinitus promulgatas.

7. Mota est etiam quæstio de Attone, Virdunensium episcopo, quod oblatione regulari unde petitio ibidem est præsentata, in monasterio sancti Germani Antissiodorensium extiterit, et contra regulas ecclesiasticas inde discedens, minus provise quam sacra auctoritas doceat, ad ordinem episcopalem pervenerit. Unde etiam definitum est, dari sibi comitatum veniendi ad aliam synodum, sicut sacra sancit auctoritas.

8. Ad episcopos siquidem Brittonum qui se contra auctoritatem a metropoli sua moliantur discindere, synodus litteras secundum auctoritatem sacrorum direxit, quatenus ad suam metropolim redeant, eique debito jure se subdant, nec a canonica et episcopali communione se segregent. Excommunicatis etiam, sicut sacræ decernunt regulæ nequam communicent, et Salomonem commoneant, ut promissam fidem glorioso regi Karolo observet, et ipse et Brittones excommunicatis communicantes, ipsi se sacra communione non privent.

9. Ad memoratos quoque excommunicatos sancta synodus litteras direxit, eisque usque ad futuram proximam synodum corrigendi spatium tribuit, monens ecclesiastica pietate, ut convertantur et vivant; quia, nisi se correxerint, in futura synodo generali

A unanimitate anathemate terribili ferientur.

10. Relecta sunt denique in eadem synodo quædam capitula, super quibus quorundam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter episcopos, ut Deo favente, pace ac tranquillitate recuperata, simul conveniant, et prolatis sanctarum scripturarum atque catholicorum doctorum sententiis, quæ saniora sunt concordiam unanimitate sequantur.

11. Tandem postulavit humiliter synodus generalis, se ad terram usque prosternens ante Karolum regem et Rodulfum Biturigum archiepiscopum, obsecrans et adjurans per crucem et Christi sanguinem, ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente rege præfato firmaverant, quodque idem Rodulfus subscripserat qui præfatam abbatiam inregulariter tenebat, ratum et inconvulsum servare studerent. Quod si ⁷⁹⁷ abbas negligens et sacris regulis inconveniens per directos missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, et alius qui dignus repertus fuerit substituatur, et privilegii regularis auctoritas ⁷⁹⁸ in eodem monasterio quacumque occasione non destituatur.

12. Hæc de præcipuis in eadem sacra synodo fuere statuta, Cæterum specialia de quibusque parochiis, prout visum fuit, secundum ecclesiasticam auctoritatem delimita, et episcopis in propriis parochiis sunt ad exsequendum commissa.

13. Placuit omnibus, ut creditur instinctu divino, qui ad universale concilium in vicinia Tullensium confluxerunt, quoniam calamitatum tædio laborabant, quo invenirent aliquid, ubi consolationis gratia respirarent. Statuerunt itaque, ut pro se invicem omnes, dum adviverent, preces hujusmodi frequentarent; scilicet ut singuli pro cunctis per singulas hebdomadas, feria quarta, missam celebrarent. Post vocationem autem cujuslibet eorum, superstites obtineant, ut pro eo qui decesserit, in sedibus septenariæ missæ totidemque vigiliæ Domino persolvantur, a presbyteris autem monasteriorum sive villarum tres missæ totidemque vigiliæ dependantur. Exitus autem uniuscujusque vicissim piis currentibus litteris innotescat. Præsentes etiam abbates in tam profutura societate recepti, eadem se conditione junxerunt.

HLOTHARII II REGIS SYNODUS AQUENSIS.

(An. 860, Jan. 9.)

Exstat in libro Winemari De divortio Lotharii et Theutbergæ reginæ, editionis Parisiensis an. 1641 tom. I, pag. 573, 574.

1. Postquam domnus noster Hlotharius serenissimus ac gloriosissimus rex Tetbergam cum consensu et voluntate fidelium suorum ad conjugium more

D regali sibi sociavit, et discordiarum querelæ inter eos cœperunt exoriri, dictum est eidem principi quibusdam, quomodo memorata Tetberga scel-

VARIE LECTIONES.

⁷⁹⁵ sic Bellov. conligare eidem Sirmondus. B. ⁷⁹⁶ Januensem Bellov. S. ⁷⁹⁷ Sic Sirmondus: at manu correxit Et, si B. ⁷⁹⁸ In cod. Bellov. legitur status. Sic manu correxit Sirmondus. B.

quoddam horribile ac nefas patratum, vulnus occultum in animo sive in corpore haberet, in quo Deum graviter offensum haberet, pro quo etiam illi non esset digna, neque liceret vel eum deceret ad conjugium eam amplius habere.

2. Ex opinione vero præmissa, quæ de illa per ora quorundam volitabat, præfatus rex in conspectu fidelium suorum secreta ac manifeste frequenter conlocutus fuit, et cum eis rationes habuit, unde iudicium postea per ipsorum consilium extitit factum, sed non divina pietas indulgens rei veritatem manifestare voluit; sed cum postmodum ad fratrem suum Hludowicum imperatorem in Italiam devenisset, illuc apertius patratum scelus est illi manifestatum.

3. Proinde ne suspicio ista et nequissima fama de uxore regia diutius inexaminata aut improbata maneret, quatenus item dominus noster certior securiorque effectus de hac causa, cum quæ illi agenda erant more regali liberius exsequerentur, convenerunt jussu ejusdem principis, anno videlicet incarnationis dominicæ 860, et regni ejus 5, indictione 8, 5 Idus Januarii, Aquis palatio Guntharius summus capellanus et Teotgaudus archiepiscopi, Adventius et Franco episcopi, Hegil et Odelingus abbates, sive alii fideles ejus. Quibus omnia superius inserta referens, jubendo monuit præscriptos episcopos atque abbates, dirigens ad illam, ut de prædicta fama apud eam omnem rei veritatem perquirerent, sicuti et fecerunt. Nam ipsa confessa est eis coram Deo et angelis ejus omnia quæque in illa erant, omneque secretum juxta exortam famam penitus apparuit illis, ipsique reversi nuntiaverunt prædicto regi, quod ad uxorem non liceret illi eam habere.

A 4. Primus Guntharius dixit: *Confessa est Deo et nobis, quod vulnus in se haberet interius, non tamen sua sponte, sed violenter sibi inlatum, pro quo indignam se esse omnino judicavit ad regalem sive maritalem torum jam ulterius accedere, et nullatenus posset pro prædicto scelere, quod turpe est dicere, conjugium sumulare cum eo, vel, cum quolibet amplius habere: et ideo deprecata est, licentiam sibi dari mutandi sæcularem habitum, et a virili commixtione discedendi, nulla in'erveniente fraude iracundiæ, vel etiam voluntate quam contra eundem regem haberet, sed ut illu discedente, ipse animo et corpore solaretur, et ipsa quod inique egit, per Dei misericordiam et eorumdem episcoporum orationes deflere potuisset.*

B 5. Adventius dixit: *Hoc me facinus et factum hactenus latuit, et nefus est illud, ut deinceps more maris et feminæ simul conveniatis, et si tamen, ut prius fuit, vobis esset amabilis et dilecta, darem vobis consilium secundum ministerium mihi commissum et probarem omnino, ne ulterius lateri vestro sociaretur sicuti conjux, sed juxta petitionem ejus velum accipere et habitum mutare hoc permitteretis.*

6. Similiter Teotgaudus archiepiscopus dixit atque consensit.

7. Egil abba, vice ejusdem Tetbergæ, ita faciendum suasit, et petiit, ut quia non sua sponte, sed vi oppressa rem nefandam perpetraverat, tribueretur ei facultas velandi, et locus quo patratum vulnus sanaret, quod vero simpliciter, et nullo incumbente timore aut qualibet occasione vel voluntate, sed pro Dei amore et animæ suæ solutione petebat.

HLOTHARII II REGIS SYNODUS AQUENSIS II.

(An. 860, Febr.)

Fragmentum actorum ejus delibavimus ex libro Hincmari De divortio Lotharii et Theutbergæ reginæ, editionis Parisiensis an. 1645, tom. I, pag. 573-575.

Anno ab incarnatione Domini 860, indictione 8, mediante Februario mense, decernentibus gloriosis regibus Hludowico, Carolo, atque Hlothario juniore, in generali conventu optimatum ex regno almi Hlotharii actum est concilium episcoporum Aquisgrani palatio, Guntharii Agrippinensis, Theotgaudi Treverensis, Wenilonis Rotomagensis, Franconis Tungrensis, Hattonis Virdunensis, Hildegarii Meldensis, Hilduini Aviniensis.

15. Ad locum de femina unde agitur, ita scriptum reperimus: *Porro illa, nulla securitate hoc celandi aut superandi fulta, primo regi ordinem perpetrati reatus. ut fama fuerat, enarravit. Deinde quibusdam episcoporum simul et laicorum idipsum enucleavit: Postea quoque chartulam suæ confessionis, suo rogatu conscriptam, in nostra omnium et multorum laicorum præsentia, in manu gloriosi regis Hlotharii porrexit, moxque coram omnibus palam locuta: Domine mi rex,*

inquit, propter Deum rogo, et propter vestram mercedem, ut mihi pœnitentiam agere liceat, quoniam et verbis et scripto confiteor, me conjugalem copulam non mereri, ideoque prostrata suppliciter exoptulo, ut mihi jam nunc et deinceps non denegetis quod meæ saluti posthac succurrere potest. Textus itaque illius scripturæ hæc verba et hunc sensum continebat, Ego Thietbrihc quam feminei sexus imprudentia et fragilitas sefellit humana, et conscientia delicti mordet, propter spem salutis animæ meæ, et propter fidelitatem erga senioremeum, veram confessionem coram Deo et sanctis angelis ejus, ac venerabilibus episcopis, sive nobilibus laicis, sic profiteor, quia germanus meus Hucbertus clericus me adolescentulam corrupit, et in meo corpore contra naturalem usum fornicationem exercuit, et perpetravit. Hoc testificor, teste mihi conscientia mea, non aliqua malivola suggestionepersuasata, neque violenti necessitate compulsata, sed sim-

plici voluntate rei veritatem sicuti est professa. Sic me adjuvet Dominus, qui peccatores salvare venit, et peccata simpliciter ac veraciter confitentibus veram indulgentiam promisit, si nihil fingo, si vera propria voce pronuncio, et litterarum chirographo rem gestam confirmo: quia tolerabilius est mihi, imprudenti ac deceptæ feminæ, coram hominibus culpam simpliciter confiteri, quam ante tribunal Domini erubescere atque æternum væ habere.

16. Hoc itaque recitato, adstantium animos horror pariter ac dolor perculit, ac de tanta licentia diabolicæ fraudis sacerdotum pectora gemitus complevit. Sed quamvis ista ejus confessio credibilis appareret, tamen ne forte pro aliqua deceptione aut pro timore alicujus sæpe dicta mulier mentiretur, denuo memoratum regem alloquentes, magnis eum obtestationibus adstrinximus, ut nobis confiteretur, si eam suasionem aut comminationem ad seipsam fallaciter criminandum compulisset. Contra ipse cum maximis atestationibus nobis declaravit, solam rei veritatem illam confiteri se persuasisse, nec in ea causa industrie aliquid amplius egisse. Referebat etiam nobis in ipsa hora, quomodo postquam primum infandam rem audivit, et veram credidit, quantum inde doluit, quantumque sibi inopinatum malum, et minime optata fors displicuit; qualiter denique rem sædam patienter ferre, et nisi jam tantum fama cucurrisset, occultare voluit, et quantum potuit fecit. Unde et falsum iudicium se sciente pro verifica examinatione suscepit et toleravit, ut si fieri posset tanta turpitudine incredibilis appareret, et sic in mundo evanesceret, ipseque coram sæculo in tam ignominiosa macula et ruinoso offensione non remaneret. Postquam autem revelata pestis latere non potuit, ac ipse pondus tanti opprobrii ferre nequivit, maxime cum partibus Burgundiæ atque Italiæ discurrens nimis diffamatam ac divulgatam fœditatem exhorruit, non est passus hanc causam sine episcoporum examine diutius subsilere. Revera lacrymosis suspiriis multipliciter id sibi de memorata femina inculcatum, et in hoc etiam regno a plurimis affirmatum non sine gemitu repetebat.

17. Nos igitur rursus eandem mulierem, primum secreto, deinde coram laicis adivimus, eamque cum adjuratione divina monitis pluribus exhortati sumus, ne sibi ullo modo falsum crimen inferret, æternarum quoque pœnarum minis, si hoc faceret, deterrere curavimus: iterumque de nostro consilio et auxilio D

A *confitehor. Tantum obsecro propter Dei amorem, ut meis precibus desideratam misericordiam jam modo concedatis. Hinc nostra sollicitudo requisivit, an ipsa ulterius inde aliquam vellet querimoniam movere, aut aliquas aliquando insidias moliri, si suæ petitioni fieret satisfactum; cujus obligationem et nostra illico unanimitas ita prosecuta est: Scias, o filia, quia si nostram in te tuamque confessionem sententiam expectabis, ut te divinæ et canonicæ comprehendat auctoritatis censura, et indissolubilis incipiat ligare sacerdotum catena, unde adhuc potes recuperare, si tamen potes, ulterius, ut æstimamus, non recuperabis. Sic et laici plurimum eam admonuerunt, maxime ipsius familiares et amici admodum illam, ne se deciperet, pulsando increpabant. Ipsa tamen, veluti si ejus conscientie secretum intuentium oculis visibiliter appareret, immobilis in sua confessione perduravit.*

18. Quid longius immoremur? Jam omni dubietate remota, et rei veritate comperta, novum auditu scelus, nefandaque pollutione horrendum, præsertim cujus fœtorem jam diu per innumeros longe lateque fama disperserat, ne præsentibus ac futuris pestiferam corruptionem inferat, nisi severius diligentiusque evellatur, nulla levi cura vel indulgentia tractandum visum est. Non enim dubium est, quia naturalis inter fratrem et sororem concubitus veniam temporalis non meretur honoris, et nihil aliud restat, quam vindicta et pœnitentia, nec habet ulterius progrediendi occasionem damnabile crimen, quod statim a prævaricatoribus multa quæ fuerant licita penitus amputat: ideoque hoc eo rarius a sæculo contigit, quo constat, quia nullus inde exemplum sibi præsumpsit, quod nunquam veniale apud mundi gloriam esse potuit. Sed cum quilibet aliquotiens in hanc miseriam lapsi sunt, non de exemplo alterius accidit, sed de antiqua diaboli fraude et simili fragilitatis impulsu ac præcipitio recenset quasi nova ruina fuit. Istud autem contagionis genus, quod nunc incipit esse novum et antea nobis erat inauditum, cavendum est, ne morbosam pestem et incurabilem luem generi transmittat humano, ut ita videlicet origo pernicioosa funditus extirpetur, quo nullum exemplum nullamque fragilibus relinquat occasionem, ne forte, quod absit, talis consuetudo inolescat, qua naturalem consanguinitatis concubitus quis devitet, et fornicari contra naturam in proprio genere, leve hoc æstimans malum, licentius assuescat.

19. His ergo consideratis et diligenter perspectis, lugendam incesti pollutionem, in publicum exhalatam, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandam decrevimus.

HLUDOWICI, KAROLI, HLOTHARII CONVENTUS IN BASILICA SANCTI CASTORIS APUD CONFLUENTES ⁷⁹⁹.

(An. 860, Jun.)

Conventus regum in ecclesia sancti Castoris Confluentiæ a Ruodolfo et Prudentio in Annalibus memoratur; et Ruodolfus formam sacramenti a Hludovico rege præstiti servavit. Ampliora tamen conventus acta primus Baronius in Annalibus suis ad an. 860 edidit, in codice Antonii Augustini ex veteri Mureti exemplari descripto reperta, quæ tamen multis in locis non bene descripta fuisse liquet. Sirmondus ex codicibus Laudunensi, Bellovacensi et 3b) Metensi Caroli regis adnuntiationem proposuit, Baluzius adhibito codice 3c) Palatino Sirmondi editionem repetiit. Nos codicis 3) regii Parisiensis inter Supplementa Latina n. 75 bis, et adhibita Baronii editione, textum recognovimus. Codices 3, 3b, 3c. non nisi capitula ab omnibus observanda, procerum nomina et sacramentum Ludovici regis exhibent. Quæ proxime sequuntur Caroli regis capitula post reditum a Confluente missis suis tradita, quomodo pactum Confluentinum exsecutus sit ostendunt, atque licet in Baronii quoque codice haberentur, a Sirmondo tamen primum edita sunt.

Adnuntiatio ⁸⁰⁰ domni Karoli.

Vos scitis, quomodo aliquanti homines, minus quam necesse fuerat Deum timentes, nostrum fratrem Hludovicum quasi sub bona intentione hoc anno sollicitaverunt, ut in regnum nostrum taliter veniret, sicut ipsi scitis: unde nos Deus et vestra fidelitas sic adjuvavit, sicut, et bene cognoscitis. Post hoc laboravit adjuvante Domino iste carissimus nepos noster, ut inter nos pax fieret, sicut per rectum esse debet, et ut monentibus episcopis ad illam caritatem et fraternam concordiam rediret, sine qua nullus christianus salvus esse non potest. Propterea transmisit ad nos suos missos, et mandavit nobis primum tale missaticum quod nobis impossibile visum fuit. Deinde, quia illud missaticum non suscepimus, aliud missaticum nobis sui missi dixerunt; quod quia et secundum Deum salubre et secundum seculum utile nobis videtur, volumus vobis illud dicere; et si vobis ita sicut et nobis videtur, cum vestro consilio volumus illud recipere, et quod Deus concesserit, ad necessarium effectum perducere ⁸⁰¹.

Hæc sunt nomina episcoporum qui anno ⁸⁰² incarnationis dominicæ 860, Nonis Junias, in secretario basilicæ sancti Castoris consideraverunt cum nobilibus ac fidelibus ⁸⁰³ laicis firmitatem quam gloriosi ⁸⁰⁴ reges nostri Hludovicus et Karolus atque Hlotharius inter se fecerunt 7 Idus ⁸⁰⁵ Junias in eodem

A monasterio, et qui hæc capitula ab omnibus conservanda ⁸⁰⁶ acceptaverunt. Hinemarus, Guntharius ⁸⁰⁷ Alfridus, Salomon, Adventius ⁸⁰⁸, Hatto ⁸⁰⁹ (131) Franco ⁸¹⁰ (132), Theudricus ⁸¹¹, Leuthertus, Gebhardus, Christianus ⁸¹² (133), Vulfadus abbas (134), Witgarius ⁸¹³ abbas. Hæc nomina laicorum Chuonradus ⁸¹⁴, Evrardus ⁸¹⁵, Adalardus ⁸¹⁶, Arnustus ⁸¹⁷, Warnarius ⁸¹⁸, Liutfridus ⁸¹⁹, Hruodulfus ⁸²⁰, Erkingarius ⁸²¹, Gislebertus ⁸²², Rathodus ⁸²³, Arnulfus, Hugo ⁸²⁴, item Chuonradus ⁸²⁵, Liutharius ⁸²⁶, Berengarius ⁸²⁷, Matfridus ⁸²⁸, Boso, Sigeri, Hartmannus ⁸²⁹, Liuthardus ⁸³⁰, Richuinus ⁸³¹, Wigricus, Hundfridus ⁸³², Bernoldus ⁸³³, Hatto ⁸³⁴, Adalbertus ⁸³⁵, Burchardus ⁸³⁶, Christianus ⁸³⁷, Leutulfus ⁸³⁸, Hessi, Herimannus ⁸³⁹, item Hruodulfus ⁸⁴⁰, Sigehardus ⁸⁴⁰.

B *Sacramentum* ⁸⁴¹ firmitatis Hludovici regis.

A modo et quandiu vixero, istum fratrem meum Karolum, et nepotes meos Hludovicum, et ⁸⁴² Hlotharium atque ⁸⁴³ Karolum, ad Dei voluntatem et sanctæ ejus ⁸⁴⁴ ecclesiæ statum et honorem atque defensionem, et ad nostram communem salutem et honorem, et ad populi christiani nobis commissi salvamentum et pacem, et ad legis ac justitiæ atque rectæ rationis conservationem, quantum mihi Deus scire et posse donaverit et ipsi me obaudierint, et a me ipsi quæsierint vero consilio, et secundum quod ⁸⁴⁵, mihi rationabiliter et salubriter possibile

VARLE LECTIONES.

⁷⁹⁹ Anno incarnationis domini nostri Jesu Christi 860 hæc sunt capitula venerabilium regum hlotharii, hludowici et karoli quæ inter se firmaverunt 2. idus junias in pago trejectinse juxta ipsum locum trejectum. Ut omnium præteritorum malorum, etc. *media desunt*. 3. 3b. 3c. *Fa vero non ad Trajectum sed apud Confluentes pacta fuisse, ex annalibus Ruodolfi et Prudenti, atque ex capitulis Karoli post reditum datis patet.* ⁸⁰⁰ hæc tota adnuntiatio deest in codd. 3. 3b. 3c. et apud Baronium. ⁸⁰¹ Quæ in sequentibus ante « Capitula » leguntur, in codd. 3. 3b. 3c. eis subjecta sunt. ⁸⁰² a. i. d. 860 desunt 3. 3b. 3c. ⁸⁰³ ac. f. deest apud Baronium. ⁸⁰⁴ gloriosissimi Baron. ⁸⁰⁵ octavo idus Baron. ⁸⁰⁶ observanda Baron. ⁸⁰⁷ iuntherius Bar. ⁸⁰⁸ adventus 3. ⁸⁰⁹ Atto Barr. ⁸¹⁰ deest 3. Bar. ⁸¹¹ deodericus 3. ⁸¹² cristianus 3. ⁸¹³ withgarius 3. ⁸¹⁴ chonradus 3. conradus Bar. ⁸¹⁵ euerardus Bar. ⁸¹⁶ adelardus 3. deest Bar. ⁸¹⁷ deest Bar. ⁸¹⁸ vicarnarius Bar. ⁸¹⁹ rathbodo 3. ⁸²⁰ h. i. ch. desunt Bar. ⁸²¹ conradus 3. ⁸²² d. l. Bar. ⁸²³ heringarius Bal. ⁸²⁴ mathfridus 3. m. b. s. h. desunt Bar. ⁸²⁵ harmannus 3. ⁸²⁶ deest 3. luthardus Bar. ⁸²⁷ richonius 3. r. w. desunt Bar. ⁸²⁸ hunfriardus Bar. ⁸²⁹ bernolfus 3. deest Bar. ⁸³⁰ deest Bar. ⁸³¹ adelbertus 3. ⁸³² h. ch. desunt Bar. cristianus 3. ⁸³³ leuthulphus, hernodulphus, adalardus, luitfridus, gislebertus, huto, matfridus, boso, rithuenus, hernoldus, burchardus, hessi, arnustus, hynodolphus, raboutus, item chuanradus, sigeri, harmainus, wigricus, atto, christianus, herimannus, sigardus. Bar. ⁸³⁴ eyrmannus 3. ⁸³⁵ rodolfus 3. ⁸³⁶ Sirmondus, Sigewardus. ⁸³⁷ habetur et in Ruodolfi Annalibus Mon. G. SS. I. p. 373, inscriptio deest 3. ⁸³⁸ deest 3. B. ⁸³⁹ et 3. ⁸⁴⁰ deest in Ann. Ruodolfi. ⁸⁴¹ ut 3.

NOTÆ.

(131) Viridunensis.
(132) Tungrensis.(133) Antissiodorensis.
(134) Resbacensis.

fuerit, sincero auxilio adiutor ero ad regnum illorum continendum, et nec in vita ⁸⁴⁶, nec in membris, neque in regno illorum eos forconsiliabo, in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant et conservent ⁸⁴⁷. Sic ⁸⁴⁸ me Deus adjuvet, et istæ sanctæ reliquæ.

Capitula ab omnibus conservanda.

4. Ut omnium præteritorum malorum et contrarietatum, et supplantationum ac malarum machinationum, atque molitionum ⁸⁴⁹ seu nocimentorum invicem actorum, abolitio ita inter nos et apud nos ⁸⁵⁰ fiat, et a nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia et rancore, ut ⁸⁵¹ nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali vel contrarietatis, atque exprobrationis seu improprii ⁸⁵², de cætero exinde quiddam ⁸⁵³ veniat.

2. Ut tanta inter nos, Domino cooperante, veræ caritatis benignitas abhinc inante semper maneat de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, sine dolo et simulatione, ut nemo suo pari ⁸⁵⁴ suum regnum aut suos fideles, vel quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regum ⁸⁵⁵ pertinet, discipiat aut forconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia seu detractiones acceptet,

3. Ut unusquisque fideliter suum parem ⁸⁵⁶, ubicumque necessitas illi fuerit, et ipse potuerit, aut per se aut per filium, aut per fideles suos, et consilio et auxilio adjuvet, ut regnum, fideles ⁸⁵⁷ prosperitatem, atque honorem regum debite valeat obtinere. Et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstrat, quia in paribus ⁸⁵⁸ sui adversitate, si evenit, fraterno modo contristetur, et in prosperitate illius lætetur. Et talem fidem sicut inter nos modo abhinc inante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, ille ⁸⁵⁹ qui superfuerit conservabit.

4. Et quia per vagos et ⁸⁶⁰ tyrannica consuetudine irreverentes ⁸⁶¹ homines pax et tranquillitas regni ⁸⁶² perturbari solet, volumus, ut ⁸⁶³ ad quemcumque nostrum talis venerit ⁸⁶⁴ ut ⁸⁶⁵ de ⁸⁶⁶ his quæ egit rationem et justitiam subterfugere ⁸⁶⁷ possit, nemo ex nobis illum ad aliud ⁸⁶⁸ recipiat vel retineat ⁸⁶⁹ nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem ⁸⁷⁰ perducatur. Et si rationem rectam ⁸⁷¹ subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum venerit, illum ⁸⁷² D persequamur ⁸⁷³, donec ad rationem perducatur aut de regno deleatur.

5. Similiter et ⁸⁷⁴ de eo agendum est qui pro aliquo capitali et publico ⁸⁷⁵ crimine a quolibet episcopo corripitur vel ⁸⁷⁶ excommunicatur, aut ⁸⁷⁷ de excommunicatione crimen faciens, regnum et regis regimen mutat ⁸⁷⁸, ne debitam pœnitentiam suscipiat, aut ⁸⁷⁹ susceptam legitime peragat. Interdum etiam incestam ⁸⁸⁰ propinquam suam, aut sanctimoniam, vel raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat ⁸⁸¹ habere, fugiens secum ducit. Hic ⁸⁸² talis, cum episcopus ad cuius curam pertinebit ⁸⁸³ nobis notum fecerit, diligenter perquiratur ⁸⁸⁴, ne morandi vel latendi ⁸⁸⁵ locum in regno ⁸⁸⁶ alicujus nostrum inveniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat ⁸⁸⁷; sed ⁸⁸⁸ a nobis vel ministris rei publicæ constringatur, et ut simul cum diabolica præda, quam secum duxit, ad episcopum suum redeat, et de quocumque ⁸⁸⁹ crimine publico debitam pœnitentiam suscipiat ⁸⁹⁰, aut susceptam legitime peragat, compellatur.

6. ⁸⁹¹ Ut nemo episcoporum hominem peccantem ab ecclesia et christiana communione alienet, donec illum secundum evangelicum præceptum, ut ad emendationem et pœnitentiam redeat, commonitum habeat. Qui ⁸⁹² peccans, si commonitus inobediens et incorrigibilis permanserit et ad emendationem redire noluerit, regiam vel rei publicæ potestatem per se episcopus vel per ministros suos adeat, ut constringatur, et ad emendationem ac pœnitentiam peccator redeat. Qui etiam si ita ad correctionem perducitur nequiverit, tunc secundum leges ecclesiasticas medicinali separatione a communione ecclesiastica segregetur.

7. Ut illis hominibus qui in talibus perturbationibus, sicut in his præteritis annis acciderunt, in Deum et in sanctam ecclesiam atque in eos peccaverunt, si se ex veritate recognoscentes ⁸⁹³ petierint, et deinceps nobis veraciter fideles esse voluerint, et in regnis nostris pacifici ac quieti et legibus ac justitiæ obediens extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solum in indulgentia commissorum et in concessione proprietatem, verum etiam et in largitione honorum secundum nostram rationabilem possibilitatem.

8. Ut de rapinis ac deprædationibus, et de conspirationibus atque seditionibus, et de raptis feminarum, sicut ecclesiasticæ et christinæ leges atque progenitorum nostrorum capitula continent, ita in omnibus et ab omnibus conserventur ⁸⁹⁴.

9. Ut alia etiam capitula eorundem progenitorum

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴⁶ via 3. ⁸⁴⁷ hic finit Ruodolfus. ⁸⁴⁸ si 3. ⁸⁴⁹ molitionum 3. ⁸⁵⁰ vos 3. ⁸⁵¹ et Bar. ⁸⁵² imperii e de 3. ⁸⁵³ quidquam Bar. ⁸⁵⁴ fratri Bar. ⁸⁵⁵ regum Bar. ⁸⁵⁶ parem suum 3, suum fratrem Bar. qu lectio est codd. 3b. 3c. ⁸⁵⁷ fidele Bar. ⁸⁵⁸ pari 3. fratris Bar. ⁸⁵⁹ deest Bar. ⁸⁶⁰ et t. c. i. desunt 3. ⁸⁶¹ irruentes Bar. ⁸⁶² deest 3. ⁸⁶³ ut si ad Bar. ⁸⁶⁴ evenit 3. ⁸⁶⁵ ut usque possit desunt, 3. ⁸⁶⁶ in Bar. ⁸⁶⁷ s. non p. Bar. ⁸⁶⁸ illum aliter 3. ⁸⁶⁹ v. r. desunt 3. ⁸⁷⁰ et d. e. desunt 3. ⁸⁷¹ r. r. desunt 3. ⁸⁷² venit i. persequantur Bar. ⁸⁷³ deest Bar. ⁸⁷⁴ et p. desunt 3. ⁸⁷⁵ c. v. desunt 3. ⁸⁷⁶ a. de e. c. f. de sunt. 3. ⁸⁷⁷ regimen regis immutat 3. ⁸⁷⁸ a. s. l. p. desunt 3. ⁸⁷⁹ incertam 3. ⁸⁸⁰ liceat 3. ⁸⁸¹ H tales 3. ⁸⁸² pertinet e. 3. ⁸⁸³ perquirantur 3. ⁸⁸⁴ v. l. desunt 3. latitandi Bar. ⁸⁸⁵ in r. a. n. inveniant locum 3. ⁸⁸⁶ inficiant 3. ⁸⁸⁷ sed usque redeat desunt 3. ⁸⁸⁸ quoque 3. ⁸⁸⁹ suscipere compellantur 3. ⁸⁹⁰ media desunt. ⁸⁹¹ capp. 6-9 non edita fuerant ad Marsnam. ⁸⁹² quia 3. ⁸⁹³ r. veniam p. Bar. ⁸⁹⁴ conse-

nostrorum de sanctæ ecclesiæ honore et immunitate ac conservatione, et de regio etiam honore atque vigore⁸⁹⁴, et populi nobis commissi lege ac justitia, in omnibus et ab omnibus conserventur.

10. Ut nostri fideles, unusquisque in suo ordine et statu, veraciter sint de nobis securi, quia nullum abhinc in antea contra legem⁸⁹⁵ et justitiam, vel auctoritatem ac justam rationem, aut dampnabimus aut⁸⁹⁶ debonorabimus, aut opprimemus vel indebitis machinationibus adfligemus, sed⁸⁹⁷ illorum scilicet veraciter⁸⁹⁸ nobis fidelium communi consilio, secundum Dei voluntatem et⁸⁹⁹ communo salvamentum, ad restitutionem sanctæ Dei ecclesiæ et⁹⁰⁰ statum regni, et ad honorem regium atque pacem populi commissi nobis⁹⁰¹ pertinenti, ad sensum præbebimus; in⁹⁰² hoc, ut illi non⁹⁰³ solum non sint nobis contradicentes⁹⁰⁴ et resistentes ad ista exequenda, verum etiam sic sint nobis⁹⁰⁵ fideles et⁹⁰⁶ obediens, ac veri adjuutores atque⁹⁰⁷ cooperatores vero consilio et sincero auxilio ad ista peragenda quæ⁹⁰⁸ præmisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et⁹⁰⁹ statu suo principi et⁹¹⁰ suo seniori⁹¹¹ esse debet.

11. Ut sic simul conjuncti, et nos fratres ac nepos noster ad invicem, et nos cum fidelibus nostris, et⁹¹² fideles nostri nobiscum, et omnes simul cum Deo nos⁹¹³ reconjungamus, et⁹¹⁴ ut nobis sit propitius illi⁹¹⁵ pro devoto munere offeramus. Et unusquisque omnium⁹¹⁶ nostrorum absque sua propria⁹¹⁷ excusatione vel justificatione⁹¹⁸ recognoscamus, in quibus aut singillatim aut communiter contra illius mandata⁹¹⁹ et decreta suorum sanctorum fecimus aut consensimus⁹²⁰ in ordine ecclesiastico et⁹²¹ statu regni, et per singula in medium illa⁹²² producimus. Et nemo nostrum suo aut⁹²³ amico, aut⁹²⁴ propinquo vel⁹²⁵ confederato, immo nec sibi ipsi⁹²⁶ seculariter parcat, ut⁹²⁷ spiritaliter et salubriter parcere possit; quin, sicut præmisimus in præcedenti capitulo, vero consilio et⁹²⁸ sincero auxilio illa in commune certatim emendare⁹²⁹ totis viribus⁹³⁰ procuremus⁹³¹, quantocius rationabiliter⁹³² poterimus.

12. Et si aliquis ex⁹³³ subditis, in quocumque ordine et statu⁹³⁴, de hac convenientia exierit aut⁹³⁵ se retraxerit, vel huic communi decreto contradixerit, seniores cum veraciter⁹³⁶ fidelibus suis hæc secundum Dei voluntatem et legem ac justam rationem, D

A velit nolit ille qui divino consilio et decreto⁹³⁷ et huic convenientiæ resistens⁹³⁸ et contradicens fuerit exequantur⁹³⁹. Et si aliquis de senioribus de hac convenientia exierit⁹⁴⁰ aut se retraxerit, vel huic communi decreto, quod absit, contradixerit, cum plures seniorum⁹⁴¹ nostrorum fideles⁹⁴² et regnorum primores in unum convenerint⁹⁴³, eorum qui hæc⁹⁴⁴ observaverint seniorum⁹⁴⁵ consilio, et⁹⁴⁶ episcoporum iudicio ac communi consensu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perseveraverit agendum sit, faciente⁹⁴⁷ Domino decernatur. Et ut obnixius⁹⁴⁸ suprascripta capitula a nobis auxiliante Domino inviolabiliter observentur, et nos illa observaturos certius⁹⁴⁹ credatur, manibus propriis⁹⁵⁰ subter firmavimus⁹⁵¹. Annuntiationes⁹⁵² domini Hludowici regis apud Confluentem⁹⁵³, lingua Theothisca⁹⁵⁴.

1. Vos scitis, quid in isto regno evenit. Et ideo huc convenimus, ut de Dei voluntate et sanctæ ecclesiæ statu, et de nostra ac vestra communi salute atque honore, et de pace populi christiani, cum Dei adiutorio et fidelium nostrorum consilio tractaremus.

2. Et misimus hoc super episcopos et ceteros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hæc quæ diximus exequenda adunarem. Et volumus ut sciatis, quia sicut illi invenerunt et scripto nobis ostenderunt⁹⁵⁵, ad invicem adunati sumus, sicut fratres per rectum esse debent, et nos simul cum isto nepote nostro et ille nobiscum. Et etiam suos fratres⁹⁵⁶, nepotes nostros, in hac adunationis firmitate nobiscum recepimus, ita tamen, si et⁹⁵⁷ ipsi hanc firmitatem erga nos fecerint et observaverint.

3. Et sciatis, quia non volumus, ut ullus inter nos abhinc in antea alia verba portet nisi talia quæ Deo sint placita, et quæ ad nostram communem salutem et nostrum honorem pertineant; ut sic simus sicut fratres in invicem, et patruum cum nepotibus, et nepotes cum patruis, esse debent. Et si aliquis fuerit qui hoc facere tentaverit, producat in medium ad rationem, et taliter inde castigetur, ut nemo alius similia⁹⁵⁸ agere tentet.

4. Et⁹⁵⁹ volumus, ut ecclesiæ et casæ Dei, et episcopi et Dei homines, clerici et monachi et nonnæ, talem mundeburdem et honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

5. Et volumus, ut vos et ceteri homines fideles

VARIE LECTIONES.

⁸⁹⁴ a. v. desunt Bar. ⁸⁹⁵ et i. v. a. a. i. v. a. desunt 3. ⁸⁹⁶ a. d. desunt 3. ⁸⁹⁷ et Bal. ⁸⁹⁸ v. n. f. desunt 3. ⁸⁹⁹ et c. s. desunt 3. ⁹⁰⁰ et st. r. et a. h. r. desunt 3. ⁹⁰¹ n. p. desunt 3. ⁹⁰² i. b. desunt 3. ⁹⁰³ n. s. desunt 3. ⁹⁰⁴ c. et desunt 3. ⁹⁰⁵ deest 3. ⁹⁰⁶ et o. desunt 3. ⁹⁰⁷ a. c. desunt 3. ⁹⁰⁸ q. p. desunt 3. ⁹⁰⁹ et st. desunt 3. ⁹¹⁰ deest 3. ⁹¹¹ deest 3. ⁹¹² et f. n. n. et o. desunt 3. ⁹¹³ deest 3. ⁹¹⁴ deest 3. ⁹¹⁵ i. d. m. o. desunt 3. ⁹¹⁶ deest 3. ⁹¹⁷ deest 3. ⁹¹⁸ v. i. desunt 3. ⁹¹⁹ et d. s. s. desunt 3. ⁹²⁰ c. aut f. 3. ⁹²¹ seu 3. ⁹²² deest 3. ⁹²³ deest 3. ⁹²⁴ vel 3. ⁹²⁵ v. c. i. desunt 3. ⁹²⁶ deest 3. ⁹²⁷ ut s. et a. p. p. desunt 3. ⁹²⁸ et. s. a. desunt 3. ⁹²⁹ emendari Bar. B. ⁹³⁰ t. v. desunt 3. ⁹³¹ curemus 3. ⁹³² deest 3. ⁹³³ de B. ⁹³⁴ et st. desunt 3. ⁹³⁵ a. s. r. desunt 3. ⁹³⁶ deest 3. ⁹³⁷ et d. desunt 3. ⁹³⁸ r. et desunt 3. ⁹³⁹ f. hæc sequatur 3. ⁹⁴⁰ a. s. r. v. h. c. d. q. a. c. desunt 3. ⁹⁴¹ s. n. desunt 3. seniorum usque ⁹⁴² seniorum desunt Bar. ⁹⁴³ f. regni nostri in 3. ⁹⁴⁴ c. et e. 3. ⁹⁴⁵ deest B. ⁹⁴⁶ deest B. ⁹⁴⁷ ac communi e. 3. ⁹⁴⁸ faciente 3. S. B. favente Bar. ⁹⁴⁹ firmius 3. ⁹⁵⁰ deest 3. ⁹⁵¹ nostri 3. ⁹⁵² reliqua desunt in 3. ⁹⁵³ adnuntiatio S. B. ⁹⁵⁴ confluentes S. B. ⁹⁵⁵ theodisca constanter S. B. ⁹⁵⁶ nuntiaverunt Bar. ⁹⁵⁷ f. et n. n. Bar. ⁹⁵⁸ ut si Bar. ⁹⁵⁹ similiter Bar. ⁹⁶⁰ deest Bar.

nostri talem legem et rectitudinem et tale salu-
mentum in regnis nostris habeatis, sicut antecesso-
res vestri tempore antecessorum nostrorum habue-
runt ⁹⁶⁰; et nos talem honorem et rectam potestatem
in nostro regio nomine apud vos habeamus, sicut
nostri antecessores apud vestros antecessores ha-
buerunt; et justitia et lex omnibus conservetur; et
pauperes homines talem defensionem habeant, sicut
tempore antecessorum nostrorum lex et consuetudo
fuit, et sicut hic ⁹⁶¹ fideles nostri communiter con-
senserunt et scripto nobis demonstraverunt, et nos
cum illorum consilio consentimus et observari ⁹⁶²
communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare
voluerit, a nullo nostrum recipiatur, nisi ut aut ⁹⁶³
ad rectam rationem aut ad ⁹⁶⁴ rationabilem indul-
gentiæ concessionem deducatur.

6. Sed et ⁹⁶⁵ de istis rapinis et deprædationibus,
quas jam quasi pro lege multi per consuetudinem
tenent, ab hoc die et deinceps de Dei hanno et de
⁹⁶⁶ nostro verbo ⁹⁶⁷ bannimus, ut nemo hoc amplius
præsumat. Sed unusquisque infra patriam cum pace
et sine oppressione pauperum et circummantium
consistat, et in hostem vel ad placitum sive ad cur-
tam veniens, de suo sic warnitus ⁹⁶⁸ (135) et de domo
sua moveat, ut cum pace venire et nobiscum stare,
et ad domum suam redire possit. Et qui hoc trans-
gressus fuerit, sicut tempore antecessorum nostro-
rum consuetudo ⁹⁶⁹ fuit, et in illorum capitulis con-
tinetur, volumus ut hoc in illis transgressoribus
emendetur.

7. Similiter et de conspirationibus, et de raptis
feminarum, tam viduarum quam et puellarum atque
nonnarum, bannimus ex Dei et nostro verbo, ut
nullus hoc in regnis nostris agere præsumat. Et si
quis hoc præsumpserit, secundum legem, et sicut in
capitularibus progenitorum nostrorum continetur,
sic hoc emendare cogatur.

*Hæc eadem dominus Karolus Romana lingua ad-
nuntiavit, et ex maxima parte lingua Theothisca re-
capitulavit.*

*Post hæc dominus Illudewicus ad dominum Karolum
fratrem suum lingua Romana dixit: Nunc, si vobis
placet, vestrum verbum habere volo de illis homi-
nibus qui ad meam fidem venerunt.*

*Et dominus Karolus excelsiori voce lingua Romana
dixit: Illis hominibus qui contra me sic fecerunt si-
cut scitis, et ad meum fratrem venerunt, propter
Deum et propter illius amorem, et pro illius gratia,
totum perdono quod contra me misfecerunt ⁹⁷⁰, et
illorum alodes de hereditate et de conquisitu, et
quod de donatione nostri senioris habuerunt, exce-*

*pto illo quod de mea donatione venit, illis concedo,
si mihi firmitatem fecerint quod in regno meo pa-
cifici sint, et sic ibi vivant sicut christiani in chri-
stiano regno vivere debent. In hoc si frater meus
meis fidelibus, qui contra illam nihil misfecerunt ⁹⁷¹,
et me quando mihi opus fuit adjuvaverunt, simili-
ter illorum alodes, quos in regno illius habent,
concesserit. Sed et de illis alodibus quos de mea
donatione habuerunt, et etiam de honoribus, sicut
cum illo melius considerabo, illis qui ad me se ⁹⁷²
retornabunt, voluntarie faciam.*

*Et dominus Illotharius lingua Theothisca in supra
adnuntiatis capitulis se consentire dixit, et se obser-
vaturum illa promisit.*

*Et tunc dominus Karolus iterum lingua Romana de
pace commonuit, et ut cum Dei gratia sani et salvi
irent, et ut eos sanos reviderent oravit, et adnuntia-
tionibus ⁹⁷³ finem imposuit.*

KAROLI CAPITULA POST REDITUM A CONFLUENTIBUS
MISSIS SUIS CONTRADITA.

*Hæc quæ sequuntur dominus Karolus, reversus a Con-
fluente, cum consilio fidelium suorum per regnum
suum denunciata et observanda direxit.*

Hæc missi nostri discurrentes faciant.

1. Omnibus in suo missatico firmitatem quæ inter
nos et carissimum fratrem nostrum atque dilectos
nepotes nostros facta est, notam faciant.

2. Capitula etiam quæ apud Confluentes accepta
sunt a nobis et communibus fidelibus nostris, ad-
nuntient.

3. Sed et illa capitula quæ ante per regnum no-
strum observanda misimus, cum capitulis episco-
palibus et progenitorum nostrorum imperatorum
adcoignitent (136), et cognitamentum (137) quod
modo apud Confluentes fecimus omnibus inno-
tescant; et firmitatem ab omnibus qui ita contra nos
misfecerunt sicut notum est, et de quibus carissi-
mus frater noster petiit, qui alodes in regno nostro
habere voluit, sicut in cognitamento nostro scri-
ptum est, firmamentum recipiant. Ita tamen, ut si
majores homines voluerint, ad nos veniant, et in
præsentia nostra ipsam firmitatem faciant; homi-
nes vero illorum ante missos nostros eandem fir-
mitatem faciant.

4. Ut missi nostri eis qui firmitatem fecerint, alo-
des illorum quos de hereditate, et de tali conquisitu
qui de nostra donatione non venit, habuerunt, et
quos senior noster dominus imperator eis dedit, si
præcepta illius ostenderint, quantum in ipsis præ-
ceptis inde continetur, illis reddant.

5. Ut omnes qui firmitatem fecerint, et quibus

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶⁰ habuerunt usque habuerunt desunt Bar. ⁹⁶¹ deest Bar. ⁹⁶² deest Bar. ⁹⁶³ ut aut desunt Bar. ⁹⁶⁴ deest Bar. ⁹⁶⁵ deest Bar. ⁹⁶⁶ deest Bar. ⁹⁶⁷ deest Bar. ⁹⁶⁸ de suo scuvarintæ Bar. ⁹⁶⁹ deest Bar. ⁹⁷⁰ nimis fecerunt Bar. ⁹⁷¹ nihilominus fecerunt Bar. ⁹⁷² deest Bar. ⁹⁷³ annuntia Bar.

NOTÆ.

(135) warni.
(136) Id est adnuntient,

(137) Adnuntiationem.

alodes reddiderint, diligenter inbrevient. Et si aliqui eam facere noluerint, similiter inbrevient et nobis renuntient.

6. De rapinis autem et violentiis, et ceteris injustitiis quas in istis præteritis annis, postquam ista perturbatio exorta est, in regno nostro fecerunt, quantum rationabiliter potuerint, missi nostri pacificare procurent. Et si de ipsa pacificatione wadii ad nostram partem venerint, ex toto, sicut frater noster carissimus nos petiit, ex nostra auctoritate perdonent, in hoc ut talia de cetero non faciant.

7. De pacificatione vero illorum qui in regno nostro consistentes, postquam Deus suam nobis ostendit gratiorem misericordiam, per illorum indebitam præsumptionem, rapinas et violentias, atque alias injustitias fecerunt, si wadii ad nostram partem exierint, missi nostri inbrevient, et nobis renuntient, ut nos inde commendemus quid nobis tunc visum fuerit.

8. Et ut pax in regno nostro per illorum missaticum, sicut nos ad cognovimus, et capitula a nobis directa commendant, omnibus modis observetur, diligenter provideant; et qualiter eam quisque observaverit, absque respectu alicujus personæ, ut veritatem inde nobis renuntient, diligenter inspiciant. Et quicquid exinde quod commendamus per se adimplere non potuerint, ad missos majores per ipsum missaticum constitutos referant, ut cum illorum consilio et auxilio omnia impleant.

Firmitas autem, quam a prædictis hominibus missi nostri debent recipere, ista est: « De ista die in ante, Karoli, Hludowici imperatoris filii, regnum illi non forconsiliabo, neque werribo, Sic me Deus adjuvet, et istæ sanctæ reliquiæ. »

Confirmatio seniores nostrorum regum modo apud Confluentes facta ista est.

Quod ad Dei voluntatem, et sanctæ ejus ecclesiæ statum et honorem atque defensionem, et ad illorum communem salutem et honorem, et ad populi christianæ illis commissi salvamentum et pacem, et ad leges ac justitiæ atque rectæ rationis conservationem, quantum illis Deus scire et posse donaverit, vero consilio, et secundum quod illis rationabiliter et salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adjuvatores sibi invicem ad regnum illorum continendum erunt, et nec in vita, nec in membris, neque in regno aliquis eorum suum parem forconsiliabit.

Adnuntiatio autem illorum ista est.

1. Quia (138) secundum quod in prædicta firmitate continetur, deinceps observare volunt, et Domino adjuvante observabunt.

2. Et (139) non volunt, ut aliquis inter eos alia aliqua verba portet, nisi quæ Deo sint placita, et ad

communem salutem et honorem sint pertinentia. Et si aliquis aliter præsumpserit, in medium adducatur, et taliter inde castigetur, ut nemo alius similia agere tentet.

3. Et (140) volunt, ut ecclesiæ et causæ Dei, et episcopi et Dei homines, clerici, monachi, et nonnæ, talem mundeburdem et honorem habeant, sicut tempore antecessorum suorum habuerunt.

4. Et (141) volunt, ut fideles illorum talem legem et justitiam et tale salvamentum in regnis illorum habeant, sicut antecessores eorum tempore antecessorum illorum habuerunt; et ipsi reges talem honorem et reclam potestatem habeant, sicut ipsorum antecessores habuerunt, et justitia et lex omnibus conservetur. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, a nullo eorum recipiatur, nisi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur.

5. Et (142) ut illi homines qui in isto regno contra seniores nostrum dominum Karolum mispriserunt, si se recognoverint, propter Deum et propter fratris sui deprecationem, quicquid contra eum misfecerunt eis vult indulgere. Et sicut præscriptum est, alodes illorum de hereditate et de conquisitu, quod tamen de donatione sua non venit, sed et illos alodes quos de donatione domni imperatoris Hludowici habuerunt, eis concedit, si talem firmitatem ei fecerint, sicut prædiximus.

6. Sed (143) et de rapinis et deprædationibus, et de conjurationibus et de conspirationibus, et de raptis feminarum, tam viduarum quam et puellarum atque nonnarum, firmiter banniverunt, ut amodo et deinceps nullus præsumat: et qui præsumpserit, secundum leges divinas et humanas, et secundum capitula imperatorum ac prædecessorum suorum, hoc emendare cogatur. Et (144) ut unusquisque infra patriam cum pace et sine opprobrio pauperum et circumstantium consistat; et in hostem vel ad placitum sive ad curtem veniens, de suo sic warnitus de domo sua moveat, ut cum pace venire, stare et ad domum suam redire possit.

Summa capitulorum quæ apud Confluentes modo acceptata sunt a senioribus nostris regibus et illorum fidelibus, hæc est.

1. De (145) illorum concordia et fraterna conjunctione atque mutuo adiutorio, sicut in cognitamento illorum continetur.

2. Et (146) de illorum indulgentia qui in isto regno mispriserunt, si se recognoverint, et deinceps a talibus se cavere voluerint, et in regno pacifici esse voluerint, sicut in cognitamento illorum continetur.

NOTÆ.

(138) Vide supra, col. 671-73, cap. 12.

(139) Ibid. c. 3.

(140) Ibid. c. 4.

(141) Ibid. c. 5.

(142) Ibid. in fine professio Karoli.

(143) Ibid. c. 6, 7.

(144) Ibid. c. 6.

(145) Ibid., c. 1-6.

(146) Ibid. c. 7.

3. De (147) lege et justitia omnibus unicuique in suo statu et ordine conservanda.

4. Ut (148) a rapinis ac deprædationibus, atque a conjurationibus et conspirationibus, et seditiõibus et a raptis feminarum, se omnes caveant: et qui deinceps talia præsumpserit, sicut in cognitamento illorum continetur, secundum leges ecclesiasticas et mundanas, et secundum capitula prædecessorum regum, hoc emendare cogetur, et in compositione, et in harmiscara, et in pœnitentia ab episcopo parochiæ ejus suscipienda.

Capitula autem imperatorum domni Karoli et domni Huldowici de talibus rebus, ut de multis pauca hic ponamus, ista sunt.

(BENED. II, 383.) Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli ejusque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit, legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est sexaginta solidos, nobis persolvat. Postmodum vero a comite ante nos adducatur, et in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publice actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctionem. Si vero occulte, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus ecclesiarum aliquid abstulerit, gravius inde judicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque a liminibus sanctæ matris ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ atque firmiter denolandæ.

Et item. (ANSEGIS. III, 65.) Si quis in exercitu infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora majora vel minora, domosque infringere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quod si ab aliquo præsumptiose factum fuerit, sexaginta solidos, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali crimini subjaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret; quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

Et item. (BENED. II, 382.) Si quis domum alienam cujuslibet infregerit, quicquid exinde per vim abstulerit aut rapuerit vel furaverit, secundum legem eam illi cujus domus fuerit infracta et spoliata, in triplum componat, et insuper bannum dominicum solvat. Si

A servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, et insuper secundum legem suam compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum alicui fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in wadio pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adhibeat.

De capitulis autem a nobis per regnum nostrum directis ista excerpta sunt.

Ut unusquisque missus in missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens vel commanens rapinas vel deprædationes, aut talia illicita fecerit de quibus Deus offendi solet et populus pro oppressione gemere, quatenus hoc subtiliter et veraciter investiget, et secundum legem emendari faciat, nobisque renuntiet; qualiter inde nos sic ordinemus, ut nec ipsum nec alium hoc agere delectet.

Et item. Ut missi in illorum missaticis curam habeant ne homines nostri aut alii quilibet vicinos suos, majores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando marascalcos illorum ad fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores deprædentur. Et si egerint, hoc etiam, ut prædiximus, veraciter missi nostri investigent, et legaliter emendatum nobis renuntient; ut in seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeat, et contenti sint debilis, et indebita injuste non appetant.

Volumus ⁷⁷ etiam, ut de beneficiis destructis et sylvis venditis, tam ex re publica, quam ex rebus ecclesiasticis, missi nostri omnes admoneant, ut de cetero qui illa habent exinde se caveant, et hoc quod male actum est, quantum potuerint, emendare procurent, ne vindictam secundum capitularia prædecessorum nostrorum sustinere cogantur.

Capitula autem legum divinarum atque mundanarum et imperatorum, de raptis feminarum, et de conspirationibus, et de conjurationibus, et de ecclesiarum infracturis, atque clericorum dehonorationibus, et de comitibus qui in comitatibus suis injusta faciunt, hic non adnotavimus, quia cognita sunt, et majori districtione indigent; de quibus omnes admonere atque omnes ex Dei banno et nostro cavere præcipimus. De his interim missi nostri discretantes cum consilio majorum missarum, ut præmisimus, studeant, donec plenitudinem capitulorum et adnuntiandam et observandam ad communiem omnium nostrum salutem et pacem per regnum nostrum, adjuvante Domino, disponamus.

KAROLI II EDICTUM DE TRIBUTO NORDMANNICO.

(An. 861. Mai. Jun.)

Hincmarus in Annalibus pacti meminit, quo Welandus dux sub pretio sibi a Carolo solvendo, Nordmannos Sequanam tenentes regno ejicere promisit. Edictum ea de solutione emissum, quod apud Sirmondum et Baluzium edicto posteriori ad an. 877 conjungitur, hic statuendum decrevimus; et memorare juvat, annis 861 et 877 pensionis quantitatem, scilicet 5000 libras argenti, et modum impositionis eundem fuisse, cum collatio anni 866, qualis apud Hincmarum legitur, alio modo distributa fuisset.

Hæc exactio a Nortmannis, qui erant in Sequana tempore Caroli regis, de suo regno fuit facta, ut ab ipsius regno recederent.

Unusquisque episcopus qui habet abbatiam, aut

D abbas qui similiter habet abbatiam, aut comes qui æque habet abbatiam, de suo manso indominicato, similiterque et de vassallorum, accipiat de manso indominicato denarios duodecim; de manso ingenui;

VARIE LECTIONES.

⁷⁷ Capitulo isto hæc præmittit Baluzius: Duo capitula sequentia pertinent ad titulum præsentem, et non sunt repetita ex superioribus.

NOTÆ.

(147) Col. 671-73, c. 9, 10.

(148) Ibid., c. 8.

quatuor denarios de censu dominicato, et quatuor de sua facultate; de servili vero duos denarios de censu, et de sua facultate duos. De omnibus vero ecclesiis, unusquisque episcopus vel abbas de sua solummodo potestate accipiant, de presbyteris a quocumque plurimum solidos quinque, et de unoquoque juxta quod possibile fuerit; ita ut a quo plurimum, quin-

que solidos, a quo minimum, quatuor denarios De ecclesiis vero quas comites et vassalli dominici habent, seu de illis qui cum seniore nostro pergere debent, sive qui remanserint, episcopus in cujus parrochia consistunt secundum prætaxatum modum accipere procurabit. De ecclesiis vero imperatricis episcopus similiter accipiet prætaxato modo.

KAROLI II EDICTUM CARISIACENSE.

(An. 861, Jul.?)

Constitutio hæc de moneta ope codicum Laudunensis et Bellovacensis mutili a Sirmondo edita et a Baluzio repetita est.

Hoc edictum constituit dominus Karolus in Carisiaco, anno incarnationis Dominicæ 861.

In nomine sanctæ et individuæ trinitatis. Karolus, gratia Dei rex, omnibus regni nostri fidelibus. Pervenit ad nos, quia quod ad timorem incutiendum, ne aliquis bonum denarium, id est merum et bene pensantem, reicere audeat, more prædecessorum nostrorum pro generali utilitate regni nostri commendavimus, aliqui missi ad hoc constitutum exequendum, minus intelligentes devotionem voluntatis nostræ, et obsequentes intentioni suæ voluntatis, quasdam adventiones, quod multum Dominus detestatur, et in mallatione et in exactione intromittunt; cum in eo quod ad regni utilitatem jubetur et agitur, non privata contra generalem utilitatem commoditas, neque aliquod turpe lucrum, quod in christiana religione et in regia dignitate aut in missorum fidelium sinceritate non condecet, se debet ullo modo miscere. Propterea necessarium duximus ut commendationem nostram ex hoc scribere rogarem, quæ ex more in nostro palatio apud cancellarium retineatur, et inde per missos nostros dirigatur; ut nemo per ignorantiam, nemo per industriam ab ea valeat deviare. Unde volumus quia et timor utilis et consideratio misericors et discretio moderata in hac commendatione nostra est necessaria propter paupertatem hominum, quia necesse fuit in istis temporibus conjectum de illis accipere et ad navium compositionem, et in Nortmannorum causa, pro regni, sicut res conjacet, salvamento, ut omnes cognoscant, qui non quæstum inhonestum, sed publicam regni utilitatem quærimus. (ANSEG. IV, 30.)

Salva constitutione et in postmodum jure firmissimo permanente, quæ in capitulari avi et patris nostri ex hoc scripta habetur, quilibet Francus homo convictus quia bonum denarium, id est, merum et bene pensantem, post hunc bannum nostrum ejecerit, medietatem Francilis banni componat. De colonis autem et servis cujuslibet potestatis, si in civitatibus vel mercatis aliis deprehensus aliquis fuerit denarium reicere, missus rei publicæ provideat, ut si non inven-

venerit illum denarium merum et bene pensantem, ut cambiare illum mercanti jubeat. Si autem illum denarium bonum invenerit, consideret statum et infirmitatem et sexum hominis, quia et faminae barbariari (149) solent, et aut ictibus, prout viderit competere, aut minutis virgis cum ratione et discretione illum qui denarium bonum rejecit, castiget; quatenus et ceteri timorem habeant, et homo crudeliter non damnetur. Et qui post hunc præsentem bannum inventus fuerit pro tali correptione non castigatus, habeat missus rei publicæ in civitatibus et in mercatis denarium sic affectatum, ut deprehensum in fronte denario calefacto salvis venis taliter coquat, ut ipse homo et ceteri castigentur, et homo non pereat, et videntibus signum castigationis ostendat. Missi autem nostri colonos et servos pauperes cujuslibet potestatis non mallent nec bannum Francilem solvere cogant; sed advocatus eorum, non cum aliqua nova adventione, sed quia de sua advocacye coloni vel servi contra bannum nostrum bonum denarium, id est, merum et bene pensantem, rejecerint, sicut lex est mallatur. Et unusquisque advocatus pro omnibus de sua advocacye, si suo sacramento eos inculpabiles de hoc banno nostra reddere non potuerit, unum tantum integrum bannum componat, in convenientia, ut cum ministerialibus de sua advocacye, quos invenerit contra hunc bannum nostrum fecisse, sicut supra diximus, cum necessaria et moderata discretione castiget. Et si causa exegerit, ut advocatus de uno solo colone vel servo mallatur quia contra bannum nostrum fecerit, nolumus, quia nec lex est, ut, sicut audivimus aliquos interpretare, advocatus Francus suam legem, sed colone vel servi de sua advocacye legem componat; nisi forte ipse eum in hoc induxerit qui contra nostrum fecerit bannum. Hanc autem nostram de præsentem constitutionem, salva in postmodum, ut diximus, ex hoc prædecessorum nostrorum constitutione, et in palatio nostro et in civitatibus, et in mallis atque in placitis seu in mercatis, relegi, ad cognitari et observari mandamus.

NOTÆ.

(149) Anglice *to barguin*; Gall. *barguigner*, licitando cunctari.

KAROLI II SYNODUS PISTENSIS.

(An. 862. Junio ineunte.)

Editionibus Sirmondi et Baluzii adhibuimus codices 3) bibl. regiæ Paris. Inter Supplementa Latina n. 75 et 4) bibl. ejusdem n. 4761, Baluzii Divionensem.

In nomine sanctæ et individue trinitatis, Karolus, A usque ad partum veniunt, quando apta consilia usque ad desiderium efficiendi operis procedunt; sed virtutem non habet parturiens, quia dum infirmus quisque consilia concipit, hæc ad utilitatem aliquantam per partum operis non producit. Videmusque impletum quod a Domino est ante prædictum populo contra voluntatem suam facienti: *Anathema in medio tui; non poteris stare coram inimicis tuis.* Qui contra placatus placentibus sibi dixit: *Nullus stabit contra vos.* Sed et ideo terram nostram in conspectu nostro alieni devorant, quoniam alienos a Deo diabolos, effugata gratia sancti Spiritus, in animas nostras recepimus. Ideo terra nostra deserta est sicut in vastatione hostili, quia flores et fructus fidei, spei, et caritatis, et humilitatis, et castitatis, et sobrietatis, ac ceterarum virtutum ab agro⁹⁷⁶ cordis nostri devastavimus, et pro illis spinas vitiorum et urticas peccatorum, et cicutas⁹⁷⁷ vanitatis in nobis ipsis, etiam laborantes ut inique agamus, non incrementum solum, sed incrementare cum studio fecimus. Ideo habitatores terræ occisi et fugati sunt, quia nos ipsos peccati gladio occidimus, et omnia bona quæ nobis Dominus sive in intellectu naturali, sive in doctrina, sive in divitiis, sive in honoribus, sive in familiaribus quas nobis contulit apud nobis potentiores, ad carnis voluptates convertimus, et nos et omnia quæ nobis Dominus dedit, ab illius voluntate, pro qua nobis facienda illa donavit, avertimus. Quod unusquisque potest in seipso recognoscere, si etiam de singulis membris suis cogitaverit quid fecit et quid facit, quod Deus ad operandam suam salutem donavit. Et sicut de membris corporis inveniet apud seipsum, ita de membris animæ poterit invenire, quæ per spiritalia vita dispergit atque disperdit, et spiritalos in se virtutes a Deo sibi conlatas aut effugat aut conculcat. Ideo ecclesiæ et villæ incensæ sunt, quia ignis avaritiæ et rapacitatis, atque invidiæ, et adulteriorum ac ceterarum immunditiarum, non solum per naturalem sexum, sed etiam per eum sexum qui contra naturam, sine pœnitentia et sine resipiscencia in nobis exarsit et ardet. Et quoniam illum spiritum qui super humilem et quietum, et sermones suos trementem, requiescit, per superbiam et inobedientiam ac præsumptionem a nobis expulimus, ideo sanctorum ac protectorum nostrorum corpora de sepulchris suæ requietionis effossa sunt. Et quia nos spiritui maligno juxta⁹⁷⁸ Dei permissionem potestatem habenti et super nos ascen-

VARIE LECTIONES.

⁹⁷⁵ DCCCLXIII. 3. 4. ⁹⁷⁶ igitur ante diem 20 Junii, — XXIII. 3. 4. ⁹⁷⁶ d. 3. ⁹⁷⁶ ita 3. 4. vel S. B. ⁹⁷⁷ ita 3. 4. ara-S. ⁹⁷⁷ cunctas Met. ⁹⁷⁸ justa Dei permissione S.

dentem non assistimus ut fugiat a nobis, idcirco servi et ancillæ Dei de locis suis expulsi sunt, et nos de quiete cœlestis paradisi et de consortio cœlestis ecclesiæ, id est angelorum sanctorum, ejecti sumus, nisi per dignos pœnitentiæ fructus ad hæc unde cecidimus redeamus. Et quia nos tales effecimus de quibus Dominus per prophetam dixit: *Causa viduæ non ingreditur ad eos*; quia sic apud nos est facta venalis justitia, ut ad eam nemo possit pervenire, nisi viam ei aperuerint munera, ideo vota fidelium et pretia peccatorum, quæ sacris locis conlata fuerunt, propter peccata nostra de hoc regno sunt penitus exportata, et vendentes justitiam et veritatem, et in his scilicet ipsum Christum qui est nobis a Deo factus justitia, et qui dixit: *Ego sum veritas*, nisi digne pœnituerint, cum Juda traditore Christi æterna expectant incendia. Et quia sanguis sanguinem tetigit, id est, culpæ culpis adjunctæ sunt, et sicut scriptum est, *adulterium et homicidium, et mendacium et furtum et perjurium, inundaverunt*, et iniquitates nostræ supergressæ sunt capita nostra, ideo nobiles nostri et de episcopali ordine et de aliis ordinibus interierunt, et capti cum maximo detrimento et regni et ecclesiæ sunt aut redempti aut interempti. Et quia nos per peccata nostra a terra viventium peregrinati sumus, idcirco, sicut scriptum est: *Propheta et sacerdos ierunt in terram quam ignorabant*. Et post hæc omnia pius pater, cujus multis miserationibus non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus, materna pietate nos flagellat, et expectat ut ipsa vexatio donet intellectum auditui nostro, quia illa credere nolimus quæ per scripturas nobis se illaturum promisit, si illius voluntatem non fecerimus. Et ostendit nobis in exterioribus vastationibus quæ de interioribus depopulationibus intelligere debeamus, et intellecta ad illum redeamus et credamus quia iterum nobis in scriptura multipliciter promisit. Inter quæ veraciter sicut veritas dixit: *Revertimini ad me, et ego revertar ad vos*; et: *Quare moriemini in peccatis vestris?* Et quia non credidimus promittenti, credamus tandem aliquando vel juranti: *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*. Et nisi conversi fuerimus, sicut jam videmus, gladium suum vibravit⁶⁷⁸, arcum suum, id est vindictam, tetendit, et paravit ad exercendam duriores vindictam. Sicut item de reprobis dictum est: *Ignis, sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum*. Et hoc quod videmus et sentimus, pars et vindictæ; quia majora et plura et graviora venient super nos, nisi fuerimus conversi, ut scriptum est: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos*. Unde, sicut dicit Apostolus: *Sicut exhibuimus membra nostra arma iniquitatis peccato ad servendum immunditiæ et iniquitati, ita exhibeamus membra nostra servire justitiæ in sanctificationem*. Quia

A stipendia, id est retributio peccati, mors, gratia autem Dei pro nobis operibus ipsa donata est vita æterna. Et sicut quando solemus de istis frequentibus itineribus reverti ad mansiones nostras detonsi et delavati cum drappis et calciamentis depannatis, et tunc nos refecimus et reparamus, ita vel nunc reparemus nos per cor contritum et humiliatum, et per confessiones ex puro corde, et per benignitatem mentis, et per concordiam cum Dei voluntate; quia per discordiam et regnum istud temporale imminutum et pene desertum, et æternum regnum perditum habemus. Quia nec omnes reges esse possumus, nec regem super nos a Deo constitutum, quia, sicut scriptum est, imposuit homines super capita nostra, habere sustinemus, non attendentes quia, sicut dicit Apostolus, *Non est potestas nisi a Deo; et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*. Quoniam Deus, qui essentialiter est rex regum et dominus dominantium, participatione nominis et numinis Dei, id est potestatis suæ, voluit et esse et vocari regem et dominum pro honore et vice sua regem in terris. Et sicut archangelus, qui nunc est diabolus, cum suis sequacibus, quia per humilitatis subjectionem conditori suo subditus esse noluit, et per æqualitatem caritatis coangelis suis socius esse despexit, de cœlo cecidit, ita et illi qui potestati a Deo constitutæ propter Deum et in Deo subjecti esse nolunt, et pares vel cœquales in regno habere non sufferunt, per quam debitam subjectionem et parilem æqualitatem Dei amici et angelorum consortes esse poterant, subjecti diabolo et Dei inimici constituuntur. Quapropter de diabolo scriptum est: *Ipsæ est rex super universos filios superbiæ*. Et illius subjectis Dominus, apud quem non est vicissitudinis obumbratio, quandiu in ipso malo perseverant, semper in Evangelio dicit: *Vos ex patre diabolo estis*; non quia a diabolo sint facti aut generati, sed quia diabolum sunt imitati. Reparemus ergo nos per pœnitentiam et confessionem, et per eleemosynas, unusquisque secundum possibilitatem suam; et quantum quisque se recognoscit a Deo aruisse per culpas, tantum bibat compunctionis suæ lacrymas. Et tunc proficient in aqua ista quas facimus⁶⁷⁹ firmitates, si per bona opera restruxerimus⁶⁸⁰, quas in nobis destruxerunt peccata, virtutum munitiones. Quæ et tunc proficient, si mala quæ fecit quis prius, prout potuerit emendaverit, aut rapta solvendo, aut per indulgentiam deprecando, aut mala cetera per dignam pœnitentiam abolendo. Et tunc proficient, si in ante se custodierit, ne de illis se sordidet de quibus se emundavit, quia scriptum est: *Lavamini, mundi estote. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, dicit Dominus. Quiescite agere perverse, discite benefacere*. Quia qui se bonis operibus, et lacrymis, et orationibus a peccato mundat, et iterum gravia peccata perpetrat, talis est, ut sau-

VARIE LECTIONES.

⁶⁷⁸ vibravit S. ⁶⁷⁹ Sirmondus manu posuit fecimus BAL. si bona destruxerimus 3.

⁶⁸⁰ Sic manu posuit Sirmondus; at legit tan-

ctus Petrus dicit, sicut porcus qui se lavat ⁹⁶⁰ in luto, et sicut canis qui remanducat vomitum suum; et timere debet, ne ipsas lacrymas in conspectu Dei reddat immundas, per quas mundari potuit a peccatis: Quæ non dicimus, ut si iterum aliquis ceciderit post confessionem in peccatum, ut in peccatis quasi desperatus jaceat. sed ut a peccatis quantum potest se caveat. Et si fragilitate ceciderit, quia scriptum est: *Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat?* dicat, *Nunc cæpi*, et per immutationem dexteræ excelsi semper per pœnitentiam resurgat, ne illum ultimus dies in peccatis inveniat, et sine fine perditus fiat.

2. Unde quia solent medici, quando generalis infirmitas ⁹⁶⁰ vel morbus in terram venit, generalem medicinam conficere, unde omnes possint sanari, ita nunc communiter hanc medicinam, cooperante et mediante Domino, statuimus ad recuperandam et conservandam sanitatem nostram, ne et in isto seculo gravius affligamur, et in futuro seculo, quando de isto corpore exierimus, æternis tormentis cruciemur. Id est, ut unusquisque episcopus in sua parochia, et missi in illorum missaticis, et comites in illorum comitatibus, cum maximo studio et summa diligentia curam habeant ut cuicumque raptores et deprædatores ibi sunt, cujuscunque homines sint, ad rationem deducantur, ut secundum legem quæ ibi male facta habent, emendent, aut ⁹⁶¹ solvant secundum legale placitum, aut per indulgentiam sibi impetrent perdonari. Et episcopi, secundum qualitatem et quantitatem peccatorum, absque acceptione personarum, rapacibus et his ⁹⁶² similibus vitiis nominatis et convictis pœnitentiæ leges injungant, inspecta discretione et qualitate, prout cuique ad salutem viderint expedire. Ad quæ specialiter exequenda quædam de pluribus capitulis prædecessorum regnum, et synodaliū hic ponere dignum et necessarium duximus; commonentes episcopos, missos et comites, ut illa capitula quæ inde ante hos annos in unum collecta fuerunt, et in Carisiaco ⁹⁶³ episcopis et missis nostris per universum regnum nostrum ad exequendum donavimus, sed et illa quæ consensu fidelium nostrorum fieri jussimus quando cum fratre nostro Hlothario, glorioso imperatore, apud Valentianas loquuti fuimus, et fidelibus nostris denuntiari et observare præcepimus, ad præsentiam reducant, et illa relegant. Et quia hæc ⁹⁶⁴ pauca hic brevitatis causa subscripsimus, in talibus rebus quæ eis advenerint ad emendandum, et hic inde capitula non invenerint, per illa et per alia capitula regia et synodalia, quæ emendanda sunt et emendanda perviderint, emendare procurent. Si vero et juxta diabolicam calliditatem, et secundum humanam fragilitatem, nova quæcunque acciderint, quis nova morborum genera nova quærent medica-

mentorum experimenta, morem sequentes prædecessorum nostrorum, sancti Spiritus gratia illustrati, contra venena diaboli ministrare curabimus medicinalia antidota Christi.

3. Communi placito constituimus, ut usque ad missam sancti Remigii, id est Kalendas Octobris, spatium habeant illi qui in istis temporibus istas deprædationes et alia malefacta criminaliter et publice fecerunt, ut inde et ⁹⁶² apud Deum et apud eos quibus male fecerunt, se pacificent. Et quisquis hoc non fecerit, bannum nostrum dupliciter componat. Scilicet ut ⁹⁶² quia ⁹⁶³ postquam illas ⁹⁶³ rapinas et alia malefacta in Carisiaco, et postea apud Confluentes cum dilecto fratre nostro Hlodowico, glorioso rege, et nepote nostro Hlothario, forbannivimus, et post istum bannum per consensum omnium factum illa emendare, sicut eis spatium dedimus, noluerunt, et omnia quæ commiserunt legaliter componere compellantur, et per publicam pœnitentiam secundum sacros canones Deo et ecclesiæ in quam peccaverunt satisfaciant. Quibus si obedire noluerint, aut per sivejssores ad præsentiam nostram perducantur, aut omnia quæ in regno nostro habent, in bannum nostrum mittantur, et episcopali auctoritate a communi ecclesiastica et omnium fidelium societate excludantur.

4. De honore autem ecclesiarum ac servorum Dei, et de rapinis atque aliis malis seu præsumptionibus ab ista die et in reliquum compescendis, capitula avi et patris nostri temporibus constituta hic subjungere, et ut omnimodis observentur ex banno nostro præcipere dignum et necessarium duximus. Scriptum est enim in illis capitulis (*Bened. II, 97*): « Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli ejusque homini aliquid vi abatulerit, in triplo cui aliquid abstulit, legibus componat, et insuper bannum nostrum, id est sexaginta solidos, nobis persolvat. Postmodum vero ante nos a comite adducatur, ut in bastonico vel in alio carcere trusus usque dum nobis placuerit penas luat. Nam si publice actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam; quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Quæ vero de rebus ecclesiarum aliquid abstulerint, gravius inde judicentur; quia sacrum rerum ablatum sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque in liminibus sanctæ matris ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem ecclesiæ, quam læserunt, summe habendæ atque firmiter denotandæ. » Et item sanctus Paulus, per quem loquutus est Christus, dicit quia neque rapaces, neque homicidæ, neque adulteri regnum Dei possidebunt. Et item, si quis fornicator est, aut adulter, aut rapax, aut homicida, cum hujusmodi nec cibum sumere Christi discipulo, id est

VARIE LECTIONES.

⁹⁶⁰ jactat 3. ⁹⁶⁰ genera infirmitatum 3. i. v. *desunt* 4. ⁹⁶¹ manu *Sirmondi* et solvant *BAL.* ⁹⁶¹ *parisiaco* 3. ⁹⁶² *deest* 3. ⁹⁶² et 3. 4. ⁹⁶³ *deest* 4. ⁹⁶³ *illis* 3.

christiano, licet ante satisfactionem, id est correctionem ac emendationem et dignam pœnitentiam. Et sanctus Johannes apostolus talem salutare aut in domum recipere vetat. Et sacri canones Spiritu sancto per eos dictati, qui in cœlo cum Deo regnant et in terris miraculis coruscant, constituerunt dicentes : Si quis de potentibus clericum, aut quemlibet pauperem, aut religiosum exspoliaverit, et mandaverit ad ipsum episcopus ut eum audiat, et is contempserit, invicem mox scripta percurrant per omnes provinciæ episcopos quoscunque adire poterint, ut excommunicatus habeatur donec audiat et reddat aliena. Et de rebus ac facultatibus ecclesiasticis dicunt : Si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere vel dare voluerit præter conscientiam episcopi, vel ejus cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit. Et item in capitulis avi et patris nostri scriptum est de his qui in exercitu quoscunque secum ducunt, quod et nos infra patriam volumus observare. (ANSEG. II, 15.) *Deinceps omnibus denuntiare volumus ut unusquisque cognoscat omnes qui in suo obsequio sunt, sive sui sint, sive alieni, ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum; et quicquid in pace violanda deliquerint, ad ipsius debeat periculum pertinere : ea scilicet conditione, ut pacis violator primum juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram misso nostro, dignas pœnas persolvat, et senior, qui secum talem duxerit, quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram jussionem servaret, et insuper in regno nostro prædas facere non timuerit, pro illius negligentia, si ante eum ac his non admonuerit, et postquam negligentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere, sicut decet, neglexerit, honore suo privetur; ut scilicet neuter illorum sine justa vindicta remaneat. Vos autem episcopi, evangelica et apostolica atque episcopali auctoritate seniores et quemlibet regni potentem, si commonitus juxta evangelicum præceptum se suosque homines corrigere noluerit, et licet ipse talia non faciat, tamen si sui vel in suo obsequio manentes talia fecerint, si eos non correxerit, et emendari quæ faciunt non obtinuerit, eosque ad pœnitentiam non perduxerit, ipse excommunicetur secundum sacros canones, donec suos homines ad emendationem et pœnitentiam reducat; quia melius judicavimus illum excommunicari per cujus fortiam sui talia faciunt, quam omnes illos qui nec Deum timent nec episcopos neque missos rei publicæ propter ejus fortiam reverentur, et excommunicati ipsi non corrigatur, et alios suo morbo inficiunt : quia, dicente Apostolo, non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Non est liber a consensu qui quod emendare potest, emendare negligit : quapropter sine dubio peccati se participem facit. Si autem*

A ipse potens vel senior satisfecerit episcopo et missis regiis, quia suos homines ad emendationem et ad pœnitentiam non potest adducere, sed seipsum vult aut a talibus immunem ostendere aut digne satisfacere, et hujusmodi maleficos a suo obsequio recedere, et ut Dei inimicos persequi tunc aut non excommunicetur, aut ab excommunicatione solvatur. Et item in capitulis imperatorum scriptum est (ANSEG. II, 23) : *Comites vero ministris ecclesiæ in eorum ministeriis, ut hoc plenius et de nostris, et de se, et de suis hominibus obtinere possint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima et secunda vice de his a comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem comitem ejus negligentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro capitulari continetur, subire cogatur.* Et item (II 14) : *De pace in exercitali itinere servanda usque ad marcham, hoc omnibus notum fieri volumus, quod quicunque auctorem damni sibi inlati nominatim cognoscit, ut justitiam de illo quærat et accipiat.* Et item (BEN. I, 341) : *Si quis in exercitu vel infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora ⁹⁸⁴ majora vel minora, domosque infringere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quod si ab aliquo præsumptione factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, et omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si vero servus hoc fuerit, sententia capitali subjaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret : quoniam si nos ipsos comedimus, cito deficiemus, Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiant. Similiter et collectas quas Theotisca ⁹⁸⁵ lingua herizuph ⁹⁸⁶ appellant, et infractiones immunitatum, et incendia, et assalaturas in domos, et conjurationes, et conspirationes, et seditiones, et raptus feminarum, sicut et divinæ et humanæ leges prohibent, et prædecessores nostri reges prohibuerunt, firmiter ex nostro et nos prohibemus.*

D Nos quoque episcopi auctoritate Dei et sacrorum canonum, sicut sancti pontifices 630 in Chalcedonensi concilio conspiracyem fieri prohibuerunt, et sicut cætera concilia episcoporum hujusmodi perniciose facta veluerunt, et nos prohibemus; quia facientes illa per eorum judicium qui cum Deo jam in cœlo regnant, et a cœlesti ecclesia et a christianorum societate separati sunt, nisi per dignos pœnitentiæ fructus ad hoc redeant ut sanctæ ecclesiæ possint readunari. Similiter ut hæc capitula, quæ hic annotata sunt, ita per hæc et illa omnia quæ in suprascriptis locis, scilicet in Carisiaco, et apud Valentianas, collecta et constituta sunt, observari præcipimus et omnes communiter confirmamus.

Si autem aliquis quiscunque inobediens extiterit,

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁸⁴ ita 3. Nos B. ⁹⁸⁵ al. corpora B. peccora 3. ⁹⁸⁶ teotisca 4. ⁹⁸⁶ herisub 3. heriszup. 4.

cum summa festinatione episcopi, comites et missi nobis notum facere curent, ut quantocius ad nostram præsentiam illum venire jubeamus, et dignam ultionem secundum iudicium fidelium nostrorum sustineat. Et si, quod absit, talis emergerit qui Dei timorem postponat, et ecclesiasticam auctoritatem contemnat, et regiam potestatem refugiat, sciat quiscunque ille fuerit, quia et secundum canonicam auctoritatem ab omnium christianorum cœtu et a sanctæ ecclesiæ consortio, et in cœlo et in terra, alienus efficietur, et regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei et ecclesiæ inimicus et regni devastator, persequetur usque dum a regno exterminetur. Et si aliquis comes fuerit qui hoc in suo comitatu fecerit, aut ibi talia incremere permiserit, aut ipse illa non emendaverit, aut nobis nota non fecerit ut nostra auctoritas talia corrigat, sciat quia talem sententiam inde sustinebit sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit. Episcopus autem, secundum Toletani concilii capitulum septimum, ad quem pertinere noscuntur illi qui talia contra Deum et ecclesiæ pacem faciunt, si eos quolibet munere vel favore aut negligentia admonere noluerit, ut aut revertentes suscipiat, aut contemnentem de ecclesia reiciat, excommunicatus a collegio cæterorum episcoporum habebitur quous-

que emendationis vel damnationis eorum ab eo sententia promulgetur. Quoniam nisi communiter certaverimus ut in omnibus justitia omnibus conservetur, nec rex pater patriæ, nec episcopi propitiatores et reconciliatores populi ad salutem æternam, nec qui participatione nominis Christi christiani vocantur, hoc quod humano ore dicimur, in divinis oculis esse valemus. Ut autem hæc quæ observanda supra scripsimus ac prænomina vimus, nunc et de cætero certius et expressius a nobis atque a successoribus nostris inconvulsa servantur, propriis manibus his subscribere communi consensu decrevimus; ea conditione servata, ut quia omnes in cunctis ordinibus a regia ditione sibi expetunt competentia legis jura servari, regis quoque potestati in cunctis ordinibus lex juris debiti et honor ab omnibus obedienter et fideliter, cooperante Domino, conservetur.

Post hæc omnia relecta et conlaudata, communi consensu decrevimus, ut si aliquis homo propter mala facta, quæ emendare et per legem et per penitentiam noluerit, seniore suum dimiserit, aut ab illo propter hæc ejectus fuerit, ab alio non recipiatur donec illa quæ male fecit emendet, et per legalem compositionem, et per ecclesiasticæ satisfactionis penitentiam.

HLUDOWICI KAROLI ET HLOTHARII CONVENTUS AD SABLONARIAS.

(An. 862. Nov. 3.)

Acta hæc primus Baronius ex Augustini apographo codicis Muretiani edidit; nos editiones anteriores, adhibito codice 3) bibliothecæ regis Parisiensis, inter Supplementa Latina n. 75, recognovimus.

Anno incarnationis Dominicæ 862, quando Hludowicus Karolo mandavit ut cum eo simul et Hlotharium reciperet ad osculum atque colloquium, misit Karolus per eum, et per Alfridum, atque per Salomonem, et per Adventium, et per Hattomen episcopos, Hlothario hæc quæ sequuntur capitula, dicens quia pro his causis ei non auderet communicare, nisi ita perficeretur sicut ibidem scriptum est. Renuntiantibus autem ex parte Hlotharii Hludowico et præfatis episcopis Karolo et Hincmaro, itemque Hincmaro et Hodoni atque Christiano episcopis, quod ita se velle et se facturum esse fuerat professus Hlotharius, sub hac convenientia receperunt eum ad osculum atque colloquium Karolus atque episcopi qui cum eo fuerunt ⁸⁸⁷.

1. Posteaquam proxime ⁸⁸⁸ apud Confluentes nos invicem mutua indulgentia, annuente Deo ⁸⁸⁸, communi fidelium nostrorum consilio reconciliavimus, et sacramento de observanda inter nos pace et de præstando alterutrum adiutorio nos confirmavimus, et capitula a communibus fidelibus nostris dictata et nobis relecta nos observaturos promisimus, et publice communibus fidelibus nostris adnuntiavimus, vobis, unice et carissime frater, reputare non volo, ut illa quæ invicem nobis promisimus, hactenus erga me observata non habeatis; nec spero ut vos aut

aliquis alius mihi reputare possit aut velit, ut similiter erga vos illa observata non habeam. Quod si quis fecerit, paratus sum inde vobis certam reddere rationem, et dignam facere satisfactionem. Et si aliquis mihi reputare voluerit, quod quantum ex me est, illa quæ debeo nepoti nostro Hlothario observata non habeam, similiter paratus sum certam reddere rationem et congruam facere satisfactionem. Qualiter autem ea quæ mihi promisit ille, erga me observata habeat, non solum ego, sed et plures alii sciunt.

2. Sed et sicut nobis tunc ibi convenit, ut tempore statuto ad locum condictum cum primoribus regnorum nostrorum conveniremus ⁸⁸⁹, ut ibi quæ in regnis nostris emendatione digna et necessaria erant, et in sancta Dei ecclesia et in nostro ac populi salvamento, tractaremus, et nos erga fideles nostros, et fideles nostri erga nos, emendaremus, et observanda de cætero statueremus, et semel et secundo ad hæc exequenda paratus fui, et ad hoc etiam nunc conveni, sicut sæpe mihi per communes fideles nostros mandastis.

VARIE LECTIONES.

⁸⁸⁷ hæc desunt 3. ⁸⁸⁸ proximo 3. ⁸⁸⁹ domino 3. ⁸⁹⁰ convenerimus 3.

3. Pro quibus autem causis cum præfato nepote nostro antea loqui non volui, quam vobiscum inde acciperem consilium, quædam volo hic designare, quædam vero postea congruo loco et convenienti modo vobis innotescere.

4. Quando altera vice pro his quæ dixi tractandis ad Tusiacum veni, adportavit mihi et episcopis regni nostri Boso ex parte domni apostolici epistolam quasdam nepoti nostro et episcopis regni sui mittendas, quas illis secundum mandatum domni papæ transmisimus, quasdam autem nobis legendas et observandas, quarum et hic textum habemus: in quibus ⁹⁹¹ invenimus nos ⁹⁹² increpatos cur fornicarios in regno nostro immorari permitteteremus, et non solum ipsam feminam, sed et omnes ⁹⁹³ faventes facinori ejus, a corpore et sanguine Domini excommunicatos, usque dum ipsa mulier ad virum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam ⁹⁹⁴ qui res-canda, si potest, non corrigit, ipse illa committit. Nos autem audivimus prædictam feminam in regno nepotis nostri commorari, et hanc sententiam postea non audivimus immutatam. Et qui gravamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicando excommunicatis.

5. Filiam nostram Judith viduam, secundum leges divinas et mundanas sub tuitione ecclesiastica et regio mundeburde constitutam, Balduinus sibi furatus est in uxorem: quem post legale iudicium episcopi regni nostri excommunicaverunt secundum sacros canones et definitionem sancti Gregorii papæ, qui dicit: *Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, ipse et consentientes ei, anathema sint.* Quæ et verbis et litteris nos et episcopi regni nostri nepoti nostro Hlothario innotuimus. Nos etiam, sicut scitis, consilio et consensu fidelium nostrorum communiter confirmavimus, ut nemo nostrum huiusmodi hominem in regno suo recipiat, neque immorari permittat, sed ad rectam rationem reddendam et ad penitentiam agendam, sicut statutum est, illum redire cogat. Qualiter autem nepos noster Hlotharius non solum erga nos et consanguinitatem nostram, verum et contra Deum et sacram auctoritatem et communem christianitatem inde egerit, spero quia vos non latet quod est plurimis cognitum. Et sanctus Paulus, per quem loquutus est Christus, dicit: *Non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.*

6. Nota est vobis causa de uxore nepotis nostri Hlotharii, unde et a nobis et ab episcopis regni nostri, sed et ab aliis episcopis presentibus nobis consilium quæsivit et audivit: sed secundum illud consilium exinde non fecit. Scimus etiam quia et ad domnum apostolicum pro hoc transmisit, et ab illo epistolam exinde recepit. Negare quoque non volumus

nos scire, quid domnus apostolicus et illi et quibusdam episcopis inde mandavit; et scimus, quod negare non possumus nec volumus, quoniam non debemus, quia domni apostolici commendatio ab evangelica veritate et ab apostolica atque canonica auctoritate in nullo discordat; et secundum mandatum illius de hoc facto executum non audivimus nec videmus. Illa etiam sancta et prima in toto orbe terrarum sedes, per divinum Paulum, cœlestem scilicet tubam, qui ad tertium cœlum et ad paradysum raptus hoc ab ipso Domino didicit, nobis et omnibus christianis semper in omni mundo clamat, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et per beatum Joannem apostolum, qui de æterno et vivo Christi pectoris fonte in cœna, quando sacramenta redemptionis nostræ sunt celebrata et tradita, super eo recumbens hausit quod redemptis omnibus propinavit, manifestissime sedes apostolica interdicit huiusmodi hominem non debere quemquam in domum suam recipere, nec ave ei dicere: quia qui dicit ei ave, communicat operibus ejus malignis. Et per beatum Gregorium papam in homeliis Ezechielis dicit, quia sicut ille qui fide a Deo recedit, apostata est, ita et ille qui a Deo recedit opere, sine dubio apostata est. Quoniam, sicut dicit Apostolus, *Fides sine operibus mortua est.* Et item, sicut alius ⁹⁹⁷ dicit Apostolus: *Sunt qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Et ipse Dominus dicit de semel et secundo ac tertio legaliter commonito ⁹⁹⁸ et non correcto, ut si nobis sicut gentilis et publicis criminibus implicatus, cum quo et apostolica et canonica auctoritas nec cibum sumere, ut præmisimus, nobis concedit.

7. Propterea, unice et frater carissime, et vobismetipsis consilium ⁹⁹⁹ accipite, et mihi consilium date, et ipsi nepoti nostro suæ salutis et honoris date consilium, et præstate auxilium, quia et ego ad hoc, quantum mihi Dominus scire et posse donaverit, sum paratus simul vobiscum agere, si voluerit ipse recipere.

8. Quod autem consilium ego cum episcopis et ceteris fidelibus nostris, sollicitus et pro nostra communi, vestra scilicet et mea, sed et pro ipsius nepotis nostri salute et honore, et pro communi omnium fidelium nostrorum indemnitate et salvatione, nunc proxime et in synodo et in placito nostro accepi, vobis cui nullum bonum negare, sed omne bonum meum paratus sum participare, dico si placet, et si ita vobis bene visum fuerit, bene ¹⁰⁰⁰ accipiamus illud communiter. Et si melius nobis per rationem et auctoritatem divinam et humanam nostræ salvationi et christianitati congruentem ostenderitis, paratus sum illud cum omni devotione accipere, et vobiscum, Deo cooperante et communium fidelium

VARIE LECEIONES.

⁹⁹¹ i. q. desunt 3. ⁹⁹² deest 3. ⁹⁹³ omnibus facientibus corr. conscientibus 3. ⁹⁹⁴ q. si quis res et causas si 3. ⁹⁹⁵ in redemptionis 3. ⁹⁹⁶ omeliis jezechielis 3. ⁹⁹⁷ alibi 3. ⁹⁹⁸ excommunicato 3. ⁹⁹⁹ deest 3. ¹⁰⁰⁰ ita 3. deest B.

nostrorum consilio et auxilio adminiculante, libentissime sequi et exequi.

9. Quia scriptum est, dicente bono rege, qui tamen deliquit ut homo et recognovit se ut felix, *ex voluntate mea confitebor illi*, profiteatur idem nepos noster coram vobis et coram episcopis qui vobiscum fuerint, et remandat nobis per vos et per illos, quia vult secundum domni apostolici et episcopale immo divinum consilium, ad placitum convenire cum episcopis et fidelibus atque amicis Dei et nostris ac suis, quoniam hæc causa generalis est omnibus christianis, et aut ostendere, quia secundum legem divinam et humanam christianis congruam hoc factum de uxore sua habebat executum, aut secundum Dei consilium, et legem christiano regi convenientem, hoc et illa duo quæ præmisimus emendare velit et debeat. Et paratus sum cum tali caritate et honorabilitate illum recipere, sicut christianus rex christianum regem, et sicut diligens patruus dilectum nepotem debet recipere, et in illius amicitia ad illius salvationem et honorem, si ita fecerit, permanere. Et constituatur tempus congruum et locus opportunus quando simul pacifice conveniamus, et hanc causam, sicut de nobis ipsis, quia sicut Scriptura dicit, *os nostrum et caro nostra* ¹⁰⁰¹ est, ad communem nostram et fidelium nostrorum salvationem et honorem diffundamus; ne, qui fidelibus nostris et omnibus christianis in bono exemplum esse debemus, et ¹⁰⁰² perditionis exemplum donamus ¹⁰⁰³, et qui malorum correctores esse debemus, caput malorum, quod absit, fiamus. Sed et ea quæ, ut supra diximus, apud Confluentes præmisimus nos tractaturos et observanda constituturos, tractemus et statuamus; ut qui undique propter peccata nostra et malum discordiæ quod in regnis nostris manet percutimur, placato Deo misericordiæ illius solatium consequi mereamur. Et non sit nepoti nostro hoc agere in mente sua durum; quia scriptum est: *Qui mentis est duræ, corrumpet in malum*. Sed timeat Deum, et compescat istud ¹⁰⁰⁴ scandalum, quod tam grande in ista christianitate sine ulla necessitate est generatum et propagatum, cum per rationem et auctoritatem potuisset ad debitum effectum perducere, quod multis hominibus videtur sine plena ratione et auctoritate debita executum. Et quia scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus*, et Dominus dicit: *Diligentes me diligo*, pro amore et timore Dei honoret se, et suam christianitatem, et suum nomen regium, et exuat ¹⁰⁰⁵ se et nos omnes ab ista calumnia quæ illum sequitur, et per illum ac propter illum nos propinquos illius; et honoret inde ¹⁰⁰⁶ Deum, sciens Dominum dicere: *Honorantes me honorabo; et qui contempnunt me, erunt ignobiles*.

10. Et si ita noluerit, faciat quod judicaverit faciendum. Ego in vestra amicitia et debita fraternitate persistere, et omni debito obsequio illam promereri cupiens, qui non quero quæ illius sunt, sed illum, si cum salubriter habere non possum, me Deo pro illius amicitia tollere nolo. Nec ad malum alicui præstare auxilium volo; quia legimus in scriptura Dominum dixisse cuidam regi: *Impio præbes auxilium, et his qui oderunt me amicitia jungeris: idcirco iram* ¹⁰⁰⁷ Domini merebaris quidem, et sicut ibidem in reliquo scriptum est. Et item legimus, quia de quacumque impietate quisquam ¹⁰⁰⁸ impius conversus fuerit, et ex corde suo ¹⁰⁰⁹ se converti velle dixerit, jam non inter impios computatur, sed a piis recipi debet et salubriter potest, dicente Scriptura: *Verte impios, et non erunt*: non quia non erunt in essentia, sed non erunt in impietatis culpa. Hæc autem diximus, non ut nepotem nostrum in numero impiorum computari cupiamus, quem piorum numero sociari a Domino exoptamus.

Sequuntur adnuntiationes quas tres reges apud Sablonarias adnuntiare debuerunt.

Adnuntiatio domni Iludowici. — 4. Sicut scitis qui ibi adfuistis quando proxime apud Confluentes nos adjuvante Domino conjunximus, et capitula a nobis et a fidelibus nostris observanda statuimus, convenit nobis, ut congruo tempore et opportuno loco iterum simul conveniremus, et cum Dei adjutorio, et fidelium nostrorum consilio, quæ in statu sanctæ ecclesiæ et in nobis et in regnis nostris, atque in nostris fidelibus emendanda erant, emendaremus, et ut emendata de cetero observarentur ¹⁰¹⁰ statueremus. Et ad hæc agenda jam per tres vices et tempus et locum condiximus; sed aut mihi aut fratri meo aut communi nepoti nostro tales causæ acciderunt, pro quibus hoc quod condiximus ¹⁰¹¹ implere non potuimus.

2. Interea pervenit ad me, quia meus frater communis nepos noster ita inter se non erant, sicut tunc fuerunt quando nos simul conjunximus. Et idcirco ad hoc veni, ut inter eos privatus mediator existirem, et ipsi sic inter se sint, sicut per rectum esse debent. Unde frater noster per me et per episcopos nostros ac per episcopos nepotis nostri, et scripto et verbo tales causas nepoti nostro mandavit, pro quibus illi sic privatus (150) non erat sicut antea fuerat; quas ¹⁰¹² si ille emendare vellet sicut ei mandabat ¹⁰¹³, voluntarie illi erat sicut diligens patruus dilecti nepoti, et christianus rex christiano regi esse per rectum debet. De quibus causis nos et episcopi qui nobiscum fuerunt ex parte nepotis nostri, fratri nostro et episcopis qui cum eo erant tale responsum reddidimus: quia illas causas quas ei reputabat,

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰¹ deest 3. ¹⁰⁰² deest 3. ¹⁰⁰³ lege donemus. ¹⁰⁰⁴ illud 3. ¹⁰⁰⁵ eruat 3. ¹⁰⁰⁶ honore in 3. ¹⁰⁰⁷ i. q. d. m. 3. ¹⁰⁰⁸ quicumque 3. ¹⁰⁰⁹ deest B. ¹⁰¹⁰ observentur 3. ¹⁰¹¹ diximus 3. ¹⁰¹² quia si ita se e. v. ¹⁰¹³ emendabat.

NOTÆ.

(150) Id est familiaris.

paratus erat aut emendare, aut de illis certam reddere rationem, et dignam facere satisfactionem. Quod responsum frater noster et episcopi libenter receperunt; et, Deo gratias, sunt ita modo frater et nepos noster, sicut per rectum esse debent.

3. Et volumus, ut sicut nobis convenit, ut inter nos fideles missi discurrant, et quæ in uniuscujusque nostrum regno emendanda sunt, et alter alteri innotuerit, emendentur, et casæ Dei et sacerdotes ac servi Dei legem et honorem debitum habeant, et unusquisque fidelium nostrorum in regnis nostris, cujuscumque nostrum sit homo, legem et justitiam et in se et in suis proprietatibus et in suis honoribus habeat, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt, et sicut inter nos jam convenit ¹⁰¹⁴, et in illis capitulis est constitutum quæ antecessores ¹⁰¹⁵ nostri reges constituerunt, et sicut nos apud Marsnam firmavimus, et sicut nunc proxime apud Confluentes statuimus; donec, adjuvante Deo, congruo tempore et oportuno loco iterum simul conveniamus, et una cum communi fidelium nostrorum consilio quæ perfecta non fuerint pacifice tractemus atque perficiamus ¹⁰¹⁶, et ita nos ad invicem adjuvemus, ut cum Dei adiutorio nos et fideles nostros salvemus, et oppressoribus sanctæ ecclesiæ resistamus. Et hanc ad cognitionem ideo scribi communi consensu fecimus, ut unusquisque nostrum illam habeat, et certius sciat, quid et qualiter exinde observare expressius debeat; quia non decet, ut rex a sua cognitione deviet, sicut non convenit, ut episcopus a sua recta prædicatione discordet.

Adnuntiatio domni Karoli. — 1. Hoc quod dilectos frater noster dixit nos proxime apud Confluentes constituisse, quantum ex me fuit, haecenus observavi, et observare cupio, si et erga me ita fuerit observatum; et ei reputare non volo, ut ipse similiter erga me illa observata non habeat. Credo etiam, quia nec ille velit, nec aliquis alius mihi reputare possit, ut erga eum illa observata non habeam. Quod si aliquis fecerit, paratus sum aut illa quæ emendanda sunt emendare, aut de hoc quod mihi reputatum fuerit, certam reddere rationem.

2. Et si hic communi nepos noster fecerit, sicut frater noster et episcopi qui cum eo inter nos mediatores fuerunt, mihi et episcopis qui mecum erant ex parte illius nuntiaverunt, et frater noster nunc dixit, et ita mihi familiaris et amicus atque adiutor secundum rationabilem possibilitatem extiterit, sicut nepos patruo et christianus rex christiano regi esse per rectum debet, sic ei privatus et amicus atque adiutor secundum rationabilem possibilitatem esse volo, sicut diligens patruus dilecto nepoti et sicut christianus rex christiano regi per rectum esse debet.

3. De fidelibus autem missis inter nos discurren-

dis, et de his quæ in regnis nostris emendanda sunt emendandis, et de statu atque honore ecclesiarum et sacerdotum ac servorum Dei, et de lege ac justitia conservanda unicuique fidelium nostrorum in regno nostro, cujuscumque nostrum sit homo, et in illo et in suis proprietatibus, et in suis honoribus, et de capitulis observandis, sicut frater noster nunc dixit, ita et ego per omnia cupio observare.

Adnuntiatio Hlotharii. — I. Postquam iste patruus meus Hludowicus me in sua bonitate in filii loco suscepit, sic erga me semper in sua mercede fecit, sicut et illum deceit et mihi necesse fuit. Unde paratus sum illi debitum obsequium exhibere, sicut per rectum debeo facere.

2. Et de his quæ patruus meus Karolus proxime nunc, quando primum simul convenimus, mihi mandavit, sic observare cupio, sicut patruus meus Hludowicus et episcopi qui cum eo inter me et patruum meum Karolum mediatores fuerant, ex mea parte illi et episcopis qui cum eo erant nuntiaverunt. Et si ipse mihi ita privatus et amicus atque adiutor, secundum rationabilem possibilitatem, extiterit, sicut patruus nepoti et christianus rex christiano regi esse per rectum debet, ita et illi et familiaris et amicus atque adiutor, secundum rationabilem possibilitatem, esse volo, sicut diligens nepos dilecto patruo et christianus rex christiano regi esse per rectum debet.

3. De fidelibus autem missis inter nos discurrendis, et de his quæ in regnis nostris emendanda sunt emendandis, et de statu atque honore ecclesiarum et sacerdotum ac servorum Dei, et de lege ac justitia conservanda unicuique fidelium nostrorum in regno nostro, cujuscumque nostrum sit homo, et in illo et in suis proprietatibus et in suis honoribus, et de capitulis observandis, sicut isti mei patrui nunc dixerunt, ita te ego per omnia cupio observare.

Quoniam istas, quæ præcedunt, adnuntiationes Hludowicus et Hlotharius, cum illorum sequacibus, postquam coram omnibus, qui adfuerunt, trium regum conciliaris fere ducentis, tam episcopis quam abbatibus et laicis, relectas penitus rejecerunt, ne populo legerentur, ut causa Hlotharii penitus taceretur, hanc quæ sequitur adnuntiationem dominus Karolus istis ipsis verbis jam vesperi adnuntiavit apud Sablonarias, anno incarnationis Dominicæ 862, indictione 11, 3 Nonas Novembris, in ipsa casa ubi relectæ sunt præcedentes adnuntiationes, in quam pauci alii intraverunt quam qui antea fuerunt, quoniam fere plena de ipsis erat.

Adnuntiatio Karoli. — Sicut ego verbis et scriptis per fratrem meum et per episcopos nepoti meo mandavi, et illi de sua parte nihil renuntiaverunt, sic illi amicus esse et illum salvare volo, sicut avunculus per rectum nepotem salvare debet, si ille, sicut nepos per rectum avunculum salvare debet, me et meos salvaverit.

VARIE LECTIONES.

¹⁰¹⁴ c. i. 3. ¹⁰¹⁵ antecessores B. ¹⁰¹⁶ reliqua omnia desunt 3.

KAROLI II EDECTUM PITENSE.

(An. 864. Jun. 25.

Capitulare hac prolixum a Sirmondo et Baluzio vulgatum, ope codicis 3) bibl. regiae Parisiensis inter Supplementa Latina n. 75 recognovimus, retentis, tamen fere ubique Baluzii lectionibus, quod codex noster, cui 3b) S. Vincentii Metensis et 3c) Palatinus consentiunt, pro alia totius edicti recensione, paulo breviori scilicet, habendus sit. Habetur etiam in codice bibliothecae Parisiensis saeculi X, n. 5095, et excerpta in codice n. 3878; quibus tamen ex integro conferendis cum editis otium nostrum non sufficit.

Adnuntiatio domni Karoli apud Pistas.

1. Multas gratias vobis agimus de vestra fidelitate et de vestra bona voluntate quam semper erga nos in omni adiutorio et obsequio demonstratis, sicut vestri antecessores erga nostros antecessores demonstraverunt, et quia pacem, quam jam præterito tertio anno hic communiter confirmavimus et ad cognitari fecimus, secundum quod causa in quibusdam locis coniacuit, etsi non omnes, sicut desideravimus, tamen ex majori parte observatis, et quia pleniter et cum pace ad hoc nostrum placitum convenistis.

2. Et quia bonam voluntatem vestram in istis et in aliis videmus et experti sumus, fiducialius vos commonemus, ut de ipsa pace observanda, et de istis operibus quæ contra Dei et sanctæ ejus ecclesie et nostros communes inimicos Nortmannos incepimus, sine defectu et lassatione viriliter laboretis, scientes qualiter nobis placuisset, si istas firmitas hic factas habuissemus, quando in tali angustia sicut experti estis ad Meldis contra eos communiter laboravimus, unde nos Deus, sicut suæ misericordie placuit, manifesto suæ clementie indicio adjuvavit.

5. Et quoniam illa quæ jam tertio anno me una cum consensu et consilio fidelium nostrorum constituimus et vobis ad cognitari fecimus, libenter audiasse et suscepisse comperimus, quæ nunc etiam ad nostram communem salutem et pacem, atque honorem, hic fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, vobis per scriptum nota facere volumus ut illa plenius audire et ad illud scriptum recurrendo, quod in singulis comitatibus dari et relegi atque haberi præcipimus, firmiter retinere et certius observare possitis. Quæ etiam ab episcopis vel eorum ministris per singulos comitatus de eorum parochiis aperto sermone, ut ab omnibus possint intelligi, tradi volumus.

Karolus gratia Dei rex. Notum esse volumus omnibus Dei et nostris fidelibus, quoniam hæc quæ sequuntur capitula nunc in ¹⁰¹⁷ isto placito nostro, anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi 854, anno videlicet regni nostri ipso propitio 25°, indictione 12 ¹⁰¹⁸, 7 Kalend. Julias, in hoc loco qui dicitur Pistis, una cum fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, et cunctis sine ulla raffragatione per regnum nostrum observanda mandamus.

1. Primo consideravimus de honore ecclesiarum et sacerdotum ac servorum Dei et immunitate rerum

A ecclesiasticarum, ut nullus sibi de ipsis rebus contra auctoritatem præsumat; et comites episcopis et ministris ecclesie in eorum ministeriis adiutores in omnibus fiant, sicut in capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, in secundo libro, capitulo 23. Et quicumque comitum vel ministrorum rei publicæ hæc quæ mandamus, observare neglexerit, si prima et secunda vice de his admonitus non se correxerit, volumus ut neglegentis comitis ad nostram notitiam per episcopos et per missos nostros deferatur, et aliorum neglegentia per comites ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in capitulari prædecessorum nostrorum continetur subire cogantur.

B 2. Post hæc de orphanorum et viduarum causis, et de regalibus justitiis, et summopere de raptoribus puellarum et viduarum et sanctimonialium, et de his qui presbyteros flagellare præsumunt, et qui eos de ecclesiis sine episcoporum consensu cicere vel recipere, aut censum de manso vel ex his quæ domus et genitor noster in suis capitularibus ecclesiis in immunitate concessit exigere non timent, et qui censa de rebus ecclesiasticis ad ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter a missis et comitibus nostris inquirantur, et acriter dstringantur, et plena justitia inde fiat, secundum quod in capitularibus avi et patris nostri statutum habetur, et ipsi contemptores legum, divinæ scilicet et humanæ, ad nostram præsentiam legaliter perducantur, ut inde consilio fidelium Dei ac nostrarum commendemus, quid de talibus hominibus sit faciendum, qui nec Deum timent, nec contra sanctos canones facere nec legem et præceptum regium infringere pertimescunt; salva censura ecclesiastica et episcopalis pœnitentiæ vindicta.

C 3. Ut lex et justitia unicuique in suo ordine omnibus conservetur, et pacem quam proxime teste Deo propriis manibus communi consensu confirmavimus, quando hic placitum nostrum habuimus, sic omnes et infra patriam, et quando ad placitum unusquisque venerit, et quando redierit, et quando necessitas nobis evenerit ut hostem nostrum adnuntiemus, usque constituta loca secundum consuetudinem et capitula prædecessorum nostrorum observare procuret. Et qui contra hanc confirmationem per contemptum venerit, aut quantocius, quod contra hanc confirmationem excessum fuerit, emendare

VARIE LECTIONES.

¹⁰¹⁷ deest 3. ¹⁰¹⁸ ita S. B. et codd. Paris. 5095 et 3878. VII, Kal. 3.

neglexerit, ac episcopis et missis ac comitibus nostris hoc nobis nuntiari mandamus; quatenus tantum Dei et nostrum ac totius christianitatis contemptum, sicut secundum leges divinas et humanas invenerimus, emendare curemus, ne ipso nostro iudicio a Deo, quod absit, condemnati simus. Et videant episcopi et missi ac comites nostri, ne si contra nostram communem confirmationem aliquis per contemptum fecerit, et emendare noluerit, per alium quam per illos qui ad hoc constituti sunt hunc contemptum sciamus; quoniam si per alium quam per illos hoc, sicut non convenit, audierimus, sicut nec ipsi immunes a peccato erunt, sic nec ab ultione immunes existent.

4. Volumus et expresse mandamus comitibus nostris, ut sicut in 24 capitulo secundi libri capitulorum decessorum nostrorum continetur, vassalli nostri nobis et nostræ conjugii famulantes condignum apud omnes honorem habeant, sicut a genitore nostro et a nobis sæpe admonitum est; et sicut ipsi volunt se a nobis honoratos tenere, ita et nobis famulantibus, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, debitum honorem exhibeant.

5. Volumus et expresse comitibus nostris mandamus, ut villæ nostræ indominate, sed et villæ de monasteriis quæ et conjugii nostræ et filiis ac filiabus nostris concessa atque donata habemus quæque sub immunitate consistunt, cum salvamento et debita reverentia in comitatibus illorum consistant. Sed et quæ homines nostri ac illorum illarumque, qui sine ulla differentia et nostri sunt ¹⁰¹⁶, cum salvamento et debito honore habere possint. Et non ignorent neque obliviscantur comites ac missi nostri, nos scire quod dominorum Dominus de se dicit: *Honorificantes me honorificabo; et qui contemnant me, inhonorati erunt.*

6. Et quoniam humana fragilitas proclivior est ad contra justitiam ¹⁰²⁰ faciendam quam ad justitiam exequendam, et diabolus semper certat, ut fragilitati humanæ oculos mentis claudat, ne castigationem Dei videat et semetipsam ¹⁰²¹ emendet; sicut ad nos perventum est, quod ¹⁰²² quidam leves homines de istis comitatibus qui devastati sunt a Nortmannis, in quibus res et mancipia et domos habuerunt, quia nunc ibi mancipia et domos non habent quasi licenter malum faciunt; quia ¹⁰²³, sicut dicunt, non habent unde ad justitiam faciendam ¹⁰²⁴ adducantur: **D** et quia non habent domos ad quas secundum legem maniri et banniri possint, dicunt quod de manitione vel bannitione legibus comprobari et legaliter **J**udicari non possunt. Contra quorum malas insidias **C**onsensu et consilio fidelium nostrorum stauimus, **U**t comes missum suum ad illam terram in qua do-

A mos quis habuit ¹⁰²⁵, mittat, et eum ¹⁰²⁶ bannire et manire jubeat. Et quoniam lex consensu populi fit et constitutione regis, Franci jurare debeant ¹⁰²⁷, quia secundum regium mandatum nostrum ¹⁰²⁸ ad justitiam reddendam vel faciendam legibus ¹⁰²⁹ bannitus vel manitus fuit; et sic ipsæ res illi ¹⁰³⁰ iudicio scabiniorum in bannum mittantur, et si necesse fuerit, ipse in forbannum mittatur qui ¹⁰³¹ ad justitiam reddendam venire noluerit. Et mandet comes qui hoc executus fuit, alteri comiti in cujus comitatu res et mancipia habet, quid inde factum habeat; et ex nostro verbo illi mandet, ut per illa quæ in suo comitatu habet, illum dstringat, quatenus ad justitiam reddendam ¹⁰³² vel faciendam in suum comitatum redeat.

B 7. Audivimus etiam, quia huiusmodi leves homines in aliis comitatibus deprædationes et injustitias faciunt, et ad illum comitatum in quo commanent, et in quo illas malitias non faciunt, factis malitiis in aliis comitatibus reveniunt. Unde mandamus et ¹⁰³³ comitibus nostris expresse præcipimus ¹⁰³⁴, ut illi comites in quorum comitatibus tales homines justitias faciunt ¹⁰³⁵, illis comitibus hoc mandent in quorum comitatibus refugium habent, et una mente, unoque consensu, et uno certamine ad tales homines comprehendendos se erigant, et decertent, ut ecclesiæ Dei et ministri ejus, et servi Dei ac populus, pacem et quietem habere possit.

8. Ut denarii ex omnibus monetis meri ac bene pensantes, sicut in capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum regum, libro quarto, 32 capitulo continetur, in omni regno nostro non reiciantur usque ad missam sancti Martini. Et in omnibus civitatibus et vicis ac villis, tam nostris indominate quam et in his quæ de immunitate sunt vel de comitatibus atque hominum nostrorum, sive cujuscunque sint per omne regnum nostrum, a iudicibus nostris, et ab eis quorum villæ sunt, una cum ministris rei publicæ, secundum quantitatem locorum et villarum, tanti ac tales de ipsis incolis et inibi ¹⁰³⁶ manentibus constituentur, qui inde providentiam habeant, ne boni denarii rejiciantur et non nisi meri et bene pensantes accipiantur.

9. Ut illi qui ex hac causa providentiam habebunt, sacramento jurent, quod sicut eis ex hac causa injunctum fuerit, quantum scierint et potuerint debeant fideliter observare, et illum hominem quem scierint merum et bene pensantem denarium reicere non debeant celare, sed ministris rei publicæ eum debeant notum facere. De quo sacramento quicumque comprobatus fuerit perjurus, et secundum legem mundanam ut perjurus puniatur, sicut in capitulari decessorum ac progenitorum no-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰¹⁵ nostris 3. ¹⁰²⁰ ad injusticiam 3. ¹⁰²¹ semetipsum 3. ¹⁰²² deest. 3. ¹⁰²³ f. eo quod non habeant 3. ¹⁰²⁴ deest 3. ¹⁰²⁵ d. habent 3. ¹⁰²⁶ eos 3. ¹⁰²⁷ debent 3. ¹⁰²⁸ deest 3. ¹⁰²⁹ legaliter 3. ¹⁰³⁰ deest 3. ¹⁰³¹ Sic Sirmondus legit: at manu posuit legendum quia ad justitiam, BAL. quia justitiam reddere noluit 3. ¹⁰³² r. v. deest 3. ¹⁰³³ deest 3. ¹⁰³⁴ deest 3. ¹⁰³⁵ faciunt uno consensu media desunt 3. ¹⁰³⁶ ibi commanentibus 3.

strorum continetur in fine capituli decimi ex tertio libro, et secundum legem ecclesiasticam¹⁰³⁷ publicæ pœnitentiæ subigatur.

10. Ut ab ipsa missa sancti Martini per omne regnum nostrum, non nisi istius nostræ novæ monetæ meri et bene pensantes denarii accipiantur. Et quicumque ab illa die alium denarium negotiandi causa protulerit, a comite et a¹⁰³⁸ ministris ejus auferatur¹⁰³⁹ ab eo; sicut in libro Capitulorum secundo, decimo octavo capitulo, continetur.

11. Ut in denariis novæ nostræ monetæ ex una parte nomen nostrum habeatur in gyro et in medio nostri nominis monogramma, ex altera vero parte nomen civitatis et in medio crux habeatur.

12. Sequentes consuetudinem prædecessorum nostrorum, sicut in illorum capitulis invenitur, constituimus, ut in nullo loco alio¹⁰⁴⁰ in omni regno nostro moneta fiat, nisi in palatio nostro, et in Quentovico¹⁰⁴¹ ac Rotomago¹⁰⁴², quæ moneta ad Quentovicum ex antiqua consuetudine pertinet, et in Remis, et in Senonis, et in Parisio, et in Aurelianis, et in Cavillono¹⁰⁴³, et in Metullo, et in Narbona¹⁰⁴⁴.

13. Ut hi in quorum potestate deinceps moneta permanserit, omni gratia et cupiditate seu lucro postposito fideles monetarios eligant, sicut Dei¹⁰⁴⁵ et nostram gratiam volunt habere. Et ipsi monetarii jurent quod ipsum ministerium, quantum scierint et potuerint, fideliter faciant. Et mixtum denarium et minus quam debet pensantem non monetent nec monetari¹⁰⁴⁶ consentiant. Et sine ulla fraude et absque malo ingenio contra eos quorum argentum ad purgandum accoperint, ipsum argentum exmerent, et sine fraude tam in pensa quam in purgatione denarios concambient. Contra quod sacramentum si quilibet fecisse reputatus¹⁰⁴⁷ fuerit, iudicio Dei se examinet¹⁰⁴⁸: et sicut contra hoc fecisse comprobatus fuerit, — quia non majorem fraudem facit si mixtum denarium et minus quam debeat pensantem monetaverit¹⁰⁴⁹, quam si in purgatione et concambio argenti per malum ingenium fraudem de argento¹⁰⁵⁰ rei publicæ, et¹⁰⁵¹ de argento rerum ecclesiasticarum, et de facultate pauperum fecerit, — sicut constitutum est de falsis monetariis in libro iv Capitulorum, 33 capitulo, manum perdat, et ut sacrilegus ac pauperum spoliator publicæ pœnitentiæ iudicio episcopali subiciatur. In illis autem regionibus in quibus secundum legem Romanam iudicia terminantur, juxta ipsam legem culpabilis iudicetur.

14. Ut in proximis Kalendis Julii per hanc duodecimam indictionem habeat in Silvanectis civitate unusquisque comes in cujus comitatu monetam esse jussimus, vicecomitem suum cum deobus aliis hominibus qui in ejus comitatu res et mancipia vel beneficia habeant, et suum monetarium cum ipsis habeat¹⁰⁵²; quatenus ibi accipiant per manus suas de camera nostra ad opus uniuscujusque monetarii de micro argento cum ponsa libras quinque, ut habeat unde initium monetandi possit incipere; et pensam argenti quam ex camera nostra acceperit¹⁰⁵³, per manus eorum per quas¹⁰⁵⁴ illud accepit, sabbato ante initium quadragesimæ in monetatis denariis in præfato loco et¹⁰⁵⁵ cum ipsa pensa¹⁰⁵⁶ cum qua argentum acceperat, unusquisque monetarius in nostra camera reddat.

15. Ut nullus more solito pro ullo lucro vel avaritia hoc leviter accipiat; sed omnes ab ipsis Kalendis Julii argentum suum in constitutis monetis concambiari faciant, scientes quia post missam sancti Martini nulli alii denarii in regno nostro nisi istius novæ nostræ monetæ recipientur, et ab ipsis Kalendis Julii ipsi novi denarii ab omnibus accipiantur. Et quicumque liber hono¹⁰⁵⁷ ab ipso die denarium merum novæ nostræ monetæ in regno nostro rejecerit, sicut in præfato libro et capitulo regio continetur, bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat. Si vero servi ecclesiastici aut comitum aut vassallorum nostrum hoc facere præsumpserint, quia in præfato capitulari continetur ut sexaginta ictibus vapulent, et hac occasione indiscreti homines¹⁰⁵⁸ modum in disciplina faciebant, constituimus cum fidelium nostrorum consensu atque consilio¹⁰⁵⁹, ut quorumcumque coloni et servi pro hoc convicti fuerint, non cum grossò fuste, sed nudi cum virgis vapulent; et in civitatibus¹⁰⁶⁰ atque vicis seu villis episcopi per suos ministros¹⁰⁶¹ vel presbyteros providentiam usque cum rei publicæ ministris accipiant, ne et in hac causa modus disciplinæ transgrediatur, sed taliter fiat qualiter et homines castigentur, et quasi¹⁰⁶² pro intentione vel occasione castigationis disciplinam facientes¹⁰⁶³ peccatum non incurrant, et disciplinam sustinentes in corpore suo¹⁰⁶⁴ debiliores non fiant. Quod si quis hoc mandatum nostrum transgressus fuerit, nobis ab episcopis nuntietur; quatenus taliter castigetur, ne deinceps mandatum nostrum quemquam delectet contemnere. Et si dominus vel magister¹⁰⁶⁵ quilibet¹⁰⁶⁶ aut advocatus talium hominum, eos vel comiti vel misso nostro

VARIE LECTIONES.

¹⁰³⁷ sanctam 3. ¹⁰³⁸ deest 3. ¹⁰³⁹ a. merces ab eo. 3. *reliqua capituli desunt.* ¹⁰⁴⁰ a I 3. ¹⁰⁴¹ quantovico constanter 3. ¹⁰⁴² rotomagno 3. ¹⁰⁴³ cavillonum 3. ¹⁰⁴⁴ arbona 3. *Quæ lectio sententiam meam delectatione Ann. Guelferbytanorum et Nazarianorum a. 756. (Mon Germ. SS. I. p. 29) confirmat.* ¹⁰⁴⁵ s. et D. et 3. ¹⁰⁴⁶ nec aliis monetariis 3. ¹⁰⁴⁷ repertus 3. ¹⁰⁴⁸ dei examinatus si comprobatus fuerit quia (*corr.* qui non) majorem (*corr.* minorem) denarium minusque quam 3. ¹⁰⁴⁹ m. et in p. et in c. 3. ¹⁰⁵⁰ de a. desunt 3. ¹⁰⁵¹ et ecclesiarum et p. f. intulerit 3. ¹⁰⁵² habeant 3. ¹⁰⁵³ acceperint 3. ¹⁰⁵⁴ quos i. acceperint 3. ¹⁰⁵⁵ deest 3. ¹⁰⁵⁶ impensa 3. ¹⁰⁵⁷ l. h. desunt 3. ¹⁰⁵⁸ in discretis hominibus 3. ¹⁰⁵⁹ a. c. desunt 3. ¹⁰⁶⁰ comitatibus 3. ¹⁰⁶¹ m. hec eadem faciant vel 3. *media desunt.* ¹⁰⁶² et qui in protentione occasione 3. ¹⁰⁶³ faciunt 3. ¹⁰⁶⁴ i. c. s. desunt 3. ¹⁰⁶⁵ v. m. desunt 3. ¹⁰⁶⁶ ita S. et 3. 3b. 3c. qui liber est B. ex Baldo.

ad disciplinam sustinendam contradixerit vel misso nostro jussus presentare noluerit, predictum bannum sexaginta solidorum componat, sicut in predicto capitulari habetur.

16. Ut si aliquis homo a ¹⁰⁶⁷ proximis Kalendis Julii de hac nova nostra moneta mixtum vel minus quam debeat pensantem denarium invenerit, constringat eum qui ipsum denarium ad negotiandum protulit, et ipse dicat, a quo eum accepit; si sic de manu ad manum veniat, usque dum ad falsitatis auctorem perveniatur. Et inventus mixti vel minus quam debeat pensantis denarii monetator, in illa terra in qua judicia secundum legem Romanam terminantur, secundum ipsam legem judicetur; et in illa terra in qua judicia secundum legem Romanam non judicantur, monetarius, sicut supra diximus, sal-
B ai denarii manum dexteram perdat, sicut in quarto libro Capitularum continetur, capite 33. Et qui hoc consenserit, si liber est, 60 solidos componat; si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet ¹⁰⁶⁸.

17. Ut diligenter comites et ministri rei publicæ per ¹⁰⁶⁹ suos comitatus ac ministeria provideant, ne in aliquo loco occulta vel fraudulenta moneta fieri possit. Et si inventus ac comprobatus quilibet fuerit ¹⁰⁷⁰ fraudulentam monetam percutiens ¹⁰⁷¹, sicut constitutum est de falso monetario, ex præfato capitulari prædecessorum nostrorum, manus ei amputetur ¹⁰⁷². Et qui hoc consenserit, si liber est, sexaginta solidos componat; si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet.

18. Et si falsus monetarius, aut ¹⁰⁷³ de illis locis in quibus monetam fieri jussimus, aut occulte monetam percutiens, aut denarium falsum de nova moneta ad negotiandum proferens, ut ¹⁰⁷⁴ constringi et puniri non possit ¹⁰⁷⁵, sicut est constitutum, in fiscum nostrum vel in quamcumque immunitatem, aut alicujus potentis potestatem vel proprietatem ¹⁰⁷⁶, confugerit, si in nostrum confugerit fiscum, requiratur a ministro nostro. Et si ille eum defenderit aut occultaverit, nuntiatur nobis, quatenus ita ¹⁰⁷⁷ in eo secundum capitulare regium vindicatur, ne ullus alius unquam falsitatem nostra auctoritate vel potestate consentire ¹⁰⁷⁸ aut defendere audeat. Si autem in immunitatem vel potestatem aut proprietatem alicujus potentis confugerit, secundum quod in tertio libro Capitularis, ³⁶ capitulo, continetur, de eo qui furtum aut homicidium vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, inde fiat; id est, « mandet comes vel publicæ rei minister episcopo vel abbati, vel illi quicumque locum episcopi vel abbatis vel abbatissæ tenuerit, vel potentis hominis in cujus potestatem vel proprietatem confugerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit et eum

reddere noluerit, in prima contradictione solidis quindecim culpabilis judicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire voluerit, quidquid reus damni fecit, totum ille qui cum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur, et ipse comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quærendi, ubicumque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquisitione comiti responsum fuerit, quod reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fuga lapsus sit, juret quod ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere non fecisset, et sit ei in hoc satisfactum. Si vero intranti in ipsam immunitatem, vel in cujuslibet hominis potestatem vel proprietatem, comiti collecta manu quilibet resistere tentaverit, comes hoc ad regem vel principem deferat, et ibi judicetur. Et sicut ille qui in immunitate damnum fecit, sexcentis solidis componi debet, ita qui comiti collecta manu resistere præsumpsit, sexcentis solidis culpabilis judicetur. »

19. Ut melius et commodius hæc providentia de bonis denariis non reiciendis et de monetæ falsæ denariis custodiri possit, volumus, ut unusquisque comes de comitatu suo omnia mercata in breviari faciat, et sciat nobis dicere, quæ mercata tempore avi nostri fuerunt, et quæ tempore domni et genitoris nostri esse cæperunt, vel quæ illius auctoritate constituta fuerunt, vel quæ sine auctoritate illius facta fuerunt, vel quæ tempore nostro convenire cæperunt, vel quæ in antiquis locis permanent, et si mutata sunt, cujus auctoritate mutata fuerunt. Et ipsum brevem unusquisque comes ad proximum placitum nostrum nobis adportet, ut decernere possimus, quatenus necessaria et utilia et quæ per auctoritatem sunt maneat, quæ vero superflua, interdicanter, vel locis suis restituantur. Et mercata die Dominico in nullo loco habeantur, sicut in primo libro Capitularum, capitulo 136 ¹⁰⁷⁹, habetur.

20. Ut comes et rei publicæ ministri ac ceteri fideles nostri provideant, quatenus justus modius æquusque sextarius secundum sacram scripturam et capitula prædecessorum nostrorum in civitatibus et in vicis et in villis ad vendendum et emendum fiat, et mensuram secundum antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant, et non pro hac occasione a mansuariis vel ab his qui censum debent, major modius, nisi sicut consuetudo fuit, exigatur. Et ipsi homines qui per villas de denariis providentiam jurati habebunt, ipsi etiam de mensura, ne adulteretur, provideant sicut in libro tertio Capitularum, capitulo 90, continetur. Et si quis reputatus fuerit

VARIÆ LECTIONES

¹⁰⁶⁷ deest 3. ¹⁰⁶⁸ cædatur 3. 3b. ¹⁰⁶⁹ deest 3. ¹⁰⁷⁰ f. q. 3. ¹⁰⁷¹ f. m. p. desunt 3. ¹⁰⁷² abscidatur 3. 3b. ¹⁰⁷³ deest 3. ¹⁰⁷⁴ deest 3. ¹⁰⁷⁵ potest eo quod in fisco nostro 3. ¹⁰⁷⁶ v. p. desunt 3. ¹⁰⁷⁷ deest 3. ¹⁰⁷⁸ con-
 sonare 3. ¹⁰⁷⁹ in Sirmondo legitur 145; legendum vero est 139. BAL.

mensuram adulterasse, et cum majori modio vel sextario annonam vel vinum accepisse, et cum minori mensura vendare, si liber homo est, aut secundum suam legem se inde sacramento idoneum reddat, aut si hoc fecisse ¹⁰⁸⁰ vel fieri jussisse aut consensisse comprobatus fuerit, hoc unde mensuram adulteravit, id est vinum et annona, a ministris rei publicæ tollatur ab eo; insuper et bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat. Si autem colonus vel servus inde reputatus fuerit, aut iudicio Dei se inde examinet, aut si inde convictus fuerit, hoc, ut supra diximus, unde mensuram adulteravit, perdat, insuper et virgis nudo corpore ¹⁰⁸¹ vapulet. Et sive liber sive colonus vel servus de hoc convictus fuerit, post legalem emendationem episcopale iudicium suscipiat, quia contra tale interdictum Domini fecit, dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*; unde regnum Dei sibi clausit, et infernum sibi aperuit. Quod peccatum inter illa criminalia peccata computatur de quibus dicit Apostolus, quod qui ea fecerit, cum hujusmodi nec cibum sumere christiano licet; et inde sacri Nicæni canones clericos gradus perdere jubent. Et de tali causa unde seculares homines vitam perdunt, inde clerici ecclesiasticum gradum amittunt. Ministri autem rei publicæ se caute custodiant, ne pro hac occasione ducti cupiditate per aliquod malum ingenium a liberis hominibus, vel colonis, seu servis, sua injuste tollant; quia si inde ad nos clamor venerit, et inde convicti fuerint, sic injustitiam istam exsolvent, sicut illi qui in suo ministerio tortum faciunt. In illis autem regionibus in quibus secundum legem Romanam iudicantur iudicia, juxta ipsam legem committentes talia iudicentur; quia super illam legem vel contra ipsam legem nec antecessores nostri quodcumque capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus. Similiter per civitates et vicos atque per mercata ministri rei publicæ provideant, ne illi qui panem coctum aut carnem per deneratas, aut vinum per sextaria, vendunt, adulterare et minuere possint. Sed quantos mensurabiles panes in unaquaque civitate de justo modio episcopi vel abbatis ¹⁰⁸² seu comitis ¹⁰⁸³ ministeriales ¹⁰⁸⁴ a pistoribus suis recipiunt, tantos mensurabiles panes de æquo modio a pistoribus qui panem vendunt, fieri faciant: quos si inventi fuerint adulterare vel minorare, ut supra diximus, secundum suum modum culpabiles iudicentur. Homines etiam qui providentiam super hoc ¹⁰⁸⁵ habere debebunt ne mancæ mensuræ fiant, si ¹⁰⁸⁶ de perjurio quod juraverunt, quia hoc consentire non debuissent, revicti fuerint, secundum legem puniantur, sicut in fine capituli decimi ex libro tertio Capitulum habet-

atur, et postea ab episcopo publicam penitentiam de perjurio accipiant.

21. Ut quia per tres jam annos bannum pro reiectione bonorum denariorum perdonavimus, volumus ut modo, secundum discretionem quam missis nostris commendavimus, rewadiatum persolvatur, et ubi rewadiatum non est, rewadietur et solvatur; quatenus et ex hoc et ex disciplina constituta ita constricti, deinceps cessent denarios bonos reicere. Et quoniam audivimus, occasione accepta pro rewadiato banno quosdam plus a pauperibus accepisse quam bannus leveat, hoc a missis nostris diligenter requiri volumus. Et quicumque plus ab eis acceperint ¹⁰⁸⁷ quam jussimus, cogantur illis restituere, et illos absque ulla excusatione ad præsentiam nostram missi nostri adducant; quatenus per nostram harniscaram ¹⁰⁸⁸ ita castigentur, ne ulterius tali concludio ¹⁰⁸⁹ eos delectet opprimere pauperes.

22. Ut a colonis qui jam pro reiectione bonorum denariorum flagellati vel flagellandi ¹⁰⁹⁰ sunt, nulla alia exactio requiratur; et si ab aliquo eorum aliquid inde acceptum fuit, a missis nostris cogatur restitui. Et qui beneficia vel alodes ¹⁰⁹¹ in duobus vel tribus aut quatuor comitatibus habent, et non habent in unoquoque comitatu unde plenum bannum valeant solvere ¹⁰⁹², vel qui in uno tantum comitatu alodem vel beneficia habent, et non tantum ibi habent unde plenum bannum valeant solvere, missis nostris hoc notum faciant, et hoc ab eisdem missis nostris diligenter inbrevietur, et nobis renuntietur, ut nostra discretionem decernamus, qualiter et castigatio ex compositione fiat, et homines ultra mensuram et indebita non graventur: quia, sicut sancta Scriptura dicit, non inde requirimus datum, sed fructum. id est non inde requirimus inhonestum lucrum, sed regni ex castigatione profectum. Turpe ¹⁰⁹³ vel inhonestum est lucrum, ut Augustinus exponit, per varias circumventiones et occasiones lucrandi causa inhonestæ res quaslibet congregari. Et non solum in pauperioribus, sed etiam in ditioribus, considerare volumus discretionem quam decessores nostri reges in quarto libro Capitulum posuerunt, capitulo 57 ¹⁰⁹⁴ decernentes: *Ut de debito, inquirunt, quod ad opus nostrum fuerit rewadiatum, talis consideratio fiat, ut is qui ignoranter peccavit, non totum secundum legem componere cogatur, sed juxta quod possibile visum fuerit. Is vero qui tantum mala voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.*

23. Ut nullus deinceps in regno nostro mixturam auri vel argenti ad vendendum facere vel consentire præsumat: et nullus a missa sancti Remigii, id est a proximis Kalendis Octobris, aurum vel argentum

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁸⁰ reddat quod si f. 3. ¹⁰⁸¹ sic Sirmondus: At manu correxit nudo Corio quæ lectio est codicum Bellos. et Palat. BAL. ¹⁰⁸² v. a. desunt 3. ¹⁰⁸³ comitus 3. ¹⁰⁸⁴ deest 3. ¹⁰⁸⁵ s. h. desunt Bal. ¹⁰⁸⁶ si hoc consensisse revicti fuerint 3. ¹⁰⁸⁷ ita 3. acceperunt B. ¹⁰⁸⁸ armiscaram 3. ¹⁰⁸⁹ concludio 3. ¹⁰⁹⁰ v. f. desunt 3. ¹⁰⁹¹ alodos 3. ¹⁰⁹² solvere usque solvere desunt. 3. ¹⁰⁹³ turpe — congregari desunt 3. ¹⁰⁹⁴ LVI, 3.

ad vendendum vel emendum ¹⁰³⁵ nisi purificatum proferat. Et si quis post præfatas Kalendas inventus fuerit aurum vel argentum, vel quodcumque fabricinium ex auro vel argento ¹⁰⁹⁶ mixtum, ad vendendum vel emendum ¹⁰⁹⁷ portare, a ministris rei publicæ ipsum quod portaverit ab eo tollantur, et ipse per fidejussores, si res et mancipia in illo comitatu non habet, ad præsentiam nostram cum ipso auro vel argento adducatur, ut nos inde commendemus qualiter culpabilis judicetur. Si vero res et mancipia vel mobile, per quæ distringi legaliter possit, in ipso comitatu habuerit, secundum legem ad nostram præsentiam venire jubeatur. Et si quisquam inventus fuerit suum aurum vel argentum, vel quodcumque fabricinium ex auro vel argento, portare ad fabrum ut purgetur, provideant rei publicæ ministri, ne hac ¹⁰⁹⁸ occasione ab eo quod suum fuerit tollant. Quod si fecerint, et ad nos inde reclamatio venerit, sicut ille qui totum in suo comitatu vel ministerio fecerit, in nostra vel fidelium nostrorum præsentia culpabilis judicabitur. Faber vero qui post præfatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse vel misculasse ¹⁰⁹⁹, in illis regionibus in quibus judicia secundum legem Romanam ¹¹⁰⁰ terminantur, juxta illam legem puniatur; in aliis autem regionibus regni nostri, secundum capitulare regium ¹¹⁰¹, sicut falsam monetam percutiens, manum perdat. Et liber homo qui hoc consenserit, sicut in præfatis continetur capitulo, bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat; colonus vel servus, nudus ¹¹⁰² cum virgis flagelletur ¹¹⁰³. Si vero Judæus fuerit, ipsum quod mixtum protulerit, perdat; et bannum nostrum, sicut tempore prædecessorum nostrorum consuetudo fuit, componat.

24. Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris argenti de novis et meris denariis. Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum ut ¹¹⁰⁴ ex eo dauratura fieri possit, libra una de auro vendatur decem libris argenti de novis et meris denariis. Et omnimodis provideant tam comites, quam ceteri omnes ministri rei publicæ, ne aliqua adjunctione vel fraude per occasionem aliquid amplius vendatur, sicut de suis honoribus volunt gaudere. Et quicumque hanc commendationem nostram aliquo ingenio infirmare vel fraudare seu aliter immutare inventus fuerit, si liber homo fuerit, bannum nostrum, id est sexaginta solidos, componat; colonus seu servus, nudus ¹¹⁰⁵ cum virgis flagelletur.

25. Et quoniam in præfatis capitulis continetur in libro tertio ¹¹⁰⁶ capitulo 75, ut nullus sine permissu regio bruniam vel arma extraneo dare aut

A vendere præsumat, et in eodem libro capitulo 6 designata sunt loca regni usque ad quæ negotiatores brunias et arma ad venundandum portare et vendere debeant, quod si inventi fuerint ultra portantes aut venundantes, ut omnis substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatii, alia vero medietas inter missos regios et inventorem dividatur; quia peccatis nostris exigentibus in nostra vicinia Nortmanni deveniunt ¹¹⁰⁷, et eis a nostris bruniarum et arma atque caballi aut ¹¹⁰⁸ pro redemptione dantur, aut pro pretii cupiditate venundantur; cum pro redemptione unius hominis ista donantur, vel pro paucio pretio venundantur, per hoc auxilium, illis contra nos præstitum ¹¹⁰⁹ et regni nostri maximum sit detrimentum, et multæ ecclesiæ ¹¹¹⁰ Dei destruuntur, et quamplurimi christiani deprædantur, et facultates ecclesiasticæ et regni exhauriuntur, propterea una cum consensu atque consilio nostrorum fidelium constituimus, ut quicumque post proximas Kalendas Julii hujus duodecimæ indictionis Nortmannis quocumque ingenio, vel pro redemptione, vel pro aliquo pretio, bruniam vel quæcumque arma aut caballum donaverit, sicut proditor patriæ et expositor.

christianitatis ad perditionem gentilitati sine ulla retractatione vel redemptione de vita componat. Quæ omnia omnibus citissime a missis nostris et comitibus nota fiant, ne de ignorantia se excusare valeant.

christianitatis, et adjutor gentilium erroris. Igitur pro tali venditione et ausu temerario volumus, ut venditor de vita componat et omnes res ejus infiscentur. Ecclesiasticos vero aut Deo sacrata perpetuo exilio dampnentur 3. 3 b.

26. Ut pagenses Franci qui caballos habent vel habere possunt, cum suis comitibus ¹¹¹¹ in hostem pergant; et nullus per violentiam, vel per aliquod malum ingenium, aut per quæcumque indebitam oppressionem ¹¹¹², talibus Francis suas res aut caballos tollat, ut hostem facere et debitos paravetodos secundum antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint, neque comes neque aliquis minister rei publicæ. Quod si fecisse aliquis eorum comprobatus fuerit, sic hoc cogatur componere, sicut de illis est constitutum in capitularibus regiis qui tortum in suo comitatu vel ministerio faciunt.

27. Ut juxta regium capitulare quod dominus et genitor noster, anno 16 ¹¹¹³ regni sui capitulo 7 ¹¹¹⁴ constituit, comites vel missi nostri diligenter inquirent, quanti homines liberi in singulis comitatibus maneat qui per se possunt ¹¹¹⁵ expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adjuvet, quanti etiam de his qui a duobus tertius adjuvetur vel præparetur ¹¹¹⁶, necnon de his qui a tribus quartus adjuvetur et ¹¹¹⁷ præparetur, sive de his qui a qua-

VARIAE LECTIONES.

¹⁰³⁵ v. e. desunt 3. ¹⁰⁹⁶ ex a. v. a. desunt 3. ¹⁰⁹⁷ v. e. desunt 3. ¹⁰⁹⁹ deest 3. ¹⁰⁹⁹ nuscular 3. ¹¹⁰⁰ r. l. 3. ¹¹⁰¹ regum c. 3. ¹¹⁰² nudi 3. ¹¹⁰³ flagellentur 3. ¹¹⁰⁴ deest 3. ¹¹⁰⁵ nudi c. v. flagellentur 3. ¹¹⁰⁶ t. l. 3. ¹¹⁰⁷ devenerunt 3. ¹¹⁰⁸ deest 3. ¹¹⁰⁹ præstatur 3. ¹¹¹⁰ e. e. et 3. ¹¹¹¹ armis 3 3h. ¹¹¹² quamcumque cupiditatem aut oppressionem 3. 3b. ¹¹¹³ VII. 3. ¹¹¹⁴ II 3. ¹¹¹⁵ possint 3. ¹¹¹⁶ v. p. desunt 3. ¹¹¹⁷ ut 3.

tuor quintus adjuvetur et præparetur ut expeditionem exercitalem favere possint, et eorum summam ad nostram notitiam deferant; ut illi qui in hostem pergere non potuerint, juxta antiquam et aliarum gentium consuetudinem ad ¹¹¹⁸ civitates novas et pontes ac transitu paludium operentur, et in civitate atque ¹¹¹⁹ in marcha ¹¹²⁰ wactas faciant; ad defensionem patriæ omnes sine ulla exousatione veniant. Et qui de talibus hostem dimiserint, heribannum juxta discretionem quæ ¹¹²¹ in progenitorum nostrorum tertio libro Capitulorum, capitulo 14, continetur, persolvant. Et qui ad defensionem patriæ non occurrerint, secundum antiquam consuetudinem et capitulorum constitutionem judicentur.

28. Ut illi Franci qui censum de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, sine nostra licentia ac casam Dei vel ad alterius cujuscumque servitium se non tradant, ut res publica quod de illis habere debet, non perdat. Quod si aut seipsos aut res suas ad casam Dei aut ad alterius cujuscumque servitium sine licentia nostra tradere voluerint ¹¹²², sicut in capitulari avi nostri continetur de his qui pro furto se in servitium tradere cupiunt, comites vel vicarii hoc eis non consentiant, sed ex banno nostro prohibeant. Quod si contra bannum nostrum fecerint, ipsi qui eos receperint bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componant. Et si ipsos in servitio suo habere voluerint, vel illorum res ¹¹²³ de quibus census ad partem regiam exiebat, tenere voluerint, censum quem ipsi ¹¹²⁴ Franci debebant ¹¹²⁵, vel qui de illorum rebus exire solebat, ad nostram regiam partem ¹¹²⁶ componant, sicut in præfato Capitulorum libro tertio, capitulis 15 et 86, et in libro iv capitulo 36, habetur. Et quia, sicut in sacris ¹¹²⁷ ecclesiasticis regulis invenitur, prior observatio durior, posterior autem exigente causa inclinatio fuit, post hæc præfata capitula decessorum et progenitorum nostrorum, hujusmodi sicut prædiximus Francis hominibus res suas ad casam Dei vel aliis tradere ac vendere, eosque ad divinum servitium converti, si vellent, non prohibuerunt, sicut in capitulis libri primi, capitulis 132 ¹¹²⁸ et 134, et in libro ii, capitulo 31 ¹¹²⁹, et in libro iv ¹¹³⁰, capitulo 19, continetur. Si quis de talibus Francis de suis rebus tradere vel vendere voluerit, non prohibemus. Tantum ut jus regium, quod sibi debetur, sine ratione non perdat: quia injustas consuetudines noviter institutas imponere cuique non volumus, quas in quarto libro eorundem Capitulorum prohibitas, cap. 47 ¹¹³¹, legimus. De illis autem qui secundum

A legem Romanam vivunt, nihil aliud nisi quod in eisdem continetur legibus definimus.

29. Ut illi coloni, tam fiscales quam et ecclesiastici ¹¹³², qui, sicut in polypticis ¹¹³³ continetur et ipsi non denegant ¹¹³⁴, carropera et manopera ex antiqua consuetudine debent ¹¹³⁵, et margilam ¹¹³⁶ et alia quæque caricare ¹¹³⁷, quæ illis non placent, renuunt ¹¹³⁸, quoniam adhuc in illis antiquis temporibus forte margila ¹¹³⁹ non trahebatur quæ in multis locis tempore avi ac domni et ¹¹⁴⁰ patris nostri trahi cœpit ¹¹⁴¹ et de manopera in scuria battere nolunt, et tamen non denegant quia manoperam ¹¹⁴² debent; quicquid ¹¹⁴³ eis caricare præcipitur de ¹¹⁴⁴ opera carroperæ quando illam facere debent, sine ulla differentia carricent; et quidquid eis de opera monopercæ, quando illam facere debent, præcipitur similiter sine ulla differentia faciant ¹¹⁴⁵.

30. Ut quoniam in quibusdam locis coloni, tam fiscales quam et de casis Dei, suas hereditates, id est mansa ¹¹⁴⁶ quæ tenent, non solum suis paribus ¹¹⁴⁷, sed et clericis canonicis ac villanis presbiteris aliis quibuscumque hominibus vendunt et tantummodo sellam retinent, et hac occasione sic ¹¹⁴⁸ destructæ sunt ¹¹⁴⁹ villæ, ut non solum census debitus inde non possit exigi, sed etiam quæ terræ de singulis mansis fuerunt ¹¹⁵⁰ jam non possint agnosci; constituimus ut præcipiatur a nostris ministerialibus, et a ministris ecclesiasticis, ut hoc nullo modo de cetero fiat, ne villæ destructæ atque confusæ fiant: et quicquid de singulis mansis sine licentia dominorum vel magistrorum per quoscumque venditum est, recipiatur, et singulis mansis ¹¹⁵¹ de quibus terra venditæ sunt, et de quibus census decidit ¹¹⁵² propter eorum impossibilitatem qui ¹¹⁵³ mansa deservire non possunt, restituantur; et juxta qualitatem vel quantitatem terræ, vel vinearum ad singulos mansos pertinentium, postquam restaurati fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur.

31. De adventitiis istius terræ, quæ a Nortmannis devastata ¹¹⁵⁴ est, constituimus, ut sicut in capitulari avi nostri Karoli imperatoris habetur, unusquisque comes de suo comitatu et nomina eorum, et qui sunt ¹¹⁵⁵ eorum seniores ¹¹⁵⁶, describi faciant, et ipsos advenas, qui a tempore avi nostri atque tempore domini et ¹¹⁵⁷ patris nostri in illorum comitatibus commanent ¹¹⁵⁸, secundum consuetudinem quæ illorum temporibus fuit, eos ibi manere permittant. Illos vero qui propter persecutionem Nortmannorum nuper de istis partibus in illas partes coalu-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹¹⁸ deest 3. ¹¹¹⁹ deest 3. ¹¹²⁰ marka 3. ¹¹²¹ quam 3. ¹¹²² tradiderint a. 3. ¹¹²³ v. i. r. desunt 3.
¹¹²⁴ deest 3. ¹¹²⁵ v. q. d. i. r. e. s. desunt 3. ¹¹²⁶ deest. ¹¹²⁷ deest. ¹¹²⁸ CXXXIII et CXXXVI,
 3. ¹¹²⁹ XXXII. 3. ¹¹³⁰ V. cap. XVIII, 3. ¹¹³¹ XLV. 3. ¹¹³² Ut e. et f. et e. 3. ¹¹³³ polypticis. 3. ¹¹³⁴
 denegent 3. ¹¹³⁵ deest 3. ¹¹³⁶ margilla corr. argillam 3. ¹¹³⁷ deest 3. ¹¹³⁸ placent non renuunt licet
 in illis 3. ¹¹³⁹ margillam non traherent 3. ¹¹⁴⁰ deest 3. ¹¹⁴¹ cepit (in loco raso debeat) etiam in scuria
 battere et tamen non denegant 3. ¹¹⁴² manopera. 3. ¹¹⁴³ q. etiam eis 3. ¹¹⁴⁴ de o. c. q. i. f. d. desunt
 3. ¹¹⁴⁵ et omne opus quando eis præcipitur sine u. d. f. 3. ¹¹⁴⁶ mansas 3. ¹¹⁴⁷ paris 3. ¹¹⁴⁸ deest 3.
¹¹⁴⁹ sunt 3. ¹¹⁵⁰ fuerint 3. ¹¹⁵¹ deest 3. ¹¹⁵² debuit. ¹¹⁵³ q. m. d. n. p. r. et i. q. desunt. ¹¹⁵⁴ vastata 3.
¹¹⁵⁵ e. sint 3. ¹¹⁵⁶ deest 3. ¹¹⁵⁷ deest 3. ¹¹⁵⁸ n. hic commanent 3.

scoporum missicam missis rei publicæ la-
is¹¹⁵⁹ partibus in istas¹¹⁶⁰ partes venire fa-
on opprimantur, nec aliquis¹¹⁶¹ census vel
ue exactio ab illis exigantur; et habeant li-
que in illis partibus suo servitio promerue-
quocumque justo ingenio adepti sunt¹¹⁶²,
andi. Et illi qui nullum lucrum de opere in-
rant, Kalendis Septembris unusquisque ad
m¹¹⁶³ jam perventus sit. Et qui lucrum de
illis partibus promeruerit¹¹⁶⁴, octo dies
am sancti Remigii in istas partes¹¹⁶⁵ jam
itus, et sibi in istis partibus in futurum
, et suo seniori serviat. Et si necesse illi¹¹⁶⁶
nissam sancti Martini ad suum conductum
artes redeat, et usque ad Kalendas Aprilis
morandi¹¹⁶⁷ licentiam habeat¹¹⁶⁸; indeque
sue nativitatis et ad senioratum¹¹⁶⁹ suum
quo redeat, et usque ad medium Maium
minationem ibidem maneat¹¹⁷⁰; indeque,
necessitas fuerit, ad suum conductum red-
le ad messiones in terram suam unus-
redeat¹¹⁷¹, et de cetero ibidem perman-
si autem de istis partibus in illis partibus
ritum aut maritus feminam accepit, illud
a, quia non est legale neque¹¹⁷² legitimum,
in suis decretis et sanctus Gregorius in
olis monstrant, dissolvatur; et cujus man-
e vel femina fuerit¹¹⁷³, suum quæque po-
ipiat, et sue potestatis homini conjungere
si infantes inde nati sunt, secundum le-
antiquam consuetudinem¹¹⁷⁷ nostram¹¹⁷⁸
iatrem sequantur. In illis autem regionibus

1 Romanam sequuntur, secundum eandem
feri exinde¹¹⁸⁰ decrevimus.
conlimitanei et vicini comites in una die,
test, mallum¹¹⁸¹ non teneant, maxime post
aschæ, propter Francos homines et advo-
ad utraque mallum non possunt occurrere;
ut sibi invicem missos. Et si unus die Lunis
habuerit, alter die Jovis aut die Lunis se-
ebdomadæ mallum habeat. Et ne grave ei
um mallum interjecit, qui uno anno pri-
erit mallum, sequenti anno consentiat al-
um tenere. Et si sacramenta legalia in primo
post pascha juranda devenerint, aut in
quando mallum tenere debuerat¹¹⁸², mittat
que comes missum suum, qui ipsa sacra-
auscultet, ne ipsi homines jectivi¹¹⁸⁴ in-
. Et ipse sic mallum suum teneat, ut ba-
s et advocati qui in aliis comitatibus ratio-

VARIE LECTIONES.
3. 1160 illas 3. 1161 deest 3. 1162 fuerint 3. 1163 s. revertatur et qui 3. 1164 sperant 3.
revertantur 3. 1166 deest 3. 1167 commemorandi 3. 1168 habeant 3. 1169 seniore[m] 3. 1170 maneat
deest 3. 1172 redeant 3. 1173 permancant 3. 1174 l. n. deest 3. 1176 potestatem habeat recipiendi
conjungendi et si 3. 3b. 1176 deest 3. 1177 deest 3. 1178 deest 3. 1179 l. e 3. 1180 deest 3. 1181 ita 3.
1182 debuerit 3. 1183 ipsum sacramentum 3. 1184 loco vacuo relicto manus ipsa in codd. 3. inscri-
tivi ita et 3b. 1185 h. et (deletum) ad 3. 1186 non (deletum) possunt 3. 1187 dies 3. 3b. 3c.
ca 3. 1189 scastlei 3. 1190 se inter in loco raso 3. 1191 deest 3. 1192 contendunt 3. 1193 accu-
1194 jectiscunt 3. 1195 s. n. d. et n. n. n. desunt 3. 1196 noctis memoria 3. 1197 moisi 3.
stario 3. 1199 deest 3. 1200 deest 3. 1201 deest 3. 1202 post 3. 1203 septimanas 3. 1204 si pascha in
1205 accepit 3.

jejunia evenerit, nemo illud sacramentum quod accepit in quadragesima jurare præsumat; quia ex hoc jam etiam ¹²⁰⁶ manifestam Dei vindictam vidimus et audivimus. Et si quis ¹²⁰⁷ præsumpserit, similiter bannum nostrum componat, et inde pœnitentiam episcopali judicio faciat. Ipsam autem quadragesimam a quarta feria, id est a capite jejunii, cum ipsa quarta feria, qua publice pœnitentes pœnitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam resurrectionem secundum consuetudinem antiquam præcipimus. Sed expectet qui sacramentum ante quadragesimam servatum accepit, si quadraginta dies et quadraginta noctes ante illam ¹²⁰⁸ quadragesimam non habuit, sine ulla ¹²⁰⁹ legali compositione vel jectitione ¹²¹⁰ usque ad diem Lunis post octavas ¹²¹¹ Paschæ; et tunc quod legaliter accepit, legaliter et ¹²¹² perficiat.

34. Notum fieri volumus omnibus Dei et nostris fidelibus, quoniam ¹²¹³ quidam comites nostri nos consuluerunt de illis Francis hominibus qui censum regium de suo capite sed et de suis rescellis (151) debebant, ¹²¹⁴ qui tempore famis, necessitate cogente, seipsos ad servitium vendiderunt. Unde cum episcopis et ceteris Dei ac nostris fidelibus tractavimus quid nobis esset agendum; et quod cum eis inde invenimus ¹²¹⁵ ac constituimus, præsentis edicto decrevimus ¹²¹⁶. Id est, quia non in lege Salica ex hoc expressius quiddam ¹²¹⁷ invenimus, continetur tamen in tertio Capitulum libro capitulo 29 de homine libero qui se loco wadii tradidit in alterius potestatem, et ibi constitutus damnus aliquod cuilibet fecerit, ut is qui eum loco wadii suscepit, aut damnus solvat, aut hominem in mallo productum amittat, perdens simul debitum propter quod eum pro wadio suscepit; et qui damnus fecit, dimissus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si vero liberam feminam habuerit, et usque dum in pignore extitit filios habuerint, liberi permaneant. Et in lege digito Dei scripta legimus, ut si attenuatus fuerit frater noster et se in servitium tradiderit, sex annis serviet illi qui eum emit, et septimo liber egredietur gratis. Quæ sacra historia et observantes moraliter ædificat, et altiori sensu intelligentes inluminat. In lege etiam quam prædecessores nostri et nominatissimi imperatores constituerunt de his qui filios suos, fame aut alia aliqua necessitate cogente, vendunt, plura habentur capitula quæ omnia hic ¹²¹⁸ non necesse duximus ponere. Tamen illud capitulum quod cum sanctis ecclesiasticis regulis ex maxima parte concordari invenimus, hic ¹²¹⁹ ponere necessarium duximus, in quo dicit: « Ut quicumque ingenui filios suos, quod et de ipsis liberis hominibus qui se vendunt observari volumus,

A qualibet necessitate seu famis tempore vendiderint, ipsa necessitate compulsi, emptor si quinque solidi emit, sex recipiat: si decem, duodecim solidos similiter recipiat: aut ¹²²⁰ si amplius, secundum superscriptam rationem augmentum pretii consequatur. » Sanctus ¹²²¹ etiam Gregorius de his qui liberi a paganis capti fuerint, aliquis eos redemerit, ipsi qui redempti sunt procurent, ut tantum pretium redemptori suo donent sicut ab eo redempti fuerunt, et in sua libertate permaneant. Si autem ecclesia eos redemerit, gratis sine aliqua compositione liberi fiant. Quod et nos per regnum nostrum, una cum consensu et ¹²²² fidelium nostrorum consilio ¹²²³, observari regia auctoritate præcipimus. Et si quis dixerit quod ¹²²⁴ non vult, aut tempore famis, aut pro alia necessitate pretium suum dare pro libero homine, si semper illum servum habere non debet, attendat quid ei Dominus per apostolum suum dicat: *Qui habuerit, inquit, substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clausit viscera sua ab eo, non manet caritas Dei in eo.* Et qui non habet hanc caritatem, etiamsi ad martyrium et ad ignem se tradiderit, sine ista caritate remissionem peccatorum suorum habere non poterit, et nullatenus in regnum Dei intrabit, quia pro Deo suos denarios vel suam annonam, quæ a Deo accepit, dare non indurat, cum Deus seipsum et sanguinem suum pro eo in cruce, clavis et lancea transfixus, fudit. Et quia hominum ingenia qui Deum non timent, diabolo suadente, multa mala excogitant, potest fieri, ut qui tales homines liberos, necessitate ut diximus cogente, in servos suscipiunt, in alteras partes illos dispendant et vendant. Propterea una cum consensu et ¹²²⁵ fidelium nostrorum consilio ¹²²⁷ constituimus, quod in antiquis legibus decretum invenimus, ut si hujusmodi personas aliqui aut ad extraneas gentes aut ad transmarina loca transferre aut venundare præsumpserint, ipse qui hoc contra statuta præsumpserit, constitutionem regii banni componat. Et si talis homo antea liber, usque dum in tali servitio fuerit, de libera femina filios habuerit, ipsi filii liberi permaneant, sicut in præfato 29 capitulo 3 ¹²²⁸ libri capitulum prædecessorum ac progenitorum nostrorum habetur de eo qui se loco wadii in alterius potestatem commiserit: salva constitutione legis Romanæ in eis qui secundum illam vivunt.

D 35. Et sciant comites nostri, quia per singulos comitatus missos nostros dirigemus, qui specialiter de his quæ nunc constituimus inquirent, qualiter in his nostram jussionem adimplere certaverint, sicut in secundo libro capitulum prædecessorum ac proge-

VARIE LECTIONES.

¹²⁰⁶ i. e. desunt 3. ¹²⁰⁷ Et qui 3. ¹²⁰⁸ illud quadragesima *Sirm.* ¹²⁰⁹ deest 3. ¹²¹⁰ jectitione 3. ¹²¹¹ octabas 3. ¹²¹² deest 3. ¹²¹³ quia 3. ¹²¹⁴ c et rescellis debeant (*corr.* debent) 3. ¹²¹⁵ i. constituere 3. ¹²¹⁶ d. eo quod in lege 3. ¹²¹⁷ q. non i. Continetur 3. ¹²¹⁸ deest 3. ¹²¹⁹ id 3. ¹²²⁰ quod 3. ¹²²¹ Sanctus autem Gregorius, etiam de his, *Sirm.* ¹²²² deest 3. ¹²²³ deest 3. ¹²²⁴ quia nolo præteritum tempore famis dare pro libero homine si semper illum habere servum non debeo, attendat 3. ¹²²⁵ deest 3. ¹²²⁶ deest 3. ¹²²⁷ deest 3. ¹²²⁸ quarti 3.

NOTÆ.

(151) Id est rebus parvis.

nitorum nostrorum continetur, capitulo 18. Et quicumque negligens inde inventus fuerit, præcipimus ut ante nostram præsentiam venire jubeatur, et rationem reddat, utrum hoc quod jussimus facere noluerit, aut non potuerit; aut si aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem ad tempus non adnuntiavit. Quia si ipse hoc non voluit, aut eæ negligentiae causa non potuit, nos talem invenire volumus, qui hoc quod jubemus servare velit aut possit.

36. Volumus, ut sicut in secundo libro capitulorum decessorum ac progenitorum nostrorum continetur capitulo 24, hæc capitula quæ nunc et alio tempore, a cancellario nostro archiepiscopi et comites eorum ¹²²⁹ de propriis civitatibus, modo aut per se aut per suos missos accipiunt; et unusquisque per suam diocesim ceteris episcopis, abbatibus, comitibus, aut ¹²³⁰ aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, et in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio et voluntas nota fieri possit. Cancellarius autem noster nomina episcoporum et comitum qui ea accipere curaverint, notet, et ea ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præsumat.

37. Et quoniam fideles nostri in istis qui in Sequana fiunt et in aliis operibus laborant, et heribergum nostrum, quod præterito anno hic fieri jussimus, homines de illa parte Sequanæ in istas partes venientes, et de istis partibus in illas partes euntes destruxerunt per occasionem, quia in illo contra debitam reverentiam manere cœperunt, et nunc istud heribergum non sine labore et dispendio fidelium nostrorum fieri fecimus, volumus et expresse mandamus, ut sicut nec in nostro palatio, ita nec in isto heribergo ¹²³¹ aliquis alius ¹²³² sine nostra jussione manere præsumat, nec ¹²³³ illud aliquid destruat. Quod si aliquis præsumpserit, et a custodibus quos ad hoc deputatos habemus, nobis notum factum fuerit, non sine debita vindicta præsumptor evadet. Quia semper parati esse volumus, et vos paratos esse jubemus, ut in istis partibus, et in aliis quibuscunque nobis necesse fuerit, et contra paganos et contra alios quoscunque, sicut consuetudo fuit, et vestri antecessores nostris antecessoribus auxilium præbuerunt, et vos nobis debitum et necessarium

A adjutorium exhibuistis, ita nunc et semper communiter ad Dei voluntatem et sanctæ Ecclesiæ atque iustius christianitatis defensionem, et nostram communem salutem, quantum Deus auxilium præstare dignatus fuerit, parati ¹²³⁴ semper et in omnibus simus.

Et post hæc omnia lecta.

1. Monemus fidelitatem vestram, ut hæc firmiter observetis, et semper sicut Dei et nostri dilecti fideles parati sitis, ut si necessitas nobis evenerit, aut contra paganos aut contra quoscunque alios, ut statim quando unicuique nuntius venerit aut nobis necesse audierit, sine ulla dilatione hostiliter præparatus in Dei et nostrum servitium ad communem utilitatem possit movere et certissime nobis occurrere. Et volumus et expresse mandamus, ut quicumque istis temporibus castella et firmitates et has sine nostro verbo fecerunt, Kalendis Augusti omnes tales firmitates disfactas habeant; quia vicini et circumstantes exinde multas deprædationes et impedimenta sustinet. Et qui eas disfacere non voluerint, comites in quorum comitatibus factæ sunt eas disfaciant. Et si aliquis eis contradixerit, ad tempus nobis notum facere curent. Qui si hoc, sicut mandamus, adimplere neglexerint, sciant, quia sicut in istis capitulis et capitularibus prædecessorum nostrorum continetur, tales comites quæremus et in illorum comitatibus constituemus, qui nostrum mandatum facere velint et possint.

C 2. Et qui interpellatus est ut hic aliquam causam debeat diffinire, hic stet, usquequo diffinita sit ratio de qua interpellatus habetur. Et qui pro sua causa hic demorandi habet necessitatem, et ipse nobiscum stare poterit quantum ei necessitas fuerit. Sed et vassalli nostri cum tantis hominibus sicut eis commoditas fuerit, nobiscum remaneant et nobiscum pergant.

3. Vos autem alii, sed et ipsi qui nobiscum remanebunt, in eundo, et in patria remanendo, et ad nos redeundo, pacem a nobis communiter confirmatam servantes, ite cum Dei et nostra gratia. Et Deus nobis concedat ut cito et per plures annos sani et læti nos invicem videamus, et de Dei super nos misericordia et gratia gaudeamus.

HLUDOWICI GERMANICI ET KAROLI II PACTUM TUSIACENSE.

(An. 865. Febr. 19.)

Mentionem ejus faciunt Annales Hinemari mense Februario an. 865, et Annales Fuldenses, qui tamen illud ad mensem Septembrem anni 864 referunt. Sirmundus illud ex codice Laudunensi, Baluzius ope codicis Rivipullensis edidit.

Anno ¹²³⁴ incarnationis Dominicæ 805 Kalend. Martii, hæc quæ sequuntur Hludowicus et Karolus reges in Tusiaco villa populo adnuntiaverunt.

Sicut vos et plures alios audisse credimus, jam

D secundo et tertio in isto tempore convenire insimul proposuimus: sed variis occupationibus præpedientibus, hoc usque modo implere nequivimus. Nunc quia, Deo gratias, insimul convenimus, vo-

VARIÆ LECTIONES.

¹²²⁹ nostri 3. ¹²³⁰ et 3. ¹²³¹ istum heribergum 3. ¹²³² deest 3. ¹²³³ ne destruat. Quod 3. ¹²³⁴ parata s. intentione sitis 3. reliqua omnia desunt. ¹²³⁵ Rivip. habet tantum: Capitula Karoli regis atque Ludovici fratris eius.

lumus vos scire, quoniam ad nullius deceptionem vel condemnationem, neque pro ulla indebita cupiditate insimul convenimus. Propter quæ autem, excepto debito ac fraterno desiderio ut nos invicem dilectione mutua videremus, noster conventus fuerit, vobis nota facere volumus, et quæ Deo placita et nobis ac fidelibus nostris salubria proficua sunt, una cum Dei adiutorio et vestro ac ceterorum communium fidelium nostrorum consilio et auxilio, tenere immutabiliter et augere utiliter volumus.

1. Primo nostras et sanctæ Dei Ecclesiæ ac regni nobis commissi necessitates, fraterne et sincere mente ad invicem exposuimus.

2. Illa quæ nuper cum fidelium nostrorum consilio apud Confluentes inter nos confirmata fuerunt, diligenter rememoravimus, quæ inviolabiliter adjuvante conservabimus.

3. Sicut Deus hoc in corde nostro videt, volumus et vos scire, quoniam de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta adunati, id est unanimes effecti sumus, quantum ipse dederit a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, ad Dei voluntatem, et nostrum communem honorem et salvamentum, et ad sanctæ Dei Ecclesiæ statum, et sacerdotum ac servorum ejus debitum honorem et vigorem, ac regni nobis a Deo commissi soliditatem restituendam et conservandam; ut Ecclesia et regnum, quod Deus in manus progenitorum nostrorum adunavit, et nobis misericordia sua commisit. in nostro tempore necessariam defensionem et tuitionem, et honorem atque soliditatem habeat.

4. Quoniam, sicut dicit sancta Scriptura, qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior, consideravimus et confirmavimus in fide nostra inter nos de uxoribus et filiis nostris, qui ita fideliter nobis subditi et obediens fuerint sicut filii patribus et suis senioribus esse debent, ut unusquisque nostrum alterius filios sicut proprios in vera dilectione habeat; et qui superstes de nobis alteri fuerit, illius qui decesserit uxori et filiis, sicut inter nos convenit debitum et necessarium adiutorium præstet et fidem conservet.

5. Consideravimus et statuimus ut communes fideles nostri, quorum consilio et auxilio sanctam Dei Ecclesiam et regnum nobis commissum gubernare debemus, debitum honorem et salvamentum habeant. Et ipsi ad Dei voluntatem, et ut nostrum debitum honorem et vigorem et salvamentum, et ad sanctæ Dei Ecclesiæ statum, et ad regni soliditatem et defensionem, qualiter populus in regno nostro legem et justitiam et pacem ac tranquillitatem habeat, de corde puro, et conscientia

A bona, et fide non ficta, fidelis consilio et auxilio nobis sint in omnibus adiutores. Et si aliquis, quod absit, ab hoc deviare tantaverit, unanimiter ut ad hoc redeat illum convertere docertemus. Et si ad hoc reduci non potuerit, unanimiter studeamus, ut vel sibi soli noceat; et contra hoc quod salubriter conservare debemus, non possit damnablem agere. Et omnes, tam nobis amici, quam et contrarii, certissimum teneant, quoniam qui contra quemlibet nostrum quiddam adversi machinatus vel molitus fuerit, apud alium locum familiaritatis et amicitie non habebit.

B 6. Vos scitis qualiter nepos noster Hlotharius per suam juventutem, et per levium hominum consensum et hortamentum, et etiam per eorum favorem qui illum salvare debuerant, fecit et facit contra illam legem, quam Deus primo in paradiso primis hominibus dedit, et quam in evangelio per presentiam carnis cum hominibus habitans renovavit et confirmavit, quæ ad omnes homines pertinet qui secundum Deum legitimo utantur conjugio. Unde et universalis Ecclesia Dei pulsatur, et sacerdotes sunt dehonoreti, et populus Christianus sicut de mali morbi contagio est maculatus. Propterea quod Deus dixit: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, et sicut scriptum est: *Ipse os nostrum et caro nostra est*, et ecclesia nobis et illi commissa et regnum unum est, et populus ac christianitas una est, consideravimus, ut ad illum missos nostros mittamus, et ei tale consilium mandemus qualiter et ipse coram Deo salvus et coram seculo honoratus esse valeat, et ecclesia et regnum, quod illi ad salvationem commissum est, solidum esse possit, et populus Dei salvus sit, et legem ac justitiam et pacem ac tranquillitatem habeat.

C 7. Quia etiam ipse suos missos ad nos transmisit quasi consilium quærens, per nostros missos et de his unde nobis mandavit, quantum nobis Dominus dedit, ei verum et sincerum concilium remandamus, et talem voluntatem nostram esse erga eum sicut vobis dicimus, illi per eosdem missos nostros mandamus.

KAROLI CAPITULA MISSIS DATA.

(Ann. 865. Febr.)

Excipiunt pactum superius in codice Laudunensi, unde ea Sirmondus publici juris fecit. Baluzius ea opusculum a nobis etiam adhibitorum 4) bibl. regie Parisiensis n. 4626 sæc. x, olim Bigotiani, et 5) bibl. ejusdem n. 4761, olim Divionensis, emendavit.

Hæc quæ sequuntur capitula misit dominus rex Karolus in Burgundiam exequenda per Gauslenum¹²³⁶ et Fulconem et per Waltarium et Lantwinum¹²³⁷, de Tusiaco, anno incarnationis Dominicæ¹²³⁸.

In nomine sanctæ et individue trinitatis. Karolus gratia Dei rex, omnibus episcopis, abbatibus,

VARIE LECTIONES.

¹²³⁶ Sirmondus, Gauslinum: at manus posuit Gausseum BAL. ¹²³⁷ Sirmondus, Lantvinum: at manus correxit Lantvinum BAL. ¹²³⁸ hæc non habent 4. 5.

abbatissis, comilibus, et vassis nostris, seu cunctis Dei et nostris fidelibus in regno Burgundiæ consistentibus, salutem. Volumus et expresse præcipimus ut in his quæ subjuncta ¹²²⁹ sunt exequendis, et in aliis quæ ad Dei voluntatem et sanctæ Ecclesiæ statum, atque ad nostram fidelitatem et ad nostrum honorem, ac ad regni soliditatem, necnon ad commune fidelium nostrorum salvamentum pertinent, unusquisque secundum quod suo ordini et suæ personæ competit, istis missis nostris obediens et adiutores in omnibus existatis.

1. Ut sicut nostri infideles et communes contrarii nostri se invicem confirmaverunt ad nostram contrarietatem, ut nullus de his quæ consideraverint suum parem discooperiat vel prodat, neque ad illa quæ adimplere volunt dimittat, ita fideles nostri se confirment ad Dei voluntatem et nostram fidelitatem, et ad honorem et sanctæ Ecclesiæ statum, et regni utilitatem, et illorum commune adiutorium et salvamentum. Et nullus fidelium nostrorum cuicumque infideli nostro quocumque modo se conjungat, aut in aliquo favoreat, vel in quacumque causa in qua illum impedire potuerit illi parcat, nisi statim ad fidelitatem nostram se convertere voluerit. Et si pro certo cognoscere potuerit, qui contra istud capitulum fecerit, non nobis celet. Et si aliquis audierit, quod pari suo fideli nostro necessitas evenerit aut evenire debeat ad resistendum infideli nostro, non expectet ut illi hoc mandetur, sed statim sit præparatus, sicut Dei fidelis et noster, ad suum parem in nostra fidelitate adjuvandum, et quantum potuerit pergere festinet.

2. Ut omnes qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant; sicut in capitulis avi et patris nostri continetur.

3. Ut qui fidelitatem nobis promiserunt, et post illud sacramentum ac infideles nostros in nostrum damnum se conjunxerunt, proprietates illorum in nostrum indominitum recipiatur, donec ipsi per fidejussores in nostram præsentiam veniant.

4. Ut nullus infidelium ¹²³⁰ nostrorum, qui liberi homines sunt, in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur, nisi fidelitatem nobis promiserit, et noster aut nostri fidelis homo deveniat.

5. Ut illæ traditiones injustæ et a nostris antecessoribus atque a nobis prohibitæ, quæ factæ sunt aut mulieribus aut matribus aut quibuscumque personis, ut liberius ipsi traditores nostram infidelitatem perficere possint, aut ut justitiam in comitatibus non reddant, tanquam factæ non fuerint, pro nihilo habeantur. Et sicut ipsi ipsos alodes in sua manu tenuissent, ita de ipsis alodibus fiat. Et si nec ita ad fidelitatem nostram aut ad justitiam reddendam adduci potuerint, ipsi alodes in nostrum dominicatum recipiantur, et certa illorum descriptio

nobis adportetur. Ipsi autem infideles nostri in nostro regno locum habere non permittantur. Similiter et de commendationibus quarumlibet facultatum vel pecuniarum fiat; et si ad casam Dei aliquid commendatum habent, ipse episcopus vel rector ecclesiæ ubi commendatæ sunt, aut illis præsentialiter in præsentia missorum nostrorum reddant qui eas commendaverunt, aut coram missis nostris sigillentur, et sub sigillo custodiantur, donec ipsi veniant qui eas commendaverunt, et coram missis nostris illas recipiant, et perinde distringantur, ut ad fidelitatem nostram et ad pacem ecclesiæ ac regni revertantur.

6. Ut de injustis commutationibus quæ ad casas Dei factæ sunt sine regia auctoritate, missi nostri inquirent, et eas ¹²³¹ dissolvant, sicut in capitularibus avi et patris nostri continetur. Et si mortua manus vel præceptum regium super eas interjacet, describantur diligenter atque fideliter qualiter factæ sunt, et nobis missi nostri renuntient; et signatis ipsis præceptis, sicut lex Romana præcipit, ad nostram præsentiam deferri faciant, sicut in capitularibus progenitorum nostrorum continetur.

7. Quia, ut comperimus, plures nobis petierunt alodes, et petentes parum, plus inde acciperunt, volumus ut missi nostri hoc diligenter inquirent et describant, et ipsos homines cum præceptis ad nostram præsentiam venire faciant.

8. Ut missi nostri de omnibus censibus vel paraveredis quos Franci homines ad regiam potestatem exsolvere debent, inquirent, et ubi per neglectum dimissum est, exsolvi faciant, et diligenter de singulis comitatibus cuncta describant, et nobis renuntient. Similiter et de terris ¹²³² censalibus, et de rebus ad casas Dei traditis, unde census ad partem regis exivit antiquitus. Et si aliquis aliquam auctoritatem regiam inde ostenderit, ad nostram præsentiam ipsam auctoritatem deferri faciant.

9. (ANSEG. IV, c. 48.) Ut missi nostri de locis ad claustra canonicorum vel monachorum, ubi necesse fuerit, nostra auctoritate exsequantur, sicut in capitularibus avi et patris nostri continetur.

10. (Cap. 49.) Ut de nonis et decimis ad casas Dei reddendis missi nostri exsequantur, sicut in præfatis capitularibus continetur.

11. (cap. 85.) Ut de uno manso ad ecclesiam dato nullus census neque caballi pastus a senioribus de presbyteris requiratur, sicut in præfatis capitularibus continetur. Sed neque de terrulis ac vinealis pro loco sepulture ad easdem ecclesias datis, neque de decimis, sicut in canonibus et in præfatis capitularibus continetur. (Cap. 84.) Et ubi inventum fuerit et a missis nostris, quod seniores sine conscientia episcoporum presbyteros de ecclesiis ejiciunt vel in ecclesiis statuunt, missi nostri sicut in præfatis capitularibus continetur, inde faciant. Et episcopi de

VARIE LECTIONES.

¹²²⁹ subjecta 4. ¹²³⁰ nulli fidelium 4. ¹²³¹ requirant, ut eas *Sirm.* ¹²³² ceteris 4.

clericis hominum nostrorum ita faciant, sicut in A
eisdem capitularibus continetur.

Ut missi nostri justitias, quantum temporis qua-
litas permiserit, omnibus indigentibus faciant; et
quod modo pro qualitate vel brevitate temporis
facere non potuerint, comitibus commendent, ut
tempore congruo eis legem et justitiam faciant. Et
in suis memorialibus adnotent de quibus comitibus
commendaverunt; ut si iterum illi homines se re-
clamaverint quod justitiam habere non potuerunt,
nos ipsi investigemus et decernamus quare hoc ipsi
comites demiserunt.

13. Ut si infideles nostri se adunaverint ad de-
vastationem regni nostri, fideles nostri, tam epi-
scopi, quam abbates, et comites, et abbatissarum
homines, sed et ipsi comites ac vassi nostri, seu
ceteri quique fideles Dei ac nostri, de uno missa-
tico se in uno adunare procurent. Et missi nostri
de ipso missatico providentiam habeant, qualiter
unusquisque episcopus, vel abbas, seu abbatissa,
cum omni plenitudine et necessario hostili appa-
ratu, et ad tempus, suos homines illuc transmi-
serit cum guntfanonario ¹²⁴³ (152) qui de suis pa-
ribus ¹²⁴⁴ cum missis nostris rationem habeat; et
qualiter ipsi comites et vassi nostri seu ceteri
quique Dei fideles ad hoc occurrerint, nobis scri-
pto renuntient. Et si de uno missatico ad hoc præ-
valere non potuerint, ad alium missaticum cele-
riter missos suos dirigant, et omnes, sicut præ-
diximus, de alio missatico ad illos qui indigent
preparati occurrant. Et si illi duo missatici ad
hoc non suffecerint, nobis ad tempus hoc man-
dent, qualiter aut per nos, aut per filium no-
strum, aut sicut viderimus, eis necessarium so-
latium transmittamus, quatenus in regno nostro
nullus noster infidelis vel contrarius locum necendi
habeat.

14. Ut quia, sicut audivimas, quidam in domibus
suis resident quamdiu pacem habere possunt, et cum

necessitas venit, dicant se in nostrum venire ser-
vitium, nolumus ut aliquis de his qui in illa terra
terra manent, et eam contra inimicos nostros de-
fendere debent, deinceps hanc occasionem habeat;
sed cum necessitas fuerit, sicut prædiximus, ad
missos nostros et ad pares suos occurrant. Et si
nos eum ¹²⁴⁵ specialiter ad nos venire mandaveri-
mus, aut ipse nobis necessariam causam de nostra
fidelitate nuntiare voluerit, plenitudinem homi-
num ¹²⁴⁶ suorum illic ad nostram fidelitatem exse-
quendam dimittat, et missis nostris vel paribus
suis hoc notum faciat. Aliter autem in nullam par-
tem de illa terra pergat, nisi cum communi consi-
lio vel commendatione ¹²⁴⁷ missorum nostrorum
aut reliquorum fidelium nostrorum qui illam ter-
ram defendere debent. Et missi nostri cum episco-
pis et comitibus ac vassis nostris, qui super aquas
commantent per quas infideles nostri ad regnum
nostrum transeunt, ordinent qualiter illæ naves cu-
stodiantur, ne infideles nostri ad regnum nostrum
devastandum transire possint. Et per cujus negle-
ctum ipsæ naves postea bene custoditæ non fuerint,
nobis renuntietur, ut nos decernamus qualiter de illo
contemptore præcepti nostri, quasi de proditore pa-
triæ, agi debeat.

15. Ut si missi nostri talem causam in illa terra
invenerint, quam ad debitum finem nec per ista
capitula, nec per capitula progenitorum nostrorum,
neque per legalia capitula perducere possint, nobis
rationabiliter et veraciter remandare procurent, ut
nos illis remandemus qualiter inde agere debeant

16. Ut ministri comitum in unoquoque comitatu
dispensam missorum nostrorum, a quibuscumque
dari debet, recipiant, sicut in tractoria nostra con-
tinetur; et ipsi ministerialibus missorum nostro-
rum ¹²⁴⁸ eam reddant. Missi autem nostri provi-
deant, ne pro hac occasione inde ministri comitum
amplius, nisi quantum in tractoria nostra contine-
tur, inde exigant ¹²⁴⁹.

HLOTHARII II SACRAMENTUM DE THEOTBERGA RECIPIENDA.

(An. 865. Aug. 3.)

Sacramentum a duodecim hominibus ex parte Hlotharii præstitum, servatur in Annalibus Hincmari
Monum. Germ. SS. Tom. I, p. 468, 469, *Patrologiæ* tom. CXV, unde illud hic repetendum censuimus.

Jurans promitto ego talis per hæc quatuor sancta D
Christi evangelia, quæ manibus meis tango, atque
istas sanctorum reliquias, quia senior meus Hlothar-
ius rex, filius quondam piæ recordationis Hlotharii
serenissimi imperatoris, amodo et deinceps accipiet
Theodebregam uxorem suam pro legitima matrona,

et eam sic habeat in omnibus, sicut decet regem
habere reginam uxorem. Et propter jam fatas dis-
sensiones neque in vita, neque in membris, neque a
prædicto seniore meo Hlothario, neque a nullo ho-
minum ipso instigante aut auxiliante vel etiam con-
sentiente aliquod malum habeat; sed eam sic habe-

VARIE LECTIONES.

¹²⁴³ gunt fanonario 4. ¹²⁴⁴ partibus *corr.* paribus 5. partibus 1. ¹²⁴⁵ si quem *Sirm.* ¹²⁴⁶ omnium 5.
¹²⁴⁷ consilio et commendatione *Sirm.* ¹²⁴⁸ ministrorum nostrorum : *at manu posuit* missorum nostrorum
Sirmond. Bal. ¹²⁴⁹ reliqua desunt 4. 5.

NOTÆ.

(152) Vexilifer, dux. SIRMOND.

bit, sicut regem decet habere uxorem legitimam : **A** ea tamen ratione, ut sic se amodo custodiat, sicut decet uxorem suo seniori in omnibus observare honorem. Hæc sunt nomina eorum qui hoc juraverunt : De comitibus Milo, Ratharius, Erlandus, Theutmarus, Weremboldus, Rosolfus comes. De vassalis Erteboldus, Vulfridus, Eidulfus, Bertmundus, Nithardus, Arnostus. Hoc juratum est super quatuor Dei evangelia atque pretiosissimum lignum sanctæ Dominicæ crucis et alias sanctorum reliquias, in loco qui dicitur Vindonissa, die tertia mensis Augusti, indictione 13. Hoc factum est temporibus domni ter beatissimi et coangelici Nicolai apostolici. **B** mediante et constituyente Arsenio venerabili episcopo, misso et apocrisario summæ sanctæ catholicæ atque apostolicæ sedis, apostolicam habente auctoritatem et legato ejusdem domni Nicolai apostolici. Nomina episcoporum in quorum præsentia

et qui interfuerunt, hæc sunt : Harluicus archiepiscopus Besintionensis, Remedius archiepiscopus Laudunensis, Ado archiepiscopus Biennensis, Rodlandus archiepiscopus Arelatensis, Adventius episcopus, Mettensis, Atto episcopus Bardunensis, Franco episcopus sancti Landberti, Rataldus episcopus Stratiburgensis, Fulericus capellanus et missus imperialis. De regno autem Karoli Isaac episcopus Linguinensis, Erkanraus episcopus Catalaunensis, de quorum manibus ex parte Karoli regis suscepta est Theodberga regina ab Arsenio, venerabili episcopo et legato apostolicæ sedis, una cum prænominatis archiepiscopis et episcopis; adstantibus vero in eodem loco de diversis regibus nobilibus viris cum multitudine populi publice hæc videntibus et audientibus, quorum nomina per omnia non valuimus huic inferre paginæ.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CONSTITUTIO DE EXERCITU BENEVENTUM PROMOVENDO.

(An. 866.)

Editam a Camillo Peregrinio in Historia principum Langobardorum tom. I, p. 93 101, ex codice unico Casinensi, ope ejusdem codicis n. 353 membr. sæc. x, iterum a nobis evoluti emendationem sistimus. Distinctionem capitum in codice haud obviam Baluzius introduxit.

Constitutio promotionis exercitus observationis partibus Beneventi, sub indictione quinta decima.

1. Quicumque de mobilibus widrigild suum habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium widrigild habet, duos juncti in unum qualitatem instruunt, ut bene ire possint. Pauperes vero personæ ad custodiam maritimam vel patriæ pergant; ita videlicet, ut qui plus quam decem solidos habet de mobilibus, ad eandem custodiam vadant. Qui vero non plus quam decem solidos habet de mobilibus, nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, et ipse filius utilior patre est, instructus a patre pergat. Nam si pater utilior est, ipse pergat. Si vero duos filios habuerit, quicumque ex eis utilior fuerit, ipse pergat; alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utiliores omnes pergant; tantum unus remaneat, qui inutilior fuerit. De fratribus indivisis, juxta capitularem domini et genitoris nostri volumus, ut **D** si duos fuerint, ambo pergant. Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat; ceteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant; unus inutilior remaneat. De qua condicione volumus, ut neque per præceptum, neque per advocacionem, aut quamcumque occasionem excusatus sit, aut comes aut gastaldus vel ministri eorum ullum excusatum habeant; præter quod comes in unoquoque comitatu unum relinquat qui eundem locum custodiat, et duos cum uxore sua. Episcopi

ergo nullum laicum relinquunt. Quicumque enim contra hanc institutionem remanere præsumperit, proprium ejus a missis, quod ¹²⁸⁰ subter ordinatum habemus, præsentialiter ad nostrum opus recipere jussimus, et illum foras ejicere.

2. Omnibus enim notum esse volumus, quia jam a prioribus nostris juxta hanc institutionem tultæ fuerunt, sed pro misericordia recuperare meruerunt. Nunc autem certissime scitote, cujuscumque proprietas tulla fuerit, vix a nobis promerebitur recuperatione.

3. A fluvio Pado usque Trebia sit missus Iotselmus. Inter Padum et Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum et Adda Erembertus. Inter Adda et Addiza Landebertus. Ab Addiza usque Forum Julii Teodoldus. Petrus et Arthemius episcopi, junctis secum missis episcoporum et comitum, Pisa, Luca; Pistoris et Luvis Teutnundus; Florentia, Volterra et Aritio Rodselmus; Clusio et Sena Andreas. In ministerio Witonis, Rinnno et Joannes episcopus de Forcona. In ministerio Vereugari, Hiselmundus episcopus. In littore Italico, Eruefridus, Macedo, et Vulfericus.

4. Illi volumus ut populum ejiciant, et custodiam prævideant, et populum in castella residere faciant, etiam et cum pace. Nam si missus aliquis ausus fuerit prætermittere, quin omnibus ¹²⁵¹ (153) remanserint, præsentialiter proprium tollant, et eum foris ejiciant. Et si inventus fuerit ipse missus, proprium suum perdat. Et si comes aliquem excu-

VARIE LECTIONES.

¹²⁸⁰ lege secundum quod c. o. h. ¹²⁵¹ ita correxi qui nominibus.

NOTÆ.

(153) i. e. homines.

satum, aut bassalum suum, præter quod superius **A** habere poterit. Fagidis (154) enim quicumque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum.

5. Quod si comes aut bassi nostri aliqua infirmitate detenti remanserint, aut aliquem excusatum retinuerint, aut abbates vel abbatissæ si plenissime homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, et eorum bassalli et proprium et beneficium amittant. De episcopis autem cujuscumque bassallus remanserint, et proprium et beneficium perdant.

6. Si quoque episcopus absque manifesta infirmitate remanserint, pro tali negligentia ita emendet, ut in ipsa marcha resideat, quousque alia vice exercitus illuc pergat.

7. Et ut certissime sciatis quia hanc expeditionem, in quantum Dominus largire dignatus fuerit ¹²⁵², plenissime explere volumus, constituimus ut episcopus, comes, aut bassus noster, si in infirmitate incerta detentus fuerit, episcopus quippe per suum missum, quem meliorem habet, comes vero et bassi nostri per se ipsos hoc sub sacramentum affirmant, pro quo nulla occasione remansissent, nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent.

8. Omnes enim volumus ut omni hostili apparatu secum deferant, et cum nos hoc prospexerimus ¹²⁵³ et inbreviare fecerimus, non neglegentes appareant, sed gratiam quoque nostram habere mercantur.

9. Vestimenta autem habeant ad annum unum, **C** victualia vero quousque novum fructum ipsa patria

10. Et quia etiam temporis congruentia imminet quadragesimale, in quo studenda sunt præcepta Dei, constituimus ut quicumque ecclesiam Dei fregerit, adulteria et incendia fecerit, vitæ incurrat periculum. Quicumque caballum, bovem, friskingas, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat; et liberum ¹²⁵⁴ armiscara, id est sella ad suum dorsum, ante nos a suis senioribus dirigatur, et usque ad nostram indulgentiam sustineat. Servi vero flagellentur et tundantur, et illorum domini, quæ ipsi tulerant, restituant. Quod si clamor ad seniores venerit, et ipsi talia non emendaverint, tunc horum seniores ipsam compositionem faciant, et eadem armiscara, quandiu nobis placuerit, sufficere compellantur.

11. Et hoc constituimus ut ex utraque parte justitia servetur. Videlicet nostri sicut circavicini, quæ necessaria sunt, emenda. Vicini autem nullatenus carius quam suis circavicinis vendere præsumant.

12. Qui vero homicidia indiscrete et præsumptiose fecerit, vitæ incurrat periculum.

13. Iter enim erit nostrum per Ravennam, exin mediante mense Martio in Piscaria, et omnis exercitus Italicus nobiscum. Tuscani autem, cum populo qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem-curvum, inde Capuam, et per Beneventum descendant nobis obviam Luceria octavo Kalendas Aprilis.

CORONATIO HERMINTRUDIS REGINÆ.

QUANDO SACRATA EST ANNO 866, MENSE AUGUSTO, IN SYNODO SUESSIONENSI.

Formulam ex codice S. Laurentii Leodiensis a Sirmondo editam hic iterum proponimus.

Adlocutio duorum episcoporum in ecclesia sancti Medardi quando Hermintrudis fuit consecrata in reginam.

Nolumus vos scire, fratres, quia dominus et senior noster Karolus rex gloriosus nostræ humilitatis petiit devotionem, ut auctoritate ministerii nobis a Deo conlatis, sicut ipse in regem est unctus et consecratus episcopali auctoritate, unctione sacra et benedictione, veluti in Scripturis legitimus Dominum præcepisse ut reges ungerentur et sacrarentur in regiam potestatem, ita uxorem suam dominam nostram in nomine reginæ benedicamus, sicut et a sede apostolica et a nostris decessoribus antea de aliis factum comperimus. Et ut non vobis sit mirum quare hoc petat, fraternitati vestræ rationem reddere matura-

mus. Videlicet quia, sicut multis est cognitum, Deus omnipotens sua gratia istud regnum in manus suorum antecessorum mirabiliter adunavit. Quod ipsi decessores sui nobiliter gubernaverunt, et per successiones sua progentes usque ad hæc tempora rexit. Et isti nostro seniori Deus filios, sicut vobis notum est, dedit: in quorum nobilitate ad sanctam ecclesiam et regnum, quod Deus illi ad regendum commisit, fideles illius spem maximum se habere sunt gratulati. De quibus ipse aliquos Deo obtulit, ut etiam de fructu ventris sui oblationem Deo offerret. Aliquos Deus adhuc ætate immatura sua gratia de hoc seculo rapuit, ne, ut scriptum est, malitia mutaret corda eorum. Aliquibus autem, quod vos non lalet, suo iudicio talem passionem permisit incur-

VARIE LECTIONES.

¹²⁵² In q. d. l. d. fuerit et ut c. s. q. h. expeditionem plenissime explere volumus c. *Ego sententias transponendas duxi.* ¹²⁵³ prospexerimus c. ¹²⁵⁴ lege liber cum a.

NOTÆ.

(154) i. e. laidis.

rere, sicut fideles illius agnoscuntur dolere. Propterea petit benedictionem episcopalem super uxorem suam venire; ut talem sobolem ei Dominus de illa dignetur donare, unde sancta Ecclesia solatium, et regnum necessariam defensionem, et fideles illius desiderabile adiutorium, et ista Christianitas optabilem tranquillitatem et legem atque justitiam, dum illis quos adhuc habet, annuente et cooperante Domino, possit habere. Et de hoc in sanctis Scripturis habemus auctoritatem, quia sicut Dominus ad Abraham dixit: *In semine tuo benedicentur omnes gentes, cuius centenario de nonagenaria uxore Isaac filium dedit, ita et ipsum Isaac uxorem sterilem accipere fecit, ut et in hoc, sicut et multis solet facere, misericordiae suae largitatem ostenderet. Et inde dicit Scriptura, quia deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, et concepit. Et non sit vobis mirum, cur antea hoc non fecit. Quia, sicut sacra Scriptura dicit, in primordio conjunctionis masculi et feminae dixit Dominus ad Evam: Ad virum tuum erit conversio tua, et ipse dominabitur tui. Et cum jam essent moribus in legitima conjunctione maturi et propectae aetatis Abraham et Sarra, et, ut sanctus Petrus dicit, Sarra obediebat Abraham, dominum eum vocans, dixit Dominus ad Abraham, quod antea nec ipsi nec alio homini legimus illum dixisse: Omnia quae dixerit tibi Sarra, audi vocem ejus. Jam enim et Abraham presbyter merito vocabatur, et defecerant muliebria, id est omnis lascivitas Sarrae; et tunc acceperunt benedictionem seminis benedicti a Domino, in quo benedicuntur omnes gentes. Amen. His ergo fulti auctoritatibus, in dispensandis Dei donis, qui ab illo ministri ejus sumus ad hoc constituti, ut Leo dicit, non debemus esse difficiles, nec devotorum petitiones negligere; maxime si ipsas petitiones evidentibus indicibus ex Dei viderimus inspiratione conceptas. Quia multiplex misericordia Dei ita salutis humanae subvenire decrevit, ut praecipue sacerdotum supplicationibus ipsa salus debeat obtineri. Cui operi, ut in sacris litteris legimus, ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest quae ministris suis exsequenda commisit dicens: *Eccc ego vobiscum sum omnibus diebus. Et si quid per servitatem nostram bono ordine et gratulando implemus affectu, ut Leo dicit, non ambigamus per Spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Et ideo, fratres, quoniam ita est, et nostra pro vobis ministratio, et vestra erga nos conjuncta devotio, et una fiat apud Dominum supplicatio, sicut legimus, quia ad hoc constituti sunt sacerdotes, ut prius pro suis, deinde pro populi orent peccatis, et oratio fiebat sine intermissione ad Deum pro Petro, id est pro omni episcoporum choro, orantibus nobis pro communi nostra, immo pro totius ecclesiae ac populi necessitate atque salute, commune votum etiam vestra communis prosequatur oratio apud eum qui facit unanimes habitare in domo, et vivit et regnat in secula seculorum. Amen.**

A *Oratio.* Domine sancte, pater omnipotens, aeterno Deus, qui potestate virtutis tuae de nihilo cuncta fecisti, et dispositis universitatis exordiis, homini ad imaginem tuam facto inseparabile, mulieris adiutorium condidisti, ac femineo corpori de virili dedisti carne principium, docens quia quod ex uno placuit tibi institui, non liceat ab homine separari, respice propitius super hanc famulam tuam maritali junctam consortio, quae tua se expetit protectione muniri. Sit in ea jugum dilectionis et pacis. Fidelis et casta nubat in Christo, imitatrixque sanctarum permaneat feminarum. Sit amabilis ut Rachel viro, sapiens ut Rebecca, longeva et fidelis ut Sarra. Nihil in ea ex actibus suis auctor praeveraricationis usurpet. Nexa fidei mandatis permaneat, uni thoro juncta contactus illicitos fugiat. **B** Muniat infirmitatem suam robore disciplinae. Sit verecundia gravis, pudore venerabilis, doctrinis caelestibus erudita. Sit secunda in tibi placita sobole, sit probata et innocens. Percipiat per hanc sacram misericordiae, et laetitiae, et exultationis olei unctionem sanitatem mentis, incolumitatem corporis, tutelam salutis, securitatem spei, corroborationem fidei, plenitudinem caritatis. Corona eam, Domine, corona justitiae, corona eam fructibus sanctis et operibus benedictis. Sit meritis et nomine atque virtute regina, adsistens in hoc seculo fide recta et operibus bonis, et in futuro honore et gloria coronata a dextris regis, in vestitu honorum operum, circumdata virtutum varietate. Fac illam talem sobolem generare quae ad paradisi tui pertineat haereditatem. **C** Praesta, Domine, huic famulae tuae tantum caritatis affectum et misericordiae studium atque religionis augmentum, ut tuum jugiter promerentur auxilium. Callidi serpentis ab ea venena repelle, et lorica fidei indutam scuto salutis eam defende, actus ejus corrige, vitam emenda, mores compone, et eam in senectute bona ad caelestia regna digneris perducere. Per eundem Dominum nostrum.

Coronet te Dominus gloria et honore et sempiterna protectione. Qui vivit et regnat.

Deus omnipotens, qui benedixit Adam et Evam dicens: *Crescite et multiplicamini*, et patriarcharum benedixit conjugia, quique cum Tobia misit Raphael angelum suum, cujus ministerio daemonium effugavit a Sarra uxore ipsius, benedicat te et illam futuram uxorem tuam, ut secundum praceptum Domini effecti duo in carne una, quod Deus jungit, homo non separet, et det vobis benedictionem de rore caeli et de pinguedine terrae. Benedicimus enim vobis in nomine Domini: qui mittat angelos suos bonos, ut vos custodiant semper, et omnem phantasiam et nequitiam atque versutiam omnium malignorum spirituum et hominum a vobis depellant, et ab omni inquinamento omnis adulterii, omnibusque insidiis humanis et diabolicis protegant, muniant, et defendant. Gratia domini nostri Jesu Christi, qui amorem et timorem suum jugiter cordibus vestris infundat; ut consenescatis pariter in senectute

bona, et videatis filios filiorum vestrorum florentes in voluntate Domini, et pax vobiscum permaneat, atque in fide recta, ac bonis operibus, et concordia bona, et amore conjugali sincero, necnon et in confessione sanctæ trinitatis et Ecclesiæ catholicæ

A communione perseverantes, ad vitam perveniatis æternam. Quod ipse præstare dignetur, cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

HLUDOWICI ET KAROLI CONVENTUS METTIS.

(An. 868. Jun. exeunte vel Jul.)

Sirmondus, primus sacramenti ejus ex codice Laudunensi ut videtur editor, et Baluzius anno illud 868 adsignaverunt; et ex inscriptione post diem 20 Junii quo Caroli annus 29 incipit, et ante Kalendas Septembres quibus indictio prima explicit, collocandum est. Conventus hujus Hincmarus mentionem non fecit; quem enim anno 867 relert, haud apud Mettis factum esse inde redire videtur, quod Karolum a Hludowico redueem per Hlotharium in Arduenna consistentem rediisse, et inde Hlotharium a Mettis Francofurtum petiisse dicat.

Anno incarnationis Dominicæ 868, indictione prima, Mettis civitate apud sanctum Arnulfum, hæc pactio- nes inter Hludowicum et Karolum gloriosos reges factæ sunt, his præsentibus. Hincmaro archiepiscopo, Liutberto archiepiscopo, Alfrido episcopo, item Hincmaro episcopo (155), Witgario episcopo (156) Odone episcopo (157), regni Karoli gloriosi regis 29.

Amodo et deinceps ad Dei voluntatem, et sanctæ Ecclesiæ restorationem et honorem atque defensionem, et ad nostrum communem honorem et salvamentum atque profectum, et ad salvationem ac pacem Christiani populi nobis commissi, isti fratri meo Karolo et consilio et auxilio in vera fraternitate, quantum Deus mihi scire et posse dederit, fidelis adjutor ero. Et si Deus nobis amplius adhuc de regnis nepotum nostrorum donaverit, et in acqui-

B rende ac in dividendo, sicuti plus æqualiter aut nos aut nostri communes fideles invenerint quos communi consensu elegerimus, et ipsa divisione consentiendo, et in habendo, et in conservando atque defendendo, tam istud quod habemus quam et quod nobis de præfatis regnis Dominus concesserit, absque dolositate aut deceptione vel superabreptione illi sincerus auxiliator et cooperatores ero, sicut verus frater vero fratri per rectum esse debet; in hoc, ut ipse similiter erga me conservet. Mundeburden autem et defensionem sanctæ Romanæ ecclesiæ pariter conservabimus; in hoc, ut Romani pontifices nobis debitum honorem conservent, sicut eorum antecessores nostris antecessoribus conservaverunt. Sic me Deus adjuvet et isti sancti.

Similiter et Karolus Hludowico promisit.

KAROLI II CONVENTUS APUD PISTAS.

(An. 869. Jun. exeunte, Julio.)

Sirmondi et Baluzii editiones repetimus.

Hæc quæ sequuntur capitula constituta sunt a domno nostro Karolo, rege glorioso, cum consilio et consensu episcoporum ac ceterorum Dei et suorum fidelium qui adfuerunt in loco qui dicitur Pistis, anno incarnationis Dominicæ 869, anno autem regni sui 30, indictione secunda, et ab eo denunciata sunt a se et ab omnibus fidelibus suis secundum uniuscujusque ordinem et personam inviolabiliter conservanda.

1. De honore et cultu Dei atque sanctarum ecclesiarum in regno nostro decernimus, ut sicut tempore avi et patris nostri excultæ et honoratæ fuerunt, et sicut a nostra largitate honoratæ et dilatæ sunt, vel deinceps fuerint, salva æquitalis ratione, ita sub immunitate permaneant. Archiepiscopi quoque et episcopi et ceteri sacerdotes ac servi et ancillæ Dei, quique vel quæque in ordinis sui dignitate, honorem atque immunitatem secundum sacras leges et canones habeant.

2. Ut ab archiepiscopis et episcopis et ab aliis

fidelibus nostris honor regius et potestas ac debita obedientia, atque adiutorium ad regnum nostrum continendum et defensandum, nobis in omnibus et ab omnibus secundum uniuscujusque ordinem et dignitatem atque possibilitatem, sicut tempore antecessorum nostrorum juste et rationabiliter consueverat, exhibeatur.

3. Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi, quia quantum sciero et juste ac rationabiliter potuero, Domino adjuvante, unumquemque secundum sui ordinis dignitatem et personam honorare et salvare et honoratum ac salvatum conservare volo, et unicuique eorum in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam mundanas quam ecclesiasticas, rectam rationem et justitiam conservabo: et nullum fidelium nostrorum contra legem et justitiam, vel auctoritatem ac justam rationem, aut damnabo aut dehonoro, aut opprimam, aut indebitis machi-

NOTÆ.

(155) Laudunensi.
(156) Augustano.

(157) Bellovacensi.

nationibus affligam; et legem, ut præfiximus, unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore antecessorum meorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, adjuvante Domino, conservaturum per dono, cuilibet duntaxat ex eis qui mihi fideles et obedientes ac veri adjutores atque cooperatores juxta suum ministerium et personam, consilio et auxilio secundum suum scire et posse, et secundum Deum ac secundum seculum fuerint, sicut per rectam unusquisque in suo ordine et statu regi suo et suo seniori esse debet. Et capitula quæ avus et pater noster pro statu et munimine sanctæ Dei Ecclesiæ ac ministrorum ejus et pro pace ac justitia populi et quiete regni constituerant, et quæ nos cum fratribus nostris regibus et nostris ac eorum fidelibus communiter constituimus, sed et quæ nos consilio et consensu episcoporum ac ceterorum Dei et nostrorum fidelium, pro suprascriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, permanere inconvulsa decernimus.

4. Ut quia regia nostra potestas hoc, adjuvante Domino, exequi per omnia cupit, regni ministri, quantum Deus scire et posse illis donaverit, episcopis et ceteris sacerdotibus ac servis et ancillis Dei, ut suum ministerium implere possint, sicut ab antecessoribus nostris imperatoribus et regibus et a nobis constitutum est, adiutorium præsentent, et sanctis ecclesiis et sacerdotibus ac servis et ancillis Dei, secundum sacras leges tam mundanas quam ecclesiasticas, et secundum capitula avi et patris nostri ac nostra, debitum honorem et immunitatem conservent et exhibeant, ut quiete pro stabilitate regni ac nostra et illorum salute Dominum exorare possint.

5. Ut episcopi comitibus, missis, et vassis nostris, sed et ipsis suis subditis, tam clericis quam laicis, et comitum ac vassallorum nostrorum hominibus, paternam benignitatem secundum suum ministerium, et debitam honorem ac legem et justitiam, unicuique secundum suum ordinem ac dignitatem impendant et conservent, sicut sacræ leges tam mundanæ quam ecclesiasticæ, et capitula avi et patris nostri decernunt, et sicut in capitulis a nobis et a fratribus nostris regibus ac communibus fidelibus nostris est constitutum, et sicut temporibus avi et patris nostri justa et rationabilis consuetudo fuit. Similiter comites et missi ac vassi nostri episcopis ac presbyteris debitam reverentiam, et vassallis episcoporum legem et justitiam et debitum honorem impendant, secundum præfatas leges et præfata capitula ac præfatam consuetudinem.

6. Ut si episcopi suis clericis injuste fecerint, secundum quod sacri canones et sacræ leges, quas ecclesia catholica probat et servat, præfigunt, hoc eorum judicio, quorum interest, emendare procurant.

7. Ut si episcopi suis laicis injuste fecerint, et ipsi laici se ad nos inde reclamaverint, nostræ regis potestati secundum nostrum et suum ministerium

A ipsi archiepiscopi et episcopi obediant, ut secundum sanctos canones, et juxta leges quas ecclesia catholica probat et servat, et secundum capitula avi et patris nostri, hoc emendare curent, et sicut temporibus avi et patris nostri justa et rationabilis consuetudo fuit.

8. Ut presbyteri parochiani suis senioribus debitam reverentiam et competentem honorem atque obsequium secundum suum ministerium impendant, sicut in legibus sacris et in præfatis capitulis continetur, et sicut temporibus avi et patris nostri justa et rationabilis consuetudo fuit. Quod si ipsi presbyteri non fecerint, seniores illorum episcopis, non per occasionem aut malitiam, sed per rationem et veritatem, hoc innotescere studeant; et episcopi presbyteros secundum suum ministerium et leges ecclesiasticas taliter castigent, ut hoc illos emendare delectet; qualiter cum necessaria benignitatis concordia et illi pro senioribus suis orare, et seniores illorum sacra officia et divina mysteria puro corde per illos suscipere possint.

9. Ut si abbates vel abbatissæ, aut comites seu vassi nostri, aut ceteri laici clericos probabilis vitæ et doctrinæ episcopis canonicè consecrando suisque in ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos episcopi vel ministri eorum rejiciant; et episcopi prævideant quem honorem presbyteri pro ecclesiis suis senioribus suis tribuere debent. Et episcopi parochias et decimas antiquis ecclesiis servent; et seniores immunitatem de manso ad ecclesiam dato conservent; et non sine auctoritate vel consensu episcoporum, presbyteri in quibuslibet ecclesiis constituantur vel expellantur, sicut in primo libro capitulorum avi et patris nostri, et sicut in capitulis patris nostri, anno 16 imperii ejus factis, continetur. Et senioribus presbyterorum hoc sufficiat, et amplius per ingeniosas machinationes a presbyteris non exigant vel exquirant, nisi sicut in eisdem capitulis avi et patris nostri ac nostris est constitutum, ne Deum offendant, et pro lucro terreno, quod absit, suas animas perdant, et nostram offensam incurrant, ac post debitam emendationem dignam hæresiam a nobis dispositam sustineant. Et episcopi tam seniores presbyterorum quam presbyteros, sed et seipsos, custodiant, ne laici per ignorantiam, et presbyteri per necessitatem, et ipsi episcopi vel ministri eorum per cupiditatem et avaritiam, quod absit, in Simoniacam hæresim cadant; quia, ut sanctus Gregorius dicit, qui præmio vel gratia aut supplicatione indebita ad sacros ordines accedit vel promovetur, hæreticus a Domino deputatur, tam ille qui promovetur, quam ille a quo taliter promovetur, et cujus interventu taliter promovetur; et qui pro tali ordinatione illicita quolibet malo ingenio, quod Deum latere non potest, aliquid dederit vel acceperit, vel mediator factus fuerit, a Deo, sicut canones Dei spiritu conditi demonstrant, condemnatur per illorum judicium qui cum Deo in cælis regnant et in terris miraculis coruscant. Damnantur

utique in præsentī seculo, comburendi igne perpetuo, tales negotiatores pravi, cum quod justo bene meritis dare gratis debent, justitiam, sicut Judas Christum, qui, ut dicit Apostolus, factus est nobis a Deo justitia, vendidit ita et isti Deum patrem omnipotentem, et eandem justitiam Christum, atque consubstantialē illis sanctum Spiritum, qui per impositionem manuum sacerdotalium hominibus tribuitur, quoniam sanctæ Trinitatis una est natura, voluntas, et operatio, gradus ecclesiasticos temporali commodo dantes vel accipientes vendunt; et qui pretium proinde donant, emunt peccatum, et hæretici fiunt; et qui præmium proinde accipiunt, sicut idem sanctus demonstrat Gregorius, facti et ipsi hæretici eos malitiæ suæ gladiis occidunt quos vivificare orationis suæ intercessione debuerant.

10. Ut nemo episcopus, nemo presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur propter quam ecclesiastici canones hoc fieri jubent, et donec illum qui peccavit et inde aut sponte confessus aut aperte convictus fuerit, secundum evangelicum ¹²⁵⁵ præceptum, ut ad emendationem et pœnitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccator si commonitus de certa et manifesta causa ut ad emendationem et correptionem redeat, inobediens et incorrigibilis permanserit, et ad emendationem redire noluerit, et excommunicationem canonicam de causis designatis et manifestis parvipenderit, regiam vel rei publicæ potestatem per se vel per ministros suos aut per litteras suas episcopus adeat, ut constringatur, quatenus ad emendationem ac pœnitentiam isdem peccator redeat; ne dicatur nobis a Domino quod olim populo veteri ab eo legimus dictum: *Anathema in medio tui. Non poteris stare coram inimicis tuis.* Si autem idem peccator de manifesta et comprobata vel a se sponte confessa causa ad pœnitentiam venire voluerit, sed ipsam pœnitentiam propter fœdam secundum canones suscipere et quiete agere non potuerit, episcopus per se vel per ministros aut per litteras suas regiam nostram vel rei publicæ nostræ potestatem adeat, ut ipsa fœda secundum constitutionem avi et patris nostri legaliter pacificetur, aut juxta leges secundum quas in aliis regionibus quilibet vivunt sedetur (ANSEA. IV, 25). Et tunc peccator medicinam pœnitentiæ secundum sacros canones, cum pia et salubri discretionē, secundum regulas sacras suscipiat et peragat, et reconciliationem atque communionem percipiat, sicut in eisdem sacris regulis discretissime et misericorditer continetur.

11. Ut comites et missi ac vassi nostri et ministeriales regni nostri, unusquisque secundum ordinem et dignitatem ac possibilitatem suam, pacem et justitiam in suis ministeriis faciant, et juste omnes sub Dei respectu judicent, attendentes quod Dominus

A omnibus judicantibus dicit: *In quo judicio judicaveritis, judicabitur de vobis. Et: Beati qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore.*

12. Ut episcopi atque abbates, et comites ac vassi nostri, et omnes sineles laici, concordi dilectione et unanimi voluntate ad Dei et sanctæ ecclesiæ ac nostrum et regni nostri honorem et statum atque communem nostram salvationem, sine invidia et malivolentia atque indebita contentione, communiter decertare procurent, ut pax et justitia, et vera cum Dei voluntate concordia, inter nos omnes et in regno nostro maneat; quia, sicut sancta Scriptura dicit: *Justitia elevat gentem, miseros facit populos peccatum.* Et ubi non est vera cum Dei voluntate concordia, ibi nisi ad judicium non habitat Deus, qui, sicut psalmus dicit, *facit unanimes habitare in domo, id est, in sancta ecclesia.* In qua fideliter consistentibus spiritum caritatis infundit; qui propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, tradidit semetipsum pro nobis; et cum essemus mortui in peccatis nostris, convivificavit nos in semetipso, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate, et simus sectatores honorum operum, in quibus cum fide recta perseverantes perveniamus omnes, ipso præveniente adjuvante et subsequente, ad regna cœlorum.

13. ¹²⁵⁶ Episcopi privilegia Romanæ sedis et regum præcepta ecclesiis suis confirmata vigili solertia custodiant, ut exinde auctorabili firmitate tueantur. Nonas et decimas, unde statutum est, absque alicujus contradictu recipiant. De terris censalibus et potestate ecclesiæ suæ et culturis indomnicatis et absalibus et manufirmatis major ecclesia, que caput episcopatus est, decimam recipiat: similiter et de carruca ¹²⁵⁷ indomnicata. De mansis hereditariis presbyter parochiæ, sicut constitutum est, decimum consequatur. Et ne de hoc contentio oriatur, summopere cavendum est.

Adnuntiatio Karoli regis.

1. Volumus vos scire quia secundum consuetudinem antecessorum nostrorum consideravimus in hoc placito cum episcopis et ceteris fidelibus nostris de honore sanctæ ecclesiæ et episcoporum et ceterorum servorum Dei, ut debitum honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt. Et hominibus fidelibus nostris, unicuique in suo ordine, legem et justitiam conservabimus, sicut eorum antecessores tempore antecessorum nostrorum habuerunt.

2. Et volumus atque jubemus ut vassalli episcoporum, abbatum et abbatissarum, atque comitum et vassorum nostrorum, talem legem et justitiam apud seniores suos habeant, sicut eorum antecessores apud illorum seniores tempore antecessorum habuerunt. Et si aliquis episcopus, abbas aut abbatissa,

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁵⁵ ecclesiasticum col. Bigot. BALUZ. ¹²⁵⁶ Caput istud deest in Sirmundo: a Baluzio restitutum fuit ex uno codice Rivipullensi. ¹²⁵⁷ f. curte. BAL.

nes ac vassus noster, suo homini contra A et justitiam fecerit, et se inde ad nos reclat, sciat, quia sicut ratio et lex atque justitia emendare faciemus.

volumus atque jubemus, ut episcopi atque comites ac vassi nostri, concordia dilectione animi voluntate ad Dei et sanctæ Ecclesiæ ac regni nostri honorem et statum atque pacem nostram salvationem decernere procurant, ut pax et justitia et vera cum Dei voluntate inter nos omnes et in regno nostro maneat, omnes ita sint semper parati, ut si nobis fas evenerit, ad defensionem patriæ contra

paganos aut contra alios Dei et nostros inimicos, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, absque mora, statim ut eis nuntiatum fuerit, possint venire.

4. Et volumus ut sciatis, quia commendamus, ut unusquisque de sua opera tale certamen habeat, sicut scit necesse esse ad defensionem istius sanctæ Dei Ecclesiæ, secundum nostram commendationem. Gratias vobis agimus, quia fideliter secundum nostram commendationem in nostro venistis servitio. Et ille cum Dei gratia sani et salvi, et Deus nobis concedat, ut iterum cum sanitate et gaudio ad suam voluntatem reconjungamur.

KAROLI II CORONATIO IN REGNO HLOTHARII.

(An. 869. Sept. 9.)

endi et Baluzii editiones repetimus.

naliter Karolus rex fuit coronatus in Mellis anno 869 in mensis Septemb. v Idus Sept. quæ evenit die Veneris, cum istis episcopis, scilicet Hinemaro archiepiscopo, Adventio, Hatto, Ifo, Francone, Hinemaro, et Odone, quando rex Hlotharius, filius Hlotharii imperatoris mortuus in Placentia civitate.

in incarnationis Dominicæ 869, indictione secunda, Idus Septembris, Mellis civitate in ecclesia Stephani martyris, hæc quæ sequuntur capitulavit, episcopus ipsius civitatis, coram regis episcopis qui adfuerunt, populo et scripto et vernaculavit.

nos scitis, et multis in plurimis regnis estis, quantos et quales eventus tempore seniorum, quem hactenus habuimus, pro causis nostris communiter sustinimus, et quanto dolore atque angustia de illius infausta morte nuper percussi sumus. Unde unicum refugium et arriter salubre consilium, regis et principis nostri ac desolati, nobis omnibus esse consilium, ut jejuniis et orationibus ad eum nos rotemus qui est adjutor in oportunitatibus, in ratione, et cujus est consilium ac cujus est reus, et ut scriptum est, cui voluerit dabit illud, et ut manu corda sunt regum, et facit unanimes in domo, solvens medium parietem, et intraque unum; deprecantes ipsius misericordiam daret nobis regem ac principem secundum illum, qui in iudicio et justitia nos in omni ordine professione reget, salvaret, atque defensus juxta voluntatem ejus, et corda omnium nostram unanimiter in eum inclinaret atque uniret, ipse ad salutem et profectum nostrum præscitum atque prædestinatum habebat secundum misericordiam suam.

quia denique voluntate Dei, qui voluntatem nostram se facit et deprecationes eorum exaudit, cordi unanimitate nostra videmus hunc regni heredem esse legitimum, cui nos sponte committimus, domnum videlicet præsentem regem ac

B principem nostrorum Karolum, ut nobis præsit et prosit, videtur nobis, si vobis placet, ut sicut post illius verba vobis manifestabimus, signo certissimo demonstramus, quia illum a Deo electum et nobis datum principem credimus, et eidem largitori Deo ex suis beneficiis non simus ingrati; sed gratiarum actiones illi referentes, cremus, quatenus et eum nobis ad salutem et defensionem sanctæ sue ecclesiæ, et ad auxilium atque profectum omnium nostrum cum salute ac pace et tranquillitate nobis conservet diutius; et nos fideli devotione illi obsequentes, atque oplata salvatione fruentes, sub illius administratione in suo gubernet servitio.

3. Et si illi placet, dignum ipsi et necessarium nobis esse videtur, ut ex ejus ore audiamus, quod a Christianissimo rege fideli et unanimi in servitio illius populo, unicuique in suo ordine, convenit ac devota mente suscipere.

Post hæc rex Karolus hæc quæ sequuntur perse in eadem ecclesia cunctis qui affuerunt denuntiavit.

Quia sicut isti venerabiles episcopi unus ex ipsis voce dixerunt, et certis iudiciis ex vestra unanimitate monstraverunt, et vos acclamastis, me Dei electione ad vestram salvationem et profectum atque regimen et gubernationem huc advenisse, sciatis me honorem et cultum Dei atque sanctarum ecclesiarum, Domino adjuvante, conservare, et unumquemque vestrum secundum sui ordinis dignitatem et personam, juxta meum scire et posse, honorare et salvare et honoratum ac salvatum tenere velle, et unicuique in suo ordine secundum sibi competentes leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, legem et justitiam conservare; in hoc, ut honor regius et potestas, ac debita obedientia, atque adjutorium ad regnum mihi a Deo datum continendum et defendendum, ab unoquoque vestrum secundum suum ordinem et dignitatem atque possibilitatem mihi exhibeatur, sicut vestri antecessores fideliter, juste et rationabiliter, meis antecessoribus exhibuerunt.

Et post hæc Hincmarus, Remorum episcopus, hæc quæ sequuntur capitula, jubente ac postulante Adventio, ipsius civitatis episcopo, ac ceteris episcopis Trevirorum provinciæ, Attone scilicet ecclesiæ Viridunensis episcopo, et Arnulfo Tullensis civitatis episcopo, Francone Tungrensis civitatis episcopo, conhibentibus provinciæ Remorum episcopis, coram episcopis et rege cunctisque qui publice adfuerunt in eadem ecclesia publice denunciavit.

1. Ne alicui forte videatur incongrue ac præsumptiose, ne ac provinciæ nostræ venerabiles coepiscopos facere, quoniam de altera provincia ordinationi et causis hujus provinciæ nos immisceamus, sciat nos contra canones sacros non agere, quoniam Remensis et Treverensis ecclesiæ in hac regione Belgica cum sibi commissis ecclesiis sorores et comprovinciales habentur, sicut auctoritas ecclesiastica et antiquissima demonstrat consuetudo. Ac per hoc unanimi consensu et synodalia judicia exercere, et quæ a sanctis Patribus constituta sunt, debent concorditer custodire; hac privilegii conditione servata, ut qui prior de Remensi et Treverensi episcopo fuerit ordinatus, prior etiam habeatur.

2. Et lex divinitus inspirata præcipit dicens: *Si transieris per messem amici tui colligens spicas, manu confricabis ad manducandum, falcem autem non mittas, vel falcem non metas.* Messis est populus, ut Dominus monstrat in Evangelio dicens: *Messis quidem est multa, operarii autem pauci. Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam;* quia vos pro nobis episcopis debetis orare, ut vobis digna possimus loqui. Messis autem amici est populus in provincia alteri metropolitano commissa. Ude vos hortando, quasi manu operis confricando, ad Dei voluntatem et vestram salutem in corpus unitatis ecclesiæ valeamus et debemus trajicere. In parochianos autem provinciarum aliis metropolitans commissarum falcem iudicii non mittimus, quia nec est unde, nec nostrum esse consideramus.

3. Est et alia causa, quia isti venerabiles domini et confratres nostri provinciæ istius episcopi, non habentes metropolitanum episcopum, exiguitatem nostram sic in suis, sicut et in specialibus nostris causis, nos fraterna caritate jubent et commonent agere. Est ita, domini fratres? *Et responderunt ipsi episcopi: Ita est.*

4. Præter ea quæ dominus episcopus et frater noster Adventius vobis ex sua et ceterorum suorum ac nostrorum fratrum et venerabilium episcoporum voce dixit, in hoc etiam animadvertere potestis voluntatem Dei esse, ut præsens dominus et rex noster, qui in parte regni quam hactenus tenet et tenuit, et nobis ac ecclesiis nostris et populo sibi commisso utiliter præest ac præfuit, et salubriter prodest et profuit, inde ad hunc locum Domino ducente pervenerit, quo etiam vos ejus inspiratione confluxistis et ipsi vos sponte commendastis, cujus instinctu animantia omnia in arcam Noe, significantem ecclesiæ unitatem, nullo cogente convenerunt, quia sanctæ memoriæ

A pater suus dominus Hludovicus, pius imperator augustus, ex progenie Hludowici regis Francorum inclyti, per beati Remigii Francorum apostoli catholicam prædicationem cum integra gente conversi, et cum tribus Francorum millibus, exceptis parvulis et mulieribus, vigilia sancti Paschæ in Remensi metropoli baptizati, et cœlitus sumpto chrismate, unde adhuc habemus, peruncti et in regem sacrati, exortus per beatum Arnulfum, a cujus carne idem Hludovicus pius augustus originem duxit carnis, et a Stephano papa Romano ante sanctæ Dei genitricis et semper virginis Mariæ altare Remis in imperatorem est coronatus, et demum factione quorundam terreno imperio destitutus, in prædictam regni partem unanimitate episcoporum et fidelis populi ante sepulchrum sancti Dionysii, eximii martyris, ecclesiæ sanctæ est redditus, et in hac domo, ante hoc altare protomartyris Stephani, cujus nomen interpretatum resonat coronatus, per Domini sacerdotes, acclamatione fidelis populi, sicut vidimus qui adfuimus, corona regni est imperioque restitutus. Et quia, ut in historiis sacris legimus, reges quando regna obtinuerunt, singulorum regnorum sibi diademata imposuerunt, non incongruum videtur istis venerabilibus episcopis, si vestræ unanimitali placet, ut in obtentum regni, unde vos ad illum sponte convenistis et ei vos commendastis, sacerdotali ministerio ante altare hoc coronetur, et sacra unctione Domino consecretur. Quod si vobis placet, propriis vocibus consonate. *Et in hoc conclamantibus omnibus, dixit idem episcopus: Agamus ergo unanimiter Deo gratias, decantantes, Te Deum laudamus.*

Et post hæc ab episcopis cum benedictione sacerdotali est idem rex coronatus.

BENEDICTIONES SUPER REGEM KAROLUM ANTE MISSAM ET ALTARE SANCTI STEPHANI.

Adventius episcopus Mettensis. Deus, qui populis tuis indulgentia consulis et amore dominaris, da huic famulo tuo spiritum sapientiæ, qui dedisti regimæ disciplinæ; ut tibi toto corde devotus, et in regni regimine maneat semper idoneus, et in bonis operibus perseverans, ad æternum regnum te duce valeat pervenire. Per Dominum, etc.

Hatto Viridunensis. Gratias tuas, quæsumus, Domine, huic famulo tuo tribue largitatem; ut mandata tua te operante sectando, consolationem præsentis vitæ percipiat et futuræ. Per Dominum, etc.

Arnulfus Tullensis. Nostris, quæsumus, Domine, in regimine istius famuli tui propitiare temporibus; ut tuo munere dirigatur et nostra securitas et devotio christiana. Per Dominum.

Franco Tungrensis. Da, quæsumus, Domine, huic famulo tuo salutem mentis et corporis; ut bonis operibus inbærendo, tua semper mereatur virtute defendi. Per Dominum.

Hincmarus Laudunensis. Benedictionem tuam, Domine, hic famulus tuus accipiat: qua corpore salvatus et mente, et gratiam tibi semper exhibet

servitutem, et propitiationis tuæ beneficia semper A
inveniat. Per Dominum.

Odo Bellovacensis. Conserva, quæsumus, Domine, hunc famulum tuum, et benedictionum tuarum propitius ubertate purifica, ut eruditionibus tuis semper multiplicetur et donis. Per Dominum.

Benedictio Hincmari archiepiscopi. Extendat omnipotens Dominus dexteram suæ benedictionis, et effundat super te dcnm suæ propitiationis, et circumdet te felici muro custodiæ suæ protectionis, sanctæ Mariæ et omnium sanctorum intercedentibus meritis. Amen.

Indulgeat tibi mala omnia quæ gessisti, et tribuat tibi gratiam et misericordiam quam humiliter ab eo deposcis; liberetque te ab adversitatibus cunctis et ab omnibus visibilium et invisibilium inimicorum insidiis. Amen.

Angelos suos bonos semper et ubique, qui te præcedant, comitentur, et subsequantur, ad custodiam tui ponat: et a peccato, seu gladio, et ab omnium periculorum discrimine te sua potentia liberet. Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritalisque benignitatem convertat, et apud odientes te gratiosum et amabilem faciat. Pertinaces quoque in tui insectatione et odio confusione salutari induat. Super te autem sanctificatio sempiterna effloreat. Amen.

Ad ista verba, Coronet te Dominus, *inunxit eum Hincmarus archiepiscopus de chrismate ad dextram auriculam, et in fronte usque ad sinistram auriculam, et in capite.*

Coronet te Dominus corona gloriæ in misericordia et miserationibus suis, et ungat te in regni regimine oleo gratiæ Spiritus sancti sui, unde unxit sacerdotes, reges, prophetas, et martyres, qui per fidem vicerunt regna, et operati sunt justitiam, atque adepti sunt promissiones; eisdemque promissionibus gratia Dei efficiaris, quatenus eorum consortio in caelesti regno perfrui merearis. Amen.

Victoriosum te atque triumphatorem de visibilibus atque invisibilibus hostibus semper efficiat; et sancti nominis sui timorem pariter et amorem continue cordi tuo infundat; et in fide recta ac bonis operibus perseverabilem reddat; pace in diebus tuis concessa, cum palma victoriæ te ad perpetuum regnum perducatur. Amen.

Et qui te voluit super populum suum constituere regem, et in præsentis seculo felicem et æternæ felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

HLUDOWICI GERMANICI ET KAROLI II PACTIO AQUENSIS.

(An. 870. Mart. 6.)

Edimus eam ex Sirmondo et Baluzio; eadem formula exstat in Annalibus Hincmari Mon. Germ. SS. T. I. p. 487.

Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 870, indictione III, pridie Nonas Martii, anno 32 Karoli gloriosi regis, Aquigrani palatio hæ pactiones inter ipsum et Hadowicum regem fratrem ipsius factæ sunt.

Clerum ac populum, quem sua voluit opitulatione tuæ subdere ditioni, sua dispensatione et tua administratione per diuturna tempora te faciat feliciter gubernare; quæ divinis monitis parentes, adversitatibus omnibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo ministerio fideli amore obsequentes, et in præsentis seculo pacis tranquillitate fruantur, et tecum æternorum civium consortio potiri mereantur. Amen. Quod ipse præstare dignetur.

Ad ista verba, Coronet te Dominus, *miserunt illi episcopi coronam in capite.*

Coronet te Dominus corona gloriæ atque justitiæ: ut cum fide recta et multiplici bonorum operum fructu ad coronam pervenias regni perpetui, ipso largiente cujus est regnum et imperium in secula seculorum.

Ad ista verba, Det tibi Dominus velle, *dederunt illi palmam et sceptrum.*

Det tibi Dominus velle et posse quæ præcipit, ut in regni regimine secundum voluntatem suam proficiens, cum palma perseverantis victoriæ ad palmam pervenias gloriæ sempiternæ. Gratia Domini nostri Jesu Christi, qui vivit.

Orationes in missa. Da nobis, omnipotens Deus, ut beati Gorgonii martyris tui veneranda solemnitas et devotionem nobis augeat et salutem. Per Dominum.

Quæsumus, omnipotens, ut famulus tuus, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, a te virtutum etiam percipiat incrementa: quibus decenter ornatus, et vitiorum monstra vitare, et ad te, qui via veritas et vita es, gratiosus valeat pervenire. Qui vivis et regnas cum Deo.

Super oblata. Respice, Domine, munera populi tui sanctorum festivitate votiva, et tuæ testificationis nobis proficiat ad salutem. Per Dominum.

Munera, quæsumus, Domine, oblata sanctifica: ut et nobis Unigeniti tui corpus et sanguis fiant, et Karolo regi nostro ab obtinendam animæ corporisque salutem, te largiente, usquequaque proficiant. Per eundem.

Post communionem. Sacramentorum tuorum, Domine, communio sumpta nos salvet, et in tuæ veritatis luce confirmet. Per Dominum.

Hæc, Domine, communio salutaris famulum tuum ab omnibus tueatur adversis: quatenus et ecclesiasticæ pacis obtineat tranquillitatem, et post istius temporis decursum ad æternam perveniat hæreditatem. Per Dominum.

Ingelramnus comes ex parte Karoli regis.

Sic promitto ex parte senioris mei, quod senior meus Karolus rex, fratri suo Hludowico regi, talem portionem de regno Hlotharii regis consentit habere, qualem aut ipsi justiore et plus æqualiore, aut

communes fideles eorum inter se invenerint. Nec cum in ipsa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Hludowicus eandem firmitatem et fidelitatem, quam ex parte senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Hludowicus seniori meo ex parte sua, quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

Item Leutfridus comes ex parte Hludowici regis.

Sic promitto ego ex parte senioris mei, quod senior meus Hludowicus rex, fratri suo Karolo regi. talem portionem de regno Hlotharii regis consentit habere, qualem aut ipsi justiore aut plus æqualiore, aut communes fideles eorum inter se invenerint.

Nec eum in ipsa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forconsiliabit, si frater suus Karolus eandem firmitatem et fidelitatem quam ex parte senioris mei illi habeo promissam, iste frater suus Karolus seniori meo ex sua parte, quandiu vixerit, inviolabiliter servaverit.

Hæc eadem tertius Theodoricus comes ex parte gloriosi regis Karoli, et quartus Radulfus comes ex parte Hludowici prosecuti sunt.

Isti præsentés fuerunt: Leutbertus archiepiscopus, Alfridus episcopus, Odo episcopus, Adalelmus comes, Ingelramnus comes, Liutfridus comes, Theodoricus comes, item Adalelmus comes.

HLUDOWICI GERMANICI ET KAROLI II DIVISIO REGNI HLOTHARII.

(An. 870. Aug. 9.)

Divisionis istius formulam primus edidit Petrus Pithæus in SS. cœtaneis p. 488, ea scilicet ratione, ut Ludovici portionem ex codice Bellovacensi, ex suo autem lectiones aliquot et portionem Karoli exprimeret. Alteram editionem habemus in Aimoino tom. II Corporis historiae Francicæ, curante Frehero et Sir-mundo; tertiam in Annalibus Hincmari et Baluzio. Locorum explicationem videsis in Mon. Germanicæ SS. tom. I, p. 488-490 (*Patrologiæ* tom. CXXV, col. 1255 et seqq.)

Anno incarnationis Dominicæ 870, regni Karoli 33, indictione 3, 6. Idus Augusti, inter gloriosos reges Karolum et Hludowicum fuit hæc divisio regni facta in Procaspide super fluvium Mosam.

Et hæc portio quam sibi Hludowicus accepit.

Coloniam, Treviris, Utrecht, Strasburg, Basulam; abbatiam Suestre, Berch, Niu-Monasterium, Castellum, Indam, sancti Maximini, Ephterniacum, Horream, sancti Gangulsi, Faverniacum, Pollemnacum, Luxoium, Luteram, Balmam, Offonis villam, Meieni monasterium, sancti Deodati, Bodonis monasterium, Stivagium, Romerici montem, Morbach, sancti Gregorii, Mauri monasterium, Eboresheim, Hoinowa, Masonis monasterium, Hoinborch, sancti Stephani Strastburch, Erenstein, sancti Ursi in Salodoro, Grandivallem, Altam petram, Lustenam, Vallem Clusæ, Castellum Carnonis, Heribodosheim, abbatiam de Aquis, Hoenchirche, Augstchirche; comitatus Testrabant, Batua, Hattuarias, Masau subterior de ista parte, item Masau superior quod illa parte est, Liugas quod de ista parte est, districtum Aquense, districtum Trectis, in Ripuarias comitatus quinque, Megenensium, Bedagowa, Nitachowa, Sarachowa subterior, Blesischowa, Selme, Albechowa, Suentisium, Calmontis, Sarachowa superior, Odornense quod Bernardus habuit, Solocense, Basiniachum, Elischowe, Warasch, Scudingum, Emaus, Basalchowa in Elisatio comitatus duos, de Frisia duas partes de regno quod Lotharius habuit. Super istam divisionem propter pacis et charitatis custodiam superaddimus istam adjectionem: civitatem Mettis cum abbatia sancti Petri et sancti Martini et comitatu Moslensi, cum omnibus villis in eo consistentibus, tam dominicatis quam et vassalorum; de Arduenna sicut flumen Urta surgit inter Bislano et Tumbas,

ac decurrit in Mosam, et sicut recta via pergit in Bedensi, secundum quod communes nostri missi rectius invenerint — excepto quod de Condrusto est ad partem orientis trans Urtam — et abbatias Prumiam et Stabolau, et omnibus villis dominicatis et vassalorum.

Et hæc est divisio quam Karolus de eodem regno sibi accepit.

Lugdunum, Vesontium, Vienna, Tungris, Tullem, Viridunum, Cameracum, Vivarias, Ucetiam, Montemfalconis, sancti Michaelis, Gillini monasterium, sanctæ Mariæ in Bisantione, sancti Martini in eodem loco, sancti Augustini, sancti Marcelli, sancti Laurentii Leudensi, Sennonem, abbatiam Niellam, Molburium, Laubias, sancti Gaugerici, sancti Salvii, Crispiano, Fossas, Marilias, Hunullicurt, sancti Servatii, Mualinas, Ledi, Sunniacum, Antonium, Condatum, Mesrebecchi, Tidivinni, Lutosa, Calmontis, sanctæ Mariæ in Deomant, Echa, Andana, Wasloi, Altum-Montem; comitatus Texandrum, in Brachanto comitatus quatuor, Cameracensem, Hainoum, Lomensem, in Hasbanio comitatus quatuor, Masau superior de ista parte Mosæ, Masau subterior de ista parte, Liugas quod de ista parte est Mosæ et pertinet ad Veosatum, Scarponinse, Viridunense, Dulmense, Arlon, Wavrense comitatus duos, Mosminse, Castricium, Condrust, de Arduenna sicut flumen Urta surgit inter Bislano et Tumbas ac decurrit ex hac parte in Mosam, et sicut recta via ex hac parte occidentis pergit in Bedensi, secundum quod missi nostri rectius invenerint; Tullense, aliud Ordonense quod Tetmarus habuit, Barrense, Portense, Salmoringum, Lugdunense, Viennense, Vivarias, Uccericium, de Frisia tertiam partem.

KAROLI II CONVENTUS APUD GUNDULFI VILLAM.

(An. 872. Sept. 9)

Loquitur de eo Hincmarus in Annalibus an. 872. Editionem Philœi in SS. coætaneis p. 509 exceperunt Baroniana, tom. X, et Sirmondiana, quibus inscriptionis pars suppletur, generale vero sacramentum omissum erat. Baluzius utraque uas meliorem patrauit, quam nos hic exprimendam duximus.

Anno incarnationis dominicæ 872 ¹²⁵⁸ indictione A quinta, quinto idus Septembris, in placito generali apud Gundulfi villam, — cum ¹²⁵⁹ Hludowicus sacramenta superius scripta dirupisset et æquivoco suo itidem Hludowico imperatori se conjunxisset, et sacramenta quæ superius scripta sunt fieri jussisset Ingilberga regina et legatis sedis apostolicæ Formoso scilicet et Gaderico ¹²⁶⁰, presentibus, — hac tempestate urgente, episcopi omnes ex regno gloriosi regis Karoli hanc professionem infra scriptam fecerunt, et omnes laici hoc sacramentum similiter infra scriptum juraverunt.

Professio episcoporum.

Quantum sciero et potuero, adjuvante Domino, consilio et auxilio secundum meum ministerium fidelis vobis adjutor ero, ut regnum quod vobis B Deus donavit vel donaverit, ad ipsius voluntatem et sanctæ ecclesiæ ac debitum regium honorem vestrum et vestram fideliumque vestrorum salvationem habere et obtinere et continere possitis.

Sacramentum laicorum.

Quantum sciero et potuero, adjuvante Domino, et auxilio fidelis vobis adjutor ero, ut regnum quod

habetis ad Dei voluntatem et sanctæ ecclesiæ et vestrum honorem atque ad vestram salvationem continere possitis, et quod Deus adhuc vobis concesserit, acquirere et contra omnes homines defendere valeatis.

Generale omnium fidelium.

Sic promitto ego, quia de isto die inantea isti seniori meo, quandiu vixero, fidelis et obediens et adjutor, quantumcumque plus et melius sciero et potuero, et consilio et auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero, absque fraude et malo ingenio, et absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione, et absque respectu alicujus personæ; et neque per me, neque per missum, neque per litteras, sed neque per emissam seu intromissam personam, vel quocumque modo ac significatione contra suum honorem et sanctæ ecclesiæ atque regni illi commissi quietem et tranquillitatem atque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam, neque unquam aliquod scandalum movebo, quod illius præsentis vel futuræ salutis contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adjuvet et ista sanctorum patrocinia.

KAROLI II CAPITULARE CARISIACENSE.

(An. 873. Jan. 4.)

Sirmondi et Baluzii editiones, recepta tantum quæ potior est (cf. et Hincmari Annales an. 873 ineunte) codicis Laudunensis inscriptione, iterum expressimus.

Anno incarnationis Dominicæ 873, indictione vi, pridie Nonas Januarii hæc quæ sequuntur capitula domnus rex Karolus in Carisiaco palatio cum fidelium suorum consilio decrevit, et per suum regnum denuntiari et observari mandavit ¹²⁶¹.

Quia necesse est, ut quod male reinescit, iterum recidatur, de constitutionibus antecessorum nostrorum et nostris, quæ in illorum et nostris capitulis constitutæ sunt, ad ressecanda mala quæ specialiter iterum remergunt, missis et comitibus nostris firmiter exequenda proponimus, id est, ut quando missi vel comites nostri latronem vel aliquem malefactorem vel infidelem nostrum forbannierint, hoc nobis in nostro palatio et aliis missis et comitibus scire faciant, ut si ad nostram curtem venerit, inde faciamus quod nostrum est. Et si de uno missatico vel comitatu in alium missaticum vel comitatum fugerit,

C missus vel comes in cujus missaticum fugerit, per fidejussores constringat, ut velit nolit illuc reveniat, et ibi malum emendet ubi illud perpetravit. Et si fidejussores non habuerit, sub custodia illum habeat, donec ad illum comitem, in cujus comitatu forbannitus fuerit, illum revenire faciat. Et si alodem habuerit vel in illo comitatu unde fugit, vel in illo comitatu ad quem fugit, comes ipsum alodem in fiscum recipiat. Et qui talem forbannitum receperit, secundum quod constitutum est in capitularibus avi et patris nostri in libro tertio, si Francus est, cum duodecim similibus Francis juret quod ipsum latronem vel forbannitum esse non scisset, licet pater ejus sit, aut frater aut propinquus. Si hoc jurare non potuerit, vel ab alio convictus fuerit quod latronem vel malefactorem aut infidelem nostrum forbann-

VARIE LECTIONES.

¹²⁵⁸ DCCCLXXIII. Pith. ¹²⁵⁹ cum usque jussisset desunt Pith. ¹²⁶⁰ Haderico SIRM. ¹²⁶¹ ita codex Laudunensis. Bellovacensis vero et codex Antonii Augustini, atque editiones Baronii, Sirmondi et Baluzii hæc habent: Anno incarnationis dominicæ 873. regni vero domni Karoli 33. indictione 5. hæc capitula quæ sequuntur, ab eodem rege statuta sunt in placito generali apud Carisiacum, omnium cum voluntate et consensu, et a præfato rege et ab omnibus qui præsentibus fuerunt confirmata.

nitum in hospitio suscepisset, sicut ipse forbannitus et ut infidelis iudicetur.

2. Ut comites et missi nostri maximam curam adhibeant, quatinus in illorum comitatibus et missaticis populus justitiam et pacem habeat, et de latronibus exturbandis maximum certamen habeant. Et si talis malefactor aut infidelis noster emerit, ut per se illum comprehendere comes in suo comitatu non possit, accipiat homines tam nostros, quam episcoporum vel abbatum et abbatissarum in suo comitatu commanentes, et sic illum persequatur donec comprehendat. Et qui ad talem malefactorem accipiendum vocatus fuerit, et se inde retraxerit ut ad hoc adiutorium non præstet, si liber homo fuerit, bannum dominicum componat; et si colonus fuerit sexaginta ictus accipiat. Et si talis malefactor in illa persecutione occisus fuerit, qui eum occiderit leudem inde non solvat, et nullus illi inde fardam portare præsumat. Quod si quis facere præsumpserit, per certos fidejussores ad nostram præsentiam perducatur.

3. De illis liberis hominibus qui infames vel clamodici sunt de testejis vel latrocinis et rapacitatibus et asealturis vel de infidelitate nostra, et cum furto non comprehenduntur, si eis jam vita perdonata est propter aliquod malefactum, fiat de illis sicut in capitulari avi et patris nostri continetur in libro 3. capitulo 47. et si jam de latrocinio revicti sunt, fiat de illis sicut de revictis. Si autem illis adhuc vita perdonata non fuit, et revicti non sunt, et res et mancipia vel mobile habent, fiat de illis sicut in quarto libro Capitulorum capitulo 29 dicitur, cum ad mallum comitis venerint. Si autem ad mallum non venerint, banuiantur, et per res et mancipia vel mobile ¹²⁶² dstringantur ut veniant. Si autem non venerint, fiat de illis sicut in capitulari continetur. Et si post secundam comitis admonitionem ad mallum venire noluerint, rebus eorum in bannum missis venire et justitiam reddere compellantur. Et si talis est quem aut parentes aut propter fardam homines accusare noluerint aut ausi non fuerint, et cum malefacto comprehensus non fuerit et negaverit, juret cum duodecim talibus Francis, quorum testimonium leges publicæ non rejiciunt, quod testejam vel latrocinium aut rapinam non fecerit; et post hæc juret ipse tantum, quod deinceps testejam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, et si scierit qui hæc lecerit, illis ministris nostris, per quos talis causa emendari debet, non celet. Et qui res et mancipia vel mobile non habent per quæ dstringi possint ut ad mallum veniant, et ibi aut se legaliter, ut præmisimus, excondicant ¹²⁶³, aut si se excondicere non potuerint, quod male fecerint legaliter emendent. Post secundam bannitionem comitis si ad mallum non venerint, comprehendantur secundum præfatum capitulare libri tertii capi-

itulo 56, quo dicitur de latronibus qui magnam habent blasphemiam. Quicumque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiat. Comprehensus autem, si fidejussores habere potuerit, per fidejussores ad mallum adducatur; si fidejussores habere non potuerit, a ministris comitis custodiatur, et ad mallum perducatur. Et si aliquis eum accusaverit, fiat de illo secundum præfatum capitulum libri capitularis. Si autem eum nullus accusaverit, excondicat se prædicto modo, et juret, quod deinceps testejam vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet, et si scierit qui hoc faciet, non celet ministris regni per quos talis causa emendari debet. Si vero tales, ut prædiximus, ad mallum adduci non potuerint, in forbannum mittantur, et de his missi vel comites, sicut supra diximus, faciant; et de illis qui tales receperint, sicut præscripsimus, fiat. Si autem fiscalinus noster ita infamis in fiscum nostrum confugerit, vel colonus de immunitate in immunitatem confugerit, mandet comes judici nostro vel advocato cujuscumque case Dei, ut talem infamem in mallo suo præsentet. Et si talem præsentaverit, si aliquis eum comprobare voluerit, faciat: et si nullus eum comprobare voluerit, tamen suam infamiam ad Dei iudicium purget, et per illud Dei iudicium aut liberetur aut condemnetur. Si autem iudex noster vel advocatus de casa Dei commonitus talem blasphemum comiti in mallo suo non præsentaverit, fiat inde secundum capitulare libri tertii, capitulo 26. Et si servus alicujus ita clamosus est, comes dominum servi commoneat, ut eum in mallo præsentet, et præsentatum, si aliquis comprobare voluerit, faciat. Et si nullus eum comprobare voluerit, ad Dei iudicium prædicto modo se examinet, et per illud Dei iudicium aut liberetur aut condemnetur. Si autem dominus servi eundem servum suum comiti in mallo præsentare noluerit, fiat inde secundum capitulare libri tertii capitulo 46.

4. De illis hominibus qui cum Carlomanno præteritis annis tanta mala et tanta scelera in regno nostro fecerunt, sicut tunc et verbis et scriptis præcepimus, ita comites et missi nostri exequantur in eos in quibus nostra jussio, quam consilio fidelium nostrorum jussimus, executam non est. Id est, ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc scrivimus ¹²⁶⁴, et scriptam comitibus nostris dedimus. Et cui aliquid abstulerunt, aut emendent aut deprecantur, et poenitentiam faciant, sicut tunc constitutum fuit. Et qui seniores, sicut tunc præcepimus, acceptos non habent, per fidejussores ad nostram præsentiam perducantur, et alodes quos habent comites, in quorum comitatibus sunt, in fiscum recipiant.

5. Ut unusquisque comes in suo comitatu provideat, ut qui fidelitatem nobis adhuc promissam non habent, fidelitatem nobis promittant, sicut in capitulis avi et patris nostri continetur.

VARLE LECTIONES.

¹²⁶² v. m. *desunt Sirm.* ¹²⁶³ i. e. excusent. ¹²⁶⁴ distribuimus, instituimus.

6. Ut unusquisque comes in comitatu suo magnam providentiam accipiat, ut nullus liber homo in nostro regno immorari vel proprietatem habere permittatur cujuscumque homo sit, nisi fidelitatem nobis promiserit.

7. Et quia audivimus, quod malefici homines et sortiariæ per plura loca in nostro regno insurgunt, quorum maleficiis jam multi homines infirmati ¹²⁶⁵, et plures mortui sunt; quoniam, sicut sancti Dei homines scripserunt, regis ministerium est, impios de terra perdere, maleficos et veneficos non sinere vivere, expresse præcipimus, ut unusquisque comes in suo comitatu magnum studium adhibeat, ut tales perquirantur et comprehendantur. Et si jam inde comprobati masculi, vel comprobata feminae sunt, sicut lex et justitia docet, disperdantur. Si vero nominati vel suspecti, et necdum inde comprobati sunt, vel per testes veraces inde comprobari non possunt, Dei judicio examinentur; et sic per illud Dei judicium aut liberentur aut condemnentur. Et non solum tales istius mali auctores, sed et conscii ac complices illorum, sive masculorum, sive feminarum, disperdantur, ut una cum eis scientia tanti mali de terra nostra pereat.

8. Quia, sicut et per scripturas et per auctoritatem et per rationem manifestum est, duo sunt quibus principaliter mundus hic regitur, regia potestas et pontificalis auctoritas, et in libro capitulorum avi et patris nostri conjuncte ponitur, ut res et mancipia ecclesiarum eo modo contineantur sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent, juste et rationabiliter de rebus et mancipiis quæ in regia et in ecclesiastica vestitura fuerunt, uniformiter et uno modo tenendum est (BENED. c. ult.). Ut sicut quæcumque res et mancipia in regia vestitura avi et patris nostri et nostra fuerunt, et nunc ab aliis detinentur, demonstretur, qualiter de regia vestitura avi et patris nostri et nostra exierunt, quia plures inde per mendacium quædam obtinuerunt, et quidam plura per fraudem obtinent, ita et de rebus quæ in ecclesiarum vestitura fuerunt, unde quæstio fuerit, demonstretur, qua auctoritate in proprietatem eas quisque obtineant. Et quoniam quidam non contradicunt quod res et mancipia quæ tenent, in vestitura nostra vel antecessorum nostrorum sive ecclesiarum Dei non fuissent, sed patres illorum morientes eis in hereditatem dimiserunt, ideo non volunt inde ullam auctoritatem ostendere, sed suam hereditatem probare, contra illos dicitur quia potest fieri ut aliquis de fisco regio vel de rebus ecclesiæ aliquid proindat aut per fraudem obtineat, et mortuo illo filius ejus aut filia illas res tenere in hereditatem velit. Propterea per capitula avi et patris nostri, quæ Franci pro lege tenenda judicaverunt, et fideles nostri in

A generali placito nostro conservanda decreverunt discernendum est, de quali hereditate auctoritas non debet requiri, sed legitima hereditas ab aliquo approbati. Ostenditur enim in eis capitulis ubi de rebus alienis alicui per malum ingenium venditis vel datis loquitur, quæ sit unicuique legitima hereditas, cum dicitur inter alia: « Similiter de omnibus justitiis ad eum pertinentibus rationem reddere compellatur, excepta sua legitima hereditate, quæ ei per successionem parentum suorum legitime evenire debuit.» Et de hac legitima hereditate non est auctoritas requirenda. Sed si interpellatio inde fuerit, legitima hereditas approbanda. Quia vero de rebus ex fisco regio et de rebus ecclesiasticis, quæ ita ut in eisdem capitulis habetur contineri debent, sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent, auctoritas est requirenda, per quam auctoritatem quisque illas retineat, in ipsis capitulis demonstratur, cum dicitur: *Ubicumque commutationes tam tempore nostro quam tempore genitoris et avi nostri legitime et rationabiliter atque utiles ecclesiis Dei factæ sunt, permaneant. Ubicumque vero inutiles et incommodæ atque irratio-nabiles factæ sunt, dissolvantur, et recipiat unusquisque quod dedit. Ubi vero mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa quæ rationabilis ¹²⁶⁶ esse videntur, inventa fuerit, diligenter describatur, et ad nostram notitiam perferatur.* Sed et justum atque rationale videtur, ut si rectores ecclesiarum negligenter res quas acceperunt in commutationem neglexerunt, et commutantes commutatas excoluerunt, non compensentur excultæ et neglectæ æqualiter: sed sicut tunc fuerunt compensentur quando commutatæ fuerunt. Et ita compensatio ad nostram notitiam perferatur, et nostro ac fidelium nostrorum judicio, utrum permanere an dissolvi debeant istæ commutationes, discernatur.

9. (BENED. Add. iv, 105.) Ut sicut in capitulis avi et patris nostri continetur, missi nostri, ubi boni scabinei non sunt, bonos scabineos mittant; et ubicumque malos scabineos inveniunt, ejiciant, et totius populi consensu in locum eorum bonos eligant; et cum electi fuerint, jurare eos faciant ut scienter injuste non judicent.

10. (Cap. 107.) Volumus ut secundum capitulare avi et patris nostri, quicumque de scabineis deprehensus fuerit propter munera aut propter amicitiam injuste judicasse, per fidejussores missus ad præsentiam nostram veniat. Et omnibus scabineis denuntiatur, ne quis etiam justum judicium vendere præsumat.

11. (Cap. 106.) Volumus ut secundum capitulare avi et patris nostri, in comitatu omni hi qui meliores et veraciores inveniri possunt, eligantur a missis nostris ad inquisitionem faciendam et rei veritatem

VARIE LECTIONES.

¹²⁶⁵ informati: S. D. M. ¹²⁶⁶ rebellis. SIRM.

discendam, et ut adjuutores comitum sint ad justitias faciendas.

12. (ANSEG. IV, 26.) Volumus ut secundum capitula avi et patris nostri et nostra nullus neque in ecclesia neque in porticibus, aut atrio ecclesie, neque in mansione presbyteri juxta ecclesiam habeatur: quia non est æquum ut ibi homines ad mortem judicentur et dismembrentur et flagellentur, ubi si confugerint, secundum aliud capitulum pacem habe-

re debent. Domus vero, sicut in capitulis avi et patris nostri continetur, a comite in loco ubi nullum tenere debet construatur, quatenus propter calorem solis et pluviam publica utilitas non remaneat. Minora vero placita comes, sive intra suam potestatem, vel ubi impetrare potuerit, excepto in ecclesia, et porticibus, atque atrio ecclesie, et mansione presbyteri, habeat, sicut in eisdem capitulis continetur.

KAROLI II CONVENTUS ATTINIACENSIS.

(An. 874. Jul. 1.)

Ex actis conventus ejus servatum est episcoporum consilium de reclamatione episcopi Barcinonensis, Karolo regi datum, et a Sirmondo publici juris factum.

Anno incarnationis Dominicæ 874 hæc quæ sequuntur capitula dominus rex Karolus in Attiniaco Kalendaris Julii statuit.

1. Episcopus Barcinonensis ¹²⁶⁷ se reclamavit, quod Tyrus presbyter Cordubensis in ecclesia intra muros ipsius civitatis sita seorsim conventus agens, pene duas partes ex decima ipsius civitatis sibi usurpat, et sine illius licentia missas et baptisteria in eadem civitate præsumit celebrare, et convocatos ab episcopo ad matrem ecclesiam, etiam in sollemnitatibus paschæ ac nativitatis Domini, ad se revocat, atque contempto episcopo eis communionem largitur. Unde sacrum Nicænum concilium dicit: *Quicumque temere ac periculose, neque timorem Dei præ oculis habentes, nec agnoscentes ecclesiarum regulam, discedunt ab ecclesia presbyteri aut diaconi vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequam debent in aliam ecclesiam recipi: sed omnem necessitatem convenit illis imponi ut ad suas parochias revertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communionem privari.* Hoc de Tyrso, qui irregulariter a sua civitate discessit, decretum est. Ceterum de ipso et de aliis contemptoribus Antiochenum concilium dicit: *Si quis presbyter aut diaconus episcopum proprium contemnens, se ab ecclesia sequestravit, et seorsum colligens altare constituit, et commonenti episcopo non adqueverit, nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si ecclesiam conturbare et sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates externas opprimatur.* Hinc etiam Africæ provinciæ canones decreverunt. Sed tantum hoc capitulum de Antiocheno concilio posuisse sufficiat. De basilicis autem et decimis sacri canones decreverunt, ut omnes basilicas, quæ per diversa loca constructæ sunt, vel quotidie construuntur, secundum priorum canonum regulam in ejus episcopi, in cujus territorio positæ sunt potestate consistant. Et sanctus Gelasius in decretis suis: *Quatuor, inquit, tam de redditu quam de oblatione fidelium, prout cujuscumque ecclesie facultas admittit, sicut dudum ratio-*

nabiliter est decretum, convenit fieri portiones: quarum una sit pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam dependere quantitatem, sic clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter novcrit expetendum. Ea vero quæ ecclesiasticis ædificiis adtributa sunt, huic operi veraciter prorogata locorum doceat instauratio manifesta sanctorum: quia nefas est, si sacris ædibus destitutis in lucrum suum præsul impendia his designata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus dispensasse monstraturus esse videatur, tamen, juxta quod scriptum est, ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in cælis est, oportet etiam præsentem lætificationem prædicari, et bonæ famæ præconiis non taceri. Et hæc quidem de redditibus illis oblationibus fidelium decreta sunt quæ specialiter ad episcopos ecclesiarum in illis regionibus pertinent, quæ non abundant rebus, sed tantum de fidelium decimis ac votis subsistunt. Ceterum de rusticis parochiis, quantum episcopus in partibus Septimaniæ atque Gallicie a presbyteris exigere debeat, Bracarense concilium capitulo secundo, et Tolotanium concilium capitulo quarto demonstrant. De his autem qui contra auctoritatem et Barcinonensis episcopi voluntatem Tyrsum presbyterum in ecclesia Barcinonæ civitatis retinent, capitulare augustorum domni Karoli et domni Hledowici decernit hoc modo: *De his qui sine consensu episcopi presbyteros in ecclesiis constituunt, vel de ecclesiis ejiciunt, vel ab episcopo vel a quolibet misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum revocare cogantur, et per fidejussores ad palatium nostrum venire jubeantur: et tunc nos decernemus, utrum nobis placeat ut aut illum bannum persolvant, aut aliam harriscaram sustineant.* Quia vero longum est istos ad præsentiam regis adducere, vel periculosum est longius a marcha eos abducere, domnus rex commendabit suo marchioni qualiter eos distringat atque castiget. De decimis vero quæ in potestate et dispositione episcopi esse debent, quas illi a me-

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁶⁷ fortasse Frodoinus. SIRMOND.

tre ecclesia abstrahunt, et pro suo libitu alibi do-
nant, idem capitulare dicit : *Quicumque decimam
abtrahit de ecclesia ad quam per justitiam debet
dari, et eam præsumptiose vel propter munera aut
amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad aliam
ecclesiam dederit, a comite vel a misso nostro distrin-
gatur, ut ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege
restituatur. Et idem : De his qui nonas et decimas jam
per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexe-
runt, volumus ut per missos nostros constringantur,
ut secundum capitularem priorem solvant unius anni
nonam et decimam cum sua lege, et insuper bonnum
nostrum. Et hoc eis denuntiatur, quod quicumque hanc
negligentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona et
decima persolvi debuit amissurum se sciat.*

2. De hoc quod se reclamavit, quoniam castrum
Terracinense suæ subditum potestati, factione Ba-
jonis, per presbyteri insolentiam sua resultat mini-
sterio, definitio præfati Antiocheni concilii sequenda
est in causa insolentis presbyteri. Contra factionem
autem Bajonis sequendum est capitulum Carthagi-
nensis concilii, quo dicitur : *Visum est universis ab
imperatoribus postulari defensores, propter afflictio-
nem pauperum, quorum molestiis sine intermissione
fatigatur ecclesia, ut defensores eis adversus potentias*

*divitum cum episcoporum provisione delegentur. Se-
quendum est etiam supra positum capitulum ex
capitulari augustorum, de his qui sine consensu
episcopi presbyteros in ecclesiis suis constituunt,
vel de ecclesiis ejiciunt.*

3. De hoc quod se reclamavit, quia Gothus qui-
dam Madascius fraude atque subreptione per præ-
ceptum ecclesiam sancti Stephani nobilem et anti-
quam impetravit; ubi, postposito Dei cultu, foeda
efficitur conversatio rusticorum, et similiter Rico-
sindus Gothus fraude et subreptione agrum sanctæ
Eulaliæ per præceptum obtinuit, jussio regia hæc
per fideles missos diligenter ac veraciter inquirere
jubeat, et ipsam inquisitionem per fidellum custo-
diam sub sigillo ad notitiam suam perferri faciat. Et
si inventum fuerit, quod prædicta ecclesia sancti
Stephani et ager sanctæ Eulaliæ a præfatis Gothis
per præcepta obtenta sunt, ipsa præcepta secundum
legem sigillentur, et una cum ipsa inquisitione ad
præsentiam regiam perferantur; ut secundum jura
forensia, qui in precibus fuere mentiti, non illis pro-
sint quæ impetraverunt, et ibi careant ipso scripto-
rum beneficio quo perducentur rescripta, et regia
magnificentia recipiat quod est sui juris Barcino-
nensis ecclesia.

HLUDOWICI II IMPERATORIS CAPITULA DIVERSA.

(An. 875.)

Hæc capitula hæc in codice Ambrosiano, eorumque nonnulla in codicibus etiam Florentino, Vindo-
bonensi, Veronensi et Estensi. Codicis Ambrosiani lectionem Blumio nostro debemus, eamque in resti-
tuendo textu præcipue secuti sumus. Videntur ad episcoporum quoddam rescriptum consultationis pro-
mulgata fuisse, cujus rei vestigia capite 29 in vocibus *super quibus necesse est ut vestro celsitudo comitibus
præcipiat* ex relatione episcoporum ad imperatorem exstant. Subjicimus capitula duo in codicibus sæculi
XI Ludovico II imperatori ascripta, quæ certo alicui anno assignare nequivimus.

Incipit capitula secundum Lodoici imperatoris ¹²⁶⁸, *C*
filius Lothari imperatoris ¹²⁶⁹.

1. De incestis conjunctionibus hic præcipimus, ut
nullus deinceps propinquam, nec quam propinquam
abuit, uxorem ducat.

2. Ut omnimodis diligentissima examinatione se-
cundum scriptam legem, quam diutissime fieri pos-
sit ¹²⁷⁰ juste judicio, omnibus usus juramenti prohi-
beatur, ut Deo donante, consuetudo pessima ¹²⁷¹
perjurii a christiano populo, auferatur. Tamen om-
nino ¹²⁷² fiant, universi ¹²⁷³ nullatenus hoc con-
sentire volumus. Sed si quis in perjurio fuerit com-
probatas, aut manum dexteram ¹²⁷⁴ perdat, aut eam
secundum scriptam legem redimat, et nunquam
amplius in nullo judicio ad ¹²⁷⁵ sacramentum venire
permittatur ¹²⁷⁶.

3. Comperimus, quod ab his qui secundum mun-
danam legem viduarum et orfanorum tutelam sibi
vendicant, non solum negliguntur, sed etiam aliquo-
tens opprimuntur; quibus ecclesiastica sollicitudine
succurrendum esse censemus. Et si hujusmodi op-
pressores ad episcopalem admonitionem corrigi vo-

luerint, gratulandum his est. Sin autem in obstina-
tionis impietate duraverint, suggerendum elamen-
tissimo imperatori, quatenus ipse efficacem tutorem
eis tribuat; ut et illi remuneratio reddatur a Deo,
et de inutili silentio sacerdotalis ordo non damne-
tur.

4. ¹²⁷⁷. Ut nullus ecclesiasticus femina secum ha-
bere præsumat. Si presbyter fuerit, aut diaconus,
aut episcopus, ab ordine deponatur. Si clericus,
nudus ad palum vapuletur; et femina quæ eum
consensit, similiter vapuletur et capud ¹²⁷⁸ tondan-
tur; quia sic dicit Scriptura Dei: membra Christi
noli tangere meretricis.

5. De episcopis, presbyteris, diaconibus vel cete-
ris interdixit ¹²⁷⁹ per omnia magnum sinodum, ut
nulli presbytero atque diacono sive clerico introdu-
ctam non liceat ¹²⁸⁰ abere mulierem, simul nec an-
cillam, nec aliam, quæ in opinionem adulterii ma-
nent aut difamantur, nisi forte matrem, aut soro-
rem, aut amitam. Simul nec et in ipsa casa, ubi
ipsas manent, esse non debent. Et qui hoc facere

VARIE LECTIONES.

¹²⁶⁸ IMPEFRIS cod. ¹²⁶⁹ IMPHR cod. ¹²⁷⁰ poxit c. ¹²⁷¹ pexima c. ¹²⁷² omi nox fiat c. ¹²⁷³ ita
cod. Legendum esse videtur: si universi hoc consentire volunt. ¹²⁷⁴ dextram c. ¹²⁷⁵ a. c. ¹²⁷⁶ per-
mitatur c. ¹²⁷⁷ caput in margine codicis suppletum, numero caret. ¹²⁷⁸ vox superaddita. ¹²⁷⁹ interdixi c.
¹²⁸⁰ licad. c.

ausus fuerit, bannum nostrum a parte nostra componat.

6. Ut unusquisque presbyter res suas quas ¹²⁸¹ post diem consecrationis adquisierint, propriæ ecclesiæ relinquunt.

7. Homo de statu suo pulsatus, si is qui eum pulsat, ad vincendum illum procinctos habuerit, adhibeat sibi octo legitimos juratores ex ea parte unde pulsatur, sive illa paterna sive materna sit, et quatuor aliunde non minus legitimos; et jurando vindicet libertatem suam. Quod si procincti defuerint, assumat undecumque 12 liberos homines, et jurando ingenuitatem suam defendat.

8. Placuit nobis ut ee ¹²⁸² capitula ¹²⁸³ quæ excerptimus ¹²⁸⁴ de capitulare avii ¹²⁸⁵ nostri Karoli, ed domni genitori ¹²⁸⁶ nostri Ludovici imperatoris, **B** his omnibus et fidelibus nostris et sanctæ ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur et serventur. Et quicumque horum capitulorum contemtor extiterit, 60 solidos componat ¹²⁸⁷.

9. ¹²⁸⁸ Dictum est nobis, ut in quibusdam locis episcopus et comes ¹²⁸⁹ ab incestuosis et ab his qui decimas non dat, guadias ¹²⁹⁰ accipiant, et a presbyteris quibusdam negligentibus, et inter se pecunias dividant ¹²⁹¹; quod penitus abolendum decernimus, ne forte avaritiæ locus detur. Et constituimus, ut incestuosus juxta canonicam sententiam poenitentia mulctetur. Qui vero decimam post tres ammonitiones et prædicationem sacerdotum dare neglexerit, excommunicetur. Juramento vero cum constringi nolumus, propter periculum perjurii.

10. Statuimus de decimis, unde jam inter episcopo seu reliquis sacerdotibus, et comitibus et vasis et reliquis fidelibus nostris multas ¹²⁹² audivimus intentiones: set si edem sive in sua proprietate habeat, sicut in capitulare constitutum est, ipsa decima de suo domo coltile rebus in eadem ecclesia concedimus: ipse sacerdos qui ibi ordinatus fuerit, ipsa decima dispenset pro luminaria, sive elemosinis distribuad. Statuimus de suos manentes, qui in eadem parochia commanentes ¹²⁹³ sunt, ipsa decima a plebe donetur. Et si contradixerint ea ¹²⁹⁴, publice distringantur, sicut in capitulare nostro constituimus.

11. De propincuas ¹²⁹⁵ non accipiendas in conjugio ¹²⁹⁶, quod uxoriam ¹²⁹⁷ parentella sit viro sicut et propria parentella.

12. (158) Ut episcopi in rebus ecclesiæ circa pro-

VARIE LECTIONES.

¹²⁸¹ deest in c. ¹²⁸² i. e. hæc. ¹²⁸³ capitule c. ¹²⁸⁴ exersimus c. ¹²⁸⁵ avuu c. ¹²⁸⁶ jenitori c. ¹²⁸⁷ hic in codice legitur præfatio Ottonis III usque « legis edictum » pro capitulo VIII, computata, sed abjecta glossa non debet scribi cap. isto et caput sequens itidem numero VIII, insignitur. ¹²⁸⁸ Caput habetur et in codd. V. et Vn. et Est. apud Murat. c. 1. In Lombarda Hlothario adscribitur. ¹²⁸⁹ episcopi et comites V. Vn edd. ¹²⁹⁰ uadia V. Vn. ¹²⁹¹ pecuniam dividunt V. Vn. ¹²⁹² multa c. ¹²⁹³ parochia comanentes c. ¹²⁹⁴ a c. ¹²⁹⁵ propincus c. ¹²⁹⁶ conjugio c. ¹²⁹⁷ uxori parentella c. ¹²⁹⁸ decontrahitur V. Vn. ¹²⁹⁹ f. vel conferat Vn. ¹³⁰⁰ verum V. Vn. ¹³⁰¹ suscipere c. ¹³⁰² proprio c. ¹³⁰³ restarentur c. ¹³⁰⁴ necessario c. ¹³⁰⁵ plebem corr. plebis c. ¹³⁰⁶ ausiliantur c. ¹³⁰⁷ esistere c.

NOTÆ.

(158) In codd. V. Vn. et Est. inter Ludowici II leges cap. 7 legitur; est tamen canon 16 concilii Parisiensis an. 829.

A pinquos suos expedendi reprehensionem caveant et discretionis modum teneant. Quoniam multi episcoporum amore propinquorum suorum de rebus sibi commendatis suo aut quolibet amicorum nomine prædia et mancipia emunt, et ut in suorum propinquorum jus conducantur statuunt. Et ob hoc jura ecclesiastica convelluntur et ministerium sacerdotale fuscatur, imo ab subditis detrabitur ¹²⁹⁸ et contemnitur. Placuit itaque nobis omnibus, ut deinceps hoc avaritiæ genus cavetur; fixumque abhinc et in perpetuum mansurum esse decrevimus, ut episcopus de rebus sui juris, quas ante episcopatum aut certe in episcopatu hereditaria successione adquisivit, secundum auctoritatem canonicam quidquid vult faciat ¹²⁹⁹, et cui vult conferat. Postquam autem episcopus factus est, quascumque res de ecclesiæ facultatibus aut suo aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non in propinquorum suorum, sed in ecclesiæ cui præest jura deveniant. Similiter de presbyteris vel diaconibus, qui de ecclesiarum rebus quibus præsent prædia et mancipia eo modo emunt, faciendum statuimus; quoniam multos presbyteros occasione taliter emtarum rerum ecclesias quibus præsent disparasse et offendisse et spoliasse, et suum ministerium multis modis exorbitasse, et diabolo se mancipasse, et hac occasione multos laicorum in scandalum damnationis et perditionis deperisse, comperimus. Et ideo non debemus ante tempus per suspicionem judicari, sed patienter expectari, donec ipsa veritas manifesta fiat, utrum ¹³⁰⁰ magis audiendi an improbandi simus.

13. Consobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, aut quam cognatus habuerit, nullus audeat in conjugio copulare.

14. Si quis huic tali nefario conjugio se conjunxerit, et in eo permanserit, sciat se episcopali auctoritate anathematis vinculo esse innodatum, ut nullus sacerdos ei tribuat communionem.

15. Si vero conversus divisusque fuerit ab illicita copulatione, dignæ poenitentiae submittat, ut sacerdos loci consideraverit.

16. Ecclesiæ vel quolibet pia loca destructa jacentia, præcipimus ex his quæ suscipere ¹³⁰¹ solent, reformatâ constitutione proprio ¹³⁰² dispendio restarentur ¹³⁰³; nec sufficiente vero necessario ¹³⁰⁴, a populo plebis ¹³⁰⁵ auxiliantur ¹³⁰⁶, ut domus honorifice videatur existere ¹³⁰⁷.

17. Nulli episcoporum liceat res immobiles de A subjectis ¹³⁰⁸ plebibus vel aliis quibuslibet locis in proprio usu abere, ne majores locuplectentur, et minores tali facto pauperiores factæ inveniantur ¹³⁰⁹. Contra agens canonica auctoritate ¹³¹⁰ coartatus desistat.

18. Femina vero quæ habitum religiosum aut velamen obtentu ¹³¹¹ religiositatis susceperit, cum esset vero potentes viros sociare non permittantur ¹³¹², set elegantes monasterio regulariter vivant aut in domibus susceptum abitum observent. Contra autem turpes inventæ, providencia episcopi emendetur.

19. Res litigiosa nullatenus potest dare neque vendere, antequam eligitur.

20. Quicumque homo alteri debitor ¹³¹³ fuerit, B ipso debito negare voluerit, et postea convictus fuerit, ipsum debitum in dubium persolvad.

21. Similiter et ille homo qui res vendiderit et exinde cartam fecerit, si minus dederit quam ipsa carta scriptum fuerit, in dubio ei qui acciperit restituad.

22 ¹³¹⁴. Ut postquam oc capitulo notare ¹³¹⁵ jussimus ¹³¹⁶, et per regnum ¹³¹⁷ nostrum usquam de nostra jussione ¹³¹⁸ commandatum fuerit, et alio modo fecerit nisi ¹³¹⁹ quod nobis ¹³²⁰ et nostris fidelibus placitum est, quicumque nostra jussione ¹³²¹ in dispectione ¹³²² abuerit, bannum nostrum ¹³²³ a parte nostra componat, et postea ipse reus apparead ¹³²⁴ in sanctam ¹³²⁵ sinodum, et secundum canones juret.

23. Constat enim omnis homo observare, ut die C dominico nullus audeat operationes ¹³²⁶ mercationesque peragere, præter in cibilibus rebus pro itærantibus, ita ut vivere possint ¹³²⁷. Et debent dominico die, secundum possibilitatem, omnes ad ecclesiam concurrere, et in sola omnipotenti Dei oratione, vacare, ut qui christiano vocabulo nuncupantur, opera peragere videantur.

24. De monasterio ¹³²⁸ vel oratorio quod a proprio domino soli edificatum est, monemus ut ¹³²⁹ constructum a domino ¹³³⁰ constructori invito non auferatur; liceatque illo presbitero cui voluerit pro sacro officio — qui illius diocesis ¹³³¹ et bonæ auctoritatis dimissorie ¹³³² cum consensu episcopi sui nec malus existat — commendare ¹³³³, ita ut placita justicia ipsius episcopi obedienter sacerdos requirad.

25. Si quispiam invasor comprobatus, dicad pro parte ecclesiæ egisse ¹³³⁴, de privato sibi re pertinente ab ipso suoque erede resolvatur invasio. Sacerdos ¹³³⁵ denique pro tali culpa reus perinventus, a proprio ¹³³⁶ canonicè judicetur episcopo, ut non ecclesia ¹³³⁷ sibi commissa damnum sustinead.

26. In sacris canonibus præfixum est ut decimæ ¹³³⁸ justa episcopi dispositione distribuantur. Quidam autem laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suis abent basilicas, contempta episcopi dispositionem, non ad ecclesiam ubi baptismum ¹³³⁹ et prædicationem manus impositionem et alia ¹³⁴⁰ Christi sacramenta percipiunt ¹³⁴¹, decimas suas dant ¹³⁴², sed propriis ¹³⁴³ basilicis vel suis clericis ¹³⁴⁴ pro suo libitum tribuunt; quod omnismodis divinæ legis et sacris canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, exspectimus.

27. Quamquam sacerdotis testimonium credibile habeatur, tamen ipsi in secularibus negotiis pro testimonio aut conficiendis instrumentis non rogentur, quia eos in talibus rebus esse non convenit.

28. Si autem causa eventus aliquid audierint aut viderint, ubi nullæ idoneæ seculares personæ inveniantur, ne veritas occultetur et malum in bonum æstimetur, in providentia episcopi proprii sit, ita ut coram se aut competentibus judicibus aut aliter veritatem honorifice tollant.

29. Quia sunt in plerisque locis parricidæ ¹³⁴⁵ et ceteri homicidæ, vel reliquis criminibus implicati, qui penitentiam publicam agere contemnunt, qui utique rei publicæ utilitatibus inutiles sunt; super quibus necesse ¹³⁴⁶ est, ut vestra celsitudo comitibus præcipiad, quatenus episcopis adjutorium ¹³⁴⁷ ferant, ut eos canonicæ pœnitentiæ subdere valeant ¹³⁴⁸.

30. De justiciis ecclesiarum Dei, viduarum, et orphanorum, pupillorum ¹³⁴⁹, ut in publicis judiciis non dispiciantur clamantes, set diligenter audiantur ¹³⁵⁰.

31. De homicidas et ceteris malefactoribus qui legibus ¹³⁵¹ morire debeant, nemo eis ad excusatione in ecclesia sua introire permittat. Si absque voluntate patroni ¹³⁵² ibidem introierit, tunc ipse ejus ecclesia fuerit, nullum victum eum donet, nec alii dare permittat.

32. Ut nemo præsumat ¹³⁵³ alterius servum ministrum ecclesiæ constituere vel benedicere, antequam a domino ¹³⁵⁴ suo tradatur in manu pontificis in libertate integra persistendum omnibus diebus; nec possit dominus post illum diem ullum dominacionis

VARIE LECTIONES.

¹³⁰⁸ subjectis c. ¹³⁰⁹ inveniantur c. ¹³¹⁰ auctoritate c. ¹³¹¹ obtinente religiositatis c. ¹³¹² permittantur c. ¹³¹³ debito c. ¹³¹⁴ cod. Florent. fol. 104 hoc caput exhibet inter leges Karoli M. ¹³¹⁵ anotare Fl. ¹³¹⁶ juximus c. ¹³¹⁷ jussimus ut peregrinus noster cuiquam nostra jussione commendatus fuerit Fl. r. n. nostrum usquam c. ¹³¹⁸ juxione c. ¹³¹⁹ nisi c. ¹³²⁰ vobis c. ¹³²¹ juxione c. ¹³²² dispectione c. ¹³²³ n. dupliciter ad partem nostram Fl. ¹³²⁴ apparead c. ¹³²⁵ sancta sinodo Fl. ¹³²⁶ auperaciones c. ¹³²⁷ poxint c. ¹³²⁸ monesterio v. oratorio c. ¹³²⁹ moneru c. ¹³³⁰ ad d. c. ¹³³¹ diocessi c. ¹³³² octoritatis dimissorie c. ¹³³³ comendare c. ¹³³⁴ egisæ c. ¹³³⁵ sacerdo c. ¹³³⁶ propria c. ¹³³⁷ ecclesie s. commissa c. ¹³³⁸ decima c. ¹³³⁹ batismum c. ¹³⁴⁰ al alia c. ¹³⁴¹ perciunt c. ¹³⁴² dent c. ¹³⁴³ proprias basilicis c. ¹³⁴⁴ ita emendari, codex vel suis sc̄li legit. ¹³⁴⁵ paracide c. ¹³⁴⁶ necessa c. ¹³⁴⁷ adjutorium c. ¹³⁴⁸ valead c. ¹³⁴⁹ pupillorum c. ¹³⁵⁰ audiatu c. ¹³⁵¹ leibus c. ¹³⁵² ita Murat. correxit, cod. patris. ¹³⁵³ præsummat c. ¹³⁵⁴ ad d. c.

jus in eum exercere; et tunc, sicut domini et voluntas, ad ¹³⁴⁵ sacrum ordinem accedat.

33. Ut episcopi, abbates et ¹³⁶⁶ presbiteri res ecclesie sibi commissæ, inter parentes et proximos ¹³⁴⁷ suos non amplius quam canonica sancit licentia dividant, ut acceptæ plebi vel eis qui res suas ibidem offerunt, murmur vel detraccio auferantur.

34. Ut liberi omnes nullum opsequium comilibus faciant, nec vicariis, neque in prato neque in messe neque in aratura aut in vinea, et quongestum illum vel residium non solvant, excepto aribannatoribus, vel missatico qui legacionem ducunt.

35. Statuimus de presbiteris et diaconibus ecclesiastico ¹³⁵⁸ onore privatis, ut redigantur ¹³⁵⁹ penitentia, sicut canones præcipiunt. Et si episcopus aut abbas ¹³⁶⁰ in sua parrochia abuerit monasteria ¹³⁶¹, ibi mittantur; tunc præcipiatur ipsi episcopus, ut ibi tales incident ipsam plebem ¹³⁶² unde sint, ut si res propria abuerint, eligantur sibi tali patrono qui de ipsis rebus victum et vestimentum eis ministret; ita tamen, ut nulla abeant licentia vagandi ¹³⁶³ aut discurrendi, sive per placita sive ad palatium ¹³⁶⁴ seu ad ipsas quas proprias ante abuerint ¹³⁶⁵, sine licentia sui episcopi; et in eodem ¹³⁶⁶ loco ubi constitutum est, sua penitentia jugiter agatur. Quod si hoc non conservaverit, primum verberibus coerceatur; quod ¹³⁶⁷ si nec sic ¹³⁶⁸ se castigaverint, tunc in tali loco deducatur ¹³⁶⁹. . . .

36 ¹³⁷⁰. De viduis et pupillis et orfanis, et cæcis et claudis, tuitionem atque amminiculum habere imperclamus juxta possibilitatem nostram vel vires, sicut in præcepto domni regis continetur.

57. ¹³⁷¹. Volumus, ut omnis inquisitio de rebus ecclesiasticis vel ¹³⁷² ad jus fisci nostri pertinentibus quæ facienda est, non per testes qui producti fuerint, sed qui in eo comitatu meliores et veraciores esse cognoscuntur, per illorum testimonium inquisitio fiat, et juxta quod illi testificati fuerint, vel contineantur vel reddandur ipsæ res.

38. Placuit nobis de orfanis et pauperibus qui debite vel indebite dicuntur amisisse ¹³⁷³ hereditatem paterni vel materni juris ad se pertinentibus,

A si alicubi inventi fuerint, quos patres vel matres propter traditiones illorum exeres fecerint, aliorum scilicet suasionibus ¹³⁷⁴ aut petitionibus vel aliquo ¹³⁷⁵ ingenio, omnino volumus atque ¹³⁷⁶ decrevimus emendari quantum ad nos vel ad ¹³⁷⁷ nostram pertinet potestatem juxta ¹³⁷⁸ voluntatem Dei et nostram voluntatem, sancta amonitione et consideratione, ut si forte extra officium ¹³⁷⁹ nostrum alicubi inventum fuerit, ammonere nostra clemencia audeamus ¹³⁸⁰ ut emendetur.

39 ¹³⁸¹. Sancitum est, ut nullus quislibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat, quarum liberi aut propinqui hæc inconsulta oblatione rerum propriarum exheredari possent. Quod si aliquis deinceps hoc facere tentaverit, ex hac re a synodali et imperiali sententia omnimodis feriat, et res ad exheredatos redeant.

40. Si liber homo de furto accusatus ¹³⁸² fuerit, et res proprias abuerit, in mallo in ¹³⁸³ præsentia comitis se arramiet. Et si res non abuerit, fidejussore donet, qui eum arramire ¹³⁸⁴, et in placidum ¹³⁸⁵ [adduci faciat. Et liceat ei prima vice per sacramentum se] secundum legem idoneare, si potuerit. Et si alia vice ¹³⁸⁶ duo ¹³⁸⁷ vel tres eum de furto accusaverint ¹³⁸⁸, liceat ei contra unum ¹³⁸⁹ ex eis cum secuto et fuste in campo contendere. Quod si servus ¹³⁹⁰ de furto accusatus fuerit, dominus ejus pro eo emendet, aut eum cum sacramenta excuset, nisi tale furto perpetratum abead propter quod ad supplicium ¹³⁹¹ tradi debead (159).

41. Statutum est, ut nullus canonica ¹³⁹² aut regulari institutione ¹³⁹³ constitutus, aliquem ¹³⁹⁴ consecrare propter res adipiscendas deinceps persuadeat ¹³⁹⁵. Et qui hoc facere tentaverit, synodalis vel imperiali sententia modis omnibus feriantur.

42. Si de una causa plures fidejussores ¹³⁹⁶ dati fuerint, et unus ¹³⁹⁷ ex ipsis fidejussoribus ¹³⁹⁸ mortuus fuerit ¹³⁹⁹, ut proinde causam suam non perdat, set pro eo qui de illis ¹⁴⁰⁰ fidejussoribus ¹⁴⁰¹ vivi ¹⁴⁰² sunt, solvatur quod promisit ¹⁴⁰³.

43. Sancitum est de villis novis ecclesiis in eis noviter constitutis, ut decimas de ipsis villis ad easdem ¹⁴⁰⁴ ecclesias conferantur.

VARIÆ LECTIONES.

¹³⁴⁵ a c. ¹³⁴⁶ et abates c. ¹³⁴⁷ proximos c. ¹³⁴⁸ ecclesiasticos c. ¹³⁴⁹ redicantur c. ¹³⁵⁰ abas . . . parrochia c. ¹³⁵¹ monasteria i. mittitur c. ¹³⁵² tales atent ut ipsa plebe c. ¹³⁵³ vacandi a. discurrendi c. ¹³⁵⁴ a palacio c. ¹³⁵⁵ abuerit c. ¹³⁵⁶ eadem c. ¹³⁵⁷ oo c. ¹³⁵⁸ si c. ¹³⁵⁹ reliqua supplenda sunt ex lin. 33 pag. 360. ¹³⁷⁰ in V. Vn. E. inter Hludowici II. leges cap. 2. in Lombarda Hlothario adsignatur. ¹³⁷¹ in V. Vn. E. inter Hludowici II. leges cap. 6. Desumpta est ex Hludowici I. cap. Wormatiensi supra pag. 354 cap. 2. ¹³⁷² e. v. desunt in cap. a. 820. ¹³⁷³ amisc c. ¹³⁷⁴ suaxionibus c. ¹³⁷⁵ alico ingenio c. ¹³⁷⁶ sq. c. ¹³⁷⁷ a c. ¹³⁷⁸ justa c. ¹³⁷⁹ extra officium c. ¹³⁸⁰ abeamus c. ¹³⁸¹ v. supra Hludowici I. cap. a. 817. c. 7 adest et in V. Vn. et Est. inter Hludowici II. leges cap. 5. ¹³⁸² acusatus c. ¹³⁸³ a c. ¹³⁸⁴ artimiro c. ¹³⁸⁵ hæc desunt in c. ¹³⁸⁶ vindice c. ¹³⁸⁷ duos c. ¹³⁸⁸ acusavit c. ¹³⁸⁹ unus c. ¹³⁹⁰ servo c. ¹³⁹¹ p. q. a supplicium c. ¹³⁹² canonica c. ¹³⁹³ istituzione c. ¹³⁹⁴ aliquid cause c. ¹³⁹⁵ adibiscendas d. persuadat c. ¹³⁹⁶ fidejussores c. ¹³⁹⁷ unu c. ¹³⁹⁸ fidejussoribus c. ¹³⁹⁹ mortui fuerint c. ¹⁴⁰⁰ illi c. ¹⁴⁰¹ fidejussoribus c. ¹⁴⁰² f. qui vivi c. ¹⁴⁰³ promisi c. ¹⁴⁰⁴ eadem c.

NOTÆ.

(159) Hoc loco codex caput 39 iterum habet, mutatis initio vocibus *Sancitum est ut in Statuimus ut, etc.*

HLUDOWICI II IMPERATORIS CAPITULA DUO.

(An. 875.)

De ¹⁴⁰⁶ iudicio autem iudicis ideo tam frequenter **A** pleniter legem scriptam. De quo autem non est rememoramus, quia omnino consuetudinem iudican- scripta, hoc nostro consilio ¹⁴⁰⁷ offeratur ¹⁴⁰⁸.
 di injuste iudicibus auferre ¹⁴⁰⁶ volumus. Sed tantum
 secundum scripturam iudicent, ut nullatenus aude-
 ant secundum arbitrium suum iudicare; sed discant

2. De ¹⁴⁰⁸ conjunctionibus quæ secundum cano-
 nes aut edictum copulatæ esse non possunt, placuit
 nobis ut separentur ab invicem ¹⁴¹⁰.

KAROLI II CONVENTUS TICINENSIS.

(An. 876. Febr.)

Carolo Roma redeunte, conventus mense Februario anni 876 Ticini habitus est, in quo Langobardiæ proceres Carolo subditi et capitula aliqua promulgata sunt. Quorum editionem in actis concilii Pontigonensis servatam, Pithæus in SS. cœtaneis p. 506, Goldastus, Sirmondus et Baluzius publici juris fecerunt. Sæculo decimo octavo in bibliotheca Ambrosiana inter schedas Fontanæ apographum et excerpta codicis cujusdam acta synodi Ticinensis sola continentis reperta et in Muratorii SS. tom. II, p. II, p. 145 seqq. edita sunt; cui formulas sacramentorum a primoribus regni et a Karolo ipso præstitorum debemus; lectiones tamen ejus apographi sæculo decimo sexto confecti, quæ Ansberti archiepiscopi Mediolanensis singularem inter omnes Italici regni proceres locum attinent, ita comparatæ sunt, ut eas contra fidem documenti synodo Pontigonensi propositi et codicis Vindobonensis in textu recipere omnino dubitarem. Nec minus Fontanæ excerpta capitulorum a Muratorio et Canciano recepta rejicienda erant, ipsis capitulis exstantibus; quibus in edendis usi sumus præcipue codice bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis inter libros Juris canonici n. 106. Lectiones ejus fol. 117 et 118 depromptas, a V. Cl. Stephano Endlicher adjutus, benignissime transmisit Kopitarius noster.

Gloriosissimo et a Deo coronato, magno et pacifico **B** sis humilis episcopus subscripsi. Johannes episcopus imperatori, domino nostro Karolo perpetuo augusto, nos quidem ¹⁴¹¹ omnes episcopi, abbates, comites, ac reliqui qui nobiscum convenerunt Italici regni optimates, quorum nomina generaliter subter habentur inserta, perpetuam optant ¹⁴¹² prosperitatem et pacem. Jam quia divina pietas vos beatorum principum apostolorum Petri et Pauli interventione per vicarium ipsorum, dominum videlicet Johannem summum pontificem et universalem papam spiritua- lemque ¹⁴¹³ patrem vestrum, ad profectum sanctæ Dei ecclesiæ nostrorumque omnium invitavit ¹⁴¹⁴, et ad imperiale culmen sancti Spiritus iudicio prove- xit, nos unanimiter vos protectorem, dominum ac defensorem omnium nostrum ¹⁴¹⁵ eligimus, cui et gaudenter toto cordis affectu subdi gaudemus, et omnia quæ nobiscum ¹⁴¹⁶ ad profectum totius san- ctæ Dei ecclesiæ nostrorumque omnium salutem decernatis et sancietis ¹⁴¹⁷, totius viribus, annuente Christo concordî mente et prompta voluntate obser- vare promittimus.

Et subscripserunt illi qui in Italia adfuerunt

Anspertus sanctæ Mediolanensis ecclesiæ archi-
 episcopus subscripsi. Joannes sanctæ Arclinæ eccle-

pus sanctæ Ticinensis ecclesiæ subscripsi. Benedic-
 tus Cremonensis episcopus subscripsi. Teudulfus ¹⁴¹⁸
 Tertonensis ¹⁴¹⁹ episcopus subscripsi. Adalgaudus
 Vercellensis episcopus subscripsi. Azo Eporediensis
 episcopus subscripsi. Gerardus exiguus in exigua
 Landensi ecclesia episcopus subscripsi. Nilduinus
 Astensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Rathornus
¹⁴²⁰ sedis Augustanæ episcopus subscripsi. Leodoinus
 Mutinensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Hildradus
 Albensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Bodo humi-
 lis sanctæ Aquensis ecclesiæ episcopus subscripsi.
 Sabbatinus Jenuensis ¹⁴²¹ ecclesiæ episcopus sub-
 scripsi. Elbertus ¹⁴²² Comensis episcopus subscripsi.
 Adelardus servus servorum Dei Veronensis episco-
 pus subscripsi. Ego Paulus sanctæ ecclesiæ Placen-
 tinæ ¹⁴²³ episcopus subscripsi. Ego Andreas sanctæ
 Florentinæ ecclesiæ episcopus subscripsi. Reginerius
¹⁴²⁴ abbas subscripsi. Signum Besonis incliti ducis
 et sacri palatii archiministri atque imperialis missi.
 Signum Richardi ¹⁴²⁵ comitis. Signum Waldridi ¹⁴²⁶
 comitis Signum Liutfridi ¹⁴²⁷ comitis. Signum Al-
 berici comitis. Signum Supponis comitis. Signum
 Hardingi comitis, Signum Bodradi comitis palatii.

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁰⁶ in codd. V. Vn. Est. apud Murat, cap. 4. cf. Karoli M. capit. a. 802 supra pag. 94 cap. 26 (Patrol. t. XCXVII).
¹⁴⁰⁷ offerre V. Vn. ¹⁴⁰⁸ nostrum consilium Est. ¹⁴⁰⁹ habeatur in quibusdam V. Vn. E. Subjicimus textum
 codicis Londinensis, in quo hæc lex Hlothario adscribitur: De iudicii consuetudine. Ut consuetudinem injusta
 iudicandi iudicibus omnino volumus auferre. Sed tantum ut scriptura iudicent, et nullatenus audeant aliter
 secundum arbitrium suum iudicare, nisi sit iudicium legibus consentaneum. Sed discant pleniter legem
 scriptam et ita iudicent. Quæ autem scriptæ non sunt, nostro auxilio offerantur. ¹⁴⁰⁹ in codd. Flor. fol.
 129 V. Vn. E. cap. 8. ¹⁴¹⁰ i. et qui de nostris iudicibus neglexerit causam istam ad iudicandum aut dis-
 tringendum componat guidrigild suum. Est. ¹⁴¹¹ q. Ansbertus cum omnibus episcopis, abbatibus, comi-
 tibus, ac reliquis qui nobiscum convenerunt Italici regni optimates Mun. ¹⁴¹² optumus M. ¹⁴¹³ s. p. desunt
 Mur. ¹⁴¹⁴ incitavit M. ¹⁴¹⁵ n. et italici regni regem c. M. ¹⁴¹⁶ deest Bal. ¹⁴¹⁷ decernitis et sancietis M.
¹⁴¹⁸ theudulphus. M. ¹⁴¹⁹ dertonensis S. ¹⁴²⁰ rathornus M. ¹⁴²¹ januensis M. ¹⁴²² ilbertus M. ¹⁴²³ pla-
 centiæ B. ¹⁴²⁴ ragniensis M. ¹⁴²⁵ ricardi M. ¹⁴²⁶ walfredi M. ¹⁴²⁷ luitfredi M.

Signum Cuniberti comitis. Signum Bernardi comitis. Signum Airboli comitis.

Acta ¹⁴²⁸ sunt hæc in palacio Ticinensi anno Domini 876, regni domni imperatoris Karoli, Hludowici augusti piæ memoriæ filii, in Francia 36, imperii primo, indictione ix.

Juramentum Ansperti archiepiscopi.

Sic promitto ego, quia de isto die in antea isti seniori meo, quamdiu vixero, fidelis et obediens et adjutor, quantumcumque plus et melius sciero et potuero, et concilio et auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero absque fraude et malo ingenio, et absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione, et absque respectu alicujus personæ, et neque per me, neque per missum, neque per literas, sed neque per emissam vel intromissam personam, vel quocumque modo vel significatione, contra suum honorem, et suam ecclesiæ atque regni sibi commissi quietem et tranquillitatem atque soliditatem machinabo, vel machinanti consentiam, neque aliquid unquam scandalum movebo, quod illius presentis vel futuræ saluti contraria vel nociva esse possit. Sic m̄p̄ Deus adjuvet et ¹⁴²⁹ patrociniâ.

Quod rex Karolus juravit [Ansperto archiepiscopo, atque ¹⁴³⁰] obtimatibus regni Italici.

Et ego quantum sciero et rationabiliter potuero, Domino adjuvante, [te sanctissime ac reverendissime archiepiscopo, et ¹⁴³⁰] unumquemque vestrum, secundum suum ordinem et personam honorabo, et salvabo, et honoratum et salvatum absque ullo dolo ac damnatione vel deceptione conservabo, et unicuique competentem legem ac justitiam conservabo, et qui illam necesse habuerint, et rationabiliter petierint, rationabilem misericordiam exhibebo, sicut fidelis rex suos fideles per rectum honorare, et salvare, et unicuique competentem legem et justitiam in unoquoque ordine conservare, et indigentibus et rationabiliter petentibus rationabilem misericordiam debet impendere. Et pro nullo homine ab hoc, quantum dimittit humana fragilitas, per studium aut malevolentiam vel alicujus indebitum hortamentum deviabo, quantum mihi Deus intellectum et possibilitatem ¹⁴³¹, et si per fragilitatem contra hoc mihi surreptum fuerit, cum recognovero, voluntarie illud emendare studebo, sic, etc.

CAPITULA.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Incipiunt capitula quæ domnus imperator Karolus, Hludowici augusti ¹⁴³² piæ memoriæ filius, una cum consensu et suggestione ¹⁴³³ venerabilium episcoporum et illustrium optimatum reliquorumque fidelium suorum ¹⁴³⁴, ad honorem sanctæ Dei ecclesiæ et

A ad pacem ac profectum totius imperii sui fecit anno incarnationis domini nostri Jesu Christi 876 ¹⁴³⁵, regni vero sui in Francia 367, imperii autem sui primo, indictione 9, mense Februario, in palacio Ticinensi.

1. Ut sancta Romana ecclesia, sicut est caput omnium ecclesiarum, ita ab omnibus honoretur et veneretur; neque quisquam contra jus et potestatem ipsius aliquid injuste agere præsumat: sed liceat ei debitum tenere vigorem, et pro universali ecclesia pastorem exhibere curam, atque sacris precibus omnium pro omnibus interpellare auctorem.

2. Ut honor domno et spiritali patri nostro Johanni, summo pontifici et universali papæ, ab omnibus conservetur; et quæ secundum sacrum ministerium suum auctoritate apostolica decrevit ¹⁴³⁶, cum summa veneratione ab omnibus suscipiantur, et debita illi obedientia in omnibus conservetur.

3. Et licet in omnibus id observari ¹⁴³⁷ velimus, præcipue tamen sancimus, ut in termino ¹⁴³⁸ beatorum Petri et Pauli apostolorum principum nemo in eundo et redeundo, vel ibi morando, aliquam vastationem et deprædationem facere præsumat; et quæ ipsius sanctæ Dei ¹⁴³⁹ ecclesiæ propria sunt, nemo aliqua iniqua machinatione sine voluntate ipsius sacri pontificis sibi vindicare præsumat. Quod si quisquam fecerit, restitutis male præsumptis, immunitatem ipsius ecclesiæ persolvat, et bannum nostrum tripliciter componat.

4. Ut ecclesiasticus honor, et sacerdotalis atque clericalis reverentia, debita competentique sinceritatis religione ab omnibus amplectatur, et in ¹⁴⁴⁰ omnibus custodiatur, sicut ¹⁴⁴¹ avi et genitoris nostri monent edicta.

5. Ut imperialis honor ab omnibus fideliter observetur; et quæ ab eo seu per epistolam seu per legatos præcipiuntur ¹⁴⁴², a nullo impune audeant ¹⁴⁴³ violari.

6. Ut episcopi ministerium suum secundum sacros et sancto Spiritu promulgatos canones peragant, parochias suas absque alicujus impedimento, prædicando, corrigendo, et confirmando circumeant; et hoc in ¹⁴⁴⁴ agendo nullus eis contraire et quod ad ministerium illorum pertinet contradicere in ipsis parochiis audeat, vel eis exinde aliquam molestiam inferat; sed adjutor, si oportuerit, invitatus a pontifice quisque ecclesiæ filius existat; ut liceat eis criminalia scelera et alia quæque corrigenda ¹⁴⁴⁵ inquirere, discutere, et dijudicare canonice. Quod qui temerare proterve præsumpsit, triplicem legem et triplex ¹⁴⁴⁶ bannum nostrum persolvat ¹⁴⁴⁷.

7. Ut episcopi secundum sacram jussionem do-

VARIE LECTIONES

¹⁴²⁸ formula hæc integra deest apud M. cujus loco juramenta Ansperti et Karoli subjiciuntur. ¹⁴²⁹ lege et hæc sanctorum patrociniâ. ¹⁴³⁰ uncinis inclusa pro spuris habeo. ¹⁴³¹ dederit supplendum. ¹⁴³² deest M. ¹⁴³³ s. reverendissimi ac sanctissimi domini Ansperti archiepiscopi sanctæ Mediolanensis ecclesiæ necnon venerabilium e. M. ¹⁴³⁴ s. in regno italico ad M. ¹⁴³⁵ DCCCLXXVII codd. et edd. ¹⁴³⁶ decrevit ¹ Vind. ¹⁴³⁷ ita V. observare edd. ¹⁴³⁸ terminio Vind. ¹⁴³⁹ ita V. deest in edd. ¹⁴⁴⁰ ab V. ¹⁴⁴¹ s. a. et g. n. m. e. desunt V. ¹⁴⁴² recipiuntur V. ¹⁴⁴³ audeat V. ¹⁴⁴⁴ in hoc edd. ¹⁴⁴⁵ corrigendo V. ¹⁴⁴⁶ triplicem V. ¹⁴⁴⁷ exsolvat V.

mini nostri Jesu Christi prædicationem per se vel per ¹⁴⁴⁸ suos congruenter exercent, et presbyteros suos ut similiter faciant instruere procurent. Et ut seculares et fideles laici diebus festis, qui in civitatibus sunt, ad publicas stationes occurrant: et qui in villulis et possessionibus sunt, ad publicum officium in plebe ¹⁴⁴⁹ festinent. Et nullus latibulosa misarum in suis domibus officia celebrare præsumat sine sui rationabili licentia ¹⁴⁵⁰ episcopi.

8. Ut episcopi in civitatibus suis proximum ecclesie suæ ¹⁴⁵¹ claustrum instituant, in quo ipsi cum clero suo ¹⁴⁵² secundum canonicam regulam Deo militent ¹⁴⁵³: et sacerdotes suos ad hoc constringant, ut ecclesias non relinquunt et aliubi habitare præsumant. Sint etiam subjecti proprio episcopo secundum canonicam auctoritatem, nec per contumaciam ab eorum potestate dissilient ¹⁴⁵⁴, neque seculari potestati ¹⁴⁵⁵ ad hoc eis commendare se liceat, aut eos quilibet recipere audeat, ut ¹⁴⁵⁶ contra canonicas leges et debitam ¹⁴⁵⁷ episcopi potestatem quodammodo defensentur. Hujusmodi vero sacerdotes episcopalis ¹⁴⁵⁸ illico censura disciplinis ecclesiasticis subdat. ¹⁴⁵⁹ Nec fas est omnium eorum sollicitudinem episcopos non gerere, quibus in committendis sacris ordinibus dignum visum est communicasse.

9. Ut a ¹⁴⁶⁰ domibus sacerdotum, propter malæ opinionis famam, habitatio feminarum penitus tollatur; neque illi in domos earum intrare indiscrete præsumant, ne nomen Dei, quod absit, per illos blasphematur per quos laudari pie et jugiter debet. Venationem quoque nullus tam sacri ordinis exercere præsumat; neque arma militaria pro qualicumque seditione portare audeat, aut habitum ¹⁴⁶¹ quemlibet tantum apicem sacerdotii ¹⁴⁶² non decentem assumat.

10. Ut res ecclesiasticas tam mobiles quam et immobiles nemo invadere vel auferre præsumat; et quæ a rectoribus ecclesie actenus, ob timorem vel favorem, alicui libellario vel eniteocario ¹⁴⁶³ jure dolose et cum damni detrimento ecclesie amissæ ¹⁴⁶⁴ videntur, ad pristinum jus revertantur: quatinus liceat illis quibus earum cura commissa est, quieto et pacifico ordine eas tenere, et pro nobis ac regno nobis a Deo commisso orare, pauperibusque debita stipendia erogare, familiam ecclesie juste ¹⁴⁶⁵ et rationabiliter regere et gubernare. Transgressoribus autem indicimus injuste præsumpta restituere, et sicut superius præfixum est, triplicem legem et triplex ¹⁴⁶⁶ bannum nostrum persolvere.

11. Ut decimæ conlaborationum ¹⁴⁶⁷ et animalium secundum sacra præcepta Domino absque fraude et

A aliqua retractione ¹⁴⁶⁸ offerantur; et in potestate episcopi maneat, qualiter a ¹⁴⁶⁹ presbyteris dispensentur canonice. Et ut ecclesias baptismales, quas plebes appellant, secundam antiquam consuetudinem ecclesie filii instaurent.

12. Ut episcopi comites et vassos nostros in parochia eorum manentes paterno amore secundum ecclesiasticum ministerium diligant; ipsi vero comites et vassalli seu reliqua generalitas prædictos episcopos ut sanctos patres honorent et venerantur, et ad ministerium illorum peragendum, ubicumque potuerint, eos adjuvare decertent. Si vero, quod non optamus, eis infesti, quo minus ¹⁴⁷⁰ quæ Dei sunt exercere possint, reperti fuerint, aut ipsi contra leges officia sua violaverint, et ¹⁴⁷¹ eos quos venerari debent inquietaverint, secundum capitulare avi et genitoris nostri emendent. Qualiter quoque presbyteros ac reliquos gradus honorent, ipsius capitularis forma doceantur. Ipsi nihilominus episcopi, singuli in suo episcopio, missatici nostri potestate et auctoritate fungantur.

13. Ut episcopi et comites in suis ministeriis commorantes in suis consistant domibus cum suis vassallis, neque præsumant occasione ospitii in pauperioris cujuscumque vicini domo, nisi rogati, commorari; quia ob hoc maxime deprædationes et discordias actenus pululasse manifestum est. Prævideant quoque, secundum ministerium unusquisque suum, ne in potestate illorum prædæ et devastationes fiant. Et si aliqui hoc facere temptaverint, omni ¹⁴⁷² sua virtute illis resistant. Et si ipsi per se constringere ad emendationem illos non potuerint, constitutis missis nostris renuntient, ut ipsorum judicio legaliter secundum capitulare avi et ¹⁴⁷³ genitoris nostri emendent. Quod si et ipsi hoc emendare nequiverint, ad nostram notitiam perducant.

14. Ut quotiens divinum iudicium aliquem ecclesie præsulem e sæculo vocaverit, nullus ad suimet perditionem facultates ejus invadat, diripiat, et ad jus suum transferat; sed erogatoriis et elemosynariis ecclesiasticis, cum ipsius ecclesie constituto œconomio, liberum sit, canonico more, juste rationabiliterque deputata successori futuro reservare, vel quibuscumque, sicut expedit, pro ejus spiritu distribuere. Quod qui iniqua cupiditate transgredi præsumpsit, ut superius prælibatum est, inrefragabiliter multetur.

15. Ut nemo fidelium nostrorum quodammodo aliquem celet quem nostrum scierit infidelem esse, neque ei sustentationem quamcumque præstare percontet, si eum ad nostram fidelitatem revocare ne-

VARIAE LECTIONES.

¹⁴⁴⁸ deest V. ¹⁴⁴⁹ plebem edd. ¹⁴⁵⁰ licentiae V. ¹⁴⁵¹ ita V. deest in edd. ¹⁴⁵² ita V. deest in edd. ¹⁴⁵³ militant V. ¹⁴⁵⁴ dissilient V. ¹⁴⁵⁵ potestate ad hoc commendare sed I. V. ¹⁴⁵⁶ ita V. aut edd. ¹⁴⁵⁷ debitum V. ¹⁴⁵⁸ epistolas V. ¹⁴⁵⁹ deest V. ¹⁴⁶⁰ deest in edd. ad omnibus corr. ab omnibus V. ¹⁴⁶¹ abitur V. ¹⁴⁶² sacerdotum V. ¹⁴⁶³ eniteocario V. ¹⁴⁶⁴ ita recte V. amississe edd. ¹⁴⁶⁵ hinc pagina codicis Vind. ultimarum legi potest ob detritum KOPITAR. ¹⁴⁶⁶ ita et V. ¹⁴⁶⁷ conlaborationem V. ¹⁴⁶⁸ retractione edd. ¹⁴⁶⁹ deest in edd. ¹⁴⁷⁰ cominus V. ¹⁴⁷¹ et e. q. v. d. i. desunt V. ¹⁴⁷² omnis V. ¹⁴⁷³ reliqua omnia desiderantur in Pindobonensi.

quiverit. Quicumque autem contra hæc fecerit, prædecessorum et progenitorum nostrorum iudicium experietur.

Ansbertus archiepiscopus subscripsi. Johannes humilis Aretinæ ecclesiæ episcopus subscripsi. Adalardus servus servorum Dei sanctæ Veronensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Adalgaudus Vercellensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Azo Eporodiensis episcopus subscripsi. Benedictus episcopus Cremonensis subscripsi. Hildradus Albensis episcopus subscripsi. Gerardus exiguus ecclesiæ Laudensis episco-

pus subscripsi. Johannes humilis episcopus sanctæ Ticinensis ecclesiæ subscripsi. Tendulfus Terdonensis episcopus subscripsi. Hilduinus Astensis episcopus subscripsi. Sabbatinus humilis Jenuensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Signum Bosonis ducis et missi Italiæ atque sacri palatii archiministri. Signum Bernardi comitis. Signum Bodradi comitis. Signum Ricardi comitis. Signum Airboldi comitis. Signum Cuniberti comitis. Signum Supponis comitis. Signum Alberici comitis. Signum item Bernardi. Signum Hardingi comitis. Signum Berardi comitis ¹⁴⁷⁴.

KAROLA II SYNODUS PONTIGNONENSIS.

(An. 876. Jun. — Jul.)

Historia synodi hujus ab Hincmaro in Annalibus (*Mon. Germ.*, SS. I, p. 499, 500 [*Patrolog.* CXV,]) prolixius enarratur. Actorum ejus pars superest, scilicet petitio Hincmari archiepiscopi adversus Ludovicum regem, confirmatio actorum conventus Ticinensis pridie Kalendas Julii edita una cum formula sacramenti a proceribus omnibus præstiti, definitio de Adelgaudo presbytero pridie Idus Julii, capitula ab Odone Bellovacensi episcopo xv Kal. Augusti in synodo lecta, sed Hincmaro monente auctoritate carentia, demum Leonis Sabinensis et Petri Forosimpronensis episcoporum, Joannis papæ ad determinanda Ludovici Germaniæ regis et Caroli negotia legatorum, auctoritas, qua soluta synodo Romam properantes, vices suas Joanni Tuscanensi et Joanni Aretino episcopis committunt; quæ hic ex Sirmundo et Baluzio, ordine tamen quo evenisse videntur, proponimus.

ECCLESIE REMENSIS PETITIO.

Paternis magisteriis instruimur, ut si qua majora negotia vel majores causæ exortæ fuerint, ad sedem apostolicam, prout auctoritas docet et mos antiquus obtinuit, semper referantur. Ideoque quia imperialem excellentiam vestram synodo præesse et vicarios sedis apostolicæ præsto nobis adesse gaudemus, calamitates et miseras ecclesiæ nostræ ac filiorum nostrorum, quas hoc anno ab Hludowico rege, itemque Hludowico filio ejus et complicibus eorum, cædes videlicet, homicidia, adulteria, fornicationes, rapinas, sacrilegia, et cetera flagitia quæ nullus enumerare potest, ecclesia nostra perpessus est, vestræ serenitati innotescimus, obsecrantes ut pro Dei omnipotentis amore, et pro ingenita vobis benignitate, ac pro ministerio imposito, nobis et ecclesiæ nostræ ac filiis nostris secundum pervulgatam omnibus vestram sapientiam consulatis pariter ac succurratis, ne de cetero talia ac tanta mala ecclesia nostra ac regnum patiatur qualia hactenus passa est.

CONFIRMATIO ACTORUM CONVENTUS TICINENSIS.

Synodis quæ fuit acta apud Ticinum palatium anno incarnationis Dominicæ 876, indictione ix, mense Februario; et postea fuit confirmata ipsa synodus apud Pontignem, cum missis domni apostolici Joannis aliisque multarum provinciarum episcopis. Electio Karoli imperatoris ab Italici regni episcopis et ceteris confirmata.

Gloriossimo, etc. ut supra col. 761 usque indictione ix.

Confirmatio Cisalpinorum.

Sicut dominus Johannes apostolicus et universalis papa primo Romæ elegit atque sacra unctione constituit, omnesque Italici regni episcopi, abbates,

B comites, et reliqui omnes qui cum illis convenerunt, domnum nostrum gloriosum imperatorem Karolum augustum unanimi devotione elegerunt si protectorem ac defensorem esse, ita et nos qui de Francia, Burgundia, Aquitania, Septimania, Neustria ac Provincia, pridie Kalendas Julii in loco qui dicitur Pontignonis anno 37 in Francia, ac imperii primo, jussu ejusdem domni et gloriosi augusti convenimus, pari consensu ac concordia devotione eligimus et confirmamus.

Et subscripserunt omnes Cisalpini episcopi qui adfuerunt, et quorum nomina subter sequentia capitula, quæ confirmaverunt, tenentur adscripta.

Juramentum Hincmari archiepiscopi et reliquorum procerum.

C Sic promitto ego, quia de isto die in antea isti seniori meo, quandiu vixero, fidelis et obediens et adjutor, quantumcunque plus et melius sciero et potuero, et consilio et auxilio secundum meum ministerium in omnibus ero, absque fraude et male ingenio, et absque ulla dolositate vel seductione seu deceptione et absque respectu alicujus personæ. Et neque per me, neque per missum, neque per litteras, sed neque per emissam vel iatromissam personam, vel quæcunque modo ac significatione, contra suum honorem et suam, ecclesiæ, atque regni illi commissi quietam et tranquillitatem atque soliditatem machinabo vel machinanti consentiam. Neque unquam aliquod scandalum movebo, quod illius presentis vel futuræ salutis contrarium vel nocivum esse possit. Sic me Deus adjuvet et ieta sancta patrocina.

In nomine Patris, et Filii, etc. ut supra col. 763 usque signum Berardi comitis.

Johannes Tuscanensis episcopus, legatus sanctæ

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷⁴ *Subscriptions omnes quæ præcedunt in Sirmundo desunt, relatæque fuere in istius operibus variis, post illum editis, ex cod. Bellovacensi. BALUZ.*

sedis apostolicæ et domni Johannis summi pontificis et universalis papæ, in his quæ supra scripta sunt interfui, consensi, et subscripsi. Ansegisus Senonum metropolis episcopus, sanctæ et apostolicæ sedis per domnum Johannem summum pontificem papam vicarius, interfui, consensi, et subscripsi. Johannes Aretinus episcopus, sanctæ sedis apostolicæ legatus, interfui, consensi, et subscripsi. Hincmarus Remorum archiepiscopus subscripsi. Frotharius archiepiscopus consensi et subscripsi. Aurelianus Lugdunensis ecclesiæ episcopus in Christi nomine roboravi ¹⁴⁷⁵. Ottramnus Viennensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Johannes Rotomagensis ecclesiæ archiepiscopus subscripsi. Bertmandus Ebredunensis ecclesiæ archiepiscopus subscripsi. Ragenelmus Tornuensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Walterus humilis Aurelianensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Gerboldus Cabillonensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Gislebertus Carnotensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Hildeboldus Suessionensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Rostagnus sanctæ Arelatensis ecclesiæ humilis episcopus subscripsi. Isaac Lingonensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Lanthertus Maticensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Ingelwinus sanctæ Parisiacensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Geroldus Ambianensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Abbo Nevernensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Johannes Cameracensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Hadebertus Silvanectensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Odo Belgivacorum episcopus in Christi nomine subscripsi. Halbertus Valentianæ ecclesiæ episcopus subscripsi. C Bernarius Gratianopolitanæ ecclesiæ episcopus subscripsi. Angenufus Gabalitanensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Birico Wapincis ecclesiæ episcopus subscripsi. Alduinus Avinionensis ¹⁴⁷⁶ ecclesiæ episcopus subscripsi. Wido Vallavensis ¹⁴⁷⁷ ecclesiæ episcopus subscripsi. Hildebrannus Sagensis episcopus subscripsi. Willebertus humilis Catalaunorum episcopus subscripsi. Ragenfridus Meddensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Heirardus Lixoviensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Sigenandus Constantiensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Etherius Vivariensis episcopus subscripsi. Erchambertus Bajocensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Hedenulfus Laudunensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Agilmarus Arvernensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Anselmus Lemovicensis ecclesiæ episcopus subscripsi. D Adalbertus Morinensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Willelmus Cadurcorum ecclesiæ episcopus subscripsi. Lupus Albiensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Ottulfus sanctæ Trecaassinæ ecclesiæ humilis episcopus subscripsi. Berardus Viridunensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Arnaldus Leucorum ecclesiæ episcopus subscripsi. Franco Tungrensensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Theodoricus Vesontiorum ecclesiæ ar-

chiepiscopus subscripsi. Wala Antisiodorensis episcopus subscripsi. Adalgarius Augustidunensis episcopus subscripsi. Hemico Diensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Aymarus Ruthenensium ecclesiæ episcopus subscripsi. Theotarius Gerundensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Hugo abba. Albutus abbas ex monasterio quod vocatur Bethlaem sive Ferrarias. Hilduinus abbas et bibliothecarius. Vulfardus abba scripsit et subscripsit. Gauzlonus abba et archicancellarius.

DEFINITIO DE ADALGAUDO PRESBYTERO.

Pridie Idus Julii, in loco qui vocatur Pontigonis, ita de Adalgaudo presbytero a legatis sedis apostolicæ, Leone apocrisiario sanctæ sedis Romanæ, Petro, Johanne, itemque Joanne, legatis memoratæ sanctæ sedis, ac Ansegiso vicario ejusdem sanctæ sedis, et ab omni concilio definitum est, ut illi propria ecclesia reddatur, et a præfatis Kalendis quatuor mensium dilatio ad famam suam purgandam illi concedatur. Si post quatuor menses purgare se canonice non potuerit, nulla ejus vox postea penitus audiatur.

CAPITULA AB Odone PROPOSITA.

Sancta synodus quæ in nomine Domini vocatione domni Johannis ter beatissimi ac universalis papæ, et jussione domni Karoli perpetuo augusti congregata est in loco qui vocatur Pontigonis, anno incarnationis dominicæ 876, iudictione 9, regni præfati invictissimi imperatoris 37, imperii autem primo, 17 Kalendas Augusti, hæc capitula quæ subter adnexa sunt instituit.

1. Obeunte Illudowico qui Romani imperii jura regebat, domnus Johannes ter beatissimus papa per Gadericum Veliternensem, Formosum Portuensem, Johannem Aretinum venerabiles episcopos, domnum Karolum tunc regem ad limina beatorum apostolorum invitavit, eumque ecclesiæ ipsius defensorem ac tutorem elegit, imperialique diadema coronavit, eum præ cunctis solum et specialem eligens qui Romani imperii sceptrum teneret. Cujus sacris institutionibus pro debito parentes, quod ipse instituit institimus, et quod ipse confirmavit pari consensu omnes firmamus.

2. Congregata igitur in Romana urbe sancta synodo, ante adventum prædicti domni imperatoris, misit eum consensu omnium epistolæ Illudowico regi, illis quoque ipsius, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ac reliquis primoribus regni sui, monentes eos apostolica auctoritate more paterno servare quæ pacis sunt, ne videlicet aliquam inreptionem in regno præfati augusti facile tentarent, usque dum simul ad mutuam colloquia veniant, et ipse inter eos et de pace conservanda et de jure regnorum secundum sibi a Deo ministerium creditum decerneret pariter et discerneret. Quas epistolas per Odonem Bellovacorum venerabilem episcopum sibi desti-

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷⁵ In Sirmondo subscriptio Aureliani præcedit subscriptionem Frotharii BAL. ¹⁴⁷⁶ Avinionensis S. ¹⁴⁷⁷ Vallavensis S.

natas et bis delatas omnino recipere renuerunt.

3. Ipse vero apostolica et paterna monita parvipendens, et fraterna sædera disrumpens, hostili manu tyrannico more fratrum regnum depopulando invasit; homicidia, stupra, adulteria, sacrilegia, et innumera mala quæ enumerari nequeunt, auctoritas facientium perpetravit.

4. Hæc mala audiens ter beatissimus papa perpetrata esse in regno spiritalis filii sui domni Karoli semper augusti, tactus dolore cordis acceleravit mittere missos suos, Johannem videlicet et Johannem, venerabiles episcopos, cum aliis suis epistolis, volens eum mouere, ut a tanto malo pœnitentiam de præteritis ageret, et tandem fratrum regnum invadere desineret. Quorum legationem secundo commonitus necdum recipere voluit.

5. Post hos denique misit iterum alios legatos, Leonem scilicet sanctissimum Gabinensem episcopum et sanctæ Romanæ ecclesiæ missum et apocrisarium, pariterque et Petrum Forosemproniatem venerabilem episcopum, hæc eadem obsecrando, monendo protestans. Quorum monita utrum recipere velit, adhuc ambiguum constat.

6. Verum quia præfatus Leo Gabinensis reverentissimus episcopus et sanctæ Romanæ ecclesiæ missus et apocrisarius, seu et Petrus Forosemproniatem episcopus, pro quibusdam utilitatibus ecclesiasticis morari hic diutius nequeunt, neque episcopos de longinquo venientes fatigare longius dignum est, decreverunt Johannem Tuscanensem et Johannem Aretinum venerandos episcopos, qui legationem præfatorum pariter cum priori legatione suscipientes, ea quæ peragenda sunt, cum ceteris episcopis, quos communi consensu elegerint, vice omnium episcoporum, quicquid seu in evocando seu in contemptoribus feriendo definierint, apostolica auctoritate libere definiant, et quicquid ipsi deliberaverint, et dominus apostolicus cum omni sancta Romana ecclesia determinabit et in perpetuum mansurum statuet et firmabit.

7. Sicut dominus papa Johannes sanxit, connivente et consentiente et condecernente domino et gloriosissimo Karolo imperatore semper Augusto, Ansigisum venerabilem episcopum, Senonum archiepiscopum, suam vicem tenere, et primatum ei Galliarum

et Germaniarum contulit in evocanda synodo et definiendo canonice si quælibet insurrexerint necessaria, et ut graviora ad ipsius notitiam referat, et nos unanimiter omni devotione laudamus, et ut ita ipse primatum teneat Galliarum et Germaniarum decernimus et sancimus.

8. Synodum quam dominus Johannes apostolicus et universalis papa super quorundam depositionem, Formosi scilicet Portuensis episcopi, et Gregorii nomenclatoris, seu et Stephani secundicerii, et Georgii vesterarii, ceterorumque suorum complicum, sicut in epistola ipsius ad nos missa continetur, nuper instituit, et nos secundum jussionem ipsius, in nullo a capite dissidentes, consentiendo decernimus, omnibusque apostolicis illius sanctionibus per omnia parentes, sicut decet, obedimus.

9. Censuram vero quam dominus apostolicus super nefandissima acta Hildowici regis et complicum ejus, nisi resipuerint et debitam obedientiam sedi apostolicæ exhibuerint, statuit et firmavit, omnes nos qui ad præsentem synodum convenimus, unanimiter decernimus atque firmamus.

LEONIS ET PETRI LEGATORUM AUCTORITAS.

Quia dominus noster Johannes sanctissimus et ter beatissimus papa, nos quidem, me scilicet Leonem Gabinensem episcopum et sanctæ Romanæ ecclesiæ missum et apocrisarium, et Petrum venerabilem Forosemproniatem episcopum, ad hoc in hæc partes direxit, ut ceu pridem per venerabiles episcopos, Johannem videlicet et Johannem, mandaverat, vestra sanctitate adgregata, de negotiis quæ inter utrosque fratres hoc anno emergerant determinaremus, sed nos ob quasdam sanctæ Romanæ ecclesiæ utilitates quia diutius morari nequimus, et vestram beatitudinem longius fatigare nolumus, hos fratres nostros, Johannem videlicet Tuscanensem et Johannem Aretinum venerabiles episcopos, vobiscum morari decrevimus, usque dum res unde agitur optatum finem divina favente gratia accipiat: qui quicquid seu in evocanda synodo, seu in definiendo, seu in contemptoribus feriendo definierint, apostolica auctoritate libere definiant, et quicquid ipsi deliberaverint, et dominus apostolicus cum omni sancta Romana ecclesia determinabit et in perpetuum mansurum statuet et firmabit.

KAROLI II IMPERATORIS EDICTUM DE TRIBUTO NORDMANNICO.

(An. 877. Mai. 7. Compendii.)

Edictum Hincmaro referente apud Carisiacum mense Junio, sed ex inscriptione Compendii promulgatum, post Sirmondum et Baluzium edimus. Consentit cum eis quæ Hincmarus in Annalibus de solutionum singularum quantitate refert.

Anno incarnationis dominicæ 877, Nonis Maii, in Compendio palatio, de aliqua sed non de tota parte regni quod dominus imperator Karolus habuit antequam junior Hlotarius defunctus fuisset, hæc constituta est exactio Nordmannis, qui erant in Sequana, tribuenda, ut a regno ejus recederent.

Episcopi, abbates, comites, ac vassi dominici ex suis honoribus de unoquoque manso indominicato

donens denarios duodecim; de manso ingenuili quatuor denarios de censu dominicato, et quatuor de facultate mansuarii; de servili vero manso, duos denarios de censu indominicato, et duos de facultate mansuarii. De omnibus vero ecclesiis, unusquisque episcopus de suo episcopatu, vel abbas de sua solummodo abbacia, in cujuscumque episcopi sint parochia, accipiant cum misso episcopi in cujus parre-

chia sunt, de presbyteris secundum possibilitatem. A quinque solidos, vel quatuor, vel tres, vel duos, vel unum solidum. A quo plurimum, quinque solidos; a quo minimum, quatuor denarios. De ecclesiis vero imperatoris et imperatricis et comitum ac vassallorum imperialium, tam de illis qui cum imperatore

pergent, quam et illis qui remanserint, episcopus in cujus parochia consistunt secundum predictum modum conjectum accipiat. De negotiatoribus autem, vel qui in civitatibus commanent, juxta possibilitatem, secundum quod habuerint de facultatibus, conjectus exigatur.

KAROLI II IMPERATORIS CONVENTUS CARISIACENSIS.

(An. 877. Jun. 14.)

Capitula ab imperatore proposita et conventus responsa Sirmondo et Baluzio præsentibus, capitula deinde promulgata cum codice bibl. regiæ Parisiensis n. 4764, s. x, collata evulgamus.

Hæc capitula constituta sunt a domino Karolo, glorioso imperatore, cum consensu fidelium suorum apud Carisiacum anno incarnationis dominicæ 877, regni vero ipsius 37, imperii autem 2, xviii Kalendæ Julias, indictione x; de quibus quædam ipse definivit, et de quibusdam a suis fidelibus responderi **B** jussit.

CAPITULA PROPOSITA CUM RESPONSIS CONVENTUS.

1. De honore et cultu Dei atque sanctarum ecclesiarum, quæ auctore Deo sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante decernimus, et sicut tempore beatæ recordationis domni et genitoris nostri exultat et honoratæ atque rebus ampliata fuerunt, et quæ a nostra liberalitate honoratæ atque dilata sunt, de cetero sub integritate sui servantur; et sacerdotes ac servi Dei vigorem ecclesiasticum et debita privilegia juxta reverendam auctoritatem obtineant; et eisdem principalis potestas et illustrium virorum strenuitas, seu rei publicæ administratores, ut suum ministerium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter et juste **C** concurrant. Et filius noster hæc suprascripta similiter Deo juvante conservet.

RESP. Primum capitulum, sicut Deo inspirante decrevistis, omnes conlaudamus et conservare volumus.

2. Ut monasterium a nobis Compendio in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ constructum, a filio nostro et fidelibus nostris eo tenore quo cœpimus honoretur, et privilegium a domino papa et ab omnibus episcopis confirmatum, imperiale etiam decretum, ab omnibus fidelibus pro Dei et nostro amore benignissime atque inviolabiliter conservetur, et a filio nostro firmetur.

RP. De secundo similiter respondemus.

3. Ut tales a vobis eligantur, exceptis illis quibus commendatum habemus, quorum speciali consilio **D** et adjutorio in præsentī itinere utamur.

RP. De tertio vos, sicut melius Deo inspirante vidistis, regni vestri defensionem atque tuitionem, et filii vestri custodiam per fideles vestros, tam per episcopos, quam abbatas et comites, dispositum habetis, et necessarium esse cognoscimus. Ipsam dispositionem nos disordinare non possumus, nec debemus: et qualiter illam melius disponere possimus, non sapimus.

4. Quomodo securi esse possimus, quousque Deo donante huc revertamur, a nullo regnum nostrum inquietari posse, quantum Deus vos adjuvare volue-

rit et vestrum posse extiterit, et quomodo nos de filio nostro et de vobis securi esse possimus, et vos de filio nostro securi esse possitis, et ipse de vobis, et ut vos ad invicem credere possitis.

RP. De quarto, in quo scriptum est, quomodo vos de filio vestro securi esse possitis, respondemus, quia, Deo gratias, vos eundem filium vestrum et generastis et nutritis, et sub nutrimento vestro Deus ad hanc ætatem illum perduxit; et nemo nostrum illum amplius salvare potest, vel debet, aut sapit, quam vos, et in vestro consilio et auxilio ac dispositione illius salvatio et honor post Deum et sanctos ejus consistit. Et qualiter ad Dei voluntatem et sanctæ ecclesiæ et regni vestri utilitatem securi de illo esse possitis, in vestra dispositione manet. Et de hoc quod ibi scriptum est, quomodo de nobis securi esse possitis, qualiter usquedum Deo donante huc revertamini, ut a nullo regnum vestrum inquietari possit, quantum Deus nos juvare voluerit et nostrum posse extiterit: respondemus, quia sunt sacramenta quæ vobis fecimus, et est professio quam vobis et clerici et laici in Carisiaco fecimus et subscripsimus, et est perdonatio quam dominatio vestra nobis fidelibus vestris et perdonavit et subscripsit, et est professio et sacramentum quæ in Gundulfi villa pro novis causis emergentibus ex morte Hlotharii et missatico domni apostolici Hadriani et missatico Hludowici nepotis vestri vobis fecimus. Est etiam professio quam Remis et de vestra fidelitate et de vestri regni dispositione ac defensione et de uxore vestra et de filio vestro quem habetis, et si Deus adhuc etiam alterum dederit, professi fuimus. Quæ omnia hactenus conservavimus et conservamus, et adjuvante Deo usque ad finem vitæ nostræ conservare volumus. Unde pro certo nos veraciter credere potestis. Si autem aliquis a præfatis sacramentis vel professionibus deviauit, hoc secundum rationem et auctoritatem atque consuetudinem emendet et de cetero conservet. Si autem talis est de vestris fidelibus qui has professiones non fecit, si necesse fuerit faciat, et de cetero conservet. Fideles etiam vestri post mortem fratris vestri ad vos venerunt. Quale sacramentum vobis fecerunt, vos scitis. Qui autem de illis illud sacramentum hactenus conservavit, de cetero conservet. Et si aliquis ab illo sacramento deviauit, secundum rationem et auctoritatem atque consuetudinem hoc emendet, et deinceps conservet. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter nos securi de filio vestro esse possimus,

respondemus, quia de filio vestro, quem per Dei gratiam et vestram dispositionem futurum seniore post vos habere volumus, nullam firmitatem aliam quærimus, nisi hoc quod vos in capitulari vestro statuistis et decrevistis, nobis unicuique in suo ordine et persona conservet. De hoc quod ibidem scriptum est, qualiter ipse de nobis securus esse possit, respondemus, quod et Remis (160) respondimus, quia si Deus et vos illum in regni regimine sublimaveritis, et in parte denotinata illum designaveritis, sic ei fideles esse cupimus sicut per rectum esse seniori debemus. De hoc quod ibi scriptum est, et nobis verbis dixistis, ut ad invicem nos credere possimus, verbis fideliter nos confirmavimus, ut ad Dei voluntatem et vestram fidelitatem et honorem et sanctæ ecclesiæ ac regni vestri utilitatem ac fidelium vestrorum salvamentum Deo mediante adunati simus, quantum unusquisque nostrum in suo ordine et persona per Dei gratiam scire et posse habuerit, ut ad invicem nos credamus et mutuo adjuvemus.

5. Ut ea quæ per largitatis nostræ præcepta dilectæ conjugis nostræ in proprium habere concessimus, filius noster ante nos confirmet; et ex omnibus quæ illi jure beneficiario concessimus sive concesserimus, si obitus noster evenerit et illa nos supervixerit, quomodo securi sumus, quatinus illam et sua omnia filius noster et fideles nostri condigno honore studeant conservare.

RP. De quinto capitulo, in quo scriptum est de dilectæ conjugis vestræ dominæ nostræ honore et salvamento, et de conservatione earum rerum quas illi dedistis vel dederitis, et de confirmatione a filio vestro exinde facienda, et filius vester ad hoc paratus est sicut jubetis, et nos, quantum scierimus et potuerimus, ad hoc parati erimus.

6. De filiabus nostris, cum quo honore secundum Dei voluntatem, et quali salvamento aut adjutorio consistere debeant. Quod etiam parvulæ nostræ filie datum habemus aut deinceps dederimus, cum quali securitate tenere possit. Et si Deus eam ad perfectam ætatem venire donaverit, in matris suæ sit potestate, et a nullo contra ipsius voluntatem vel marito tribuatur, vel sacrum ei velamen imponatur.

RP. Similiter et de filiabus vestris, et etiam de parvula filia vestra, sicut in capitulo vestro continetur, et filius vester paratus est conservare, et ad hoc conservandum, quantum scierimus et potuerimus, adjutorium præstabimus.

7. De ordinandis scaris, et si nepotes nostri, sui patris imitantes vestigia, contra nos, aut in itinere aut postquam ad dispositum locum Deo duce venerimus, aliquid nobis mali aut regno nostro machinari voluerint, quomodo illis, Deo juvante, plenissime resistatur.

RP. De sacris ordinandis, et de adjutorio, si aliquis de nepotibus vestris aut inter vias aut in Italia

A vobis aliquod impedimentum facere voluerit, in vestra dispositione erit qui in isto regno remaneant, vel qui post vos in vestrum adjutorium pergant.

8. Si antequam redeamus, aliqui honores interim aperti fuerint, considerandum quid exinde agatur.

RP. Si antequam, juvante Domino, revertamini, aliquis archiepiscopus defunctus fuerit, vicinus episcopus ipsius dioceseos cum comite ipsam sedem prævideat usque dum obitus ipsius archiepiscopi ad vestram notitiam perveniat. Si aliquis episcopus interim obierit, archiepiscopus ipsi sedi visitatorem secundum sacros canones deputet, qui una cum comite ipsam ecclesiam, ne prædetur, custodiat usque dum ipsius episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat. Si abbas vel abbatissa obierit, episcopus in cujus parochia monasterium illud est, una cum comite illud monasterium custodiat usque dum vestra jussio inde fiat.

9. Si comes obierit, cujus filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his qui illi plus familiares et propinquiores fuerint, qui cum ministerialibus ipsius comitatus et episcopo ipsum comitatum prævideat usque dum nobis renuntietur. Si autem filium parvulum habuerit, isdem cum ministerialibus ipsius comitatus et episcopo in cujus parochia consistit eundem comitatum prævideat donec ad nostram notitiam perveniat. Si vero filium non habuerit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatus et episcopo ipsum comitatum prævideat donec jussio nostra inde fiat. Et pro hoc nullus irascatur, si eundem comitatum alteri cui nobis placuerit dederimus quam illi qui eum hactenus prævidit. Similiter et de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque expresse jubemus, ut tam episcopi quam abbates, et comites, seu etiam ceteri fideles nostri, hominibus suis similiter conservare studeant; et tam de episcopalibus quam et de abbatibus vicinus episcopus et comes prævideant, ne aliquis res ecclesiasticas vel facultates diripiat, et nullus ad eorum eleemosynam faciendam impediatur. Quod si præsumpserit, et secundum leges humanas hoc componat, et secundum leges ecclesiasticas inde ecclesiæ quam læsit satisfaciatur, et nostram misericordiam secundum modum culpæ et ut nobis placuerit sustineat.

RP. Cetera capitula responsione non egent, quoniam a vestra sapientia sunt disposita et diffinita.

10. Si aliquis ex fidelibus nostris post obitum nostrum, Dei et nostro amore compunctus, seculo renuntiare voluerit, et filium vel talem propinquum habuerit qui rei publicæ prodesse valeat, suos honores, prout melius voluerit, ei valeat placitare. Et si in alode suo quiete vivere voluerit, nullus ei aliquod impedimentum facere presumat, neque aliud aliquid ab eo requiratur, nisi solummodo ut ad patriæ defensionem pergat.

NOTÆ.

(160) Ubi Hincmaro teste in præsentia procerum regni, exceptis Hugone abbate et Bernardo comite Arvernensi, de Hludowici successione in regno post patris obitum dispositum fuit. SIMOND.

i aliqua occasione filio nostro aut fidelibus de nostro obitu nuntiatum fuerit, non facile r: sed convenient simul fideles nostri, et biliter secundum Dei voluntatem omnia a rdinata disponant.

i nos in Dei sanctorumque ipsius servitio reoccupaverit, eleemosynarii nostri, secundod illis commendatum habemus, de eleemostra decertent. Et libri nostri, qui in theostro sunt, ab illis, sicut dispositum hainter sanctum Dionysium et sanctam MaCompendio et filium nostrum dispartiantur. incmarus venerabilis archiepiscopus, Franco is, Odo episcopus, Gauzlinus abba, Arnulfus Bernardus comes, Chuonradus comes, Adaomes. Similiter de his quæ ad eleemosynam nostræ pertinent, si ipsa obierit, faciant ro superfuerint, ab ipsis salventur usque am, Deo dante, interrogationem.

veniendum, qualem partem imperii, si obier evenerit, sibi decernendam sperare filius debeat; et si Deus alterum filium nobis donare voluerit, quam ipse habeat. Et si ux nepotibus nostris ad hoc se dignum ex, vel si non fecerit, secundum quod nobis cui placuerit, censeatur.

filii noster talem se et taliter præparet, s cum Deo juvante reversi fuerimus, Ro valeat, et ibi Dei et sanctorum apostoquandiu necesse fuerit, servitium agere, eo adminiculante in regem possit coro-

aliter et quo ordine filius noster in hoc maneant, et qui debeant esse quorum auctor, et vicissitudine cum eo sint. Videlicet opis assidue sint cum illo aut Ingilwinus, elphus, sive Odo, seu Hildeboldus. Ex absi alia necessitas non evenerit, assidue a eo Welpho, Gauzlinus, et Folco. Ex covero, aut Teudericus, aut Balduinus, sive dus, seu Adalelmus, alternatim cum illo st, et, quanto sæpius pro nostra utilitate t, Boso et Bernardus. Si versus Mosam it, sint cum eo Franco episcopus, Johannes s, Arnulfus comes, Gislebertus, Letardus, s, Widricus, Gotbertus, Adalbertus, In, Rainerus, una cum prædictis. Si ultra m perrexerit, Hugo abba, Waltherus epiWada episcopus, Gislebertus episcopus, et stri fideles illius partis, una cum prædic- t de aliis fidelibus nostris, secundum quod taque parte regni necesse fuerit.

subito evenerit in aliqua parte regni nevidetur nobis, ut, quia Deo gratias filius venis est, non omnes fideles nostros æqua- at laborare; sed sicut nos jam, Deo juvante, re fecimus, acceptis secum strenuis viris us nostris, inimicis nostris insperate sut, et eos viriliter perterreat; et qui cum

A eo ire non potuerint, mittant cum eo electos viros prout necessitas fuerit.

17. Adalardus comes palatii remaneat cum eo cum sigillo. Et si ipse pro aliqua necessitate defuerit. Gerardus, sive Fredricus, vel unus eorum qui cum eo scariti sunt, causas teneat; et vel una die in septimana ipse causas teneat; et ubicumque fuerint, de pace prævideant.

18. Comites quoque per suos comitatus de reptoribus et malis hominibus prævideant, qualiter pax fiat, et malla teneant, et omnibus qui hostem debent, denuntient ut parati sint, quatinus, si necessitas fuerit, in Dei et nostrum servitium pergere valeant. Et missi nostri qui per omne regnum nostrum constituti sunt, missaticum nostrum, prout eis opportunum fuerit, agere non negligant.

19. Si verra in regno surrexerit, quam comes per se comprimere non possit, filius noster cum fidelibus nostris eam quantocius comprimere studeat, antequam malum in regno nostro accrescere possit.

20. Ut filius noster cum fidelibus nostris in illa parte regni moretur ubi major necessitas fuerit, et nemo in villis nostris vel in villis uxoris nostræ mansionaticum accipiat, et nullus homines nostros sive alios deprædari audeat, et eorum qui nobiscum vadunt beneficia et villæ sub immunitate maneant. Quod si aliquis præsumpserit, in triplo componant, sicut ille qui in truste dominico comittit. Et qui in villas episcoporum, abbatum, vel aliorum fidelium nostrorum deprædationes fecerint, sicut in capitularibus antecessorum nostrorum et in nostro continetur emendent.

21. Ut nemo despiciat litteras nostræ auctoritate aut filii nostri nomine signatas, vel eorum quos in hoc regno cum illo dimittimus, neque inobediens sit quæ sibi mandata fuerint. Quod si præsumpserit, ita multetur sicut in capitulari avi et domni eo genitoris nostri continetur.

22. Monendum quoque et hortandum, ut fidelium nostrorum, qui cum filio nostro remanserint, nullus in consilio tardus appareat; sed unusquisque ut sibi melius visum fuerit loquatur, et post omnium locutiones, quod melius visum fuerit eligant.

23. Qualiter regnum quod necessitate Brittonibus quondam juramento confirmatum fuerat, quia de illis quibus firmatum est nullus superstes est, a fidelibus nostris recipiatur.

24. De regno Aquitanico.

25. Ut post nas cum his quæ nobis ferenda sunt, pergat primum Willebertus episcopus, deinde Arnoldus episcopus, et deinde Wala episcopus. Et ut filius noster et alii nostri fideles ad hoc studeant, ut nihii novi aut mali in hoc regno surgat quod aut per equites aut per cursores pedites non sciamus; quia de vestra prosperitate sicut de nostra semper solliciti erimus. Et si nepotes nostri, filii fratris nostri, sui patris imitantes exempla, post

nos pergere et contra nos insurgere voluerint, non expectetur ut commendemus fidelibus nostris ut nobis occurrant; sed prout plenius potuerint, statim ut hoc cognoscere potuerint, nobis in adiutorium, prout citius potuerint, veniant, et ab hoc omnes semper warniti sint.

26. Ut castellum de Compendio, a nobis ceptum, pro nostro amore et vestro honore perficiatur in testimonium dilectionis vestræ erga nostram benignitatem.

27. De civitate Parisius et de castellis super Sequanam et super Ligerim ex utraque parte, qualiter et a quibus instaurentur, specialiter etiam de castello sancti Dionysii.

28. De Vulframno et Ganzmaro et Hadeberto aurifrice, sicuti statuimus, ita permaneant.

29. De monetis.

30. Qualis hoc perficiatur et ad effectum perveniat, quod Nortmannis dari debet de conjecto.

31. De honoribus Bosonis, Bernardi, et Wilonis, et aliorum illarum partium. Et de cappis (161) et aliis negotiatoribus, videlicet ui Judæi dent decimam, ut negotiatores christiani undecimam.

32. In quibus ex nostris palatiis filius noster, si necessitas non fuerit, morari vel in quibus forestibus venationem exercere non debeat. Carisiacus penitus cum forestibus excipitur. Silvacus cum toto Laudunensi similiter. Compendium cum Causia similiter. Salmonciacus similiter. In Odraia villa (162) porcos non accipiat; et non ibi cacet nisi in transeundo. In Attiniaco parum cacet. In verno porcos accipiat tantum. Arduenna penitus excipitur, nisi in transeundo. Et villæ ad servitium nostrum similiter. In Ligurio porcos et feramina accipiat. Aristallium cum foreste penitus excipitur. In Lens et Wara et Astenido et feramina et porcos capere potest. In Rogitusit ¹⁴⁷⁹ in Scadebolt, Launif, tantummodo in transitu, et sicut minus potest. In Crisiaco similiter. In Lisga porcos tantum accipiat.

33. Ut Adelelmus de forestibus diligenter sciat, quot porci et feramina in unaquaque a filio nostro caciata fuerint.

CAPITULARE.

An. 827, Jun. 16.

46. *Kalend. prædicti mensis, postquam dominus imperator Karolus adnuntiavit generaliter in populum de suo itinere Romam, et quia ordinatum habebat, qualiter filius suus in regno isto consistat, et quorum in specialibus et generalibus causis utatur consilio et adjuvetur auxilio, et quia ordinatum habebat, quomodo Nortmanni de isto regno expellantur, et postea defendantur, et si verra de quacumque parte in isto regno surrexerit, comprimatur, vel defendatur, et*

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷⁸ fortasse legendum est: porcos capere potest in rugitu, sic in Scadebolt. In Launif tantummodo in transitu etc. ¹⁴⁷⁹ optineant 4761. ¹⁴⁸⁰ industrium 4761. ¹⁴⁸¹ competentur 4761. ¹⁴⁸² adjuvante 4761. ¹⁴⁸³ competentes 4761. ¹⁴⁸⁴ sui 4761. ¹⁴⁸⁵ et 4761.

NOTÆ.

(161) i. e. circumcisis, Judæis.

(162) Audriaca villa inter Ambianos et Atrebatenses. S.

A quia de generalibus et specialibus causis generalia et specialia capitula habebat disposita, quæ filio suo et fidelibus suis, qui in isto regno remanebant, data habebat, et secum portabat, dixit quia de ipsis capitulis quædam capitula excerpta habebat, quæ in illorum omnium notitiam recitari volebat. Et tunc jussit Gauzicnum cancellarium, ut hæc sequentia capitula in populum recitaret.

Hæc capitula fecit dominus Karolus imperator et adnuntiari jussit novissime apud Carisiacum.

1. De honore et cultu Dei atque sanctarum ecclesiarum quæ auctore Deo sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante decernimus, ut sicut tempore beatæ recordationis domni et genitoris nostri exultæ et honoratæ atque rebus ampliatae fuerunt, et quæ a nostra liberalitate honoratæ atque ditatæ sunt, de cetero sub integritate sui serventur, et sacerdotes atque servi Dei vigorem ecclesiasticum et debita privilegia juxta reverendam auctoritatem obtineant ¹⁴⁷⁹, eisdem principalis potestas et illustrium ¹⁴⁸⁰ virorum strenuitas, seu rei publicæ administratores, ut suum ministerium competenter ¹⁴⁸¹ exsequi valeant, in omnibus rationabiliter et juste concurrant. Et filius noster hæc supradicta similiter Deo juvante ¹⁴⁸², conservet.

2. Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi, quia, quantum potuerimus et juste et rationabiliter scierimus, unumquemque secundum sui ordinis dignitatem et personam honorare et salvare et honoratum ac salvatum conservare volumus. Et unicuique eorum in suo ordine secundum sibi competentes ¹⁴⁸³ leges, tam ecclesiasticas quam mundanas, rectam rationem et justitiam conservabimus; et nullum fidelium nostrorum contra legem vel justitiam aut auctoritatem et justam rationem aut damnabimus aut dehonorebimus, aut opprimemus, vel indebitis machinationibus affligemus; et legem, ut prædiximus, unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore antecessorum nostrorum habuerunt, in omni dignitate et ordine nos, adjuvante Domino, servaturos perdonamus, illis videlicet qui nobis fideles et obedientes atque adjuutores et cooperatores juxta suum ministerium et personam consilio et auxilio secundum suum scire et posse et secundum Deum ac secundum seculum fuerint, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu imperatori suo et suo ¹⁴⁸⁴ seniori esse debet. Et capitula quæ avus et pater noster pro statu et munimine sanctæ Dei ecclesiæ et ministrorum ejus et pro pace et justitia populi ac quiete regni constituerunt, et quæ nos cum fratribus nostris regibus et nostris et eorum fidelibus communiter constituimus, sed et quæ nos consilio et consensu episcoporum ac ¹⁴⁸⁵ ceterorum

Dei et nostrorum fidelium pro suprascriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, et manere inconvulsa decernimus, similiter et a filio nostro inconvulsa conservari volumus et mandamus ¹⁴⁸⁶.

3. Si comes de isto regno obierit cujus filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his qui eidem comiti plus familiares propinquiores fuerunt, qui cum ministerialibus ipsius comitatus, et cum episcopo in cujus parochia fuerit ipse comitatus, ipsum comitatum praevideant, usque dum nobis renuntietur, ut filium illius qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus. Si autem filium parvulum habuerit, isdem filius ejus cum ministerialibus ipsius comitatus et cum episcopo in cujus parochia consistit, eundem comitatum praevideant, donec obitus praefati comitis ad notitiam nostram perveniat, et ipse filius ejus per nostram concessionem de illius honoribus honoretur. Si vero filium non habuerit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet, qui cum ministerialibus ipsius comitatus et cum episcopo proprio ipsum comitatum praevideat, donec jussio nostra inde fiat. Ex pro hoc ille non irascatur qui illum comitatum praeviderit, si eundem comitatum alteri, cui nobis pla-

A cuerit, dederimus quam illi qui eum catenus praevidit. Similiter et de vassalis nostris faciendum est. Et volumus atque praecipimus, ut tam episcopi quam abbates et comites seu etiam ceteri fideles nostri hoc erga homines suos studeant conservare.

4. Volumus etiam et expresse praecipimus, quod si aliquis episcopus vel abbas aut abbatisa, vel comes aut vassallus noster obierit, nullus res ecclesiasticas aut facultates diripiat, vel comitis aut vassalli nostri aut alicujus defuncti res aut facultates invadere vel usurpare praesumat, vel uxoribus defunctorum laicorum ac filiis quaecumque violentiam inferat, et nullus ad illorum eleemosynam faciendam eleemosynarios eorum impediatur. Quod si aliquis praesumpserit, et secundum leges mundanas hoc cum banno nostro componat, et secundum leges ecclesiasticas inde ecclesiae quam laesit satisfaciatur. Insuper nostram harriscaram, secundum modum culpae, et ut nobis placuerit, sustineat.

B *Post haec lecta capitula, dedit omnibus licentiam cum Dei gratia et sua redeundi ad propria, exceptis his quos specialiter pro specialibus causis considerandis vel pro dona liberanda secum aliquantis diebus manere praecipit.*

HLUDOWICI II, KAROLI F. CORONATIO.

(An. 877. Nov. 30, Dec. 8.)

Sequentia excepto ipso coronationis ordine in Hincmari Annalibus habentur; petitio episcoporum et promissio regis in cod. Parisiensi n. 4761 exstat; ordinem Sirmondus ex codice S. Laurentii Leodiensis edidit.

COMMENDATIO PROCERUM.

Commendatio Ansegisi episcopi et aliorum episcoporum qui adfuerunt apud Compendium, quando benedixerunt Hludowicum filium Karoli imperatoris.

Me ac ecclesiam mihi commissam vobis commendo ad debitam legem et justitiam conservandam et defensionem exhibendam, sicut rex episcopos ecclesiae suae justo iudicio conservare et exhibere debet.

Professio ipsorum.

Ego ille ipse sic profiteor, de ista die et deinceps isti seniori et regi meo Hludowico Karoli et Hermentrudis filio, secundum meum scire et posse et meum ministerium, auxilio et consilio fidelis et adjutor ero, sicut episcopus recte seniori suo debitor est, in mea fide et meo sacerdotio.

Ad suprascriptam vero episcoporum petitionem haec quae sequuntur rex Hludowicus professus est episcopis, et istam ipsam perdonationis scripturam manu sua eis dedit in Compendio ii Kalendas Decembri.

C

Promissio Hludowici regis.

Ego Hludowicus, misericordia Domini Dei nostri et electione populi rex constitutus, promitto, teste ecclesia Dei, omnibus ordinibus, episcoporum videlicet, sacerdotum, canonicorum, monachorum, atque sanctimonialium, regulas a patribus conscriptas et apostolicis attestationibus roboratas ex hoc in futurum tempus me illis ex integro servaturum. Polliceor etiam me servaturum leges et statuta populo qui mihi ad regendum misericordia Dei committitur, per commune consilium fidelium nostrorum, secundum quod praedecessores mei imperatores et reges gestis inseruerunt, et omnino inviolabiliter tenenda et observanda decreverunt. Ego igitur Hludowicus rectitudinis et justitiae amore, hanc spontaneam promissionem meam relegens, manu propria firmavi.

CORONATIO.

Ordo qualiter Hludowicus rex, anno incarnationis dominicae 877, vi Idus decembris, ab Hincmaro archiepiscopo fuit coronatus in Compendio palatio;

VARIAE LECTIONES.

¹⁴⁸⁸ reliqua desunt 4761

quando et hæc quæ sequuntur ab episcopis petita sunt apud regem, et ab eo promissa episcopis.

Petitio episcoporum. A vobis perdonari nobis petimus, ut unicuique de nobis et ecclesiis nobis commissis, secundum primum capitulum quod novissime in Carisiaco dominus imperator pater vester a se et a vobis servaturum, consentientibus fidelibus suis ac vestris atque apostolicæ sedis legatis, legente Gauzleno, denunciavit, canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservetis, et defensionem exhibeatis, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet.

Promissio regia. Promitto et perdono vobis, quia unicuique de vobis et ecclesiis vobis commissis, secundum primum capitulum quod novissime in Carisiaco dominus imperator pater meus a se et a me servaturum, consentientibus fidelibus illius ac nostris atque apostolicæ sedis legatis, legente Gauzleno, denunciavit, canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservabo, et defensionem, quantum potuero, adjuvante Domino, exhibebo, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet.

Hoc est capitulum quod hic commemoratur.

De honore quoque et cultu, vide supra col. 775 et 780 usque conservet.

Benedictiones super Illudovicum regem factæ. Deus, qui populis tuis virtute consulis et amore dominaris, da huic famulo tuo spiritum sapientiæ cum regimine disciplinæ; ut tibi toto corde devotus, in regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus securitas Ecclesiæ dirigatur, et in tranquillitate devotio christiana permaneat. Per Dominum.

Sacri olei infusio. Omnipotens sempiterne Deus, creator et gubernator cæli et terræ, conditor et dispositor angelorum et hominum, qui Abraham famulum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moysi et Josue populo tuo prælatis multiplicem victoriam tribuisti, humilem quoque David puerum tuum regni fastigio sublimasti, eumque de ore leonis et de manu bestię atque Goliæ, sed et de gladio maligno Saul et omnium inimicorum ejus liberasti, et Salomonem sapientiæ pacisque ineffabili munere ditasti, respice, quæsumus, ad preces humilitatis nostræ, et hunc famulum tuum virtutibus quibus præfatos fideles tuos decorasti, multiplici honoris benedictione, condocora, et in regni regimine sublimiter colloca, et oleo gratiæ Spiritus sancti tui perunge, unde unxisti sacerdotes, reges, prophetas, et martyres, qui per fidem vicerunt regna, et operati sunt justitiam, atque adepti sunt promissiones. Cujus sacratissima unctio super caput ejus defluat, atque ad interiora ejus descendat, et cordis illius intimo penetret, et promissionibus, quas adepti sunt victoriosissimi reges, gratia tua dignus efficiatur; quatenus et in præsentis seculo feliciter regnet, et ad eorum

consortium in cœlesti regno perveniat. Per dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui unctus est oleo lætitiæ præ consortibus suis, et virtute crucis potestates aërias debellavit, tartara destruxit, regnumque diaboli euperavit, et ad cœlos victor ascendit. In cujus manu victoria omnis, gloria et potestas consistunt, et tecum vivit et regnat Deus in unitate ejusdem Spiritus sancti per omnia secula seculorum. Amen.

Impositio coronæ. Coronet te Dominus corona gloriæ atque justitiæ honore et opere fortitudinis; ut per officium nostræ benedictionis, cum fide recta et multiplici bonorum operum fructu, ad coronam pervenias regni perpetui, ipso largiente cujus regnum et imperium permanet in secula seculorum. Amen.

Sceptri traditio. Accipe sceptrum, regis potestatis insigne, virgam scilicet rectam regni, virgam virtutis: qua te ipsum bene regas, sanctam ecclesiam, populum videlicet christianum tibi a Deo commissum, regia virtute ab improbis defendas, pravos corrigas, rectos ut viam rectam tenere possint tuo juvamine dirigas: quatenus de temporali regno ad æternum regnum pervenias, ipso adjuvante cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

Benedictiones. Dominus Deus omnipotens, qui dixit ad Moysen servum suum, loquere ad Aaron fratrem tuum, et ad filios ejus dicens, sic benedictis populo meo, et ego benedicam ei, benedicat tibi, et custodiat te. Amen.

Illuminet faciem suam super te, et miseretur tui. Amen.

Convertat vultum suum ad te, et donet tibi pacem. Amen.

Extendat dexteram suæ benedictionis, et effundat super te donum suæ propitiationis, et circumdat te felici muro custodiæ suæ protectionis, sanctæ Mariæ et omnium sanctorum intercedentibus meritis. Amen.

Indulgeat tibi mala omnia quæ gessisti, et tribuat tibi gratiam et misericordiam quam humiliter ab eo deposcis, liberetque te ab adversitatibus cunctis et omnibus visibilibus inimicorum insidiis. Amen.

Multiplicet in te copiam suæ benedictionis, et confirmet in spe regni cœlestis. Amen.

Actus tuos corrigat, vitam emendet, mores componat, et te ad cœlestis paradisi hereditatem perducatur. Amen.

Talique intentione repleti valeas quæ si in perpetuum placeat. Amen.

Angelos suos bonos semper et ubique, qui te præcedant, comitentur, et subsequantur, ad custodiam tuam ponat; et a peccato, seu gladio, et ab omnium periculum discrimine de sua potentia liberet. Amen.

Inimicos tuos ad pacis caritatisque benignitatem convertat, et odientibus te gratiosum et amabilem

Pertinaces quoque in tui insectatione et odio salutari induat. Super te autem sancti sempiterna effloreat. Amen.

oriosum te atque triumphatorem de visibilibus et invisibilibus hostibus Dominus semper tibi, et sancti nominis sui timorem pariter et in continue cordi tuo infundat, et in fide rectis operibus perseverabilem reddat, et pace in tuis concessa, cum corona victoriae ad per te regnum perducat. Amen.

Qui te voluit super populum suum constituere

et regem, et in presenti seculo felicem et aeternae felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

Clerum ac populum, quem sua voluit opitulatione tuae subdere ditioni, sua dispensatione et tua administratione per diuturna tempora te faciat feliciter gubernare: quo divinis monitis parentes, adversitatibus cunctis carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo ministerio fidei amore obsequentes, et in presenti seculo pacis tranquillitate fruantur, et tecum aeternorum civium consortio potius mercantur. Amen. Quod ipse praestare dignetur.

HLUDOWICI JUNIORIS ET HLUDOWICI KAROLI F. CONVENTUS FURONENSIS.

(An. 878. Nov. 1)

Actio quae inter gloriosos reges, Hludowicum Karoli imperatoris, itemque Hludowicum regis Hludowici, in loco qui vocatur Furonis, mense Novembris, ipsis et communibus fidelibus suorum faventibus et consentientibus, facta est, in incarnationis dominicae 879, indictione II, die roge Hludowico filio Karoli.

Et inter patrem meum Karolum et patrem Hludowicum regnum Hlotharii divisum fuit, ut ita consistat. Et si aliquis nostrorum de regno paris sui ex hoc aliquid purpetabit, jussu nostro illud dimittat.

Regno vero quod Hludowicus imperator Italiae, quia nec dum ex illo aliqua divisio facta est, et modo illud tenet, ita teneat, donec Dolente iterum simul venientes, cum communibus nostris inveniamus et diffiniamus hoc melius et justius nobis visum fuerit. Regno autem Italiae, quia modo nulla ratio esse, omnes sciant, quia partem nostram de illo et requisivimus et requirimus, et Domino iure requiremus.

CAPITULA.

Ista sequenti die statuta sunt.

Et quia firmitas amicitiae et conjunctionis non modo, quibusdam praepedientibus causis, esse potuit, usque ad illud placitum, quod simul ut placitum statutum habemus, talis enim amicitia non manebit Domino auxiliante de corde puro scientia bona et fide non ficta, ut nemo suum regnum, regnum aut fideles suos, vel aliquid ad salutem sive prosperitatem ac honorem pertinet, discipiat aut forconsiliet.

Et si in cujuscumque nostrum regno pagani pseudochristiani insurrexerint, unusquisque ter suum parem, ubicumque necesse fuerit et rationabiliter potuerit, aut per semetipsum aut alios fideles et consilio et auxilio prout melius erit adjuvet.

Et si ego vobis superstes fuero, filium vestrum Hludowicum adhuc parvulum et alios filios vestros vobis Dominus donaverit, ut regnum paternum hereditario jure quiete tenere possint, et consilio et auxilio, prout melius potuero, adjuvabo. Si autem vobis ibi superstites fueritis, filios meos Hludowicum

et Karolomannum, et alios quos divina pietas mihi donare voluerit, ut regnum paternum quiete tenere possint similiter et consilio et auxilio, prout melius potueritis, ut adjuvetis rogo.

4. Ut si aliqui susurriones et detractores, et qui paci nostrae invident et quietum regnum esse non patiuntur, inter nos lites et contentiones atque discordias seminare voluerunt, nullus nostrum hoc recipiat aut libenter acceptet, nisi forte ad hoc rationem coram nobis utrisque et communibus fidelibus nostris perducere voluerit. Si vero hoc noluerit, cum nullo nostrum aliquam societatem habeat, sed omnes illum, sicut mendacem et falsatorem et inter fratres volentem seminare discordias, communiter a nobis abiciamus, ne de cetero quisque talia mendacia auribus nostris inserere audeat.

5. Ut communiter, prout citius potuerimus, missos nostros ad Karolomannum et Karolum, gloriosos reges, dirigamus, qui eos ad placitum quod octavo Idus Februarii statutum habemus invitent, et, ut nullatenus venire differant, obsecrent; et si secundum quod optamus venire voluerint, communiter nos ad Dei voluntatem et sanctae ecclesiae salvationem, ac communem honorem nostrum ac profectum, atque salvamentum totius populi christiani nobis commissi, Domino cooperante ita jungamus, ut de cetero in eo qui unus est, unum simus et unum velimus, et id ipsum dicamus, secundum Apostolum, et faciamus omnes, ut non sint in nobis ulla schismata.

6. Si autem illi, obsecratione nostra vocati et invitati, aut missi eorum ad praefatum placitum venire distulerint, nos, secundum quod statutum habemus, illuc omnino venire, et nos secundum Dei voluntatem conjungere omnimodis non omittemus, nisi forte talis inevitabilis necessitas evenerit, pro qua id fieri nullatenus possit. Et si hoc acciderit, ad tempus quisque pari suo hoc rescire faciat; et propterea amicitia nostra nec minuatur nec immutetur, donec Domino jubente congruo tempore perfecte confirmetur.

7. Ut res ecclesiarum in cujuscumque regno caput fuerit, tum de episcopalibus quam de abbatibus, sine

ulla contradictione rectores ipsarum ecclesiarum illas possideant; et si aliquid ibi mali factum a quoquam est, in cujuscumque regno illæ res consistunt, legaliter exinde justitiam reddere faciat.

8. Et quia per vagos et in tyrannica consuetudine irreverentes homines pax et quies regni perturbari solet, volumus, ut ad quemcumque nostrum talis venerit, ut de his quæ egit rationem et justitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem

rectam subterfugerit, omnes in commune, in cujus regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno expellatur vel deleatur.

9. Volumus, ut hi qui merito proprietatem illorum in regno nostro perdiderunt, ita judicentur, sicut temporibus nostrorum antecessorum inventum fuit; qui vero dicunt injuste se proprietatem illorum perdidisse, veniant in nostram præsentiam, et sicut justum est, ita illis judicetur, et sua recipiant.

BOSONIS REGIS ELECTIO.

(An. 879. Oct. 15.)

Edita primum a Paradino in Annalibus Burgundiæ acta conventus Mantalensis, Sirmondus Tom. III Conciliorum, adjectis ex Paradini relatione episcoporum subscriptionibus, atque Bouquetus tom. IX, p. 304, iterum vulgaverunt.

ELECTIO BOSONIS REGIS.

Cum convenissent sancti patres in nomine Domini salvatoris nostri, conventum celebraturi apud (168) Mantalam territorii Viennensis, de multis ecclesiæ negotiis tractaturi, et sanctæ sollicitudinis secretarium penetraturi, multis emergentibus, et suimet consideratione cogentibus, sacerdotalis affectus ex antiquo patrum cordibus infusus evidenter dictavit ei personæ curam gerere, cujus adminiculo tam in veteri testamento, quam et in novo consuevit populo condignum regimen exhiberi. Et quoniam jam olim ejusdem personæ præsidii tam ipsi patres, quos gratia divina episcopos vocari concessit, quam principes et totum vulgus carentes, nullis compatiens fulciebantur vel juvabantur auxiliis, præsertim cum, rege communi morte recepto, nullus in eos sua viscera per caritatis largitatem ostenderit, anxiami plurimum compulsi sunt, quia non solum in internis per invisibilem inimicum, sed etiam in apertis per visibiles inimicos, etiam ex his, quos ipsa Christi peperit sancta mater ecclesia pessumdari funditus videbantur. Itaque dum mentis aciem usquequaque verterent, et simul cum nobilioribus ad hanc necessitatem submovendam idoneas personas considerarent, non inventientes qui sui consultationi respondere vellent, utpote negligentibus cunctis tantum laborem ob honorem Dei et sanctorum ejus et matris ecclesiæ sumere, omnes inflammati Deum omnium principem pro hac angustia medullitus exoraverunt, ut is qui curam singularem habet mortalium, et cujus dispositio curricula vergit omnium seculorum, et rectum daret consilium, et evidens consilii promeret indicium. Denique cni patet omne cor, et omnis voluntas loquitur, fatigatos majorum et minorum inspiciens animos, quoddam clarescere fecit solatium et quodammodo præsentavit suffragium. Sane omnibus unum sapientibus et per divinam visitationem idem indi-

B visibiliter ambientibus, cordi fuit exhibitus homo, jamdudum in principatu domni Karoli defensor et adjutor necessarius: cujus post se filius ejusdem imperatoris, cernens ejus insignem prudentiam, amplificare delegerat dominus rex Ludovicus. Ipse etiam non tantum in Galliis, sed et in Italia cunctis enituit, ut dominus apostolicus Joannes Romensis, instar filii complexus, ejusdem sinceritatem multis præconiis extulerit, et ad suam tutelam, revertens ad sedem propriam, delegerit. Ergo nutu Dei, per suffragia sanctorum, ob instantem necessitatem, et eam, quam in eo compererunt, expetibilem utilitatem et prudentissimam atque providentissimam sagacitatem, communi animo, parique voto, et uno consensu, clarissimum principem dominum Bosonem, Christo præduce, ad hoc regale negotium petierunt, et unanimiter elegerunt. Qui etsi consideratione tanti laboris renuerit et abdixit, oppositis his quæ Dei sunt et ejus ecclesiæ, tandem obedienter colla promittendo submitit. Electus autem Deo struitur, preces funduntur, domini nostri Jesu Christi gratia, quæ præcessit in velle, in certo perfecto satis efficax postulatur. Et ut hæc electio præsentibus et futuris certius innotescat, omnium episcoporum subscriptio luce clarius indicat. Actum apud Mantalam publice, anno incarnationis dominicæ 879, Idibus Octobris.

Et subscripserunt episcopi, Ottraronus archiepiscopus Viennensis, Aurelianus archiepiscopus Lugdunensis. Teutrannus archiepiscopus Tarantasiensis, Rotbertus archiepiscopus Aquensis, Radbertus episcopus Valentie, Bernarius episcopus Gratianopolitanus, Helias episcopus Vasionensis, Hemicus episcopus Diensis, Adalbertus episcopus Maurienne, Biraco episcopus Wapicensis, Eustorgius episcopus Tolonensis, Girbaldus episcopus Babilonensis, Hieronymus episcopus Lausanensis, Richardus episco-

NOTE.

(165) Nunc est vicus pagi Viennensis in Allobrogibus, Viennam inter et Valentiam situs, vocatusque Gallice *Mantaille*. Bouq.

4) Agathensis, Guntardus episcopus Matisco-
Rostagnus archiepiscopus Arclatensis, Theo-
archiepiscopus Vesontionensis, Aetherius
us Vivariensis, Leodoinus episcopus Massi-
Germardus episcopus Arausicensis, Ratfri-
episcopus Avenionensis, Walefridus episcopus
nsis, Edoldus episcopus Regiensis.

adi ad Bosonem regem designatum legatio.

synodus Mantalensis territorii Viennensis,
in Domini nostri congregata, simul cum
ibus, inspirante divinitate summæ majesta-
tera devotione vestram prudentiam, clarissi-
iceps, adit, petens addiscere vestra certissima
sione, qualem vos velitis in principatu, quo
limari per divinam misericordiam optamus,
is ostendere. Si videlicet honorem Dei omni-
s et dilectionem in fide catholica veraciter
ari estis, et ecclesiam illius pro viribus exal-
Si vultis omnibus, sicut boni principes qui
cesserunt, et quorum formam litteris et fama
legem, justitiam et rectum concedere et
; tenentes humilitatem, quæ est fundamen-
tutum, cum patientia, et animo sereno, hu-
s, ad damnandum incondito, sed in omnibus
romissis stabili et certo, bene per Dei gra-
reparato et ornato, sobrietate competenti
s. Qui sitis accessibiles omnibus recta sugges-
is, et pro aliis intercedentibus, quærentes
prodesse quam præesse, sequentes vestigia
um principum, calcantes iram, sævitiam,
m, avaritiam, cupiditatem, indignationem et
iam : justus patricius vestris majoribus et
bus apparentes, veritatem ore et opere præ-
s, salubre consilium libenter audientes,
a vitiorum declinantes et persequentes, vir-
tutes, defensionem et mamburgium¹⁴⁸⁷ sin-
hibentes. Ut neque eadem sancta synodus
ales vestri cum ea sentientes, nunc de vobis
tate maledicantur vel detrahantur in futuro,
sacro vestro principatu nobis, ut credimus,
tro juste derogetur : sed sit pax et veritas
um suffragiis, per divinam gratiam, prælati-
litis, sacerdotibus et illis commissis primati-
um eis auctoritatem evangelicam et apostoli-
um justa lege humana consenseritis et obser-
is, ut per omnia et in omnibus benedicatur
Precatur etiam sacerdotalis et laicalis fide-
faciat vestra prudentia unumquemque in
domo suam vas possidere in sanctificatione
pro.

osonis regis electi ad synodum responsio.

atissimæ synodo et cunctis primoribus nostris
is humilis Christi vernaculus Boso. Primum
sincerissimæ devotioni gratiarum actiones

nundeburdium.

A corde et ore rependo, quod licet immerito, sola ve-
stra benevolentia, per incommutabilem Dei gratiam,
amplecti me visceribus vestris ad liquidum compe-
rio. Pariter quoque, quod fervor vestræ caritatis ad
id officium me promoveri divinitus optat, ut mea
parvitas matri meæ, quæ ecclesia Dei vivi est, ob
immortalem remunerationem decertare valeat. Ego
autem, conscius meæ conditionis et figmenti fragi-
lis, imparem me judicans tanto negotio, omnimodis
abnuissem, nisi per Dei nutum vobis cor unum da-
tum, et animam unam in unum consensum adver-
tisssem. Obediendum itaque pro certo cognoscens
inspiratis a Deo tam sacerdotibus quam nostris
amicis et fidelibus, non reluctor, nec audeo, vestris
jussionibus. Quod vero requisistis, qualem me præ-
bere vellem in committendo per Dei misericordiam
in regimine futuro, et simul ostendistis normam, et
instruxistis dogmate sacro, libentissime suscipio.
Amplector catholicam fidem, in qua et nutritus
sum, quam purissimo corde teneo, ore veracissimo
pronuncio, pro quo paratus sum impendi et super-
impendi, si sic placuerit domino Deo nostro. Ec-
clesiarum privilegia, juvante domino nostro Jesu
Christo, restaurare et conservare, et justitiam per
vestrum commune consilium curabo. Omnibus, ut
monuistis, legem, justitiam et rectum mambur-
gium, auxiliante Deo, conservabo et impendere cu-
rabo : quo sequens præcedentium bonorum princi-
pum vestigia, tam sacris ordinibus quam vobis,
nostris fidelibus, consulere certem, æquitatem ser-
vando. De moribus meis, licet me peccatorem præ-
omnibus sciam, voluntatem meam hanc esse vera-
citer assero, ut per omnia morigerum bonorum, et
in nullo malorum ostendam. Si autem, quoniam
homo sum, contra quemlibet animo excessero,
secundum vestrum consilium corrigere curabo. In
quo precor reverenter, ut quod justius et rationabi-
lius inveneritis, mihi congrue pro tempore et loco
suggerentes, vos ipsos in me honoretis : quoniam et
ego, si quis vestrum in me deliquerit, emendationem
rationabiliter accessibilis factus expectabo. Evan-
gelicam et apostolicam auctoritatem cum justa lege
sequar humana, ut ipso præduce et comite, per om-
nia et in omnibus benedicatur Deus. De domo no-
stra, sicut me monuistis, quia Deus in sanctis habi-
tat, sollicitudinem adhibebo, et ut decenter quisque
incedat, studiosissime procurabo. Igitur, domini
mei, sacrosancti pontifices, ecclesiæ summi Dei no-
stri præsules, et vos omnes nostri fideles, primates
et subprimates, confusus de Dei gratia et auxilio,
per sanctorum ejus suffragia, quia vestris jussioni-
bus fave, precor vos et obsecro, ut per ipsum et
cum ipso, tam piis ad ipsum interventibus, in tanto
subeundo labore meam necessitatem et humilitatem

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

1) Corrigendum, *Aptensis*. Et certe tunc temporis Alaricus Agathensis erat episcopus, nec unquam
timania regnavit Boso. Bouq.

juvetis, quam etiam humanis adminiculis et auxiliis pro posse suffragari mihi certetis. Quod si cui displicet, et aliter animo tenet, quæso patenter edicat, et se nobiscum in nullo decipiat. Simulque precor per caritatem qua fervetis, ut communi faventes utilitati, triduanis solemniter pre-

A cibus dominum Deum nostrum cum plebibus vobis commissis exoretis, ut propter peccata mea, vel levitatem meam, vos aut me ad deceptionem populi sui nequaquam errare permittat, sed suam ex hoc voluntatem misericorditer ostendat.

KARLOMANNI, HLUDOWICI II F., GALLIÆ REGIS, PROMISSIO APUD CARISIACUM

(An. 882. Sept. 9.)

Capitulum hoc Karlomanni « quando post mortem Ludowici fratris integrum regnum sortitus est anno 882 mense Septembri » ex codice Rivipullensi primus edidit Baluzius. Desiderabatur in codice mensis, sed Baluzius, Karlomannum a proceribus fratris mense Augusto defuncti evocatum, mense Septembri in portione fratris commoratum esse observans, eum isto quoque mense in regno fratris coronatum fuisse conjecit.

Petitio episcoporum ad dominum Karolomannum regem, quando ei se commendaverunt in Carisiaco v Idus Septembris. anno 882.

A vobis perdonare petimus, ut unicuique de nobis et ecclesiis nobis commissis, secundum primum capitulum quod novissime in Carisiaco dominus imperator avus vester a se et a Patre vestro servaturum, coassensientibus fidelibus illius ac patris vestri atque apostolicæ sedis legatis, legente Gauzleno, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservetis, et defensionem exhibeatis, sicut rex in suo regno unicuique et episcopo et ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet, et quemadmodum continetur in scripto quod in Ferrariorum monasterio coram altare sancti Petri perdonastis, et manu propria una cum fratre vestro confirmastis.

B *Promissio domni Karolomanni regis ad supradictam petitionem.*

Promitto et perdono vobis, quia unicuique de vobis et ecclesiis vobis commissis, secundum primum capitulum quod novissime in Carisiaco dominus imperator avus meus a se et a patre meo servaturum, consentientibus fidelibus suis ac patris mei atque apostolicæ sedis legatis, legente Gauzleno, denuntiavit, canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservabo, et defensionem, quantum potuero, adjuvante Domino, exhibebo, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet, et quemadmodum continetur in scripto quod in Ferrariorum monasterio coram altare sancti Petri perdonavi. In hoc, ut vos mihi secundum Deum et secundum seculum sic fideles adjuvatores et consilio et auxilio sitis, sicut vestri antecessores boni meos melioribus prædecessoribus extiterunt, secundum scire et posse.

KARLOMANNI CAPITULA IN BROILO COMPENDII.

(An. 883. Febr. 22.)

Sirmondi et Baluzii editiones repetimus.

Hæc capitula quæ sequuntur, sunt promulgata a domino glorioso rege Karlomano anno incarnationis dominicæ 883, viii Cal. Martias, feria 6, anno regni sui in Francia primo, in broilo Compendii palatii de rapinis.

1. Communi fidelium nostrorum consilio statutum habemus, ut rapinam nullus deinceps faciat aut facienti consentiat.

2. Ut rapina quæ retro est acta, cum omni diligentia emendetur, et condignam pro hoc harmiscaram is qui eam fecit sustineat.

3. Ut si quis post hunc conventum et bannum nostrum rapinam faciens inventus fuerit, is cuius homo eam fecerit, eum ad legalem emendationem in præsentiam nostram adducat. Quod si eum adducere non potuerit, pro eo secundum statuta legum emendet. Eum autem qui justitiam fugerit, sciant omnes esse forbonatum, ita ut nullus eum nisi ad præsentandum recipiat.

KARLOMANNI CAPITULA APUD VERNIS PALATIUM.

(An. 884. Mart.)

Capitula a Sirmondo ex codice 3b) sancti Vincentii Metensis edita, a Baluzio ex codice 3c) Palatino recognita, tertia demum vice ope codicis 3) bibl. regiæ Parisiensis inter supplementa Latina n. 75, sæc. I, vulgamus.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Karlo-

D ad palatium Vernis anno dominicæ incarnationis 884, anno autem regni nostri quinto, indictione secunda, mense Martio convenissimus, et partem fidelium nostrorum nobiscum, placuit ut quedam

statuta sacrorum canonum necnon quædam capitula antecessorum nostrorum renovarentur; quia graviter et moleste ferimus, quod peccatis impediens et malitiis perversorum hominum exuberantibus, ultra modum vilescunt atque pene adnullata existunt, præcipue illa quæ contra malum rapinæ et depredationis a sanctis patribus sunt promulgata, et a christianissimis regibus auctoritate regia confirmata. Siquidem ita passim longe lateque hoc venenum diffusum et dispersum est, ut quasi libere jam male abutantur omnes infecti et corrupti corpore et anima hoc tam sceleratissimo atque mortifero morbo, non recogitantes hoc quod Paulus dicit, immo Deus omnipotens per ipsum: *Rapaces regnum Dei non possidebunt*. Neque illud quod alibi Apostolus ait, quia si nosmetipsos comedimus et consumimus, id est depredamur, cito deficiemus. Compleatur ergo in nobis, immo per nos, quod omnipotens Deus per Isaiam prophetam impropere dicens: *Unusquisque carnem brachii sui vorabit*, id est, substantiam fratris sui diripiet. Carnem enim brachii sui devorat, et sanguinem brachii sui bibit, qui substantiam proximi sui tollit, unde caro sustentari debuit. Non est autem mirum, si pagani et exteræ nationes nobis dominantur nobisque bona temporalia tollunt, dum unusquisque proximo suo per vim tollit unde vivere debet. Ideo juste convenit nobis illud quod omnipotens Deus per Isaiam prophetam minatur dicens: *Væ qui prædatis, nonne et ipse prædaberis?* Nos vero prædamur fratres nostros, et idecirco pagani merito nos nostramque substantiam depredantur. Quomodo igitur securi poterimus pergere contra inimicos sanctæ Dei ecclesiæ et nostros, cum rapina pauperis inclusa est in domo nostra? et non solum domi reclusa est, verum etiam plerumque evenit, ut pleno ventre rapina in hostem quidam proficiscantur. Et quomodo poterimus inimicos nostros devincere, cum sanguis fratrum nostrorum ab ore nostro distillat, et manus nostræ plenz sunt sanguine, et brachia pondere miseriarum et rapinarum gravantur, totaque virtus animi corporisque debilitatur? Preces nostræ a Deo non recipiuntur, quia clamores et ploratus atque suspiria pauperum et orphanorum, pupillorum atque viduarum præoccupant et præveniunt preces nostras, quæ crudis carnibus fratrum nostrorum gravatæ raucitudinem acceperunt, nullam sonoritatem virtutum habentes. Et sunt multi qui ex ipsa rapina videntur elemosynas facere, non intellegentes, quod de talibus dicit Esaias: *Qui offert Domino de rapina oblationem, quasi qui mactet Alium ante patrem*. Et sunt nonnulli qui de homicidiis, adulteriis, perjuriis, incendiis consilium et pœnitentiam quærant, et malum rapinæ pro nihilo ducunt, non intellegentes quia quot pauperes quis expoliat et fame ac nuditate periclitari facit, tot homicidia perpetrat: quia tunc proximum suum interficit, dum

A unde vivere debet ei tollit. Et scimus, dicente Paulo apostolo, quia omnis homicida non habet vitam in regno Dei, et homicidas et adulteros iudicabit Deus. Quia ergo rapaces regnum Dei non possidebunt, nisi ea reddiderint quæ tulerint, et insuper pœnitentiam egerint, fugiamus hoc tantum malum, unde tot ac tanta alia mala procedunt, et diligamus proximos sicut nosmetipsos, adimplentes legem quæ dicit: *Non concupiscas rem proximi tui, nec omnia quæ illius sunt*. Quia aliter neque inimicis nostris poterimus resistere, neque regnum Dei possidere.

B 1. Volamus itaque, ut palatium nostrum, more prædecessorum nostrorum, et Dei cultu, et regali honore, sed et religionis habitu, et unanimi concordia, atque pacis ordine stabilietur, et in eodem palatio nostro pax prædecessorum nostrorum sanctionibus servata, per omne regnum nostrum exequenda proferatur.

2. Decernimus igitur, ut omnes in palatio nostro commanentes, et illud undique adeuntes, pacifice vivant. Quod si aliquis corrupta pace rapinam exercuerit, per nostram regiam auctoritatem et missi nostri iussionem ad palatium adducatur audientiam; ut secundum quod in capitulis antecessorum continetur, legali multetur iudicio, tripla compositione peracta cum dominico banno.

C 3. Si quis vero absque seniore aut infra palatium aut circa illud degens hoc idem fecerit, hunc missus noster adeat, et ad ipsum palatium iussu nostro eum venire præcipiat. Quod si ausu temerario venire contempserit, vi ad nostram præsentiam adducatur, subdendus prædecessorum nostrorum sanctionibus. Si autem et nos et missum nostrum contempserit, et ad nos venire noluerit, et se defendendo ibi occisus fuerit, et aliquis parentum aut amicorum ejus inde factam fidelibus nostris qui eum occiderint portare voluerit, potestative eam jurare faciemus, et fideles nostros regia auctoritate exinde adjuvabimus.

D 4. Placuit etiam nobis et fidelibus nostris, ut quicumque infra regnum nostrum aliquid rapuerit aut depredatus fuerit, omnia in triplum componat, et bannum dominicum persolvat, et insuper publicam pœnitentiam inde faciat, sicut in capitulari antecessorum continetur. Si autem colonus aut servus fuerit, similiter omnia in triplum componat, aut dominus pro eo sexaginta ictus bene pressos accipiat, et insuper publicam pœnitentiam inde agat; cujus modus erit in consideratione episcopi, secundum quantitatem facti: quia fornicationes et adulteria atque homicidia, necnon incendia, ebriitates aliaque quamplura vitia exinde prodeunt. Si quis autem negaverit factum, si comprobatus non fuerit, propria manu juramento se excondicat¹⁴⁸⁸; excepto nostris vassis dominicis, pro quibus illorum homines meliores juramentum persol-

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁸⁸ se abscondat 3.

vent. Hoc vero cum summa diligentia tali modo procurabitur.

5. Episcopus in cujus parrochia aliquis consistens aliquid deprædatus fuerit, semel et bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum sua admonitione per suum presbyterum canonice ad emendationem [sive ad compositionem ¹⁴⁸⁹] et ad pœnitentiam, ut Deo et ecclesiæ satisfaciatur quam læsit. Si autem despexerit atque contempserit ejus ¹⁴⁹⁰ admonitionem atque saluberrimam invitationem, feriat illum pastoralis virga, hoc est sententia excommunicationis, ut a communione sanctæ ecclesiæ omniumque christianorum sit separatus usque ad congruam satisfactionem et [dignam ¹⁴⁹¹] emendationem. Quam excommunicationem debet idem episcopus seniori illius notam facere et omnibus suis coepiscopis, ne eum recipiant usque ad [dignam ¹⁴⁹²] satisfactionem.

6. De illis autem qui infra parrochiam beneficia et alodum non habent, et alterius episcopi parrochiani sunt, et dum ad curtem pergunt aut de loco ad locum iter faciunt, rapinas et deprædationes infra parrochiam faciunt, placuit nobis ut si ita prope episcopum, ut ei deprædatio illorum nota fieri possit, antequam parrochiam ejus exeant, mittat strenuum et prudentem presbyterum, qui sua vice rationabiliter illos ad emendationem vocet. In quo superior modus compositionis et emendationis servabitur, si vocati venire noluerint. Si vero vocationem atque ammonitionem episcopi superbe contempserint, simili sententia excommunicationis feriatur qua et illi qui infra parrochiam res aut beneficia habent; et insuper excommunicentur, ne extra parrochiam exeant antequam superiora statuta adimpleant. Quorum excommunicatio seniori illorum et proprio eorum episcopo significanda est, ne eos recipiant antequam illuc redeant ubi rapinam fecerunt, ibique pleniter emendentur.

7. Et quoniam episcopi, qui nostris et suis et communibus ecclesiæ atque totius regni necessitatibus occupati sunt, non valent cuncta soli ¹⁴⁹³ prospicere quæ infra fines parrochiæ illorum perpetrantur, statuimus, ut quotiescumque episcopi a propria civitate digrediuntur, tales adjutores unusquisque in sua civitate relinquat qui hæc omnia in sua civitate prudentissime peragant, et pauperes sanguine Christi redempti semper in civitate præsentem inveniant a quo responsum et consolationem accipiant. In vicis autem et villis longe a civitate remotis, constituat unusquisque episcopus reverendos et cautos atque prudentia [morum ¹⁴⁹⁴] tempera-

tos presbyteros, qui sua vice superiora statuta [modeste] perficiant, et ad quos alii presbyteri juniores et minus cauti suam causam referant.

8. Placuit nobis [et fidelibus nostris ¹⁴⁹⁵] pro communi utilitate et instanti necessitate, ut nullus episcoporum graviter ferat, si ejus parrochianum pro hujusmodi causa deprædationis alter episcopus excommunicaverit.

9. Et quia ad tantum malum funditus eradicandum [atque tollendum ¹⁴⁹⁶] et tantum bonum plantandum [atque statuendum] necesse habet episcopalis auctoritas judiciali potestate adjuvari, placuit nobis nostrisque fidelibus in commune, ut missi dominici suis in locis ex hoc fideliter adjuvent, et comes præcipiat suo vicecomiti suisque [vicariis atque] centenariis ac reliquis ministris rei publicæ, necnon Francis hominibus mundanæ legis documentis eruditis, ut pro amore Dei omnipotentis ac pace sanctæ ecclesiæ et fidelitate nostra ex hoc adjuvent, quantum melius potuerint [tam per se quam cum ministris ecclesiæ (165)], quoties episcopi aut ministri illorum, sive etiam ipsi pauperes, [super hac re] eos appellaverint; ita ut ministri ecclesiæ habeant auctoritatem sui episcopi, et ministri comitis auctoritatem nostram et sui comitis.

10. Volumus autem, ut si episcopalem aut ¹⁴⁹⁷ regiam auctoritatem ausu temerario aliquis pro nihilo duxerit, in comitatu consistens, aut iter faciens, si quod injure abstulerit, legaliter ¹⁴⁹⁸ emendare contempserit, et rebellis existens, si sibi occisus fuerit, nulli fidelium nostrorum qui eum occiderit aliquis laidam portet, neque pro ejus morte aliquid componat. Si vero aliquis parentum [aut amicorum] ejus aliquam [inde] laidam portare voluerit, potestative eam jurare faciemus, et fideles nostros regia auctoritate exinde adjuvabimus.

11. De nostris quoque dominicis vassallis jubemus, ut si aliquis prædas egerit, comes in cujus potestate fuerit, ad emendationem eum [venire] vocet. Qui si comitem aut missum illius audire noluerit, per forciam illud emendare cogatur prout lex docet et quemadmodum in capitularibus regum [antecessorum nostrorum] tenetur insertum, in eodem loco ubi præda commissa fuerit. Quod si proclamaverit, ante præsentiam nostram velle distringi potius quam ante comitem, per credibiles fidejussores aut per sacramentum melioris hominis ante nos venire permittatur, ut ibi talis ratio finem accipiat. Honore enim talem nostris vassis dominicis concedimus, ipsi non sicut reliqui manu propria sacramentum jurent, sed melior homo illorum et credibilior illud

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁸⁹ s. a. c. addunt 3c. atque Regino Burchardusque; desunt in 3. 3b. ¹⁴⁹⁰ deest 3. ¹⁴⁹¹ addunt iidem; deest in 3. 3b. ¹⁴⁹² addunt iidem; deest in 3. 3b. ¹⁴⁹³ bibi 3b. S. ¹⁴⁹⁴ hæc addunt 3c. et Regino, desunt in 3. 3b. ¹⁴⁹⁵ cl. f. n. addunt 3 c. et Regino; deest 3. 3b. ¹⁴⁹⁶ uncis inclusa unus 3c. habet. ¹⁴⁹⁷ a. etiam r. a. 3c. ¹⁴⁹⁸ l. q. i. a. e. c. 3c.

NOTÆ.

(165) Hic et infra uncis inclusa unus 3 c. habet.

agere non differat. Si autem quæ supra diximus despexerint, et nullo modo emendare voluerint, et in contemptu permanentes ibi occisi fuerint, nullam contra ipsos qui eos occiderint iracundiam tenebimus unquam. Quod si aliquis parentum [aut amicorum eorum] inde fidam portare voluerit, [potestative eam ei jurare faciemus, sicut superius dictum est, et] nostra regia auctoritate ¹⁴⁹⁹ exinde eum ¹⁵⁰⁰ juvabimus. Si vero dixerint, quod eis comes non secundum legem fecerit, sed pro aliqua ¹⁵⁰¹ iracundia [aut invidia] quam [ante] contra illos tenebat, [illud fecerit], hoc comes eis ante nos satisfaciat, [secundum quod nobis placuerit], quod non ob aliud quam pro rapina sit actum.

12. Ut autem omnis occasio rapinæ tollatur, volumus, ut presbyteri qui bonum exemplum [caritatis] omnibus ostendere debent, hospitales existant, sicut Apostolus dicit: *Hospitales invicem sine murmura-*

tionem, quam ¹⁵⁰² præbeant iter facientibus, quia per illam ¹⁵⁰³ placuerunt quidam Deo, angelis hospitio susceptis ¹⁵⁰⁴.

13. Placuit nobis [et nostris fidelibus, ut presbyteri suos parochianos admoneant, ut et ipsi hospitales existant, et nulli iter facienti mansionem denegent. Et ut omnis occasio rapinæ tollatur, nihil carius vendatur ¹⁵⁰⁵ transeuntibus, nisi sicut in mercato accipiunt ¹⁵⁰⁶. Quod si carius vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, et illius jussu cum humanitate eis vendant.

14. Volumus ut presbyteri et ministri comitis villanis præcipiant, ne collectam faciant quam vulgo geldam ¹⁵⁰⁷ vocant contra illos qui aliquid rapuerint. Sed causam suam ad illum presbyterum referant qui episcopi missus est, et ad illos qui in illis locis ministri comitis super hoc existunt, ut omnia prudenter et rationabiliter corrigantur.

ODONIS REGIS ELECTIO.

(An. 888, Dec. vel 889 Jan.)

Ex actis ejus exstat nonnisi promissio regis a Baluzio tom. II, 291, hoc titulo edita: « Capitulum Odonis regis quando uuctus a Walterio archiepiscopi Senonensi anno 888.»

Promitto et perdono unicuique vestrum et ecclesiis vobis commissis, quia canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservata, et contra depredatores et oppressores ecclesiarum vestrarum et rerum ad easdem pertinentium defensionem secundum ministerium meum quantum mihi posse Deus ^C dederit, exhibebo; et jus ecclesiasticum et legem canonicam vobis ita conservabo, et res ecclesiarum vestrarum, tam a regibus, vel imperatoribus, quam a reliquis Dei fidelibus collatas, sub integritate et immunitate absque aliqua inhonoratione permanere concedam, quas modo juste et legaliter vestrae retinent ecclesiæ; et eas augmentare et exaltare secun-

dum debitum uniuscujusque servitium, prout scire et posse mihi Deus rationabiliter dederit et tempus ditaverit, studebo, sicut mei antecessores, qui hoc bene et rationabiliter observaverunt, vestris prædecessoribus; in hoc, ut vos mihi secundum Deum et secundum seculum sic fideles adjuutores et consilio et auxilio sitis, sicut vestri antecessores boni meis melioribus prædecessoribus extiterunt, secundum scire et posse. Et quæ retro malo sunt ingenio depravata, in meliorem et pristinum gradum, adjuvante me divina clementia, reformabo cum vestro et aliorum nostrorum fidelium concilio et auxilio. *Confirmatio Odonis regis.*

WIDONIS REGIS ELECTO.

(An. 888 exeunte vel 889 ineunte.)

Acta ejus edidit Muratorius ex membrana ejus ævi in celeberrimo monasterio Robiensi asservata. primum in SS Ital. tom. II, p. 416 sqq. tum lectionibus nonnullis emendatis in Antiquitatibus Italiae, tom. I. Dies, secundum paucas quæ supersunt Widonis chartas et annales ejus temporis, aut in ultimos anni 888 menses aut in Januarium vel primos Februarii dies, ante d. 21 ejus mensis, anni 889 incidit.

ELECTIONIS CAPITULA.

Post bella horribilia cladesque nefandissimas, que meritis facinorum nostrorum acciderunt huic provincie, disponente jura regni hujus cum tranquillitate, sopitis hostibus suis, insigni rege et seniore nostro Widone, in aula Tricinensi nos humiles episcopos ex diversis partibus Papiæ convenientibus, pro ecclesiarum nostrarum ereptione et omnis christianitatis salvatione quæ pene jam ad interitum

^D desolationis inclinata erat, annuente nobis eodem principe in uno congregati sumus collegio, ea videlicet ratione, ut his per quos homicidia, sacrilegia, rapine, et cetera facinora perpetrata erant, dignam penitentiam ad capiendam salutem, subtractis eis a male cepto negotio, per veram confessionem Deo adjuvante imponeremus; ac ne ulterius tantum nefas excrescere aut vires sumere valeret, pastoralis provisione et auxilio regio compescendum decrevimus.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁹⁹ vocem adjeci ex 3. ¹⁵⁰⁰ illos 3c. ¹⁵⁰¹ ita 3, aliquo Bal. ¹⁵⁰² et hospitalitatem p. 3 c. ¹⁵⁰³ hospitalitatem 3c. ¹⁵⁰⁴ receptis 3c. ¹⁵⁰⁵ vendant 3c. *Regino.* ¹⁵⁰⁶ nisi quanto in mercato vendere possunt 3c *Reg.* ¹⁵⁰⁷ geldeam corr. geldam 3.

1. In primis oramus, optamus operamque damus, **A** ut mater nostra sancta Romana ecclesia in statu et honore suo cum omnibus privilegiis et auctoritatibus, sicut ab antiquis et moderis imperatoribus atque regibus sublimata est, ita habeatur, teneatur, et perhenniter custodiatur illesa. Nefas est enim, ut hec quæ totius corporis ecclesiæ caput est, et confugium atque relevatio infirmantium, a quoquam temere propulsari vexarive permittatur, præsertim cum sanitas ipsius nostrorum omnium sit salubritas. Ipse quoque summus pontifex a cunctis principibus et christiani nominis cultoribus digno semper veneretur honore, debitaque precellat reverentia.

2. Singulorum episcoporum ecclesiæ cum suis privilegiis et possessionibus tam interioribus quam exterioribus inconvulse et incorrupte, absque aliqua **B** sul deminoratione vel quorumlibet pravorum hominum injusta vexatione permaneant, sicut præcepta regum et imperatorum sibi collata continent. Rectoresque earum libere pontificalem exerceant potestatem, tam in disponendis ecclesiasticis negotiis, quam in comprimendis legis Dei transgressoribus universis.

3. Sancimus etiam, ut neque in episcopatibus neque in abbatibus vel in senedochiis aut ullis Deo sacratis locis, ulla violentia aut novæ conditionis gravamina imponantur, sed secundum antiquam consuetudinem omnes in suo statu suoque privilegio perpetuo maneant.

4. Ut sacerdotum omnium et ministrorum Christi unusquisque in suo ordine condigno veneretur honore et reverentia, et cum omnibus rebus ecclesiasticis ac familiis ad se pertinentibus sub potestate **C** proprii episcopi quietus et inconcussus permaneat, salva ecclesiastica disciplina.

5. Plebei homines et universi ecclesiæ filii libere suis utantur legibus. Ex parte publica, ultra quam legibus sancitum est, ab eis non exigatur, nec violenter opprimantur; quod si factum fuerit, legaliter per comitem ipsius loci emendetur, si suo voluerit deinceps potiri honore; si vero ipse neglexerit, vel fecerit, aut facienti prebuerit assensum ¹⁵⁰⁸, a loci episcopo usque ad ¹⁵⁰⁹ dignam satisfactionem excommunicatus habeatur.

6. Palatini qui in regio morantur obsequio, pacifice sine depredatione regi deserviant, suis contenti **D** stipendiis.

7. Hi vero qui tempore placiti diversis ex partibus conveniunt, nullam pertranseuntes in villis seu civitatibus rapinam exercent, sibi necessaria antiqua consuetudine digno pretio ementes.

8. Quicumque ab exteris provinciis adventantes, depredationes atque rapinas infra regnum hoc exer-

cere præsumunt, hi cum quibus morantur, aut ad audientiam eos adducant aut pro eis emendent, neque eos ulterius in talibus ausis sua potestate defendere audeant; quod si fecerint, inter excommunicatos habeantur quousque resipiscant.

9. Præterea quia gloriosus rex Wido dignatus est nobis promittere, conservaturus se præscripta capitula necessitate non minima confecta et quæ in eis continentur, curam habens, Deo inspirante, suæ nostræque salutis, sicut apertis inditiis **B** jem demonstrat; ideo nobis omnibus complacuit, eligere illum in regem et seniore[m] atque defensorem, quatenus amodo et deinceps, illo nos secundum regale ministerium gubernante, singuli nostrum in suo ordine obœdientes et adiutores pro posse existamus illi ad suam regni que sui salvationem.

ELECTIONIS DECRETUM.

Post obitum recordandæ memoriæ domni Karoli, gloriosi imperatoris et senioris nostri, quot quantaque pericula huic Italico regno usque in presens tempus supervenerint, nec lingua potest evolvere nec calamus explicare. Ipsi denique diebus quasi ad certum signum supervenerunt, qui pro hoc regno, ut sibi volentes nolentesque adsentiremus, minis diversis et suasionibus inretitos ¹⁵¹⁰ furtive ac fraudulenter adtraxerunt. Sed quia illi, superveniente perspicuo principe Widone, bis jam fuga lapsi, ut fumus evanuerunt, nosque in ambiguo reliquerunt tamquam oves non habentes pastorem, necessarium duximus ad mutuam colloquium Papie in aula regia convenire; ibique de communi salute et statu hujus regni sollicitè pertractantes, decrevimus uno animo eademque sententia, præfatum magnanimum principem Widonem ad protegendum et regulariter gubernandum nos in regem et seniore[m] nobis eligere et in regni fastigium Deo miserante prefigere, pro eo quod isdem magnificus rex, divino ut credimus protectus auxilio, de hostibus potenter triumphavit, et hoc non sue virtuti ¹⁵¹¹, sed totum divinæ misericordiæ prudenter ¹⁵¹² adtribuit, insuper etiam sanctam Romanam ecclesiam ex corde se diligere et exaltare, et ecclesiastica jura in omnibus observare, et leges proprias singulis quibusque sub sua ditione positis concedere, et rapinas de suo regno penitus extirpare et pacem reformare et custodire se velle, **D** Deo teste professus est. Pro his ergo et aliis multis ejus bonæ voluntatis inditiis, ipsum, ut prelibavimus, ad regni hujus gubernacula accivimus, eique toto mentis nisu adhæsimus, seniore[m] piissimum et regem excellentissimum pari consensu ex hinc et in posterum decernentes.

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁰⁸ a. p. SS. ¹⁵⁰⁹ deest in SS. adest in Antiqq. ¹⁵¹⁰ ita Antiqq. inlectos SS. ¹⁵¹¹ virtutis SS. ¹⁵¹² misericordie providentia SS.

WIDONIS REGIS LEGES.

(An. 889. Mai 1.)

Capitula in editionibus legum Langobardorum vulgata, ope codicum Ambrosiani, Londineusis, Vindobonensis, Veronensis, Estensis apud Muratorium, recognovimus annoque suo adsignavimus.

Incipiunt ¹⁵¹³ kapitula quæ domnus Wido imperator **A** addidit in Kalendas Maii civitate Ticinensi, anno imperii ejus primo, indictione VII ¹⁵¹³.

1. Placuit nobis eciam summopere ¹⁵¹⁶ statuere, ut episcopi et comites uniti sint in suis parochiis et comitatibus pro pace et salvatione in omnibus hominibus ¹⁵¹⁶ honoribus ¹⁵¹⁷ suis habitantibus, ita ut nullum prædonem, raptorem vel incestum permittant morari in suis sedibus vel concessis honoribus. Et si intellexerint ¹⁵¹⁸, ex aliqua parte per eorum terminos velle aut debere transire exteros ad istius regni vastationem, obviam eis missos communitorios dirigant, ut pacifice sine præda per eorum transeant terram. Vendere autem eis quæ necessaria sunt faciant, non plus ¹⁵¹⁹ carum, sed secundum usum et consuetudinem terræ. Si vero noluerint adquiescere, sed prædas et rapinas exercuerint, quicquid alteri rapuerint, legaliter cum banno nostro ab episcopo et comite ejusdem loci emendare cogantur. Quod si exequi noluerint, statim ab episcopo excommunicentur. Postea vero si contigerit, ut comes loci populusque terræ super ipsos prædones venerint, et eos impedierint, et mortui fuerint, neque faida inde præcipimus crescat, neque compositio aliquando requiratur pro his qui ibidem occubuerint. Et si comes ejusdem loci hoc adimplere neglexerit, proprio honore privetur. Et si oportuerit et necesse fuerit ut in suo auxilio vicinum suum advocet comes ¹⁵²⁰, et ille se subtraxerit, similiter proprio privetur honore, et insuper 30 libras argenti comiti ¹⁵²¹ persolvat.

2. Quicumque igitur ex laicali ordine tam liberi **C** quam servi homines in comitatu commanentes, a proprio comite vel a publica parte, id est ab his qui rem publicam agunt, ammoniti fuerint, si se subtraxerint ab adiutorio sui proprii comitis, et eum non adjuverint infra ipsum comitatum contra supervenientes prædones in suo comitatu, tertiam partem liberi ex suis mobilibus componant, servi autem 10 istos vapulentur; si tamen probatum fuerit quod ipsis denunciatum fuisset.

Nemo comes neque loco positus ejus ¹⁵²² neque

sculdasius ¹⁵²³ ab arimannis suis aliquid per vim exigat, præter quod legibus constitutum est. Sed neque per suam forciam in mansione arimanni sui applicet ¹⁵²⁴, aut placitum teneat, aut aliquam violentiam faciat. Si vero de prædictis personis publicis ¹⁵²⁵ hoc irritum fecerit, honore proprio sive ministerio privetur, et secundum legem emendet ¹⁵²⁶.

4. Si igitur ex præcepto imperiali comes loci ad defensionem patriæ suæ suos ¹⁵²⁷ arimannos hostiliter properare ¹⁵²⁸ monuerit aut per se aut per suum missum, et aliquis eorum remanserit, exceptis ¹⁵²⁹ his quos episcopus in sua ¹⁵³⁰ elegerit necessitate aut comes dimittere voluerit, nisi aliquis ¹⁵³¹ sunnis et ceteris impedimentis quæ legibus continentur detentus fuerit, widrigild suum componat. Et hoc nullus comitum aut actor ¹⁵³² publicus ¹⁵³³ potestatem habeat exigendum, nisi cum misso de palatio imperatoria.

5. De cartis vero interdicens, nemini liceat alienas res præsumptive invadere occasione cartulæ ab eo factæ, qui vestituram legitimam non habens dignoscitur ¹⁵³⁴ invasisse. Sed si quis adquisitor extiterit, non antea invadere alienas ¹⁵³⁵ res, ecclesiæ vel cujuscumque liberi ¹⁵³⁶ hominis, præsumat, antequam auctor cartulæ legali et judiciali diffinitione eas vendicat, et tunc demum cui vult liberam tradendi habeat facultatem. Et si quis ipsas ¹⁵³⁷ sine lege invaserit, non solum ipsas ¹⁵³⁸ res amittat, sed insuper bannum nostrum componat.

6. ¹⁵³⁹ De cartis etiam vel quibuscumque scriptionibus ¹⁵⁴⁰ quæ a quibusdam personis falsæ appellantur, statuimus, si notarius supervixerit ¹⁵⁴¹ et testes, ut idem notarius cum legitimis sacramentalibus 12, simul et ¹⁵⁴² cum ipsis testibus qui in eadem carta scripti sunt, ipsam cartam veram ¹⁵⁴³ faciat. Similiter et cartæ ostensor cum 12 sacramentalibus sicut legitime jurare valeat, ipsam cartam veram et idoneam faciat. Interpellator autem primum juret, quod se sciente nihil aliud nisi verissimam et justam in omnibus rationem exquirat. Si autem notarius se subtraxerit, et cartam suo scri-

VARIE LECTIONES.

¹⁵¹³ *hec inscriptio habetur non nisi in codd. Ambr. et Lond. Contra Vind. Veron. et Est. habent. Imperat ista bonis regalis sermo Gidonis. Goldastus Dat. Papiæ Kalendis Maii anno imperii nostri primo.* ¹⁵¹⁴ III. A. ¹⁵¹⁵ summopereque A. ¹⁵¹⁶ deest A. ¹⁵¹⁷ h. in suis V. Vn. ¹⁵¹⁸ i. ut ex L. ¹⁵¹⁹ amplius L. ¹⁵²⁰ comitem V. Vn. ¹⁵²¹ deest in textu A. sed glossa interlin. comiti cui denegaverit osilium id est ani. ¹⁵²² deest V. Vn. E. delatum in L. ¹⁵²³ sculdacius A. ¹⁵²⁴ applicet A. V. Vn. Glossa interlin. Ambr. id est albergat. Applicare est divertere. ¹⁵²⁵ p. aliquis V. Vn. E. ¹⁵²⁶ e. hoc quod ei fecit V. Vn. E. ¹⁵²⁷ deest L. ¹⁵²⁸ glossa ambulare A. ¹⁵²⁹ excepto A. ¹⁵³⁰ in s. deest A. ¹⁵³¹ aliquod A. ¹⁵³² vocem inserui; alia medela V. Vn. E. nisi publica potestas licentiam habeat scripserunt. ¹⁵³³ publice corr. publicam A. ¹⁵³⁴ glossa Lond. id est ipse homo facit ipsam cartam ¹⁵³⁵ deest L. ¹⁵³⁶ deest A. ¹⁵³⁷ i. res L. ¹⁵³⁸ deest L. ¹⁵³⁹ caput hoc deest apud Heroldum. ¹⁵⁴⁰ inscriptionibus L. ¹⁵⁴¹ vixerit A. ¹⁵⁴² similiter A. ¹⁵⁴³ v. et idoneam V. Vn.

ptam¹⁵⁴⁴ nomine idoneam minime potuerit confirmare, nulla redemptio ei concedatur, sed manum propriam amittat; et ostensor ipsius cartulæ post rerum amissionem widrigild suum componat¹⁵⁴⁵. Et si¹⁵⁴⁶ notarius defuerit, et testes supervixerint, ipse ostensor cartulæ cum ipsis testibus et cum 12 sacramentalibus, sex suis propinquis, et ipse sit septimus, et quinque aliis idoneis, ostensis primum duabus aliis cartis manus collatione¹⁵⁴⁷ ab eodem notario descriptis, ipsam tertiam cartam per sacramentum veram et idoneam¹⁵⁴⁸ faciat¹⁵⁴⁹.

7. Volumus præterea atque sancimus, ut si quis liber¹⁵⁵⁰ homo legitimæ uxori suæ dum vixerit¹⁵⁵¹ res suas per scriptum ad usumfructum dederit, et filios duos vel plures habuerit, et unus ex ipsis vel duo mortui fuerint, et filios¹⁵⁵² vel filias reliquerit, æqualiter ipsas res, quas usufructuario¹⁵⁵³ prædicta uxor habuerit filii defuncti cum patruis suis, sicut ceteram hereditatem, ita¹⁵⁵⁴ usumfructum dividant.

8. Concedimus etiam, ut sicut¹⁵⁵⁵ mulieres cum viris suis venundare et donare res suas possunt, ita

A et commutare valeant, ac familiam suam liberam facere.

9. Si quis iudicibus nostris in iudicio residenti- bus minas aut etiam convicia intulerit, eosque ver- bis aut factis turpiter debonestaverit, widrigild illi componat quem læserit. Si vero aliquis ex ipsis iudicibus nostris pro ipso iudicio falsidicos dixerit, vel pro ipsa intentione et¹⁵⁵⁶ causa quemlibet ho- minem¹⁵⁵⁷ interfecerit, quinquaginta libras auri optimi componat, medietatem primam heredibus interfecti iudicis et alteram medietatem primam heredibus interfecti iudicis et alteram medietatem cameræ nostræ.

Codex Ambrosianus in margine hæc addit: Ut mu- lier Langobarda, si vero abuerit non potest facere nullum scriptum qui pertinet ad hereditandam sine interrogaciones parentes, et [si] viro non abue- rit, potest facere cum consensu mundoaldo, sine interrogacione parentes; et si fuerit Romana et viro non abuerit, potest facere sola.

LUDOVICI REGIS ARELATENSIS ELECTIO.

(An. 890. Aug. exeunte.)

Acta ejus in Paradini annalibus Burgundiæ primum edita, a Anesnio tom. II, p. 530, et Bouqueto tom. IX, p. 315, repetita sunt. Promulgata fuisse medio vel exeunte mense Augusto, ex indictione et di- plomate Ludovici pro Isaac episcopo Gratianopolitano III Idus Augusti an. 894, indict. XII, regni IV, edito apud Bouquetum tom. IX, p. 675, constat.

Anno incarnationis dominicæ 890, indictione VIII, C religiosus atque satis venerabilis Bernoinus sacræ sedis Viennensis archiepiscopus, pro quibusdam ecclesiæ suæ sive generalibus totius regni necessita- tibus sedem adiens apostolicam, consultu ipsius domni apostolici, cui cura et sollicitudo instat om- nium ecclesiarum digno quoque suo relatu de per- turbatione hujus regni retulit, quomodo post glo- riosissimi Karoli imperatoris obitum aliquamdiu sine rege et principe existens, valde undique affli- ctaretur, non modo a propriis incolis, quos nulla dominationis virga coercebat, sed etiam a paganis: quoniam ex una parte Nortmanni cuncta penitus devastantes insistebant, ex alia vero Sarraceni Pro- vinciam depopulantes, terram in solitudinem redi- gebant. His et aliis hujusmodi causis ab eo auditis, reverendus dominus Stephanus apostolicus ad la- crymas usque compunctus, tam verbis quam scriptis generaliter ad omnes Galliarum cisalpinarum tam archiepiscopos quam et reliquos venerabiles anti- stites directis, suo sanctissimo commonuit hortatu,

ut unanimes atque concordēs omnes in Ludovico, nepote quondam Ludovici gloriosissimi imperatoris, consentientes, hunc super populum Dei regem con- stituerent. Cum igitur diligenter comperissemus, quod assensus sanctæ catholicæ et apostolicæ matris nostræ huic faveret electioni, simul convenimus in civitatem Valentiam, domnus scilicet Aurelianus Lugdunensis sedis archiepiscopus, necnon et dom- nus Rostagnus urbis Arelatensis archiepiscopus, ve- nerabilis quoque Arnaldus Ebrodunensis archiepi- scopus, ipse quoque Bernoinus Viennensis archiepi- scopus; cujus relatu voluntatem domni apostolici venerabiliter accepimus, cum aliis compluribus coe- piscopis tractaturi, atque secundum Dei volunta- tem quæsituri, exploravimus, si hunc digne et ratio- nabiliter secundum monita domni apostolici, cujus scripta præ manibus habebantur, super nos regem constituere deberemus. Assensus itaque in eo om- nium fuit, ut nullus melius rex fieri debuisset, quam ille qui ex prosapia imperiali prodiens, bonæ puer indolis jam coalescebat. Cujus etsi ætas idonea

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵⁴⁴ c. cum suo subscriptam L. ¹⁵⁴⁵ c. et si ostensor parentes non habuerit, tamen non debet perdere causam suam, sed cum aliis sacramentalibus juret. Si autem notarius nunquam scripserit chartam antea et sit illa prior, fiat comparatio etiam ex altera sua scriptura ut legitur in Novellis. similiter intelligitur de charta libertatis, et si ostensor non solvat widrigild. Est. ¹⁵⁴⁶ Si autem n. L. ¹⁵⁴⁷ colleccionis A. colla- tionis L. ¹⁵⁴⁸ i. f. Si notarius est absens vel aliqua causa in iudicium impeditus, venire faciat ostensor, quod debet facere, si notarius est mortuus per usum Bst. ¹⁵⁴⁹ in fine hujus capituli codices V. Vn., in fine capituli noni Londinensis, argumentum hujus capituli pro lege scribunt: De cartis quæ a quibusdam personis falsæ appellantur, constituimus si testes fuerint mortui, et notarius supererit, cum duodecim juratoribus veram et idoneam ipsam cartam faciat. Codd. V. et Vn.: ut — faciat, juret. ¹⁵⁵⁰ quislibet longobardus homo V. Vn. E. ¹⁵⁵¹ scil. uxor L. ¹⁵⁵² f. legitimos V. Vn. E. ¹⁵⁵³ u. nomine L. ¹⁵⁵⁴ i. ipsum u. L. V. Vn. E. ¹⁵⁵⁵ s. longobardæ m. V. Vn. E. ¹⁵⁵⁶ i. vel alia causa L. ¹⁵⁵⁷ iudicium. L.

ad reprimendam barbarorum sævitiam minus sufficere videretur, tamen nobilium principum istius regni, quorum non parvus est numerus, consilio et fortitudine, Deo juvante, comprimerentur. Maxime inelyti Richardi ducis eximique principis sulca juvamine, quin etiam dominæ Hirmengardis gloriosissimæ reginæ, utilitatis regni, insita sibi acutissima atque profundissima a Deo prudentia, adjuncto sibi supradictorum episcoporum digno hortatu, procerumque totius regni consilio, secundum Dei timorem decentissime administrabitur. Denique freti et tanta sublevati fiducia, per Dei, ut credimus, voluntatem supradictum Ludovicum, excellentissimi Bossonis regis filium, elegium, atque in regem ungen-

A dum decrevimus: judicantes illum ad hoc dignum, cui præstantissimus Karolus imperator jam regiam concesserat dignitatem; et Arnulfus, qui successor ejus extitit, per suum sceptrum, perque suos sagacissimos legatos, Reoculfum videlicet episcopum et Bertaldum comitem, fautor regni auctorque in omnibus esse comprobatur. Hac tanta talique fulti auctoritatis licentia, communi omnes in jam dictam civitatem advenientes consensu, hanc regiam fieri decrevimus conscriptionem, manibusque insuper propriis ratam, perennibusque eam temporibus felicem vigore præoptantes, roboravimus, singulique subscripsimus ¹⁵³².

ARNULFI CONCILIUM TRIBURIENSE.

(An. 895. Mai.)

Ex actis Triburiensis concilii, anno 1524 a Cochleæ ex codice Brixinensi primum editi, non nisi epistolam generalem, regis constitutionem de excommunicatis capite 3 exstantem, et episcoporum subscriptione ope codicis Cæsarei Vindobonensis inter Juris canonicis n. 99, mbr., sæc. xi, emendatas, proponendas censuimus.

Cum constet omnibus, divinam legem tractantibus, post evangelia et limpidissima Novi Testamenti fluentia, beatorum canonibus apostolorum, et sanctorum patrum apud Niceam Bithyniæ congregatorum constitutis, nec non et apostolicorum Romanæ sedis pontificum decretis, satis occurrisse, restitisse, et oppugnasse, sive hæreticis, sive schismaticis, et omnibus veræ fidei oppugnantibus regulas; sed antiquus serpens, qui dicitur diabolus et satanas, inimicus humani generis, nova venena malitiæ suæ dulci poculo sancti Spiritus admiscere, et bono semini sancti evangelii zizania suæ pravitatis et profanæ iniquitatis subseminare non desinit. Sicut in Matthæo, cum bonæ messi zizania fuissent inserta, scriptum est: *Inimicus homo hoc fecit. Et de ejus satellitibus, sub squamarum specie, in Job perhibetur: Una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem* *incedit per eas.* Unde necesse est, ejus perversissimis machinationibus et satellitum suorum insecutionibus ex autentica potestate contraire, et novum paradigma veræ assertionis opponere. Quapropter rex regum, *cujus regnum, ut Psalmista canit, regnum est omnium sæculorum,* omnibus ecclesiasticæ sublimitatis ordinibus, nec non et sæcularis potentiæ dignitatibus, novum principem Arnulfum regem pacifico ordine perpetuæ tranquillitatis præferre dignatus est. Cujus cor sancti Spiritus ardore inflammare et zelo divini amoris voluit accendere, ut totus cognoscat mundus, non ab homine, neque per hominem, sed per ipsum Dominum eum esse electum. Considerans enim idem sapientissimas rex profundæ mentis intuitu, abundantem in se sancti Spiritus gratiam, quia quos repleverit ardentes in se, pariter et loquentes facit de se: anno incarnationis Jesu Christi domini nostri 895, regni vero sui 8, indictione 13, mense Maio, ejusdem sancti Spiritus instinctu et primatum suorum consultu, venit in

B villam regiam, videlicet Triburiam, in terra Francorum consistentem, cum episcopis infra conscriptis, abbatibus, comitibus et omnibus regni sui principibus, nec non convenientibus ecclesiasticorum et sæcularium innumeris turbis: quatenus infatigabili perseverantia, divina et humana tractarentur, atque emergentia mala comprimerentur, ut eo liberius sancta Dei ecclesia suo potiretur honore. Cum autem sapientissimus rex concilium sacrum continuari decrevisset, placuit sibi et universo clero, ut peracto triduo jejunio, litiis et orationibus super se de cælis promissum invitarent adjutorium: sicut ipse salvator ascendens in cælum, discipulis suis promissit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi;* ut futura concilia in ipso inchoarentur et per ipsum finirentur, qui est **C** initium et finis, et supplementum legis, ut Apostolus Romanis scribens ait: *Finis enim legis Christus, ad justitiam omni credenti.* Quo peracto, pergens ad palatium, regale sedit solium, indutus veste splendidissima quam texit sapientia, repletus est prudentia, erectus et potentia, pro sua magnitudine stipatus multitudine, tractans practico de statu regni, et theorice de ordine et stabilitate ecclesiarum Christi, et qualiter boni quiete viverent, et mali inulte non peccarent. Interim episcoporum sacer conventus in basilica prædictæ villæ post communes orationes et preces finitas, honorificentissime infulati, pontificalibus sedibus suffulti, mentibus serenati, prudentia præditi, sacrosanctum ingressi sunt synodale colloquium. Inter alia namque, quibus divina et humana tractaturi erant, communi voto et pari consensu, de collegio sanctorum sacerdotum gnaros et idoneos direxerunt mediatores ad præfatum pium regem, inquirentes, quo studio vel quali benignitate secundum sapientiam et possibilitatem ab ipso Deo sibi datam, ecclesiam Christi, illi per

VARIE LECTIONES.

¹⁵³² Subscriptiones desiderantur.

regalem potestatem, et ipsis per sacerdotalem eminentiam, commissam defendere, et ministerium illorum amplificare et sublimare dignaretur. Proponentes ei propriam regis eminentiam, id est, ut misericordia et modestia omnes præcellat, et non secundam personam judicet, atque juxta Salomonem, *justitiam, judicium et æquitatem diligit*. Addentes insuper sacrarum exempla litterarum, quibus sapientia alumnos suis laboribus educatos instruens, ait: *Meum est consilium et æquitas, mea prudentia, mea est fortitudo: per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt: per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam*. Et item: *Rex qui judicat in veritate, thronus ejus in æternum firmabitur*. Præferentes etiam ei institutiones Martini episcopi ad Mironem regem, quibus eum ad honestatem vitæ et pietatem morum ordine rationis instituens, ait: «Prudentis proprium est, examinare consilia: atque subjunxit: si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina, futura prævide, præterita recordare. Et sermo tuus non sit inania, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat.» Quibus rex theologiam quasi ab alto disserentibus, ab augusta mentis suæ sedo, quia ut Sapientia ait: *Cor regum inscrutabile est*, arcanum mysterii sui revelans in hæc verba prorupit: «O pastores ecclesiarum Christi, et clarissima lumina mundi, agite, quæ vobis imposita est, curam pastorem. Et juxta Apostolum: *Instate opportune, importune, arguite, obsecrate, increpate, in omni patientia et doctrina*, ut vigili cura et admonitione sedula, oves Christi ad caulas æternæ vitæ introducere mereamini. Habetis me, omnibus ecclesiæ Christi adversantibus, et vestro sacerdotali ministerio renitentibus, oppositissimum bellatorem. Quia, ut Apostolus Romanis scripsit: *In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos*. Et item: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque ulla creatura poterit nos separare a charitate Dei, et unanimitate sancta, beatissimi patres*. » Gratulantes igitur beati, qui missi sunt, sacerdotes, congregentibus quibusdam optimatibus, de throno regis, causa justæ legationis et veræ unanimitatis, ad sanctam synodum directis, reversi sunt ad eos qui miserant illos. Perambulantes igitur, et sacrum conventum inrumpentes, et ecclesiam illic congregatam consolatoria responsione lætificantes, siluerunt, et quid deinceps acturi essent, taciti expectare cœperunt. Exurgentes igitur de sedibus suis reverendissimi patres, cum astanti clero, ter quaterque proclamantes, et divinæ majestati supplicantes: *Exaudi, Christe, Arnulpho magno regi vita!* et sonantibus campanis, *Te Deum laudamus*, concinentibus cunctis, glorificantes, et Jesum Christum conlaudantes, qui in servis suis consolabitur, qui ecclesiæ suæ sanctæ tam pium et mitem consolatorem tamque strenuum adiutorem ad honorem nominis sui condonare dignatus est. Et peractis divinæ majestati precibus

A inclinantes se, coram pii principis astantibus missis, gratificantes, et magno principi laudes debitas persolventes, deinde recto ordine consederunt, et prævio sancto Spiritu, quædam capitula magis necessaria, ex canonicis institutionibus subscripserunt. Errata corrigere, superflua abscidere, recta via regia coartare. Post hæc prudentissimus rex regnorum sacrosanctis divinæ religionis interfuit mysteriis, et sancti patres secretis palatinis. Et concordia erat in cunctis, ad laudem Jesu Christi domini nostri, cui sit laus et gloria per infinita sæculorum sæcula...

Cap. 3. Nos igitur, quibus regni cura et sollicitudo ecclesiarum Christi commissa est, aliter regnum et imperium jure ecclesiastico regere et gubernare non possumus, nisi hos. *Qui ecclesiam Christi, non habentem*, ut Apostolus ait, *maculam neque rugam*, conturbant, zelo fidei persequamur. De quo rex David testatur, *Nonne, qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi*. Et cum Evangelium legeretur audivimus: *Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*. Et alibi: *Qui percutit malos in eo quod mali sunt, minister Domini est*. Idcirco non potentiam ostendentes, sed justitiam exhibentes, præcipimus, et auctoritate nostra injungimus omnibus regni nostri comitibus, postquam ab episcopis anathemate excommunicationis percussuntur, et tamen ad pœnitendum non inclinantur; ut ab ipsis comprehendantur, et ante nos perferantur: ut qui divina judicia non vereantur, humana sententia feriantur. Unde per quendam sapientem dictum est: *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Si enim tam rebelles extiterint, ut comprehendentibus repugnare studuerint, et in tali temeritate interfecti fuerint, judicio episcoporum interfectores nulla imponatur pœnitentia: et præcepto nostro, weregeldi nulla ab eis extorqueatur compositio. Constringanturque proximi et eorum cognati cum juramento, ne in illis eos vindicent, sed pacem ad eos et concordiam servent...

In hoc sancto et universali concilio præcidente et adjuvante pio principe Arnolfo gloriosissimo rege, consederunt, qui convenerant, sancti patres et venerabiles ecclesiarum pastores, et quæ catholica fide promulgaverunt, pari professione confirmaverunt, et unanimes subscripserunt.

Hattho, sanctæ Mogontiacensis ecclesiæ archiepiscopus subscripsi. Herimannus sanctæ Agrippinensis quæ et Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, subscripsi. Ratbotus Treverensis ecclesiæ archiepiscopus, subscripsi. Waldo, Frigisingensis ecclesiæ episcopus, subscripsi. Erchanbaldus, Kihstalensis ecclesiæ episcopus, subscripsi. Tuto, Radasponensis episcopus. Adalpero, Augustensis episcopus. Salomon, Constantiensis episcopus. Theodullus, Curiensis episcopus. Iringus, Basiliensis episcopus. Baldrammus, Strazburgensis episcopus.

Cothelbancus, Spirensis episcopus. Theotelaus, Wormacensis episcopus. Adalgarius, Bremensis¹⁵³⁹ episcopus. Dado, Wirziburgensis episcopus. Wigbertus, Hiltinesheimensis episcopus. Ruodulfus Wirzibur-
 A gensis episcopus. Sigimundus, Halvarastatensis¹⁵⁴⁰ episcopus. Ruodbertus, Mattensis episcopus. Druogo, Mimidensis episcopus. Biso, Padarbrunnensis episcopus. Eugilmarus, Osnebruggensis episcopus.

ARNULFI IMPERATORIS CORONATIO.

(An. 896 April. 18.)

Diem ejus, cum Arnulfus nonnisi quindecim diebus Romæ moratus sit, aut die 18, aut 25 Aprilis fuisse Boehmerus noster in Regestis Carolum observavit. Quos inter priori magis assentio, quod coronationem expugnato Urbe statim narrant Annales Fuldenses, qui etiam formulam juramenti a Romanis præstiti servaverunt.

Juramentum Romanorum.

Juro per hæc omnia Dei mysteria, quod, salvo honore et lege mea atque fidelitate domno Formoso papæ, fidelis sum et ero omnibus diebus vitæ meæ Arnulfo imperatori, et nunquam me ad illius infide-

B litatem cum aliquo homine sociabo; et Lautberto filio Agiltrudæ, vel ipsi matri suæ ad secularem honorem nunquam adjutorium præbebo: et hanc civitatem Romam ipsi Lautberto, vel matri ejus Agiltrudæ, vel eorum hominibus per aliquod ingenium aut argumentum non tradam.

LAMBERTI IMPERATORIS CONVENTUS RAVENNAS.

(An. 898 Oct.?)

Conventus hujus, præsentis Joanne IX papa celebrati, acta primus ex cod. Antonii Augustini, codicis Mureti apographo, edidit Baronius annoque 904 ascripsit. Quod cum, Lamberto tunc haud amplius superstite absonum videretur, Goldastus tomo tertio Constitutionum capitula ab imperatore promulgata Berengario assignavit. Sed virum industrium ea in re sefellisse Baluzius in præfatione ad Capitularia, tom. I, p. 15, monuit, in codice veteri bibliothecæ Thuanæ excerpta haberi professus, in quibus hæc inscriptione: *Item ex legibus Romanis a domno Lamberto imperatore promulgatis capitul. XI caput primam petitionis imperatori porrigendæ. Si quis sanctorum Patrum regulas, etc.; et caput legum mundanarum nonum Ut omnis decimatio, etc., legerentur.* Canciani utrasque leges ad annum 898 pertinere putavit, nec tamen eas unius ejusdemque conventus acta esse animadvertit; quod quidem ex capitulis supra laudatis et ex parvo spatio quo obitum Lamberti præcesserunt sequi videtur. Nam cum Joannes IX pontificatum mense Julii an. 898 intravisset, Lambertus vero mense Octobri aut initio Novembris ejusdem anni obierit, tam parvo spatio temporis præter Romanum concilium et conventum Ravennatem tertium conventum habitum fuisse vix credi potest. Textum ex Baronio proferimus, aliquot locis, prout res poscere videbatur, emendatum.

CAPITULA SYNODALIA.

Prælocutio pontificis.

Quia divina inspirante misericordia, vestra nobiscum convenit fraternitas, ut nutu sancti Spiritus, qui suis nunquam deest fidelibus, communi omnium vestrum consultu, fratres carissimi, ea quæ necessaria sanctæ Dei ecclesiæ prævidimus, una cum spirituali filio nostro, gloriosissimo videlicet imperatore Lamberto, et vestro sancto collegio, et quæ nocivo sarculo pullulare conabantur in agro sanctæ ecclesiæ, canonico sarculo eradicare studeamus, quæ capitulatim annotata sunt, in omnibus placent, in conspectu omnium legantur, examinentur, et examinata, manibus omnium pro futura memoria roborentur, ne ulli unquam sine status sui periculo eadem violare liceat, sed rata et firma in perpetuum consistant ad statum et munimen sanctæ Dei ecclesiæ, ad salvationem omnium fidelium per Dei misericordiam.

Responsio.

Immensas Deo salvatori nostro laudes referimus, qui talem vos suæ præfecit ecclesiæ, ejus opportu-

C nitatem decernere, ut omne ab ea zizanium eradicare conemini, prout in hac sancta synodo cunctis nationibus apertis declaratur indicis. Capitula etiam quæ pro generali omnium cautela ad robur et munimen sanctæ ecclesiæ conscripta sunt, si vestræ placet pietati, legantur, qualiter per ea omnes doceamur, quæ observare, vel quæ cavere debeamus, ne in aliquo a regulis sanctorum patrum, quod Deus avertat, deviare inveniamur.

Petitio synodi.

1. Si quis sanctorum patrum regulas contempserit, et gloriosissimorum imperatorum, Karoli videlicet magni imperatoris, et Hludowici atque Hlotharii, necnon et filii ejus Hludowici, quæ de ecclesiasticis decimis in eorum capitularibus statuta atque sancita sunt, non observaverit: et qui dat et qui recipit, auctoritate sanctæ sedis apostolicæ et sanctione sanctæ synodi excommunicatione sujaceat.

2. Si quis Romanus, cujuscumque sit ordinis, sive de clero, sive de senatu, seu de quocumque ordine, gratis ad [vestram (166)] imperialem majestatem venire voluerit, aut necessitate compulsus ad [vos] vo-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵³⁹ bramensis c. ¹⁵⁴⁰ halvarastanensis c.

NOTÆ.

(166) Hic et infra uncis inclusa ita correxi: *nostram... nos... nostros... nostram... nobis... nostris... nostri* editi.

luerit proclamare : nullus eis contradicere præsumat, et neque eorum res quispiam invadere vel de prædari, aut eorum personas in eundo vel redeundo vel morando inquietare præsumat, donec liceat imperatoris potestati eorum causas, aut personas, aut per missas [vestros] deliberare. Qui autem eos inquietare, eundo, redeundo, vel morando tentaverit, vel eorum quidpiam rerum auferre : postquam per [vestram] misericordiam se proclamaverint, imperialis ultionis indignationem incurrat.

3. Ut privilegium sanctæ Romanæ ecclesiæ, quod a priscis temporibus per piissimos imperatores stabilitum est atque firmatum, ita nunc a [vobis] firmetur, et diebus [vestris] sicut condecet immutatum servetur, et sancta Romana ecclesia mater nostra exaltetur, protegatur, ac defendatur, quoad imperii [vestri] est.

4. Ut synodus quæ vestris temporibus in basilica beati Petri apostoli pro nonnullis malis eradicandis, et maxime pro causa domni Formosi sanctissimi papæ acta est, vestro imperiali consensu, et venerabilium episcoporum et optimatum vestrorum roboretur, ac perpetualiter stabilita servetur. Quæ non invidiæ zelo, sed rectitudinis gratia canonice peracta.

5. Ut tantæ impietates, pro quibus nos ad vos venissemus, quas etiam per territoria nostra vidimus in tractationibus, de prædationibus, incendiis, rapinis, et, violentiis, a vobis diligentissime inquirantur, et, prout necesse est, legaliter emendentur, quoniam tanto dolore perculsi sumus talia contemplantibus, quod magis mori cupieramus, quam talia in nostris diebus cernissemus ¹⁵⁶¹, de quibus, si emendata non fuerint, vos et nos a summo iudice distincte quæremur. Ideo petimus, et per Christum dominum adjuramus, ut talia impunita non dimittatis.

6. Ut pactum quod a beatæ memoriæ vestro genitore domno ¹⁵⁶² Widone, et a vobis, piissimis imperatoribus, juxta præcedentem consuetudinem factum est, nunc reintegretur, et inviolatum servetur.

7. De locis autem atque rebus quæ in eodem pacto continentur, præcepta nonnulla illicita facta sunt, quæ petimus ut in eadem synodo terminentur, et quæ non recte facta præcepta sunt, corrumpantur.

8. Ut patrimonia, seu suburbana, atque massæ et colonitiæ, necnon civitates quæ contra rationem, quasi per præcepta largita sunt, petimus reddantur, ipsaque..... ¹⁵⁶³.

9. Vestræ igitur majestati non manet incognitum, qualiter illicitas conjunctiones Romani et Longobardi, simul et Franci, contra apostolicam et imperialem voluntatem facere præsumpsere in territoriis beati Petri apostolorum principis : petimus, ut sicut a vestris antecessoribus imperatoribus prohibitum est, ne quoquo modo fierent, ita amodo vestro augustali decreto omnimodis prohibeantur, et synodaliter, ne amodo ac deinceps fieri tententur,

A in perpetuum firmiter statuatur atque firmetur.

10. De hoc sane præ omnibus condolemus, quia ad tantum apostolicum culmen gratia Christi pro-
 vecti, cum ecclesiam Domini salvatoris, quæ Constantiniana vocatur, destructam cerneremus : direximus pro illius aliqua restauratione ad trabes incidendas ; sed qui directi sunt a nobis, quæ necessaria erant ad malitiosorum hominum infestationem facere nullo modo valuerunt. Super quibus omnibus, carissime filii, videte nobiscum, et quantum sit in le-
 cens, quantamque violentiam sancta mater Romana ecclesia sit passa, medullitus considerate, et ut amodo et deinceps vestro imperiali studio ad optatum vigorem perducatur, sicut dilectissimus ejus filius et imperator sublimissimus, operam date. Sed hoc scire vos volumus, quoniam sancta Romana ecclesia tantum est ad nihilum deducta, quod et eleemosynæ quæ pauperibus pro sospitate vestri imperii distribu-
 bui solebant, et stipendia clericorum ac famulorum ejus omnimodis sunt evacuata ; pro quibus vero ad stabilitatem imperii vestri magis vos oportet cum vestris fidelibus prudenter tractare, ut sicut prædiximus, alicui restorationi ipsius, quæ nimium est afflicta, operam detis.

His lectis, papa ad episcopos conversus sic perorat.

Quia vestra omnium fraternitas concordi voce sibi placere proficitur, quæ Christi Dei nostri gratia inspirante præfiximus, hortamur, ut secundum debitam sollicitudinem commissæ sibi a Deo ecclesiæ curam unusquisque vestrum agere studeat, et gregem Christi sanguine redemptum bonis exemplis ac salutaribus documentis instruat, habens semper præ oculis illum tremendum iudicem, qui suum sacratissimum sanguinem pro omnibus fudit, ut cum ante ipsius tribunal steteritis, unicuique vestrum dicat : Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisi fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium domini tui. Cumque Deo auxiliante ad propria veneritis, jejunium indicite, litaniam celebrate, rogantes et obsecrantes pium et misericordem Dominum, ut furorem mitiget, iram a populo avertat, pacem tribuat, schismata et seditiones comprimat, discordiam auferat, retroacta peccata tergat, et miserando aboleat ; quatenus, indultis omnibus delictis, misericordiam rogantibus largiatur, et ad protectionem et exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ spiritualem filium nostrum, excellentissimum scilicet imperatorem Lambertum conservet, et superbarum gentium illi colla subjiciat sua potenti dextera Jesus Christus dominus noster, cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LAMBERTI IMPERATORIS CAPITULARE.

1. Ut comes inter honores suos, rapinam exercitus legi subjiciat.

2. Ut imperiales homines ad colloquium sive ser-

VARLE LECTIONES.

¹⁵⁶¹ *al. crevissemus* BARONIUS. ¹⁵⁶² *domino edd.* ¹⁵⁶³ *aliqua exciderunt.*

vitium imperatoris properantes, suis stipendiis sint contenti.

3. Ut nullus comitum arimannos in beneficia suis hominibus tribuat.

4. Ut homines comitum nullatenus in domibus arimannorum resideant, sed domos rei publicæ instaurent, ibique resideant.

5. Ut scriptoribus publicis nullatenus interdicatorum arimannorum transcribere, si quando eis fuerit opportunum. Quod si occasione vitandi exercitus aut placitum venditæ fuerint, et ipsi eas pendere supersederint, exigatur ab eis utrumque, sicut ante transcriptionem.

6. Ut ipsi arimanni frequentius quam in lege statutum est, ad placitum ire non cogantur, nec a comitibus nec a sculdalisiis.

7. Ut bannum missi exercitus imperialis solummodo exigant.

8. Ut pastus imperatoris ab episcopis et comitibus, secundum antiquam consuetudinem solvatur. Quod si novo tempore fucus comitalis in jus ecclesiasticum conversus est, augetur stipendium imperiale ab ecclesia, juxta quod res publicæ fuerint minoratæ.

9. Ut omnis decimatio ab episcopis, vel his qui ab eo substituti sunt præbeatur, nullusque eam ad suam capellam, nisi forte concessione episcopi, conferat. Quod si fecisse contigerit, primum legibus sub-

A jaceat humanis, postea excommunicatione populi constrictus, ad ultimum ipsa capella, quæ magis contentionem quam utilitatem aliquam præstat, destruetur.

10. Ut plebes ecclesiæ nullatenus aut comitibus, aut episcoporum vassallis, aut ullis laicis in beneficia tribuantur.

11. Ut in domibus ecclesiarum neque missus, neque comes, vel judex quasi pro consuetudine neque placitum neque hospitium vendicent, sed in publicis vicis domos constituent, in quibus placitum teneant, et secundum antiquam consuetudinem hospitentur.

12. Ut singulæ plebes archipresbyterum habeant. Propter assiduam ergo populi Dei curam singulis plebibus archipresbyteros præesse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant, verum etiam eorum presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant, et qua unusquisque industria divinum opus exercent, episcopo suo renuntient. Nec obtendat episcopus non egere plebem archipresbytero. Quod si ipse gubernare valeat, quia est valde idoneus, decet tamen ut partiatur onera sua, et sicut ipse matriæ præest, ita presbyteri præsent plebibus, ut in nullo turbet ecclesiastica sollicitudo. Cuncta tamen ad episcopum referant, nec aliquid contra ejus decretum ordinare præsumant.

KAROLI III CAPITULA DE TUNGRENSI EPISCOPATU.

(An. 920.)

Edidit ea Sirmondus ex codice S. Mariæ Virdunensis. Rei actæ seriem legimus in Flodoardi Annalibus, atque paulo ampliores in Richeri Historiarum libro primo.

In nomine sanctæ et individuæ trinitatis. Karolus vir illustris, divina propitiante clementia rex Francorum, omnibus archiepiscopis et episcopis in regno nobis a Deo commisso constitutis, pax et salus ab eodem Deo æterno.

1. Quia divinæ propitiationis beneficia, quæ ab ipso ab ipsis crepundiis experti sumus, nullatenus enumerare possumus, ideo laudem Domini loquitur os meum, et benedicet nomen sanctum ejus in seculum seculi. Unde quia, pluribus nostris exigentibus meritis, multotiens adversa quæque sustinimus, credimus non hoc ad nostræ damnationis meritum, sed ad gratiam suæ reconciliationis nobis fore permissum; ut flagellis ejus eruditi, discamus perversa cavere, et in cunctis ejus voluntatibus parere. Sicut vobis de multis notum est, cum olim quidam nostri fideles, a nostra debita fidelitate exorbitantes, vitam et regnum nobis auferre moliti sunt, euntes post inimicos nostros, eisque familiariter inhærentes, res et episcopia nostri regni ab ipsis dari sibi concupierunt. Ut ergo de multis taceamus, unum, qui nobis nostris visceribus serpentinum virus infudit, vestræ sanctitati propalabimus, Hilduinum videlicet, qui contra regalem agens potestatem, contra quoque apostoli dicta, ubi dicitur: *Deum time, regem honorificate*; et: *Non est potestas nisi a Deo; et Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

C *Non est enim potestas nisi a Deo; et adversus citharædi David dicta, ubi ad Dominum loquitur: Imposuisti homines super capita nostra, quique ultra Rhenum ad inimicos nostros proficiscens, minimeque reminiscens sacramentorum suorum nobis promissorum, eaque retro dorsum abiciens, ab Heinrico inimico nostro episcopium Tungrensium ecclesiæ expetiit, suaque damnatione contra omnia statuta tam sacrorum patrum quam regum videlicet antecessorum nostrorum usurpavit. De qualibus in libro regum capitulari ita dicitur: Si quis præsumperit quam non meruit a principe vel seniore justo dignitatem, sacrilegus habeatur. Et beatus Gregorius: Sicut qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus, sic qui ultro ambit, vel qui importunus se ingerit, proculdubio est repellendus. Nam qui nititur ad altiora contendere, quid agit nisi ut crescendo decrescat? Cur non perpendit, quia benedictio illi in maledictum convertitur, qui ad hoc ut fiat hæreticus promovetur.*

2. Cum quidam pestiferi viri, ut supra memoravimus, a nostra fidelitate deviant, convocavimus archiepiscopos præules 16 nostri regni, nonnullos etiam procures, marchiones, et comites, optimatesque, ut eorum consilio, auctoritate, atque virtute, tantæ vesaniæ resisteremus. Inventum est, ut nova gibborum genera novis medicationibus secarentur

eo sanarentur, pellentes eos episcopali auctoritate sacrorumque canonum constitutione a costu et consortio christianorum. Quorum præsumptioni ac nefandæ tyrannidi Hilduinus se intumescens, datis Heinrico suisque proceribus complurimis auri argentique ponderibus, non solum cum eis scienter participavit, sed etiam ex thesauris ecclesiæ Tungrensium, quos instinctu diabolico rapuerat vel furatus fuerat, quibusdam minis ac terroribus egit, ut Herimannus Agrippinæ civitatis archiepiscopus per violentiam Heinrici suorumque fideium illum in pontificem consecraret. Nam si non fecisset, sicut ipse venerabilis archiepiscopus nobis postea in præsentia plurimorum retulit, sibi vitam resque ecclesiasticas auferret, omnemque familiam trucidaret, ac illocum bona diriperet. Ideoque absque legitimum antecessorum auctoritate eum consecravit, ut ipse adhuc testatur, sed tantis terroribus ac diris crudelitatibus coactus. Unde in Nicæno concilio ita ad locum invenitur: *Si quis ex clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam ipse privetur communione, tanquam qui regulas confundit. Quæ longe lateque in diversis conciliis et capitulationibus regum de excommunicatis inveniuntur.*

3. Idem etiam Hilduinus res nostri regni ex præfato episcopo invasit, diripuit, et pro libito abduxit, agens contra statuta Anacleti papæ, ubi dicitur: *Sanctus Anacletus, qui ab ipso Petro apostolo ordinatus est presbyter, postea in sede Romana successor illius factus episcopus cum totius mundi sacerdotibus iudicavit. Qui abstulerit, inquit, patri vel matri aliquid, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est. Mater vero nostra Ecclesia est, quæ nos in baptismo regeneravit. Ergo qui pecunias Christi et ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudatur, homicida est, atque homicida in conspectu justis iudicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur. Qui autem pecuniam vel res ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus iudicandus est.*

4. Præfatus denique Hilduinus thesauros ecclesiæ Tungrensium et Aquisgrani palatii juxta beati Lamberti martyris corpus in quadam arca positos avida cupiditate rapuit, eosque inimicis nostris, suis videlicet fautoribus, contulit, et ecclesiæ abstulit. De quo quibusque hujusmodi sacri canones ita decernunt: *Si quis inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesiæ vendidisse vel abstulisse, sacrilegium commisit. Placuit cum in ordine ecclesiastico non haberi.* Unde et beatus Augustinus 47 evangelii homilia Johannis dicit: *Ecce inter sanctos est Judas, ecce fur est Judas; et ne contempnas, fur hic sacrilegus est, non qualiumcumque fur locorum, sed dominicorum; locorum, sed sacrorum.* Et post pauca: *Quicumque ali-*

quid de ecclesia aufert vel fraudatur, Judæ prodi ori comparatur.

5. Hos ecclesiæ thesauros episcopis et comitibus et fautoribus pro sua ordinatione dedit, non præ oculis habens statuta Africani concilli, quibus præcipitur ut nullus per pecunias ordinetur, ita inquit: *Si quis episcopus per pecunias obtinuerit dignitatem, deiciatur, modis omnibus abiciatur, sicut Simon magus abscissus est a Petro.* Item in concilio Chalcedonensi: *Si quis episcopus, presbyter, aut diaconus sub pretio Spiritus sancti gratiam obtinere voluerit, proprii gradus periculo subiacebit; et nihil ex hac ordinatione vel promotione quæ est per negotiationem facta proficiat, sed anathematizetur.*

6. Jam dictus Hilduinus ad cumulum suæ damnationis ante venerabilis Herimanni præsentiam veniens, super sacra nefande juravit, quod ego Karolus episcopium Tungrense dederim (167), et quosdam ex clericis et laicis jurare compulsi. Quod quam sit absurdum quamque vitandum, sparsim sanctarum scripturarum testimonia approbant.

7. Memoratus præterea Hilduinus per dominum Herimannum episcopum tertio vocatus ad synodum, ut contra hæc quæ sibi obiciuntur responderet, si justam causam haberet, aut si non posset, canonum feriretur spiculis. Qui quoniam quidem venire distulit, incidit sententiam Bonifacii papæ ita dicentis: *Probat vera esse illa quæ adversus se dicta sunt, qui ad ea confutanda adesse minime vult. Et ne dubitet, quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur qui est innocens querit.* Et post pauca: *Confiteatur enim de omnibus, quisquis subterfugere iudicium posse dilationibus putat.* Item ipse: *Si adesse voluerit, præsens, si confidit, ad objecta respondeat. Quod si adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur.*

8. Omnes tam clerici quam laici supradictæ ecclesiæ nostram adeuntes sublimitatem, luctuosis vocibus innotuerunt, quod jam memoratus Hilduinus cum suis prædonibus bona illorum diripuit, omnemque illorum facultatem et suppellectilem abstulit, nihil illis remansit, unde saltem sibi victus sufficientiam adhiberent. Addentes etiam in precibus, ut vestro consilio citius ageretur, ne amplius prædæ et direptioni paterent; sed illis ad ordinandum daremus pontificem Richerum, quem concorditer elegerunt. De quibus videlicet omnibus hic capitulationem insertis vestram precamur pontificium, ut propter Deum et debitam quam nobis polliciti estis fidelitatem, pro viribus exinde adjuvetis, ut noster honor in hujusmodi negotiis amplius non decrescat, et status sanctæ Dei ecclesiæ stabilizetur.

NOTÆ.

(167) Quod ita fuisse ex Flodoardo et Richero constat.

HEINRICI I ET KAROLI CONVENTUS CONFLUENTIÆ.

(An. 922.)

Acta hujus conventus, a Burchardo memorata, in libro viri cl. M. Liberi Baronis de Freyberg, tabularii regis Monacensis præfecti, *Historische Schriften und Urkunden* tom. IV, ex codice regio Monacensi prodierunt, unde ea repetenda simulque fragmentum a Schannato ex Codice bibliothecæ Vaticanæ n. 4227 descriptum et ab Harzheimio tom. II, p. 600, vulgatum, proponendum duximus.

Anno Dominicæ incarnationis 922 apud Confluentiam jussu venerabilium principum, Karoli videlicet et Henrici regum reverentissimorum, congregati sunt episcopi numero 8, Herimannus Agrippinæ archiepiscopus, Herigerus Mogontiæ archiepiscopus, Thiado Wirzburgensis episcopus^{1564, 65}, Liutharius Mimidanensis episcopus, Dodo Osnebruggensis episcopus, Richgauwo Wormaciensis episcopus, Rihwinus Strazburgensis episcopus, Unwano Paderbrunnensis¹⁵⁶⁶ episcopus, cum abbatibus aliisque sacri ordinis viris quam plurimis (168.)

1. Qui, ipso cooperante et sententias eorum confirmante domino Christo, in synodali residentes conventu, multa utilia ac sanctæ Dei Ecclesiæ profutura saluberrimo tractantes consilio, inter cætera quæ statuerunt, hoc maxime necessarium et instanti pro dolor? tempore per abusionem frequentissimum, cognationis incestum summa cautela vitandum firmaverunt; hoc est, ne ullus christianus infra quintam¹⁵⁶⁷ generationem nuptias copulare presumat.

2. Item placuit, ut sicut præcedentium sententiis patrum firmatur, nullus proprium filium vel filiam a fonte baptismatis suscipiat, nec filiolam nec comatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium aut filiam ad confirmationem duxerit. Ubi autem factum fuerit, separentur.

3. De eo, ut non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam unus sive vir sive mulier. In confirmationibus quoque id ipsum fiat.

4. (*Conc. Tribur. c. 51.*) Si mulier vivente legitimo viro ab altero fortassis contra fas adulterata fuerit, non liceat illi adultero, fortassis si legitimus vita decesserit, illam quam prius stupravit mœcham legitimo sociare conjugio, sed si hoc lecerint, separati penitentiam subiaceant.

5. Ut æcclesiasticarum rerum judicia ad solos pertineant episcopos.

6. Hoc quoque statutum est, quatinus æcclesiæ quorumcunque monachorum in singulis parœchiis sita, episcoporum ut decet divinitus subdantur re-

gimini, eisque debita obsequia in exercendis æcclesiasticæ curæ negotiis sollicitè exhibeant. Ipsi procul dubio monachi episcopis suis in omnibus obediunt¹⁵⁶⁸.

7. Item interrogatum est, quid de eo faciendum sit, qui christianum hominem vendiderit. Responditque est ab omnibus, homicidii reatum ipsum hominum sibi contrahere.

8. Si quis vero laicus vel clericus seu utriusque sexus persona proprietatis suæ loca vel res alicubi donare delegaverit, decimationum proventus priori æcclesiæ legitime assignatum, inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere temptaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, et ipse ad emendationem ecclesiastica coerceatur censura.

9. Perlatum est quoque ad eandem sacram synodum, quosdam seculares irrationabiliter aliquibus presbiteris suas æcclesias commendasse et prohibitu suo cum voluerint auferre. Quo circa unanimiter firmari convenit, ut nullus presbyter deinceps aliquam suscipiat æcclesiam, nisi in præsentia episcopi vel ejus vicariorum, nec habeat quilibet laicus ullam potestatem eam auferendi¹⁵⁶⁹ sine iudicio episcopi aut ejus archipresbiterorum. Si enim isdem presbyter ratione justitiæ perventus¹⁵⁷⁰ fuerit, quod eam minus provide in æcclesiasticis procuraret officiis, auferatur ab eo. Sin autem, indemnis laboris sui utatur commodo. Cum vero defunctus fuerit, nullum dominium¹⁵⁷¹ in substantiæ illius possessionibus sibi ecclesiæ dominus vindicet, sed duas partes in elemosinam pro ipsius largiantur animæ, tertia autem pars æcclesiæ cui servivit profutura relinquatur. Si quis præter hæc lecerit, æcclesiasticis correptionibus subiaceat.

10. Hoc quoque statutum est, ut nullus presbyterorum missarum sollempnia celebrare presumat, nisi duobus præsentibus sibi que respondentibus ipse tertius habeatur; quia cum pluraliter ab eo dicitur: *Dominus vobiscum*, et illud in secretis: *Orate pro me*, aptissime convenit, ut et pluraliter ipsius respondeatur salutationi¹⁵⁷².

VARIÆ LECTIONES.

^{1564, 65} episcopus hic et in seqq. deest in cod. Frising. a cl. Foringer in usum nostrum iterum exscripto, adest vero viro cl. monente in *Collectione canonum legi Baiuvariorum in Codice Tegernseeusi Cimel. iv 3 a. manu sec. X. ex. aut XI. in. adjecta, ubi fol. 24. lib. VIII. cap. 94. introitus et cap. 1. concilii istius leguntur. idem: Wirzburgensis, Mindanensis, Doto Osnebruggensis, Rigouuo, Rihwinus. Paderbrunnensis, habet, omisso Herigero arch. Mogontino. ¹⁵⁶⁶ R. S. U. P. in margine suppletu. ¹⁵⁶⁷ sextam c. Teg. ¹⁵⁶⁸ obediunt, manu posteriori oboediunt. ¹⁵⁶⁹ conferendi Theiner. ¹⁵⁷⁰ præventus Th. ¹⁵⁷¹ dominum Th. ¹⁵⁷² caput ab Harzheim p. 600. adjectum, vir cl. Foringer referente cl. Kanstmann. Th. D. in codice regio*

NOTÆ.

(168) Præf. et app. 3. 6, 7, 8. Vide apud Burchard. vii, 30; iii, 240; vi, 49; iii, 211, cap. 9 in cod. Palat.; iv, 131, apud Theinerum loc. cit.

HEINRICI I CONVENTUS DIUSBURGENSIS.

(An. 929.)

Rubricas canonum a V. Cl. Foringer in codice Monacensi repertas nec ad aliam facile synodum tam apte referendas proponimus.

1. De episcopis Einhardo et Benedicto. 2. De monasteriis. 3. De decimis. 4. De Eginone. 5. De Gebarto. 6. De Thiotmaro. 7. De Asiche. 8. De Thiedriche. 9. De Hartmanno. 10. De Buosen. 11. De Luove ¹⁵⁷³. 12. De falsis testibus. 13. De clericis et ecclesiasticis rebus.

HEINRICI I CONVENTUS ERFORDIENSIS.

(An. 932, Jun. 1.)

Capitula a Baronio tom. XI, p. 803, 804, corrupte edita, beneficio G. Cl. Foringer ex codice regio, Monacensi correctis sistimus.

Anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi 932 ¹⁵⁷⁴, anno etiam domini Heinrici regis christianissimi XIV, indictione V, sub die Kalendarum Juniarum congregata est apud Erphesfurt sancta et universalis synodus, ut rex sapientissimus cum consilio primatum suorum decrevit, inspirante omnium Salvatoris clementia pro utilitate et statu sanctæ matris ecclesiæ. Cujus rei ¹⁵⁷⁶ solertiam prudentissimi viri Hiltiberti archiepiscopi studium ¹⁵⁷⁶ gubernabat, consentientibus ¹⁵⁷⁷ religiosissimis sacerdotibus, id est Ruoperto ¹⁵⁷⁸ sanctæ Treverensis sedis ¹⁵⁷⁹ archiepiscopo, Unni sanctæ Hammaburgensis ecclesiæ archiepiscopo ¹⁵⁸⁰, Adalwardo ¹⁵⁸¹ Fardunensis sedis episcopo, Riquino ¹⁵⁸² Argentinæ civitatis episcopo, Notingo ¹⁵⁸³ Constantiensis ¹⁵⁸⁴ ecclesiæ episcopo, Unwano Padarbrunnensis sedis episcopo, Uodalrico ¹⁵⁸⁵ Augustudunensis ecclesiæ episcopo, Bernhardo Halvarastetensis sedis episcopo, Burchardo Wirziburgensis ecclesiæ episcopo, Tuotone ¹⁵⁸⁶ Osneburgensis sedis episcopo, Rumaldo Mimi-gartenovurdensis ¹⁵⁸⁷ ecclesiæ episcopo, Eberiso ¹⁵⁸⁸ Mimidensis ecclesiæ episcopo, necnon et abbatibus, aliisque sacri ordinis viris. Porro cum eorum unanimitate ac primum Deo favente capitula infra ¹⁵⁸⁹ notata, tam pro nostra quam pro populi christiani correctione, collecta sunt.

Cap. 1. Ut deinceps natalitia 12 apostolorum summa veneratione solemniter celebrentur; et in vigiliis antiquitus statutis atque hactenus ab antecessoribus nostris servatis jejuniorum vota omni diligentia persolvere decernimus; quia quos cælitus sublimioris meriti scimus, hos et amplioris dignitate honoris a nobis colendos esse non dubitamus.

2. Placita sæcularia dominicis vel aliis festis diebus, seu etiam his ¹⁵⁹⁰ in quibus legitima jejunia celebrantur, secundum canonicam institutionem minime fieri volumus. Insuper quoque gloriosissimus rex ad augmentum christianæ religionis concessit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat christianos sua auctoritate ad placitum bannire 7 diebus ante natalem Domini, et a quinquagesima usque ad octavas paschæ, et 7 diebus ante nativitatem sancti Joannis Baptistæ, quatenus adeundi ecclesiam orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

3. Præcipimus namque, ut nullus christianus ecclesiam pro reverentia petendo, ibique manendo, indeque revertendo, alicujus publicæ potestatis banno ibidem constringatur, ne forte, dum ad ecclesiam causa orationis ¹⁵⁹¹ properat, per bannum impediatur pro salute animæ devote insistere.

4. Si quis presbyter aut diaconus, negligens vitæ suæ, mala de se suspicari permiserit, et ejus infamia coram episcopo canonicè denotatur, admoneatur ab episcopo semel, bis, ac tertio, ut vel prodendo reatum culpabilem se esse cognoscat, et sic justæ correptionis sententiam excipiat, aut adhibitis secum collegis juramento se expurgando innocentem se esse demonstrat.

5. Ut nemo nisi consentiente proprio episcopo, aut ejus misso, jejunium sub optentu ¹⁵⁹² religionis sibi imponat, unum diem ¹⁵⁹³ præ aliis excipiendo, omni modo interdiciamus. Quod et factum displicet, et in futurum fieri prohibemus, quia plus causa ariolandi esse dinoscitur ¹⁵⁹⁴ quam supplementum catholicæ legis.

VARIE LECTIONES.

Monacensi inter Ratisp. S. Emmeramni G. XII. sec. XI. in farragine canonum reperit, unde jam textum emendatiorem sistimus: « Ex concilio [conciliis, cod. Emm.] apud Confluentiam cui interfuere Henricus et Carolus. Emunitas sexcentis solidis solvitur et novem capitibus. Sacrilegium novem novigeldis componatur [componendum est Harzh.]; aut si quis negare voluerit, cum [in H. et codex] 24 testibus [totis H.] nominatis atque electis viris super altare juret; aut aliis non nominatis tamen ingenuis 72 super altare juret; [servus et ignobilis ferro ignito » c. E.] ¹⁵⁷⁸ ita luove legi, cl. Foringer, impressa jam pagina 551. iterum a me interrogatus, respondit; an Ivone? ¹⁵⁷⁴ annum et diem eosdem habent diplomata Heinrici Erfurdie data, unde Ann. Hildesh. et Continuatore Regimonis annum 935 et 936 referentes errasse constat. Capita 2. 3. 5. v. apud Durhardum XIII. 21. 28. 27. ¹⁵⁷⁵ regis Baronius. ¹⁵⁷⁶ deest B. ¹⁵⁷⁷ gubernat consilium. Residentibus r. B. ¹⁵⁷⁸ R. B. ¹⁵⁷⁹ ecclesiæ ita scriptus, B. ¹⁵⁸⁰ episcopo B. ¹⁵⁸¹ adaluardo corr. adaluardo codex, adaluardo B. ¹⁵⁸² riquino B. ¹⁵⁸³ nottingo B. ¹⁵⁸⁴ Constantiæ B. ¹⁵⁸⁵ augustitudunensis codex, hanc deleto ti. Othilrico A. ecclesiæ ap. proxime sequenti loco scribitur B. ¹⁵⁸⁶ Duodone R. ¹⁵⁸⁷ memigernafurdensis B. ¹⁵⁸⁸ eburgiso mimidonensis B. ¹⁵⁸⁹ t. p. n. desunt B. ¹⁵⁹⁰ deest B. ¹⁵⁹¹ orationum B. ¹⁵⁹² opteplu c, ¹⁵⁹³ deest B. ¹⁵⁹⁴ cognoscitur. B.